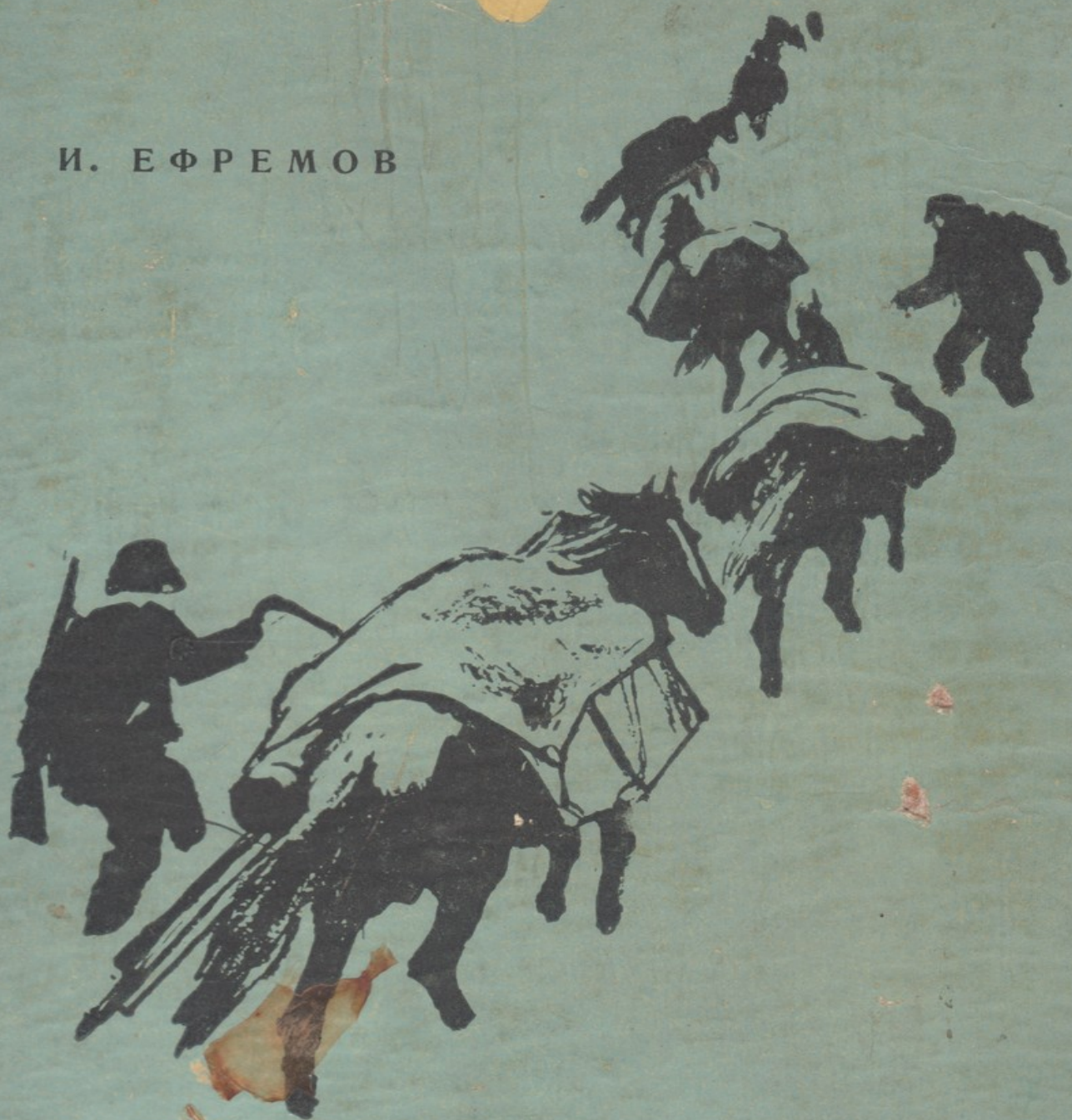

★ П Р И К Л Ю Ч Е Н И Я И Н А У Ч Н А Ф А Н Т А С Т И К А ★

И. ЕФРЕМОВ

Диамантената
тръба

НАРОДНА МЛАДЕЖ

ИВАН ЕФРЕМОВ
ДИАМАНТЕНАТА ТРЪБА

Превод: Иван Добрев

chitanka.info

ДИАМАНТЕНАТА ТРЪБА

Началникът на главка^[1] отмести раздражено пълната с угарки пепелница и погледна с негодувание събеседника си.

Слаб, дребничък, белобрад, събеседникът му потъна в голямото кожено кресло, като се сви и прибра краката си. Очите му искряха през очилата с непримирима упоритост.

— Трета година работи Евенкийската експедиция и никакви резултати! — подхвърли началникът.

— Как тъй никакви? А кимберлитите?^[2]

— Добре, че стана дума за кимберлитите. Знаете ли, че академик Чернявски даде за тях отрицателно заключение? Той не признава тази скала за кимберлит. И изобщо, Сергей Яковлевич, на мен лично всичко ми е ясно. Та това е огромен неизследван край. Експедицията струва скъпо, особено след като вие придадохте към нея и гравитационна група. А резултати няма. Аз настоявам категорично да се спре работата! Нашият институт има много по-неотложни задачи и изразходването на огромни средства за такъв род изследвания е във вреда на практическата дейност. С това да свършим...

Началникът на главка се намръщи недоволено и хвърли цигарата. Директорът на института, професор Ивашенцев, който седеше в креслото, рязко се изправи:

— Вие спирате една работа, която трябва да донесе милиони на страната, и не само икономии, а и преки приходи от износ!

— Досега тази работа е донесла само разочарования. Впрочем аз вече казах, че за мене всичко е ясно. Решението ми е окончателно.

Началникът стана. До него професорът изглеждаше съвсем малък и беззащитен. Той се вдигна мълком от креслото и си оправи очилата. След това измърмори нещо неразбрано и подаде на началника един кръгъл камък.

— Видях го вече — отговори сухо началникът. — „Река Мойеро, река Мойеро!“ Три години слушам! И тази грикваитова скала^[3] също ми показвахте.

Професорът се сгърби над чантата си, като закопчаваше непослушната ключалка.

На началника му стана жал за учения. Той се приближи до Ивашенцев:

— Сергей Яковлевич, трябва да признаете, че съм прав. Не разбирам вашата упоритост по този въпрос...

— Всяка работа — прекъсна го Ивашенцев — се ръководи по-лесно, когато се отнасяш към нея безпристрастно. А аз не мога да бъда безпристрастен. Разбирате ли? Аз вярвам твърдо в това дело, с цялата си душа! Само огромни, неизследвани, трудно достъпни пространства стоят между теоретичното заключение и реалното доказателство. Вие ще кажете, разбира се, че това е вече достатъчно, за да се провали делото. Да, зная: държавни пари и други такива!... — започна да се сърди професорът, макар че началникът и не мислеше да възразява. — Познавате ли железния закон на икономиката? За да се спечели един милион, трябва да се похарчат седемстотин хиляди! А ние очакваме десетки, стотици милиони...

С тези думи той се отправи към вратата.

Началникът погледна подир него и поклати глава.

Като се върна в института, професор Ивашенцев нареди на секретаря си веднага да повика при него началника на производствения отдел.

— Какви са последните ви сведения от Чурилин? — попита той, когато началникът влезе в кабинета.

— Последните сведения получихме преди един месец, Сергей Яковлевич.

— Зная това. А нови сведения никакви ли няма?

— Не, засега нищо няма.

— Къде могат да бъдат те сега според вас?

— Чурилин събщи за пристигането си на езеро Чирингда, във факторията^[4]. Тръгнали надолу по Чирингда към Хатанга, а оттам трябвало да прехвърлят върха Мойеро. Може би са завършили вече този маршрут и се приближават към Туринската култбаза — такъв беше планът им. Но планът е едно, а тайгата — друго...

— Това ми е добре известно, благодаря ви.

Като остана сам, професор Ивашенцев се отпусна върху облегалото на креслото и се замисли. Пред неговия мислен поглед

изникна картата на огромната област между Енисей и Лена. Някъде в центъра ѝ, сред хаоса от ниски планини, прорязани от безбройни рекички и покрити с непрекъсната блатиста гора, се намираще експедицията, която той бе изпратил подир своята... мечта. Професорът извади от чантата си камъка, който беше показвал на началника на главка. Малкото късче тъмна скала беше плътно и тежко. Върху грубо зърнестата повърхност на неговия лом святкаха като ситни капчици многобройни кристали от пироп — червен гранат — и блестяха с чиста, свежа зеленина примесите от оливин. Тези кристали се открояваха ясно върху светлия гълъбовозелен фон на хромдиопсидовата маса. Тук-там святкаха миниатюрните светлосини пламъчета на дистена^[5]. Скалата очароваше окото с пъстрото съчетание на чистите си цветове. Професорът обърна образеца на другата страна, където върху фон от бяла емайлова боя стоеше надпис: „Река Мойеро, южният склон на Анаонските планини, експедицията на Толмачов, 1915.“

Ивашенцев въздъхна: „Та това е типичен грикваит от Южна Африка! Нито в Анаонските планини, нито в долината на Мойеро не можах да се открият дори и признаци от подобни скали. И тази година — пак неуспех. Чурилин мълчи. Значи мечтата не се сбъдна!“

Ивашенцев претегли камъка на ръка и го заключи в долното чекмедже на бюрото си. След това решително вдигна слушалката на вътрешния телефон:

— Изпратете на Чурилин телеграма: „Поради липса резултати ликвидирайте експедицията върнете се незабавно...“ Да, аз самият ще я подпиша, иначе той няма да се подчини. Къде ли? На Туринската култура. Да, по радиото, разбира се, чрез Диксон.

Тракна вилката на телефона и пресече разговора и всички възможности да се осъществи отдавнашната мечта на Ивашенцев. Той си свали очилата и закри очи с ръка.

Ивашенцев мечтаеше да му възложат, макар и на стари години, да изследва дълбоките зони на земната кора с особено мощни сонди. Но още първите стъпки към разрешаването на задачата — догонването на мечтата, скрита в горите и блатата на Средносибирското плато — излязоха напразни. Както изглежда, животът на нищо не бе научил професора и той, макар и минал вече петдесетте години, си бе останал мечтател, стремящ се към изследвания от твърде голям размер.

Радиовълните се понесоха от Москва към североизток — над северните тундри, над студените простори на Ледовития океан — и достигнаха високите антени на радиостанцията върху голия остров. След два часа нови вълни полетяха оттам на юг, прекосиха хребета Биранга, блатата на Пясина и се понесоха над безкрайните гори. В Туринската радиостанция апаратът затрака и радиовълните се превърнаха в къса фраза, ясно написана на небесносиня бланка.

— Има ли при тебе някой от корвунчанските евенки, Вася?

— Защо?

— Получи се бърза телеграма за експедицията на Чурилин. Те са сега на връх Корвунчан.

— Корвунчанци няма, но утре Инокентий се прибира в Бугарихта. Той е добър момък, ще измине над петдесет километра, особено ако ти му кажеш.

— Да отидем заедно да го потърсим, веднага ще му дам телеграмата.

* * *

В широката долина на река Никуорак, на триста километра от Туринската култбаза, се спускаше здрач. По полегатите склонове стърчеше смърчова гора, която се чернееше мрачно в низината. На плоския хълм, който заграждаше откъм север едно кръгло блато, беше още съвсем светло. Между редките лиственици^[6] бяха разположени четири тъмнозелени палатки, а пред тях на равната площадка, покрита със светлосив еленов мъх, гореше огън. Пламъци почти не се виждаха. Гъст кафяв дим с остра, замайваща миризма на багулник^[7] се разнасяше в спокойния въздух. От дясната страна на площадката се издигаха купчина товарни сандъци, чанти, денкове и седла. Облак от мушици и комари се виеше около огъня, зад гърбовете на хората. Седналите край огъня се стремяха да държат главите си на границата между дима и чистия въздух, което им даваше възможност да дишат и в същото време ги избавяше от насекомите, които се навираха упорито в очите, носа и ушите им.

— Чаят е готов! — обяви един черен, цял опушен от дима човек и сне от огъня едно голямо ведро, пълно с тъмнокафява течност.

Всеки от седналите край огъня се въоръжи с обемисто канче и взе по една огромна тунгуска питка, тежка и набита — особен хлебен концентрат. Мушиците покриваха повърхността на горещия чай със сив налеп, който трябваше да се издухва през горния ръб на канчето. Хората сърбаха с наслада чая и си подхвърляха къси фрази.

В рядкото подрънкване, което долиташе от звънците на пръсналите се в низината коне, се вплете отмерен далечен звън.

— Слушайте, другари! Май че нашите си идват.

Младежите се втурнаха към палатките за пушките си. Срещата между отрядите на една експедиция след дълга раздяла е винаги тържествен момент в живота на ония, които изследват тайгата. Здравчът още не беше успял да се сгъсти, когато на голямата поляна по северния склон на водораздела се появи върволица слаби, изморени коне, които се изкачваха вяло нагоре. Изпокъсаните денкове, завързани с разнищени въжета, свидетелствуваха за дълъг път през гъсти храсталаци.

Загърмяха изстрели. Пристигналите отговориха с нестроен залп. Към палатките пристъпи мрачен набит човек — геофизикът^[8] Самарин, началник на гравитационния отряд. Той слезе тежко от коня. Вратът му беше небрежно омотан с мръсен бинт. Той вдигна от лицето си черната мрежа и закрачи към началника на експедицията Чурилин — висок, гладко обръснат човек.

— Здравейте, другарю Чурилин — каза глухо Самарин в отговор на приятелския поздрав на началника.

— Добре дошли, идвате тъкмо за чая! Е, какво има интересно?

— Има нещичко. Но тежко беше... Аз се разболях, изгубихме три коня...

— Какво ви е?

— Дребна работа — мушица ме ухапа и се появи възпаление.

— Чесахте ли се?

— Че как да не се чеша! — измърмори сърдито Самарин в отговор на пълния с укор поглед на Чурилин. — Моята кожа не е щавена като вашата. Сега не зная как ще изкарам следващия преход.

Чурилин нареди да се даде на всички по малко от скъпоценния запас спирт. Пристигналите също се разположиха край огъня. Високи

весели гласове се пресичаха един друг, хората разказваха за различни приключения. Началникът на експедицията седна до геофизика, който, след като си изпи чая и похапна, поомекна и дойде на себе си.

— Модест Африканович, жадувам да чуя новини от вас!

Самарин разказа за изминатия от него маршрут, широкия, ъгъл, който обхващаше района от река Джеромо до върха Вилючан. По този път бяха успели да направят над двацет измервания на силата на тежестта^[9].

— Навсякъде има доста големи положителни аномалии^[10] — шейсет, осемдесет. А на едно място направих дори три измервания поред на малки разстояния. Получих... — геофизикът направи пауза.

— Не се изморявайте, Модест Африканович! — бързо каза Чурилин.

Самарин се усмихна доволно и продължи:

— Получих двеста...

— Охо!

— Почакайте: двеста седемдесет и триста и пет!

— Къде? — възкликна развълнувано Чурилин.

— В Амнуначи... Обширно ниско плато, цяло в блата, на запад от Мойерокан.

— Мойерокан! Я виж ти!

Разговорите край огъня затихнаха. Новопрстигналите се разотидоха да спят. Само сътрудниците на Чурилин, които си бяха починали през време на четиридневното лагеруване, останаха край огъня и с интерес се вслушваха в разговора между началника и геофизика.

— Аз ви измъчих, Модест Африканович — каза Чурилин, — извинете ме. Вървете по-скоро да почивате. Ние тук вече тъй се охранихме, че няма да легнем по-рано от полунощ.

Самарин се надигна неохотно и застанал на колене, сви последна цигара. Известно време Чурилин се вглеждаше втренчено в неговото уморено, подпухнало лице.

— Хубаво нещо е да бъдеш геофизик, Модест Африканович — каза той: — точни задачи, ясни отговори — както във вашия случай например.

— Намерихте на какво да завиждате!

Лицето на Чурилин беше сериозно.

— Сравнявах моите и вашите изследвания. Възхитен съм от могъществото на геофизиката! Аз съм лош физик и още по-лош математик. Може би затова, като всяка непозната научна дисциплина, вашата работа ми се струва много по-значителна от моята. Погледнете макар и отстрани: уредът на Щукрат^[11] се поставя на набелязаната точка. В него се люлеят отмерено две къси тежки махала, снабдени с огледалца, които отразяват светлината на миниатюрни лампички. И това е всичко. По-нататък, трябва само да се наблюдава дали периодът на люлеене на махалото съвпада с хода на астрономичните часовници — хронометрите. Впрочем, разбира се — досети се Чурилин, — преди това е необходимо още да се провери внимателно уредът, да се извършат наблюдения върху звездите, за да се сверят часовниците. Но общо взето, колко гениално просто е това! Люлее се махалото и едва доловимо се влияе от увеличената или намалена сила на тежестта в дадено място. А в ръцете на геофизика това е приказен меч, който невидимо разсича на няколко километра дълбоко скалните маси, око, което показва недостъпните подземни дълбини.

Самарин хвърли в огъня угарката и се усмихна:

— Аз, напротив, ясно си представям цялата безпомощност на геофизиката, изобилието на още неразрешими въпроси, несъвършенството на методите. И вашата геология ми се струва по-ясна, по-могъща наука, която има на свое разположение неизмеримо по-голям брой факти... Е, аз отивам да спя.

След като геофизикът се оттегли, край огъня настъпи мълчание. Пламъчният стълб се окръжаваше във висините от звезден венец, димящите съчки едва доловимо пращяха, комарите свиреха неумолимо. От долината подрънкваха, както и преди звънците на конете.

— Максим Максимович, нима геофизиката може да разреши лесно онова, над което ние тъй дълго си бяхтим главите? — попита предпазливо един млад геолог.

Чурилин се усмихна тъжно:

— Аз говорех за могъществото на геофизиката не в този смисъл. Ние търсим диамантени находища. Защо ги търсим тъкмо тук? Преди пет години нашият директор пръв обърна внимание върху необикновеното сходство между геологията на тукашните места и на Южна Африка. Средносибирското и Южноафриканското плато имат

поразително сходен геологичен строеж. Както там, така и тук са си пробрили път по повърхността колосални изригвания на тежки скални материали от дълбочините. Сергей Яковлевич смята, че изригванията са били едновременни у нас и в Южна Африка, където те са завършили с мощни избухвания на газовете, натрупани на грамадна дълбочина. Тези избухвания са пробрили в скалната маса множество тесни тръби^[12], които са находища на диамантите. В пространството от Кап до Конго са известни стотици такива тръби и несъмнено е, че огромен брой тръби са още скрити под пясъците на пустинята Калахари. Диамантите биха стигнали за целия свят. А вие знаете колко са необходими те в промишлеността и за нашето дело — за сондажите. Големите компании са закупили всички находища. От десетките богати тръби се разработват само пет, останалите са оградени с тел, през който минава ток с високо напрежение, и се пазят от часовои. И лесно обяснимо: разработят ли се всички находища, диамантите рязко ще поевтинят. В Съветския съюз досега не са открити що-годе значителни находища и ако успеем да открием подобни тръби, сами разбирате колко това е важно! Тук всичко е удивително сходно с Южна Африка освен диамантите — има и платина, и желязо, и никел, и хром; в това Средносибирско плато е налице един и същ тип минерализация. Сергей Яковлевич е забелязал, че онези райони в Южна Африка, където са открити тръби с диаманти, се отличават с положителни аномалии на силата на тежестта. Тя е по-голяма от нормалната, защото от дълбочините към повърхността се издигат маси от тежки, плътни скали — перидотити^[13] и грикваити. Аномалиите достигат до сто и двайсет единици. Тук още през първата година на работа с махалото хванахме аномалии от четирийсет до сто, а сега... ето че открихме аномалии до триста единици. Значи тук имаме големи натрупвания на тежки скали. Но до разрешаването на нашия въпрос сме още далече. Махалото ни потвърди още една черта на сходство с Южна Африка и даде косвени указания за районите, в които може да се открият находища на диаманти. Казвам „може“, но и шансовете да не се открият са пак толкова. В Южна Африка е лесно да се търси — там се простират сухи степи, почти без растителна покривка, енергично изровени. Първите диаманти са били намерени именно в реките. А при нас тук — море от гори, блата, вечен мраз, който пречи на изравнянето. Всичко е покрито. И сега, след три години работа, имаме само онова, с

което започнахме: само тайнствения къс грикваит, намерен в един камък от река Мойеро! Тази скала от гранат, смесен с оливин и диопсид, се среща само в диамантените тръби във форма на валчести късчета сред небесносинята пръст, съдържаща диаманти. Изминахме вече цялото горно течение на Мойеро, изследвахме множество извори и реки на басейна...

Край загасващия огън настъпи мълчание. Събеседниците се разотидоха един след друг. Чурилин седеше дълбоко замислен. Последните пламъчета хвърляха червени отблясъци върху сухото му индийско лице. Срещу Чурилин, облакът на своята чанта, седеше и спокойно посмукваше лулата си чернобрадият, приличен на циганин негов помощник Султанов.

„Голямата мечка“ откри кривата си фигура върху черното небе — настъпваше глухото време на нощта.

„До края на полския сезон остана не повече от месец — мислеше си Чурилин, — още един къс маршрут... И ако се върнем пак без резултати, навярно работата ще бъде прекратена. В тези необятни залесени планини са нужни десетки отряди, десетки години изследвания. Но във всеки случай трябва да задържим експедицията колкото е възможно по-дълго, трябва да я разбием на малки групи, за да изпълним повече маршрути.“

По южния склон се търкулнаха дребни камъни. Чурилин и помощникът му наостриха слух. Неясният шум се приближаваше. След това от тъмнината се провря в светлинния кръг на огъня кучешка муцуна с остри, щръкнали уши. Чу се тежкото дишане на ездачен елен. Към огъня се приближи евенк с палма^[14] в ръка. Като се опираше на нея, той скочи леко от елена, който веднага легна. Кръглото лице на евенка се усмихваше. Той се осведоми къде е началникът и подаде на Чурилин плик с грамаден восъчен печат.

Чурилин благодари на куриера, покани го да се нахрани и му обеща два пакета пресован чай. Като разрови огъня, Чурилин отвори плика, разгърна листчето небесносиня хартия и зачете. Очите му се свиха и заблестяха със зли пламъчета.

Султанов го изгледа внимателно и попита полугласно:

— Лоши новини ли, Максим Михайлович?

Вместо отговор Чурилин му подаде листчето. Султанов го прочете и се разкашля, задавен от много дълбокото смукване на

лулата. И двамата мълчаха. След това Султанов тихо каза, като гледаше над огъня в нощта:

— Няма какво, това е краят...

— Ще видим! — отвърна Чурилин. — Само мълчание, Арсений Павлович.

Чурилин взе телеграмата и я хвърли в огъня. После те седнаха край него. Султанов извади листче хартия и започна да го покрива с изчисления. Пригответените за сутринта дърва се бяха свършили, когато Чурилин и Султанов напуснаха угасващия огън.

* * *

Следния ден на разсъмване Чурилин вдигна всички по тъмно. Тръгнаха два кервана на различни страни. Единият, от двайсет и осем коня, се проточи на дълга верига между смърчовете в долината на Никуорак, като се отправяше с весели песни на юг, към къщи. Останалите четирима души — Чурилин, Султанов работникът Петър и водачът Николай — с пет претоварени коня дадоха два прощални залпа, погледаха няколко минути подир заминаващите и започнаха да се спускат от хълма в противоположната посока. Там, зад редиците еднообразно неясни планини, се чернееха кедрите по високото плато на връх Люлюктан.

* * *

Движение на натоварен керван през тайгата, поход през неизследвани области, „бели петна“ върху географските карти... Би казал някой: какво по-романтично от покоряването на неизвестни пространства! Всъщност само грижливата организация и твърдата дисциплина могат да осигурят успеха на подобно предприятие. А това значи, че обикновено не се случва нищо непредвидено: ден след ден се точи отмерена, еднообразна, тежка работа, пресметната далеч напред по часове. Един ден се отличава от друг най-често по броя на преодолените препятствия и изминатите километри. През тежкия поход душата спи, впечатленията от новите места се плъзгат отстрани,

едва засягат чувствата и механически се отбелязват в паметта. След това, през по-леките дни или след вечерната почивка, а още по-точно след свършването на похода, в паметта възниква върволица от възприети впечатления. Преживяната близост с природата обогатява изследователя, заставя го да забрави бързо всички несгоди и отново примахва, зове към себе си.

Настъпиха горещи дни. Слънцето обливаше с тежък, гъст зной меката мъхеста повърхност на блатата. Светлината му изглеждаше мътна от влажните изпарения на прогнилия мъх. Резкият мирис на багульника напомняше миризмата на прекипяло ароматично вино. Горещината не измамваше никого: изострените от продължително общуване с природата чувства предугаждаха приближаването на късата северна есен. Нейният едва доловим отпечатък лежеше върху всичко: по леко поръждавелите иглици на лиственицата, по тъжно увисналите клонки на брезите и калините, по шапките на дървесните гъби, загубили кадифената си свежест...

Комарите бяха почти изчезнали. Затова пък мушиците, които сякаш предчувстваха близката си гибел, вилнееха на блещукащи ръждивосиви облаци.

Малкият керван на Чурилин пътуваше вече от дълго време през обширните блата на Хорпичекан.

В сърцето на тайгата цари душна неподвижност. Вятърът, който прогонва натрапчивите насекоми, тук е рядък и желан гост. При движение мушиците все още не са страшни — те се вият на облак зад пътниците. Но достатъчно е да се спрете, за да огледате някоя скала, да запишете наблюденията си или да изправите някой паднал кон, и облакът мушици мигновено ви обгръща, лепне по потното лице, навира се в очите, ноздрите, ушите, под яката. Мушиците се вмъкват и под дрехите, хапят кожата под пояса, под колената и по глезените, довеждат до сълзи нервните и нетърпеливи хора. Затова мушиците са своеобразен „ускорител“, който придава по-бърз темп на работата при случайните спирания и свежда до минимум всяко забавяне. И само през време на продължителна почивка, когато са накладени димни огньовете или е опъната палатка, става ВЪЗМОЖНО да се огледа изминатият път, без да се бърза.

Цопаха копитата на конете, поскърцваха ремъците и халките на денковете върху седлата. Грамадното блато се скриваше напреде в

зеленикавата мъгла от изпарения. Наклонените стълбове на сухите лиственици се издигаха над редките и хилави смърчове. Съсредоточеното мълчание, в което се движеше отрядът, се прекъсваше понякога от лениви ругатни по адрес на един или друг кон. Впрочем конете, приспособили се добре към тайгата през лятото, работеха добросъвестно. Оклюмали глави, те вървяха на верига без всякакви поводи. Евенкът Николай в меки мокри цървули, с тояга в ръка и бердана на гръб, като раздвижваше някак особено свитите си в колената нозе, бързо ситнеше пред кервана.

Зад всички вървеше с карта Султанов. Върху разтворения му бележник падаха капки пот, лепяха се мушици, които оставяха по страниците разлети розови петна кръв.

— Далеч ли е до Хорпичекан? — зададе Чурилин на водача неизбежния вечерен въпрос.

Студената нощ принуждаваше всички да се наместят по-близо до огъня, запален на едно малко сухо островче, сред мочурите.

— Не зная, наши тук не ходи — отговори водачът. — Аз мисли него много далеч няма.

Чурилин и Султанов се спогледаха.

— Двайсет дни вече се въртим около Амнуначи — тихо каза Султанов. — Впрочем Хорпичекан е последната река.

— Да — съгласи се Чурилин, — никакви други препятствия вече няма. Амнуначи е ниско, равно плато — цялото в блата. Ако Хорпичекан нищо не ни покаже, ще трябва да се върнем с празни ръце. А и без коне можем да останем, и зима има да видим.

Едва на втория ден успяха да стигнат до тайнствения Хорпичекан, незабележителна с нищо река с тъмна вода, която се струеше бързо между лъкатушните брегове. От високите подровени места на бреговете почти до водата висяха твърди сплитки гъста трева. Реката не беше широка повече от три метра, но беше дълбока.

Съчките от ракита и дива череша грееха лошо, огънят съскаше, силно димеше и разгонваше мушиците. Тази неудобна спирка беше решаваща. Но какво можеше да даде дълбоката блатиста река, в която липсваха каквито и да било оголвания на основните скали? Дори речни камъни — показател за състава на скалите в горното течение на реката — не се напипваха по лепкавото тинесто дъно.

Тази вечер луната не светеше над мрачното блато: пристигането на Хорпичекан съвпадна с промяна на времето. Редки мъждукащи звезди пламваха и гаснеха, като показваха движението на невидимите облаци. Към полунощ мълчаливото блато се съживи — зашумя вятър. Започна да попръсква рядък дъжд.

На сутринта студената мъгла бързо се вдигна нагоре: признак на лошо време. Без слънце тъжната местност стана още по-мрачна, червеникавата площ на блатото посивя, водите на Хорпичекан изглеждаха съвсем черни.

Султанов мушна дълъг прът до дъното.

— Ще трябва да се гмуркаме!

Като напипа плитко място, където прътът през рядката глина опираше в някакви камъни на дъното, Чурилин пръв се съблече и се хвърли в ледената вода.

— Ето ви три камъка! — извика той, като излизаше на брега. — Тичам да се облека в палатката, иначе мушиците ще ме изядат. Строшете ги, Арсений Павлович.

— Въглищни шисти и диабаз^[15] — каза Султанов, като надникна след няколко минути в палатката. — Все едно и също.

— Не, не мога така да изоставя започнатата работа! — Чурилин погледна Султанов. — Ще отидем към горното течение на Хорпичекан, в центъра на Амнуначи. Имам някакво предчувствие: тук има нещо или цялата наша инициатива е гонене на неосъществимото... Хайде да товарим, без да губим време.

— Ух, дотегна ми! — засмя се Султанов, като завързваше сгънатата на денк палатка. — Помислете си само кой месец сме вече! Вечер всичко развързвай, нареждай, сутрин събирай и пак вързвай. И така всеки ден...

* * *

Шест дни под непрекъснат ситен дъжд керванът вървеше на североизток. Следите от хора, от зимни станове на евенките изчезнаха; малкият отряд не срещна нито едно отсечено дърво. Горното поречие на Хорпичекан се криеше в гъста гора от дребни смърчове. Като се огледа назад, преди да влезе в гъсталака, Чурилин видя почти целия

път, изминат през последните два дни. В прояснилия се за няколко часа въздух трепкаха влажни изпарения и придаваха на обширното блатно пространство призрачен вид.

Чурилин и другарите му наостриха слух: два големи рогача прекосяваха блатото. Те вървяха спокойно, без да виждат хората. Високите нозе на животните се движеха бавно, но широката крачка носеше леко и бързо масивните тела по разкиснатия, напоен с вода мъх. Предният рогач метна назад огромните си рога, вдигна глава и с някакъв презрителен поглед огледа покорните му блатни пространства. Животните се скриха зад един неравен сив гребен от сухи лиственици.

— Яд ме е да ги гледам! — измърмори Султанов. — За такива дълги крака никакво блато не е страшно. По двеста километра на ден могат да омахат! — Той погледна с огорчение своите крака в тежки ботуши.

Чурилин се разсмя, а водачът се ухили, макар че не беше разбрал за какво става дума.

— Месо обаче тук ще има! — весело каза евенкът.

Чувството на тревога не оставяше Чурилин. Време за работа всъщност вече нямаше. Те се движеха напред за сметка на времето, необходимо за връщането. И все пак малкият отряд навлизаше все по-дълбоко в безлюдните блата, отдалечени от големите реки.

Центърът на Амнуначи напълно отговаряше на даденото от евенките название: това беше съвсем безлесна равнина, покрита с буци суха трева, върху сиво-жълтата повърхност на която се открояваха тъмните петна на мъховите поляни. Равнината се спускаше постепенно, обгърната в далечината от едва видимата четка на ниска гора. Само вляво хоризонтът се закриваше от чернееща се равна ивица; там местността очевидно беше по-стръмна и се виждаха далечни планини. Скоро небето се забули с еднообразна оловна пелена и отново заръси дъжд. Огромното пространство на труднопроходимите блата, в което се бяха загубили четиримата души, потискаше и гнетеше и внушаваше мисли за нищожеството на човешките сили. Колкото и да му се иска на човек да се измъкне оттук, само седмици, само месеци можеха да го освободят от този плен. И неслучайно Султанов завиждаше на рогачите: и най-силният човек, и най-свикналите крака ще могат да изминат не повече от трийсет хиляди крачки за един ден през меката мъхеста покривка, рядката кал, лепливата трева и

багулниковите храсти. И ако ви са нужни половин милион крачки, за да излезете от тези блата, крещете, бъхтете се от мъка, викайте, когото щете — нищо няма да ви помогне. Трийсет хиляди крачки и от тях нито една погрешна. Иначе, попаднете ли между буците, сред корените, в пукнатините на разпадналите се скали, ще се строши всяка крехка кост. Тогава — гибел.

Керванът зави под прав ъгъл наляво, към далечната долина на Мойеро. Зад мрежата на дъжда не се виждаше нищо, по цели дни се движеха само по компас. Чурилин и Султанов почти не разговаряха, работникът и евенкът също мълчаха. Нощем жаловито дрънкаха хлопките на конете, гладните коне се въртяха край палатката. Понякога се разнасяше хрипкавият кратък рев на рогач — настъпило бе времето на есенните боеве между мъжките...

* * *

При завоя на току-що очерталата се пътека Чурилин видя спрелия се керван. Конете се бяха сбрали накуп.

— Максим Михайлович, елате по-скоро! Воронок се надяна — извика Петър с отчаяние в гласа.

Чурилин се приближи. Младият вран кон беше вече освободен от товара и седлото и стоеше настрана. По кожата му пробягваха силни тръпки, задните му крака се подгъваха.

— Падна изведнъж с двата крака и с корема върху пънчето — мрачно поясни Султанов.

Кръв на широка струя течеше по левия заден крак на Воронок. Конят се олюля и бързо легна.

— Какво да правим, Арсений Павлович? — попита Чурилин, като прегледа раната.

— Какво се прави в такива случаи? — Султанов се извърна и се дръпна настрана. — Само че аз не мога...

Жалост към животното остро прободе Чурилин. Но керванът беше спрял и Чурилин, леко побледнял, взе берданата и тракна затвора. Цевта започна бавно да се повдига към ухото на Воронок. Петър, който се беше почти вцепенил от мъка, скочи от мястото си и се вкопчи в берданата:

— Максим Михайлович, не стреляйте! Казвам ви, Воронок ще се оправи и сам ще тръгне след нас...

Сълзи течаха по бузите му.

Чурилин отстъпи охотно пред молбите на Петър. Товарът, който носеше Воронок, бе разпределен между други три коня, а седлото бе метнато на четвърти. Воронок лежеше и протегнал шия, следеше изчезващия в далечината керван...

Отдясно, до една стръмна могила, от разлятата светла кал на талика съвсем незабелязано се появява малък поток.

— Камъни, Максим Михайлович! — И Султанов показва едно малко възвишение в средата на потока.

Едри заоблени камъни с червен железен полеп святкаха през водата.

— Ще видя — Чурилин пристъпи към потока. — А вие кажете на Николай, че днес ще вървим, докато се стъмни съвсем.

Султанов побърза към водача. Евенкът изслуша нареждането, кимна намръщено с глава и заяви, че той сам знае: трябва да се бърза.

От потока се разнесе гласът на Чурилин:

— Стой, Арсений Павлович!

Сърцето на Султанов заби ускорено. Той се втурна назад. Чурилин размахваше късче камък и от вълнение не можеше да произнесе нито дума. Той пхна мълом в ръцете на Султанов строшения камък, а сам се зае трескаво да изхвърля на брега един след друг покрити с тиня валчести камъни. Султанов погледна свежия лом на скалата и трепна от радост. Кървавочервени кристалчета от пироп се открояваха по пъстрата повърхност, смесени с маслинената и небесна зеленина на зърната от оливин и диопсид.

— Гриквайт! — извика Султанов.

И двамата геолози се заеха ожесточено да разбиват нахвърляните от Чурилин обли камъни.

Яката и плътна скала трудно се поддаваше на ударите на чука. Всяко ново разцепване откриваше същата пъстра грубо зърнеста повърхност. Султанов нагази в потока за нови камъни и едва когато пред геолозите се показа лом с друг характер — тъмна, почти черна повърхност със зелени точки. — Чурилин се изправи и изтри потта от лицето си.

— Уф — въздъхна Султанов. — Почти навсякъде камъни от грикваит. А това не е ли вече кимберлит?

— Мисля, че да — потвърди Чурилин. — От неразрушена част на интрузия^[16].

Ръцете на Чурилин, които свиваха цигара, трепереха.

— Това не са речни камъни, Арсений Павлович — тихо и тържествено проговори той. — Тези заоблени камъни са много големи за един малък поток.

— Значи потокът е подровил... — Султанов се спря нерешително.

— ... алувиален пласт^[17] от грикваитова скала! — твърдо довърши Чурилин. — Спомнете си, грикваитовите късове се срещат в африканските тръби във форма на обли камъни; те са заоблени при изригването.

За пръв път от много дни Чурилин се усмихна широко и светло.

— Такаа... — проточи глас Султанов. — Значи трябва да отидем към горното течение на потока, където е смърчовата релка... Обръщай назад! — извика той на Николай и Петър, които се бяха приближили.

Евенкът следеше внимателно с присвити очи радостните лица на своите началници, а Петър тупна кулестия кон по задницата:

— При Воронок ще се върнем, главо глупава!...

* * *

Отсеченият смърч рухна с трясък, след него се повали друг. В мълчанието на тъмната гора звънко се разнасяха ударите на брадвата.

Уморените хора седнаха да попушат.

— Нашият Воронок се оправя, само още куца — съобщи Петър, който бе отишъл да види конете. — Какво приказвам?... Само мършавеят кончетата, топят се и туй то — всичката трева е изсъхнала.

Заседналата от вечерта мъгла към сутринта се простря като плътна покривка от скреж. Блатото заискри, засвятка. Под смърчовете беше тъмно както преди. В здрачината се виждаха струпани повалени стволове, покрити с нарастъци от гъби. На вълнест ивици гъбите стърчаха върху пъновете и корените, цъфтяха с всевъзможни червени, зелени и жълти оттенъци, издаваха мирис на гнило и нощем отливаха

едва забележима фосфорна светлина. Могилата беше свърталище на кукумявки. Любопитните птици с облепени очи бяха накацали тържествено в полумрака върху клоните край лагера и свели глави встрани, разглеждаха хората с ярките си жълти очи. Нощем техните крясъци се разнасяха злоещо сред гъстите клони в отговор на рогачите, които ревяха в блатото.

Хората се ровеха в земята, като рядко отделяха време за сън и храна, дълбаеха ожесточено с кирки твърдата и лепкава глина. Липсваха им и инструменти. Вечно замръзналата почва не се предаваше лесно. Само огромните огньовете, накладени в шурфовете^[18], я заставяха да отстъпва. Тогава вместо нея се появяваше друг враг — водата. Два шурфа трябваше да се изоставят: те се бяха улучили отдолу на талики и мигновено се изпълниха с вода.

Чурилин разчиташе да срещне основна скала^[19] на два-три метра от повърхността, но и тази нищожна дълбочина се достигаше с голям труд.

Още един шурф бе направен на самия връх на хълма. Димът от огъня изпълваше смърчовата горичка, стелеше се над мъхестите клони, пълзеше като дълъг сиво-синкав език към блатото и се смесваше в далечината със студената сива мъгла.

Водачът донесе на рамо още едно сухо смърчово стъбло, хвърли го в огъня и решително се приближи към Чурилин:

— Началник, трябва говорим. Коне скоро мре, ние също мре. Брашно свърши, масло свърши, на лов ходи не мога, трябва работи. Лош, много лош работа, трябва по-скоро отиваме!

Чурилин мълчеше. Водачът беше само изказал гласно мислите, които отдавна мъчеха Чурилин.

— Максим Михайлович — изведнъж предложи Султанов, — нека той отведе с Петър конете, а ние с вас ще довършим шурфа. И без това инструменти има само за двамина. А ние после — по реката, на сал...

Чурилин бързо пристъпи към своя помощник, вгледа се внимателно в неговото отслабнало, обрасло с черна брада лице, в подутите му от дим и безсъница очи и се извърна настрана...

— Вие ще тръгнете с целия товар направо за Сотир — каза той спокойно след няколко минути на водача и посърналия Петър. — Там, в селището, ще предадете конете. Аз съм уговорил всичко още през

пролетта с началника на полярната станция. Ще дам писмо да ви снабдят с продукти, а Петър да изпратят в Джергали. Нека той пригответи там лодка и да ни чака. Може би ще успеем да се спуснем по Хатанга до аеропристанището. Николай ще получи в Сотир продукти, пари ще дам сега — нека се прибере у дома си. Щом стигнете до Мойеро, оставете всички припаси, които можете да отделите, на видно място. Пътя отбелязвайте с резки по дърветата, ние ще вървим по следите ви. Колко е оттук до Сотир?

— Не зная. — Евенкът поклати глава. — Но трябва има триста километра.

— Така. А до Мойеро — петдесет.

— Не, оттук не бива ходиш Мойеро: праг голям има много. През планина, от онази страна ходи, тогава остане само малък праг.

— През там има ли сто километра?

— Сто, сто дваисет трябва има...

* * *

На смърчовия хълм стана съвсем самотно и тихо. Палатката бе изпратена с конете; вместо нея бе направена барака от смърчови клони. Горящият пред кея огън едва димеше под дъжда.

Султанов се събуди през нощта от студ. Цялото тяло го болеше. Не му се искаше никак да стане, струваше му се просто невъзможно да си мръдне ръката. С голямо усилие Султанов се надигна и събуди Чурилин. Чурилин стана бързо, изпи канче гол чай и започна в тъмното да търси късата шурфовъчна кирка, която се търкаляше някъде край огъня.

Пламъкът на огъня заигра, съживен от нова порция сухи дърва. В шурфа, вдълбан в земята вече на два и половина метра, беше съвсем тъмно. Чурилин копаеше с кирката наслуки, като изгребваше глинените буци с ръце и ги слагаше в кофата, която Султанов от време на време издигаше нагоре с въже.

Боейки се от наводняване, геолозите не разтапяха леда с огън, а предпочитаха мъчително бавната, но по-сигурна работа в замръзналата почва. И без това една четвърт от ямата беше вече пълна с вода и всеки удар на кирката се придружаваше с шумно плискане.

На Чурилин му се струваше понякога, че работи свит в тази тясна и влажна яма вече много години. А и от дълго време вече той само слуша глухото кънтене на скалата и дрънкането на кофата и рови с издрани, отекли пръсти рядката ледена кал.

— Стига ви толкова, изкопахте вече два̀сет и пет кофи! Сега е мой ред! — извика отгоре Султанов тъкмо в момента, когато Чурилин почувствува, че не ще може вече да вдигне кирката.

Той се измъкна от шурфа, като се опираше в стените с крака и ръце, и се отпусна тежко на мократа глина.

Султанов изчезна в ямата и оттам се чу неговият заглушен глас:

— Добра работа сте свършили! Пък сте и силни, Максим Михайлович! Още четвърт метър остана, дрънкат вече малки камъчета... Не, надолу е пак глина.

В същото време Султанов усети, че глината е вече малко по-друга: плътна както преди, сега тя се отделяше на едри късове; упоритата лепкава жилавост беше изчезнала.

Чурилин измъкваше кофа след кофа и купът извадена глина постоянно растеше. Дългата есенна нощ вече преваляше, когато Султанов извика слабо и дрезгаво от шурфа:

— Излязоха камъни! Има един голям, дърпайте!

Последната кофа се стори на Чурилин невероятно тежка.

Той извади лепкав, студен и тежък къс скала и го разби край огъня с чука си.

В трепкавата светлина на пламъка тъмната матова скала не се отличаваше по нищо от омръзналите им през време на пътуването диабази.

— Е, какво? — попита нетърпеливо отдолу Султанов.

— Не зная, тъмно е — отговори Чурилин, който не желаше да огорчава другаря си, и хвърли каменните късове върху купа изкопана глина. — Излизайте, Трябва да поспим. Шест часа е, скоро ще се съмне.

* * *

Искаше им се да спят, да спят. Но времето течеше неумолимо. В девет часа двамата геолози бяха вече на крак и приготвиха оскъдна

закуска.

— Колкото и да е тежка работата, трябва да намалим порциите — каза мрачно Чурилин. — В чувала има съвсем малко брашно.

Султанов се усмихна и замълча. След това вдигна канчето с чай и тържествено издекламира:

— „Очаква ни сигурна смърт... и който ни прати на подвиг ужасен — сърце няма в своята гръд...“

— Още по-ужасно е, че никой не ни е изпратил. И няма на кого да се оплачем.

— Да, дявол да го вземе, кой всъщност ни задържа тук? — каза тихо Султанов и отпусна глава.

Другарите се затътриха бавно към шурфа. Изведнъж Султанов впи здраво пръсти в лакътя на Чурилин:

— Максим Михайлович, жълта пръст!

Отгоре на купа извадени скали имаше късчета от някаква особена, зърнеста и в същото време плътна глина с ръждивожълт оттенък. Чурилин побърза да вдигне разцепения през нощта камък. Беше тежка, мазна на пипане синьо-черна скала. Външният пласт на камъка беше мек и с по-светъл, синкавосив оттенък.

— Вода, Арсений Павлович, повече вода! — прошепна Чурилин. — Ето, ще вземем от наводнения шурф. Излейте чая, да върви по дяволите. Трябва ни и втора кофа. Вие започнете да промивате жълтата пръст, пренесете я на улея, а аз ще се заема с каменните отломки.

— Нима... — започна Султанов.

— Почакайте! — рязко го прекъсна Чурилин.

Без да бърза, сякаш никак не се вълнуваше, Чурилин се зае да промива всички намерени късчета твърда черна скала, като чистеше рохкавите корици и калта.

Забравили всичко на света, геолозите се занимаваха със своята работа. Внезапно Чурилин издаде глухо възклицание и бързо извади от нагръдния си джоб сгъваема лупа. Султанов остави улея и се затече към него. Върху синкавочерния фон на едно малко късче скала почти едно до друго имаше три прозрачни кристалчета, големи колкото грахови зърна. Триъгълните площи на техните стени не бяха съвсем гладки, но при все това те ярко блестяха. Всеки кристал представляваше две съединени с основите си четиристенни пирамиди.

Геолозите не снемаха поглед от кристалите. В дълбокото безмълвие на гората се чуваше само прекъснатото дишане на хората.

— Диаманти, диаманти! — Гърлото на Султанов се сви от спазма.

— Да, типични октаедри^[20] като в Южна Африка — промълви Чурилин. — Съвсем бистри, макар и не синкави. Според тамошната номенклатура това е вторият сорт от висшия клас, така нареченият първи е капският. Това е то, Арсений Павлович, нашата работа е свършена. На вас се... — Чурилин не се доизказа и стисна изцапаната с глина ръка на Султанов.

Султанов се отпусна уморено на изпръскания с кал стъпкан багулник.

— Значи тази ръждива глина е именно „йелоу граунд“ — жълтата пръст на африканските рудници — каза Чурилин, — най-горната и при това винаги обогатена с диаманти покривка на диамантената тръба. Няколко метра по-надолу ще се появи „синята пръст“ — „блу граунд“, същата онази черна скала, от която намерихме късчета в жълтата пръст. Това е по-малко разрушена, по-малко окислена кимберлитова скала. А нашият смърчов хълм без съмнение достига до границата на диамантената тръба. Такива хълмове често помагат в Южна Африка при търсенето на диамантени находища, като показват издаващата се над повърхността, но скритата под почвата горна разширена част на тръбата. И запомнете, драги Арсений Павлович, основната заповед за африканските ловци на диаманти: където има една тръба, там търси още няколко. Те никога не са сами! Сега трябва да промием всичката изровена жълта пръст и внимателно да отберем образци от нея. За да ги пренесем, ще трябва да изоставим част от припасите. Ще поставим репер^[21] маркировъчен стълб и на разсъмване заминаваме отгук: сега нашият живот е особено скъпоценен.

Султанов тръсна за последен път улея и изсипа на лист чиста хартия всичко, което беше останало след промиването на цял тон жълта пръст. На белия лист се разсипаха дребни кристали — стълбовидни, призматични, многоъгълни — с червен, кафяв, черен, небесносин, зелен цвят. Това бяха придружаващите диаманта кристали от илменит, пироксен, оливин и други устойчиви минерали. А между тях подобно на късчета стъкло и все пак различни от него се

открояваха със силния си блясък дребни диамантени кристали. Тук имаше чисти, прозрачни камъни, имаше и покрити с грапава кафява корица. Някои кристали бяха с възрозов или зелен оттенък.

— Вижте, освен октаедри има и ромбододекаедри^[22] — Чурилин отдели с кибритена клечка един зелен дванадесетостенник. — Този вид диамант се отличава с необикновена дори за този камък твърдост. В Африка такива диаманти се срещат предимно в тръбата Фоорспед. А това е борт^[23] — той показа с кибритената клечка едно кръгло зрънце с черен цвят, — срастък от извънредно дребни диамантени кристалчета. Аз измерих диаметъра на нашия хълм — продължаваше Чурилин, — тази диамантена тръба не е от малките, има не по-малко от четвърт километър в диаметър. Наистина в Южна Африка има и по-големи; например Дютойтспан е почти седемстотин метра. Това вече не е тръба, а цял вулканичен кратер.

Султанов гледаше замислено към хълма. Той се мъчеше да си представи огромната тръба, простираща се почти отвесно на дълбочина няколко километра и изпълнена със скъпоценна черно-синя скала с диаманти. И това беше тук, в тази заблатена и мрачна равнина, под мъха и калта, които едва прикриваха бронята на вечния мраз!

Мълчеше и Чурилин. Той изсипа диамантите в торбичка, написа етикетчета за скалните късчета, загърна внимателно образците и се залови да чертае подробен план на находището. Всичко това геологът вършеше без всякакво въодушевление, сякаш сега, пред постигнатата най-сетне цел, всички стремежи, които го владееха по-рано, бяха изчезнали нанякъде. Умората беше много голяма...

Султанов издяла висок пън във вид на стълб и като нажежи кирката, пирографира върху него няколко букви и цифри. Скоро реперът беше готов — висок смърч с изсечени клони и с напречна греда на върха.

* * *

Пътят направо през планините не беше лек: трябваше да се пресичат множество долове и да се прехвърлят до петнайсет седловини на ден. Геолозите крачеха механически, без думи и мисли. Нищожните порции храна не бяха достатъчни да покриват огромния

разход на сили. Пътуването започваше при първите проблясъци на утринната светлина и свършваше късно след полунощ. Светложълтите иглици на листвениците се ронеха, гората беше наситена с вода от непрестанния дъжд. Памуклийките на геолозите бързо се наквасваха цели и вечер дълго димяха край силния огън, а на следната сутрин отново се пропиваха с влага още в първия час на пътуването. Вода се разля по блатата и покри до едната четвърт високите буци пръст, между които и при най-малка погрешна стъпка хората потъваха до пояс. Тънкият лед пращеше под разкисналите се ботуши. Никакъв дивеч не се срещаше по пътя — планините сякаш бяха опустели и берданата притискаше рамената едно след друго като безполезен товар.

Утрото на четвъртия ден свари Чурилин и Султанов да се катерят по един стръмен склон. На билото пред пътниците се вдигна червено-сивото було на мъглата и се откри обширна полегата стръмнина, образувана от сипеи с огромни остроъгълни скали. В далечината се издигаше като стена тъмносиният, покрит с ръждиви петна срещуположен склон на долината на голяма река.

— Ето и Мойеро! — Чурилин седна на един камък и изтърси джоба си, търсейки последните трохи махорка. — Как са минали те тук с конете? Последният им знак е на билото, а по-нататък нищо не се вижда.

— Да се спуснем направо по сипея в долината и да тръгнем по течението на реката — предложи Султанов, — след това ще се върнем нагоре. Някъде непременно ще пресечем следите им.

* * *

Началникът на производствения отдел при института влезе в кабинета на Ивашенцев и мълчаливо се отпусна в креслото.

— Сериозно се тревожа за Чурилин — каза загрижено професорът. — Този човек е много упорит, за да бъде предпазлив. Самарин пристигна още преди един месец, а Чурилин и Султанов останаха в тайгата. Трябва да се запита телеграфно навсякъде, където е възможно: в Сожир, Тура, Хатанга, Чирингдинската база на Съюза за кожухарски стоки...

И от високите антени на радиостанциите на остров Диксон пак се понесоха над тайгата етерни трептения. Като се прекъсваха и пак се възобновяваха, те носеха един и същ въпрос: „Хатанга, Сотир, Тура... Съобщете веднага има ли известия експедицията Главното управление минерални суровини, инженер Чурилин...“

Радиовълните стигнаха до високия каменист сипей. Но двамата геолози, разбира се, не знаеха и не чувствуваха, че пространството е наситено с въпроси за съдбата им. Те пазеха предпазливо равновесие по хлъзгавата, покрита с лишеи повърхност на грамадните каменни плочи, прескачаха дълбоките трапове между скалите, катереха се по острите ръбове и ребра.

Сипеят се простирше на няколко километра в невероятен хаос от строшени камъни — безкрайно мъртво поле, покрито със сивите кости на планините. Сякаш сблъскалите се в страшна битка сили на земната кора бяха разбили, обезобразили и разпръснали планинските върхове и те се бяха струпали тук като повалени скелети, които показваха оголените си остри ребра...

— Сергей Яковлевич! Сотир съобщава: вчера пристигнали работникът и водачът на Чурилин с конете; геолозите останали в тайгата. Ето телеграмата.

Професорът удари яростно с юмрук по масата:

— Тъй си и знаех! Ще загинат за едната хубост! Телеграфирайте в Сотир... Впрочем кой ще им предаде? Експедицията трябва да се екипира — Развълнуван, Ивашенцев започна да рови книжата по масата. — И главно упоритостта им е безполезна: щом за три години нищо не намериха, за още един месец пак нищо няма да постигнат.

* * *

— Юнаци! Гледай, Арсений Павлович: салче приготвили от сухи смърчови стволоче. Юнаци! Продукти за около една седмица. Ех, не е зле: реката е бърза, хубавичко ще ни понесе. Но да тръгваме. Едно, две!...

Малкият сал се залюшка по водата, завъртя се и направляван с пръти, бързо заплува по средата на реката. Тук Мойеро още не беше дълбока, под сала бързо се мяркаха по дъното дълги гладки камъни.

Двамата геолози за пръв път след многото тежки дни почувствуваха радостно облекчение. Торбите не натискаха вече изморените рамена, краката, изтрепани от скъсаните ботуши, се наслаждаваха на почивката, а реката носеше сала със скорост, не по-малка от шест километра в час. Може би в това беше и главната радост — да седиш, да пушиш от време на време оставената от Николай махорка, понякога да оправяш сала с тласъци на прътите и същевременно да съзнаваш, че се движиш напред, че всеки час безкрайният път намалява.

Човек можеше да си позволи разкоша да помисли, да си спомни, че съществува друг свят. Плясъкът на водата, бълбукането ѝ край тесните ивици речни камъни, бързото движение на малките вълни — всичко изглеждаше пълно с весел живот след гнетящото мълчание, еднообразието и неподвижния въздух на огромните блата.

Мойеро течеше лъкатушно, като описваше остри завои. Край нея плуваха ниски брегове. Широка лъка бе останала назад; гората се бе приближила до самата река и притискаше коритото ѝ между тъмни високи стени. Салът се движеше сякаш по коридор сред гъсти смърчове. Много дървета, подкопани от реката, се навеждаха към водата. В далечината горският коридор като че ли се стесняваше, върховете на сведените стебла от срещуположните брегове се кръстосваха над водата, която загубваше живия си блясък и изглеждаше мрачна и студена.

Огромен наскоро повален смърч лежеше напреки на реката и почти докосваше със своя още зелен връх една широка плитчина на левия бряг. Геолозите придвижиха сала към брега, скочиха във водата и го повлякоха по речните камъни. По-нататък попаднаха на още няколко такива дървета, които забавяха движението на сала, но всичко това се струваше на Чурилин и Султанов дреболия, докато зад острия завой на реката те не чуха гръмко бълбукане и пляскащи удари.

— Към брега, по-скоро към брега! — извика Чурилин. — Пред нас има заседнали трупи!

Но беше вече късно — салът се движеше много бързо. Прътът, забоден в дъното на реката, се строши с трясък и салът се устреми като сляп направо към високата гръд на дървените трупи, които преграждаха реката.

Вдясно, където струпаните дървета бяха по-редки, водата се устреми с гръмко клокочене под тях. Клоните и тънките стволоче

пружинираха и трептяха под напора на водата, издавайки характерни плясъци, които наподобяваха удари на гигантска бухалка.

Султанов и Чурилин се хвърлиха към задния край на сала и грабнаха скъпоценните торби, брадвата и берданата. В същата секунда салът се гмурна под трупите, спря се и започна да се издига отвесно, като навлизаше все по-дълбоко под водата. Силен тласък изхвърли другарите напред, но те успяха да скочат върху трупите. Водата изрева, надигайки се като вълна зад сала, който бе преградил част от тесния проход. Без да губят нито минута, Чурилин и Султанов се заеха да секат един подир друг стволовете с единствената брадва. След два часа тежка работа беше възможно да освободят сала и с помощта на въже да го извлекат по-близо до брега, където в края на трупите водата беше до пояс. В борба с подкосяващата ледена вода геолозите повдигнаха с мъка сала нагоре и го помъкнаха през отвора, който бяха пробили в дебелиите хлъзгави дървета, разположени под водата в основата на трупите. По-нататък пътят беше свободен, но уви, само на един километър и половина! И отново пред сала израсна грамада от побелели трупи с олющени кори, разхвърляни още по-нашироко, между които стърчаха като страшни копия дебели клони и корени на заровени в речните камъни дървета.

* * *

На белезникавата пясъчна ивица край реката гореше голям огън. Салът стоеше прикътан до брега. Чурилин и Султанов седяха с лице към реката, обърнали към огъня димящите си мокри гърбове. Над пясъка се издигаше стръмно брегът, сухата трева, по който изглеждаше златиста под яркото слънце, събудило огромни пространства почти замръзнал мъх.

Султанов изведнъж стана и с несигурни крачки тръгна настрана. Лошо му беше: стомахът отказваше да приема току-що погълнатата храна. Чурилин следеше тревожно помощника си. И самият той се чувствуваше зле. Изтощеното от непосилна работа, от дълго недояждане и безсъние сърце ту замираше и биеше тежко и рядко, ту тупкаше често и слабо и искаше почивка, продължително спокойствие.

Тъмен страх от здравите лапи на горската пустиня обхвана душата на изследователя. Трябваше да преплават около четиристотин километра по реката. А ето вече втори ден се промъкват през награмадени трупи и са преплавали през тези два дни седем километра. Седем километра! Храна беше останала за четири дни, и то при съвсем малки порции. А колко още непосилна, тежка работа им предстоеше в студената вода: да секат дебели трупи, да влачат изнемогнали сала... Сили вече нямаха! Едва ли ще издържат дори и един ден още. Кой знае колко грамади от трупи има напред — една или сто?

Султанов се върна при огъня и легна на пясъка. Чурилин сложи под главата на другаря си чантите и застана на колене:

— Полежете, Арсений Павлович, аз ще отида напред. — Той показва наляво, където зад широка плитчина и зад святкащата под слънчевите лъчи вода се издигаха купчина преплетени сиви дървета.

Султанов седна:

— Максим Михайлович, ето какво... — Той се запъна. — Ако се разболея съвсем, вие тръгнете сам. Трябва, непременно трябва да се спаси някой от нас. Говоря сериозно, не се шегувам! — Султанов се разсърди, като видя усмивката на Чурилин.

— Оставете това, драги! Починете си и всичко ще мине. Ако се спасим, двама ще се спасим! — високо каза Чурилин, без сам да намери в своя тон нужната увереност. — Хайде, аз тръгвам! — И като метна берданата, той се затътри бавно по пясъка и хрущящите каменисти плитчини, да пресече острия завой.

На Чурилин му се искаше да отиде далеч надолу по реката, за да огледа долината отвъд награмадените трупи.

Страхът, който го бе обхванал, не минаваше, колкото и да се опитваше да се справи с него. Искаше му се по-скоро да се върне в привичния свят на картите, книгите, научните изследвания, да предаде на своята страна богатствата, скрити под мъха и мраза на блатата в Амнуначи, да има време за тих, спокоен размисъл пред микроскопа, за разговори с другарите. Нима не ще успее да се върне там, където няма мъх, вечно мокри дрехи, лют дим и непрестанно тичане напред, напред?

Чурилин прекоси завоя и свърна по брега.

Той вървеше и мислеше за Султанов: „Какво кара хората да вървят към такива невиджани, никому неизвестни подвизи? Ако се избавим, нима някой ще узнае за непоколебимия героизъм на този човек? Преживяното бързо ще се изтрие, ще се забрави, ще се стори тежък сън... А кой говори сериозно за сънищата? Ако пък не се избавим, пак никой не ще узнае. Нещо повече: ще кажат — загинали са поради неумение, непредпазливост.“ А Султанов го чака там, в далечния свят, на хиляди километри... живот, щастие, любима жена, която чака отдавна тревожно и нетърпеливо.

Отдясно, на срещния бряг, се чу шум. Хрущяха речните камъни, тихо шумолеше сухата трева. Чурилин се сепна, погледна и сърцето му силно затуптя.

Под вкопания бряг, потопил копита във водата, стоеше огромен мъжки рогач. Мощното му тяло изглеждаше отдалеч съвсем черно. Широките му рога, като длани на гигант с разперени остри пръсти, бяха светли, а между тях, обърнати към Чурилин, стърчаха като ижица^[24] големите му уши. Рогачът се вгледа в замръзалия на място геолог, наведе глава, показвайки рогата си, и издаде дрезгаво „уоп“. Чурилин, без да мръдне, стисна до болка в юмрук ремъка на берданата.

Рогачът се обърна и изведнъж стана друг — слаб, гърбав, с източени крака. В държането на животното се чувствуваше ежесекундна готовност за стремителен бяг, скрита енергия на напрегната пружина. Мощната глава с гърбава муцуна се вдигна, на гърлото се разпери твърда черна брада, високата шия се очерта още по-рязко. След това рогачът се разкрачи широко, пъкна нос във водата и влезе в реката. Чурилин смъкна от рамото берданата. Рогачът скочи мълниеносно на брега. Щракна освободеният от предпазителя спусък и Чурилин изпрати куршум във високата шия. Рогачът се препъна, падна и скочи пак. Гръм от втори изстрел се разнесе по реката и животното изчезна в храстите. Вън от себе си, Чурилин се хвърли в реката, вдигнал високо берданата. Течението го поваляше, но той се справи с него и скоро се намери на срещуположния бряг. На десетина метра от водата във високата трева се виждаше тъмнокафяво тяло. Чурилин се приближи предпазливо до него и се убеди, че животното е мъртво. Рогачът лежеше, отметнал назад опряната си на единия рог глава; предните му крака бяха свити в колената. Великолепната мощ на животното се чувствуваше и в неподвижното тяло.

Чурилин не беше истински ловец. Застанал на едно коляно, той поглади муцуната на рогача, като съжаляваше за станалото. Каквото и да се случеше, шестнайсет пуда превъзходно месо променяха съдбата на геолозите.

Чурилин се изправи, опрян на берданата, огледа се и видя в реката още една грамада трупи, на около четвърт километър надолу. По-нататъшният път на реката се губеше в гъста гора, която приличаше на тъмна четка. Но тази четка се снишаваше на едно място и там се виждаше планински склон, който се приближаваше до самата река.

„Ако реката навлезе в ждрело, ще има прагове, но трупите ще се свършат“ — помисли си Чурилин. Той изкорми бързо рогача, взе устните, сърцето и къс месо, отбеляза мястото с висок прът и прекоси реката по горната грамада трупи, като използва случая да ги огледа внимателно.

Изобилната месна храна отначало още повече отслаби пътешествениците, но на сутринта Чурилин и Султанов явно се бяха ободрили.

* * *

Отвъд последната грамада трупи в Мойеро се вля отдясно голяма река. Долината се свиваше, разклонения на петнисти, черно-жълти от есенните лиственици планини се спускаха към реката, чието течение ставаше все по-бързо. Мътната оловна повърхност на водата сякаш дишаше, като се издигаше и спускаше плавно. Каменистите ивици се издигаха като крепостни валове. Бързо отминаваха назад плитчини, дървета, черни подриви. Скалите се надвесиха съвсем наблизко, зашумяха вълни, цялата река се покри със струести бразди и островърхи пенести гребени. Водата заливаше сала, който се носеше по талвега. Няколко тревожни минути — и салът отново излезе на просторната вода, която плавно се издигаше.

Бързото движение ободряваше изтощените хора. Най-последната радостта за удържаната победа ги обхвана напълно.

Няма да мине много време и хиляди хора ще дойдат на мястото, където те двама са се мъчили в плен на горите и блатата.

Могъществото на труда ще разсече непроходимите пространства с пътища, ще разчисти горите, ще изсуши блатата. Шум на машини и ярка електрическа светлина ще нарушат тъмното мълчание на тайгата.

* * *

— Сергей Яковлевич, телеграма от Хатанга. Навярно от Чурилин.

— Какво? Дайте я по-скоро! — Професорът бързо разтвори и прочете телеграмата. Тя падна от ръцете му: — Нищо, аз сам ще я вдигна... Вървете, всичко е минало благополучно, връщат се.

Като остана сам, Ивашенцев препрочете краткия текст: „Всичко, което търсихме, намерено. Връщаме се със самолет. Здрави сме. Чурилин, Султанов.“

Професор Ивашенцев стана и се поклони ниско на телеграфната бланка, която внимателно сложи на масата.

[1] Главк — главен комитет. Б.пр. ↑

[2] Кимберлит — плътна туфообразна скала от групата на ултраосновните, т.е. с малко съдържание на кварц и увеличено съдържание на желязо и магнезий. ↑

[3] Грикваит, грикваитова скала — скала от гранат, смесен с оливин, образувана в много дълбоки зони на земната кора. ↑

[4] Фактория — снабдителен ловен пункт в отдалечените краища на Сибир. Б.пр. ↑

[5] Хромдиопсид и дистен — скалообразуващи минерали на дълбоките основни скали. ↑

[6] Лиственици — борово дърво, листата на което окапват наесен. Б.пр. ↑

[7] Багулник — многогодишен блатен храст. ↑

[8] Геофизик — учен, който изучава физическото състояние на Земята. ↑

[9] Силата на тежестта — силата на земното привличане. ↑

[10] Положителни аномалии — местни увеличения на силата на тежестта. ↑

[11] Уред на Щукрат — махаловиден уред, с който се измерват и най-незначителните колебания на силата на тежестта. ↑

[12] В научната литература такива тръби се наричат „некове“. Б.пр. ↑

[13] Перидотити — образувани в дълбочина магматични скали, съставени предимно от оливин (ултраосновни) ↑

[14] Палма — тежък нож-секач с дълга дръжка. ↑

[15] Диабаз — вулканична стара скала, подобна на базалтовите лави. ↑

[16] Интрузия — вмъкване на разтопени скали (магма) в пукнатини, празнини или между пластовете в отделни участъци на земята. ↑

[17] Елувиален пласт — пласт, образуван на място, без пренасяне или смесване на продукти от разрушаването на скали. ↑

[18] Шурф — изкоп за разузнаване във вид на кладенец. ↑

[19] Основна скала — твърда основа под рохкавите млади наноси. ↑

[20] Октаедри — кристална форма, осмостенник. ↑

[21] Репер — висок сигнален или маркиращ знак. ↑

[22] Ромбододекаедър — дванадесетостенник, всяка стена на който има форма на ромб. ↑

[23] Борт — вид диамант, образуван от срастването на микроскопични кристали ↑

[24] Ижица — последната буква от славянската азбука — Б.пр. ↑

ПО СТЬПКИТЕ НА СТАРИТЕ МИНЬОРИ

Това ни разказа минният инженер Канин. Той седеше облегнат на гърба на креслото и говореше сякаш сам със себе си, без да се обръща към някого:

— Иска ми се да ви разкажа една проста история из живота на истинските миньори, която на времето ме силно порази.

Преди двайсет години, в 1929 година, аз проучвах старите медни рудници близо до Оренбург, сега Чкалов. Там в продължение едва ли не на хилядолетия са били разработвани медни руди и рудниците са образували на обширно пространство извънредно объркан лабиринт от празнини, пробити с човешки ръце в дълбините на земята. Тези рудници са отдавна закрити и нищо не е останало от техните надземни постройки. По степните простори, по склоновете и върховете на ниските хълмове се открояват като красиви синьо-зелени петна групи от насипища — големи купища бракувана руда, които ограждат широки фунии, а тук-там се виждат ями от стари, засипани шахти. На места насипищата и фуниите покриват изцяло обширни полета от няколко квадратни километра. По думите на местните земеделци такава земя е „развалена“, не може да се оре, затова изровените участъци са обрасли с коило или пелин, а фуниите на шахтите — с вишневи храсти. Дори в разгара на лятото, когато всичко наоколо е вече изгоряло и степта се е разпростряла кафява под белезникавото було на палеция зной, хълмовете с останки от стари минни съоръжения са покрити с цветя, които заедно със зелено-сините издатини на рудните насипища, тъмните листа на вишните и златистите люлеещи се стръкове на коилото представляват странно и красиво съчетание от убити тонове. Като акварели на талантлив художници лежат тези малки степни островчета върху кафявата равнина от стърнища и угари.

Тук хубаво се почива след еднообразно пътуване по прашния и напечен път. Вятърът люлее коилото, посвирва в храстите и напомня миналото, навежда на мисълта, че тези тъй безлюдни и изоставени сега

участъци някога са били най-оживените в степта. Разнасяли са се викове на момченца — водачи на конния транспорт, хлопали са покривите на шахтените люкове, скърцали са лебедки, гърмели са колички и се е чувало бърбенето на жените от ръчното сортиране на рудата. Всичките тези хора отдавна са умрели, но дълбоко под земята като нерушими паметници на техния труд стоят в мълчание и тъмнина безбройни подземни ходове. Аз успях да проникна в много стари галерии. В продължение вече на повече от два месеца лазех по тях, понякога с помощника си, по-често сам (помощникът ми се страхуваше от опасните места) — правех подземни снимки, търсех оставени запаси от руда и вземах проби. По тези места скалите са сухи, удивително устойчиви и много галерии стоят от стотици години непокътнати, без всяко разрушение.

Всички натрупани от XVIII век архивни планове, карти и данни за оренбургските медни рудници бяха унищожени по време на гражданската война. Затова системите от стари подземни галерии трябваше да се откриват наново, като се пътува по тях наслуки като в непозната страна.

Изследването ме увеличаше и се случваше по две денонощия да не излизам на повърхността, бързайки да се ориентирам в някоя голяма система от галерии. Тъмнината и тишината на лабиринтите от щрекове^[1] и орти^[2], които се извиваха във всички направления, страшно надвисналите високо над главата дворове на засипаните шахти — във всичко това аз намирах съвсем особено очарование. С равномерността на часовников механизъм падат капки във влажните проходи, от време на време едва доловимо клокочи вода, стичайки се от горните хоризонти в долните.

С фенер, компас и бележник едва се провирах в тесните сбойки^[3] или в неправилните травербани^[4], които съединяваха една система галерии с друга. Понякога проходът, засипан с пясък поради проникването на повърхностните води, беше толкова нисък, че по него трябваше да се промъквам пълзешком, свит на бучка. Пълзиш и изведнъж неудържимо ти се доще да поемеш дъх с пълни гърди, но щом започнеш да набираш въздух, мигновено усещаш страх и чувствуваш висящите над теб стотици хиляди тонове скали, които с невъобразима сила натискат надолу.

А колко е интересно да разгадаваш каква система са прилагали старите майстори за изземване на рудното гнездо, като изследваш и определяш възрастта на рудниците ту в галериите от средата на XIX век, правилно нарязани и изгладени ръчно с кирки, ту в най-новите галерии, широки и прави, но с обезобразени от взривовите стени! Още по-странни са чудноватите извитите по контура на рудното тяло ниски ходове на рудниците от XVIII век или съвсем тесните, но правилни и гладки кладенци и наклонени ходове от доисторическо време.

Трепкащата светлина на фенера изтръгва от гъстата тъмнина ту еднообразна стена, цяла надупчена от остриетата на кирките, ту мрачно изправен, почернял от времето стълб на случайно оцелял стар крепез, ту купища сринали се от покрива буци, ту равно струпани камари изоставена бедна руда.

Поразително впечатление правят огромните черни стъбла на вкаменени дървета, които имат понякога дори и клони. Гигантите на отдавна изчезнали гори, станали сега на желязо и кремък, лежат напреки на галериите и често ходът обхожда някое такова дърво отгоре или отдолу, безсилен да пробие здравето му тяло.

За подземните странствувания през това лято би могло още много нещо да се разкаже, но аз само ги скицирах накратко, за да дам представа, каква е била обстановката на всичко станало.

Живеех в селото Горний, което се намираще в дълбоката долина на малката река, между високи хълмове. В същото село доживяваше дните си последният от кондукторите на старите рудници — Корнил Поленов, деветдесетгодишен, но още здрав старец, бивш крепостник на графовете Пашкови, стопани на рудниците. Старият кондуктор живееше в малка къщурка преко пътя срещу моето жилище и почти всяка вечер седеше на пезула пред дома си, загледан във високия склон с насипища от рудниците, който се издигаше пред него. Още в самото начало на работата си разпитвах стареца за разните рудници, които той познаваше и помнеше великолепно. Но видях, че старецът не ми казва много нещо и се изплъзва, позовавайки се на старостта и слабата си памет. Опитвах се да го убеждавам, казвайки му, че греша, като не разправя всичко, каквото знае — рудниците трябва да работят. Колкото повече сведения съберем сега за рудните запаси, толкова по-скоро и по-сигурно ще се разгърне отдавна замрялата работа.

Кондукторът мълчеше, само в дълбочината на очите му се криеше лукава усмивка. Веднъж той каза: „Много инженери са идвали тук, за всичко разпитвах, записвах, обещавах ми награда, обещавах да ме направят началник на рудниците... Много неща наприказвах, а ето толкова години минаха — идват, гледат, все не започват работа. И никой от тези, дето идвах, не се спусна в някоя шахтичка — мръсно, влажно, пък и опасна е работата. Зная аз!“ — И старецът млъкна, като гладеше важно гъстата си брада.

Разбрах, че в дълбочината на душата си Поленов таеше обида срещу бързите и повърхностни геолози, които са спохождали района и вместо да го изследват истински, са се ограничили с разпитвания, изтръгвайки от стареца някои сведения чрез безотговорни обещания. Прекратих по-нататъшните разпитвания, още повече че моите работници казваха за кондуктора: „Старецът е като гранит — заинати ли се, дума не можеш измъкна от него“.

Аз продължавах работата си — намирах всеки ден нови достъпни галерии, спущах се по въже в полусрутени шахти и печелех дълбокото уважение на местните жители — потомци на старите миньори. Забравих да кажа, че и самото село Горний е възникнало край минните кантори на Богоявленския и Архангелския завод и че жителите му бяха известни между околното селско население с името „рударите“.

През дългите степни вечери, когато си почивах след работа, често отивах на пезула при стария кондуктор и сядах до него, да попуша. Само че сега не го разпитвах за рудниците. Разговоряхме с Поленов за миналото, за живота на крепостните миньори, за старите методи на работа. Старецът омекваше, оживяваше се, разправяше ми много неща и ме учудваше със своята наблюдателност и с точността на изразите си. Моите подземни „подвизи“, познаването на историята на местното минно дело и старинните минни термини трогваха сърцето на стария кондуктор и той започна да се отнася към мен с много по-голямо внимание.

Забелязах, че старецът очаква моите въпроси за рудниците. Понякога дори той сам отваряше дума за едни или други особености на рудата, споменаваше някои нови за мен имена на шахти, но аз умишлено не го разпитвах за нищо. Знаех, че душата на стария миньор

няма да издържи и че виждайки в мене също такъв дълбоко предан човек на своето дело, ще ми повери знанията си.

Август беше към края си. Слънцето все още беше топло и ярко, но в степта започнаха да духат студени ветрове. Особено приятно беше да почувствуващ, когато се спускаш в селото, възгорчивия мирис на дима от горящ тор, който се стелеше от десетки комини като синкава завеса. Този дим означаваше топлина за помръзналото тяло, храна, хубава цигара в леглото, с една дума — всичко, което е необходимо, за да се превърне умореният от работа труженик в блаженстващ халиф...

Разговорите с Поленов на пезула се прекратиха — дните станаха по-къси и аз често се връщах по тъмно. Само понякога, когато времето или работата над натрупаните черновици ме заставяха да оставам в къщи, пред вратата на помещението, което заемах, израстваше високата, сгърбена фигура на Поленов. Като поглаждаше жълтеникавата си брада и се оглеждаше зорко с не по старчески бързи очи, кондукторът заявяваше: „Домъчня ми за тебе, Василич, отдавна не сме приказвали. Ти не спиращ, все по шахтите лазиш.“ — „Седни, Корнилич, Настася Ивановна ще ни даде чай, пък и хубави бонбони ми донесоха от Егоревско“ — казвах аз, като знаех слабостта на стареца към сладките неща. Кондукторът поизпъшкваше и сядаше на пейката, аз продължавах да чертая някакъв план или профил и започваше спокоен разговор. Разговорът доставяше удоволствие и на двамата ни и ние се застоявахме до късно. Неотдавна узнах, че Полянов бил последният от цялото поколение крепостни кондуктори в медните рудници. Знанията се предавали по наследство от дядо на баща, от баща на син. В примитивното минно стопанство кондукторът бил едновременно и маркшайдер, и изпробван на рудата, и ръководител на сондажите, с една дума — универсален минен специалист.

Многогодишният, от детинство внедряван навик да се работи под земята беше създал у Поленови особен усет, за който старецът разправяше:

— Сега пък надонесоха едни теодолити^[5], бусоли... Четирийсет пъти изчислявай и поправяй, докато се увериш, че правилно си набелязал галерията. Ако трябва да се проследи някоя жила, накъде тя, милата, върви, залавят се с минна геометрия, чертаят, изчисляват. А пък ние — баща ми и аз — как работехме? Походиш под земята,

свикнеш и чувствуваш накъде да копаяш, особено ако трябва да свързваш с насрещна или стара галерия. Този миньорски усет никога не ни е мамил. Нали сам видя какви галерии сме прокарвали. Аз не съм толкова опитен — с бусола ме караха да работя, — но все пак по някой път познавам: лъже инструментът; не мога да намеря грешката, но зная — лъже. Походиш, попипаш пласта, видиш накъде са насочени жилките, накъде наедрява зърното. Почнеш да размисляш и такава сигурност те овладява, че направо заповядваш: отваряй травербан тука! И всякога правилно съм отгатвал, защо — сам не мога ти обясни. А видя ли Петровеликанската галерия? Нея английски маркшайдери я прокарваха, с Михайловската я съединяваха. И как сбъркаха: грамадна работа пропадна! Това са то, инструментите!... Точно тъй и водата чувствувам под земята, къде е по-близо водният пласт, къде има вап^[6] под пясъчника. Много такива работи зная...

И действително старецът беше посвоему прав, но забравяше, че е трябвало десетки години да се учи на минно дело. А с инструменти всеки човек може да овладее за късо време изкуството да пробива галерии.

Аз му вярвах и като го слушах, неведнъж си спомнях за фрайбергските минни майстори, основоположници на минното изкуство през XV век. У тях също тъй от род на род, от поколение на поколение са се предавали минните знания и също тъй са били известни множество примери като на ясновидство под земята. Тези майстори са развивали в себе си особено чувство — чувство за подземното пространство и посока, което е заменяло за тях точността на маркшайдерските уреди и схемите на минната геометрия. Без участие на минерографията и химията, по най-тънките оттенъци на рудите, по неуловимото за обикновения наблюдател изменение на скалата старите миньори са предугаждали изклонването на рудното тяло, намирали обогатени участъци — с една дума, прекрасно са се ориентирали в многообразната, разпределена сега между разни специалисти работа по оценката и разработката на находището. И аз си мислех, че в историята на минното дело неоснователно са забравени простите и точни методи, които изискват развиване на наблюдателност и особен усет у човека. Хората започнаха по-малко да вярват в чудните възможности, които крие в себе си човешката природа, във

възпитанието на истинския майстор, на майстора в прекрасното старо значение на тази дума.

През най-близкия неделен ден реших да преустановя полските работи и да направя равносметка на своите изследвания. Като разгърнах сметите карти, аз гледах печално как сред огромното рудно поле на Ординските рудници се откроява съвсем малкият изследван от мене участък. Също така проучените площи на Левските и съседните рудници бяха разделени от широка междина, която оставаше непозната. С една дума, всички тези празноти ми разваляха радостта от голямата и интересна работа през изминалото лято.

Моите размишления бяха прекъснати от идването на Поленов. С новата си червеникава полушубка, с големите си ботуши старецът имаше тържествен и празничен вид и изглеждаше много по-млад от годините си. Веднага забелязах, че е нещо развълнуван. В отговор на обичайната ми покана да седне старият кондуктор свали полушубката и като се настани на столчето, попита:

— Семьон разправяше, че се готвиш да заминаваш, Василич?

— Готвя се, Корнилич — отговорих аз. — Мъчно ми е, разбира се: обикнах и рудниците, и вашия край, но време е да свършвам работата, скоро ще ми поискат отчет.

— Рано си се приготвил да заминаваш, Василич. Макар че обиколи навсякъде, но най-интересните места още не си видял.

— Зная, но не мога да се промъкна до тях. Галериите са много стари, отгоре всичко е затрупано. Ще трябва да се задоволя с онова, което можах да видя.

Старият кондуктор мълчеше намръщен. Аз поглеждах към него крадешком в очакване какво ще каже. След кратко мълчание Поленов тръсна глава и с престорено спокойствие каза:

— Добре, Василич, ще ти помогна малко... Както щеш, но ще трябва да видиш още няколко рудника.

— Защо не, Корнилич, благодаря ти!... Но защо не ми помогна по-рано? Все казваше, че не знаеш, че си забравил.

— Аз, Василич, по човека виждам трябва ли, или не трябва да му помогна — отговори старецът. — Свикнах с тебе и сега си ми като близък. Истински рудар! — И гледаш с голяма любов на добрата работа... Но защо да приказваме на халос! Я по-добре ми кажи: в стария Мясниковски рудник беше ли?

— Бях, Корнилич, добре го познавам.

— Познаваш го, но не целия. Ти си ходил в горните галерии — в Ординската дача по нашему, — на билото на хълма. А в най-долните, по дъното на падината, в Държавните, не си бил.

По указание на кондуктора проникнах в най-ниските хоризонти на едновременните Старо-Мясниковски рудници и цяла седмица проучвах огромните камери между масивите оставеха руда от медоносен конгломерат.

Направих немалко нови открития, които впрочем са интересни само за специалистите. Най-после настъпи забележителният ден, когато Поленов се съгласи да ме придружава при моя опит да проникна в огромната подземна система на полето в Ординските рудници, разположена на високото степно плато, право на юг от селцето Горний.

Кондукторът настоя да не вземам никого със себе си и никого да не посвещавам в тайната на похода. По негов съвет взех лопата, кирка, дълго здраво въже, две дебели къси греди, а също и запас от свещи и продукти. Поленов обеща да ме заведе до шахтата, през която трябваше да се прескача, а по-нататък трябвало да вървя сам и да набележа план за по-нататъшно изследване. За тази цел според неговите пресмятания трябвало да прекарам под земята около две денонощия.

На разсъмване под свирещия в сухата трева вятър ние се запътихме нагоре по склона на хълма, покрай високите бели насипища на съседния рудник. Екипировката ни беше доста тежка и аз се зарадвах, когато старецът каза, че входът не е далеч от селото. Безграничната, тайнствена в утринния час степ, загриженият вид на кондуктора и нашето скришно тръгване създаваха донякъде повишено настроение. Но всичко излезе много просто. Старецът напред пътя свърна наляво и като прекосихме една обрасла с гъст пелин падинка, скоро се озовахме сред множеството полузасипани шахти, насипища и срутени галерии на добре познатия Десен рудник. През горещите летни дни много пъти скитах по неговите насипища, като се опитвах безуспешно да намеря път към галериите, които бяха разположени дълбоко под повърхността на степта.

Кондукторът се отправи уверено към едно високо насипище с форма на правилен конус. Пред насипището имаше устие на зле засипана шахта, обрасла с храсти. Като стигна до нея, Поленов се

огледа наоколо, като се мръщеше и отривисто си мърмореше нещо под носа. След това ми направи знак да се спра и започна бавно да се катери по насипището. Той дълго стоя на него, като гледаше надолу и кой знае защо, ту разтваряше, ту свиваше пръстите на големите си ръце. Аз го гледах и си мислех: какви ли спомени минават сега през главата на стария кондуктор?

— Ето, Василич, тук трябва да е — проговори кондукторът, като слизаше от насипището.

Той застана на колене и разтвори с ръце храстите. Зад тях се показва отвор на малка засипана галерия, през който можеше да се провере само дете.

— Ако навътре галерията не се е слегнала, ще се проверем скоро! — каза Поленов.

Без да отговарям, свалих торбата си и се залових за лопатата. Рожкавата пръст, която засипваше входа, бе лесно отстранена и след половин час разширих отвора толкова, че пълзешком можех свободно да се провря през него. Приготвих си свещ и кибрит, прострях се на меката влажна пръст, натрупана край входа, и с привично движение надолу с главата се мушнах в тесния тръбообразен проход. Няколко метра пълзях надолу по склона на пръстта, сринала се в галерията, след което проhodът изведнъж се разшири. Горната му част беше свободна. По-нататък можеше вече да се пълзи на колене. Спрях се и запалих свещта. Отгоре глухо достигна гласът на стария кондуктор, който питаше как съм.

— Отлично, Корнилич! — извиках аз. — Промуши се и не забравяй торбата!

Скоро чух шумоленето на торбата, която се търкаляше надолу, и старческото пъшкане на Поленов. Извадихме фенера от торбата; лопатата оставихме в началото на разширението и скоро отминахме „опашката“ на пръстта, срината от покрива на галерията. Можехме да вървим почти изправени. В галерията беше сухо. Светлината на фенера хвърляше жълтеникав отблясък върху стените, които се губеха далече в черната тъмнина. Старецът вървеше бавно отпред. Това ми беше удобно, понеже успявах да се справям в движение с компаса и да записвам посоката и разстоянието. Галерията беше дълга и ниска. Гърбът започна да ме боли от прегъване, когато се приближихме до рудничния двор на шахтата.

— Нищо не можеш записа — измърмори Поленов. — Съвсем е затрупано. Ще трябва да си отваряме път през юберзибрехена^[7], дявол да го вземе!...

Разбрах, че старецът иска да се провере през входа, който съединява голямата шахта със съседната, и без да се бавя, пристъпих към работа. За щастие в ъгъла на покрива на рудничния двор пръстта не се беше насипала до самата стена и ние без особен труд пропълзахме през един тесен процеп в другия ход. Този ход ни изведе до малка шахта, която не беше изцяло засипана. На малка дълбочина от устието на шахтата имаше дървена площадка, която след това е била отгоре затрупана. Нагоре и надолу, в черната тъмнина се губеше квадратен кладенец, широк около два метра. По това време бяхме проникнали дълбоко в склона на платото и надвисналата над нас скална маса беше вече голяма.

— Сега накъде, Корнилич? — подвигнах аз на кондуктора, който се беше навел над шахтата. Без да отговори, той хвърли камък надолу и скоро чухме ясен плясък: долу имаше вода. Аз погледнах разочаровано кондуктора, но лицето на Поленов беше спокойно.

— Е, Василич, сега започва най-трудното — трябва да се спускаме.

— Къде, във водата ли?

— Хм, и това ми било миньор! Да не те е страх? — подразни ме старецът. — Нали си спомняш, че ти казах: има една шахта, през която ще трябва да скачаме, тази е тя. Двайсет и четири аршина по-надолу има голям щрек в средния хоризонт — трябва да излезем на него. Отначало смятах да се спуснем по голямата шахта — тогава щяхме нея да прескачаме. А сега ти ще се спуснеш надолу, ще се засилиш и ще скочиш в рудничния двор на втория хоризонт. Прикрепи въжето на клуп за пояса, за да не го загубиш. Но няма какво да те уча, имаш добра практика. Разбра ли плана ми?

— Всичко разбрах, Корнилич. Двайсет и четири аршина — дребна работа!

Извадих донесеното въже, вързах клуп на здравата греда, която бях взел със себе си, и проврях през него сгънатото на две въже за спускане по известния на алпинистите метод, наречен дюлфер.

Докато се готвех за спускане, Поленов, седнал на торбата до шахтата, ми даваше наставления за по-нататъшния път. Основна моя

задача беше да проникна в грандиозните галерии на най-дълбоките шахти в района — Шчербаковския рудник.

— Я ми дай хартия, ще ти направя чертеж — каза старецът.

Свели глави към фенера, ние като двама заговорници се съвещавахме полугласно в края на черния отвор на старата шахта. Обгръщаше ни дълбока тъмнина и тишина. И толкова свикнахме с тях, че когато някъде в края на изминатата от нас сбойка се появи слаб звук, той ни се стори оглушителен. Аз се обърнах и едва не съборих фенера; кондукторът се надигна, опрял ръце в пясъка. С проточена шия той се вглеждаше в непроницаемата чернота, която изпълваше другия край на входа. Звукът напомняше шумолене на голям къс смачквана хартия. Усилвайки се, той премина в глухо бучене и завърши с тъп удар. След няколко секунди въздушна вълна засъска по хода и стигна до нас, като изгаси фенера и свещта. След това всичко затихна и в подземие то отново настъпи беззвучна тъмнина. Досещайки се какво е станало, бързо потърсих кибрита в джоба си.

— Какво става, Корнилич? — попитах аз кондуктора и гласът ми прозвуча дрезгаво, неуверено.

Запалих свещта. Лицето на стареца беше строго, но спокойно. Само сбърчените вежди и стиснатите устни говореха за надвисналата над нас опасност.

— Тези засипани шахти винаги... — Той не се доизказа, бързо стана и взе свещта. — Да идем да видим, Василич... Само полекичка.

Мушнахме се обратно в неотдавна изминатия ход и много скоро стъпките ни заглъхнаха в мек пясък, застлал на дебел пласт пода на галерията. Погледнах Поленов, той кимна с глава. Пясъчният пласт ставаше все по-дебел, в него се появиха едри скални късове. Ние се сгърбвахме все повече и повече, като се движехме напред, и най-последно опряхме в насип от пясък и камъни, който беше затворил плътно отвора на щрека.

Работата беше съвършено ясна: някаква празнина се беше слегнала в голямата засипана шахта. Стотици тонове пръст, срутени изотгоре, бяха ни отрязали пътя за връщане... Ние се намирахме в единия край на огромна система от подземни ходове с многокилометрова площ, които отиваха дълбоко навътре под степта. Колкото се отиваше по-напред, толкова шахтите ставаха по-дълбоки и всички бяха засипани. Но дори и някои от тях да бяха отворени, нима

беше възможно да се издигнем по тях от стометрова дълбочина? Чувството на смъртна опасност, което ме беше обхванало в момента, когато чух шумоленето на сриващата се пръст, не ме оставяше. Бързо се понесоха рой мисли за живота, работата, близките, за прекрасния, сияен слънчев свят, който никога вече нямаше да видя... Запалих цигара и жадно я засмуках. Тютюневият дим се стелеше ниско във влажния и студен въздух. Като се овладях, аз се обърнах към Поленов. Той беше намръщен, спокоен и мълком ме следеше с поглед.

— Какво ще правим, Корнилич? — попитах аз, колкото може по-спокойно.

— Силен натиск е имало отгоре; може цялата тръба пръст да се е слегнала — каза Поленов, като се мръщеше сърдито. — Ние сме я разтревожили, когато си проправяхме път. Явно е, отдавна работата е висяла на косъм. Няма какво да се прави, не можем си проправи път, пак ще се срине пръстта... тъй че да се върнем назад, към шахтата. Какво се инатим тук?

Без да кажа нито дума, тръгнах след стареца. Неговото спокойствие ме учуди, макар да знаех, че през своя дълъг работнически живот много нещо е видял и неведнъж е бил пред сериозна опасност.

Не зная колко време сме проседели мълком до шахтата: старецът — дълбоко замислен, аз — нервно пушейки. И аз неволно трепнах, когато Поленов неочаквано наруши мълчанието.

— Е, Василич, излиза, че ние с теб ще трябва да се катерим. За мене не е страшно да умра — година по-рано, година по-късно, но на тебе не ти се иска, пък и не бива: ти си полезен човек за нашата работа. Колко свещи си взел със себе си?

— Цели три връзки — отговорих аз.

— Добре си направил! Този запас ще стигне, но за всеки случай, като се спуснем, изгаси втората свещ — дълъг път ни чака. А мене ще успееш ли да ме спуснеш? Зер аз съм тежък. — И на суровото лице на стареца се мярна лека усмивка.

— Ще те спусна, Корнилич, бъди спокоен — отговорих аз. — Но как ще се измъкнем от дълбочините на Рождественския или Шчербаковския рудник? Тук може би и ще ни намерят...

— Кой дявол ще ни намери! — рязко ме прекъсна старецът. — Иди търси игла в степта! Пък и не сме казали къде отиваме. Ето каква

е работата: ще стигнем до Старо-Ординския рудник — това е сигурен път; от Горний ще да е почти на шест километра, но затова пък — по стари сухи галерии. А по-нататък имаше нагоре единствен ход през Андреевския, Деветия — по този ход Андрей Шаврин е минал пръв. Той го е и открил — после рударите нарекоха на негово име това разклонение. Освен той, аз и още един никои друг не е бил там, а това беше преди седемдесет години. Хайде готви се: най-напред мене ще спуснеш, а след това и себе си. Издърпай после въжето — ще дотрябва...

След няколко минути Поленов увисна в черния кладенец на шахтата. Като отпущах бавно въжето изпод крака си, аз следях как фенерът, закачен за гърдите на стареца, се спускаше все по-надолу.

— Стой! — прогърмя отдолу гласът на стария кондуктор. — Не, пусни още на един аршин!...

Като навих бързо въжето през гредата, видях, че кондукторът се опря с крака в стената на шахтата, залюля се два пъти и изчезна. Едва забележима следа блещукаше някъде долу, на противоположната стена на шахтата. След това въжето олекна, освободено от товара. Спуснах долу торбата, а след това започнах и сам да се спускам, като отблъсвах с крака стената на шахтата, докато стигнах до равнището на двора на средния хоризонт. Далече долу, в долния хоризонт, се плискаше вода, в която се сипеха скални късове. Подражавайки на кондуктора, засилих се и скочих в осветеното от фенера начало на щрека. Кондукторът стоеше подпрян на един пясъчник и тежко дишаше. Току-що извършеното спускане му беше отнело всичките сили. Без да бързам, освободих и намотах въжето, бавно задянах торбата, приготвих компаса и най-последно запуших, за да дам време на стареца да се съвземе. Щрекът беше с голямо сечение и за разлика от другите — доста висок. Тръгнахме свободно, без да се прегърбваме, на далечен път в подземните дълбочини, като отрязахме зад себе си всякаква възможност за връщане. Аз имах пълно доверие в стареца. Сложният лабиринт от разновременни галерии можеше някъде наново да се приближи до повърхността. Ако знаехме всички подробности на разположението на старите и новите галерии, можехме да се спасим. А Поленов, последният останал жив майстор на минното дело от миналата епоха, го знаеше.

Пътят беше уморителен и дълъг. Като минахме без особени затруднения през големите и правилни галерии на Александровския рудник, дълго се провирахме пълзешком в частично срутени и ниски галерии от преди двеста години, докато най-сетне излязохме в дългата галерия на английската концесия. Като изминахме тази галерия, попаднахме в една система от големи камери на мястото на незначителни гнезда напълно изкопана руда, където трябваше да търсим травербан — ход, съединяващ тези галерии с галериите на съседния, Шчербаковския рудник. По повърхността Шчербаковският рудник се намираше на около четири километра от село Горний, но ние извървахме под земята много по-дълъг път и през това време старият кондуктор съвсем изгуби сили. Аз постлах върху влажния под на камерата кожената си куртка и Поленов в мрачно мълчание се отпусна на нея. Но след като закусихме и дадох на стареца шоколад с голяма глътка коняк, той явно се ободри. Реших да не припирам стареца, запалих още една свещ и се настаних удобно на торбата, като пуших и се оглеждах наоколо. Таванът на камерата едва се сивееше при мъждивата светлина; грапавите издадени стени с плочи от синкав руден мергел бяха изпъстрени с черни петна — овъглени отпечатъци от древни растения. Тук беше по-влажно, отколкото в галериите, които пресичаха пясъчниците, и неподвижната тишина се нарушаваш: от равномерно, отчетливо падане на водни капки. На места черни ивици от прослойки, обогатени с меден блясък и с въглищни „сажди“ от изкопаеми растения, рязко очертаваха рудата между изоставените стълбове. В други издатини стените бяха изпъстрени със сини и зелени ленти от окислената част на рудния пласт.

Вляво от нас неравният, набразден от пукнатини таван на камерата бързо се снишаваше към извита в полукръг галерия. В галерията се чернееха три ниски отвора. Единият от тях щеше да ни послужи за по-нататъшен път.

Допушвах втората цигара, когато Поленов каза, че е готов да продължим.

— Почини си, Корнилич — отговорих аз, — няма защо да бързаме, горе и без това е вече нощ.

— Така да бъде — съгласи се кондукторът. — Половината път изминахме, но по-нататък ще бъде по-мъчно.

— А какъв е този път, по който ще тръгнем, и кой е този Шаврин, който го е открил?

— Какъв път е, сам ще видиш, а за Шаврин мога да ти разкажа — той беше мой приятел.

И старецът започна своя разказ под еднозвучния съпровод на капките:

— Тази работа стана малко преди края на крепостното право — петдесет и девета година. По него време бях осемнайсетгодишен момък, но бях разтропан и знаех занаята, та работех като минен десетник. Андрюшка Шаврин — две години по-голям от мене — беше също минен десетник. И двамата работехме на Бурановския рудник и в Чебенки, знаеш, дето е брезовата горичка сега, на стръмнината към Уранбаш, дето беше тогава Верхоторската минна кантора. Срещу нея, от другата страна на реката, беше Воскресенската минна кантора. Дружахме ний с Андрюшка, пък и кой не се разбираше с него — отличен момък беше той! Е, не много красив, но силен и напет, пък и умен, и любезен — един такъв особен човек! Много обичаше миньорска работа. Още като момче, с моя баща, а и със своя, все по старите рудници ходеше по нареждане на управителя гледаха, та после да приберат каквото е останало по-хубаво. Добре се изучи, четеше най-различни книги и за разлика от другите обичаше вечер след работа да седи до късно в степта и да мисли за нещо... Всичко щеше да е на добре. Работеше Андрей — да не се нахвалиш с него, само че беше горд момък. А за крепостния гордостта е много пакостна, особено когато управителят е строг, какъвто беше нашият Афанасиев. Графовете Пашкови, към които бяхме зачислени, малко се месеха в минните работи. И управителят се разпореждаше, както си щеше. А Шаврик дружеше и със съседите от Воскресенската кантора. Техният управител — Фома Рикард се казваше — все го хвалеше и го викаше при себе си на работа. Но как да отиде? Да беше държавен крепостен, все можеше някак да се нареди... Андрюшка често се губеше при тях и с много излишни работи се нагълта, не според чергата си. И това още не беше беда. Андрюшка имаше тих нрав, но щом работата допря до Настя, всичко се обърна с главата надолу. Имаше тук едно момиче, дъщеря, на дърводелеца Ферापонтов. Биваше я, красива, с дълги плитки, високи гърди, стройна като ела. И рядка певица беше — гласът ѝ се славеше по всички кантори. Завъртя главата на Андрюшка и той

нейната. С една дума, захванаха една любов — ходеха занесени, като омагьосани. Щом мръкне, тича моят Андрюшка в Покровский рудник при своята Настенка. Узна за това управителят и много се разлюти. Отдавна бил забелязал той това момиче и на себе си ли, на сина си ли, за любовница го гласял. Повикал той Настя при себе си. Тогава той живееше в голямата бяла къща в чифлика до Верхогорската кантора. Тази къща не се запази — изгориха я през революцията. Намираше се в голямата градина, до езерото. А на Шаврин управителят пратил заповед: веднага да се приготви и да замине още на другия ден с обоза, който отивал с руда на завода в Уфимската губерния: премества значи Андрюшка в Ивановския рудник, който Пашкови бяха купили наскоро отвъд Дьома. Андрюшка се научил и му причерняло пред очите. Та как ще се раздели с Настя? С една дума, изтичал Андрюшка при Настя и узнал, че управителят я бил повикал при себе си. А вече почвало да се свечерява... Но Андрей ненапрасно е умен — съобразил, че не току-тъй го изпращат надалеч. Спуснал се той с всички сили към чифлика. От Покровский рудник е лесно да се тича — целият път е нанадолнище. Стъмвало се вече, когато пристигнал. Бързо, никой не го забелязал, промъкнал се в градината и се стаил в храстите под прозорците на управителя.

А управителят тъкмо в това време прелъстявал Настя. Но момичето се опряло — по никой начин, ако щещ, в Сибир ме прати, ако щещ, ме убий. Накрая Афанасиев се разярил — не беше навикнал той на непокорство. Извикал двете си слугини — едни женища здравенячки, — смъкнали те дрехите от Настя пред него и я затворили гола в един тъмен килер, за да се размисли. Но Настя беше силно момиче и докато се оправят с нея, тя вдигнала голям шум. Андрюшка чул този шум, покатерил се на корнизата и погледнал през прозореца. Видял той как жените отмъкват Настя от стаята и всичко в душата му се обърнало. После той вече ми разправяше, че излязъл вън от себе си и не помни добре какво е станало по-нататък. Изкъртил рамката на прозореца, скочил в стаята — това било кабинетът на Афанасиев — и се запътил право към вратата, през която била отмъкната Настя. Афанасиев го видял и бързо посегнал за пушката, която висела на стената. Само че не успял да я вземе. Андрей грабнал от масата нещо тежко и цапардосал управителя по зъбите. Афанасиев винаги се гордееше със зъбите си — те бяха големи, бели като на циганин.

Андрюшка ги избил с един удар. Момъкът си беше здрав, а на туй отгоре — и съвсем побеснял. И разбира се, управителят се търкулнал, облян в кърви. Андрюшка щял да го довърши на място, но чул гласа на Настя. Оставил управителя и се спуснал да я търси. Дорде това-онова, в къщата се вдигнала тревога. Афанасиев също беше здрав мъж, бързо се съвзел и се развикал: „На помощ!“ Притекли се тогава канторските пазачи и неговите, на Афанасиев, пазачи-колари: зверове, а не хора. Нахвърлили се вкупом на Андрюшка, повалили го и го вързали. Афанасиев гледа Андрея, притиска си устата с кърпа и дума не може да каже — само ръмжи. Най-последно извикал с прегракнал глас: „В хамбара, утре ще си оправим сметките!“ Затворили Шабрин в здравия хамбар до ковачницата и поставили пазачи. А в къщата на управителя седи либето му — също затворено и си чака участта. Ето как щастieto им в един миг се обърна, пропадна!... Хайде сега... Починахме си, време е да потегляме — неочаквано прекъсна разказа си Поленов и с пъшкане стана от земята.

По широките галерии на обширните Шчербаковски рудници се вървеше лесно. Но въздухът тук беше тежък. Пламъкът на фенера едва мъждукаше, не можеше дори да се различи пътят. Тук, на най-голяма дълбочина, почти липсваше естествено проветряване чрез системите от галерии и отдушници на ненапълно засипаните шахти. Мъчно се дишаше и аз сериозно се тревожех за стария кондуктор. Скоро пред нас израсна огромен насип от едри буци и скали, склонът на който се издигаше високо нагоре.

— Трябва значи да се катерим по него — каза Поленов. — Само че, ох, колкото може по-предпазливо, Василич!...

Като опитвахме дали стоят здраво скалните късове, от буца на буца, през стотици зеещи пукнатини ние се качвахме метър след метър към хоризонта на двадесет и седмия сажан. Аз се стремях с всички сили да облекча стареца при трудното изкачване. Катерихме се доста дълго, докато най-последно стигнахме до желаната цел. Тази цел ми се стори твърде непривлекателна. Широката фронтообразна галерия се беше цяла слегнала, от покрива се бяха отделили огромни плочи, по три-четири метра дебели. Между новия таван и слегналите се плочи зееше широка пукнатина, не по-висока от половин метър, която водеше към нова неизвестност. Двайсет и седем сажена скали ни отделяха, както и преди, от повърхността на земята. Но тук беше приятно да

почувствувах въздушната тяга, да поемеш дъх както трябва. Пламъкът на фенера възпламна и започна да гори по-ярко. Дълго лежахме и си почивахме на една гладка плоча, прилична на голям леден блок. Движението на въздуха люлееше пламъка на фенера и освежаваше разгорещеното лице.

— Тегли здраво, Корнилич — наруших аз мълчанието. — Трябва да има някъде наблизко изходни галерии.

— Близо, близо, но не за нас. Знаеш ли накъде тегли? Към голямата Покровска шахта, отдето вземат вода в селото на хълма. Нейният втори хоризонт почти се съединява с този и сбойка имаше, но там сега не можем да се промъкнем — всичко се е слегнало, а долу е наводнено. Не, пътят ни сега е надясно, към Верхоторската странична галерия — Новата Мясниковска още ѝ казват. Хайде да се покатерим малко — починах си...

Пукнатината въпреки зловещия си вид излезе сравнително лесно проходима. От нея попаднахме в тесен ход, а по-нататък — в големи, правилни галерии и през няколко стръмни теснини се изкачихме дванайсет метра по-нагоре. След това се проточиха ниски извити ходове с неправилна форма. Те завиваха неотклонно на югоизток, докато преминаха в широка и висока галерия.

— Ето и Старо-Ординския рудник! — зарадвано каза кондукторът. — Тази галерия обикаля като пръстен, а от нея отиват навътре орти като спици на колело. В средата има голяма камера — там трябва да отидем... Ето един орт, през него ще се промъкнем...

Ниският сводест отвор на хода се чернееше наляво до пода на галерията. Трябваше отново да застанем на четири крака ѝ с остри болки в набитите колена да се движим по леко наклонения нагоре тесен ход.

Внезапно ортът свърши и излязохме в огромна, почти кръгла зала. Колкото и да повдигах фенера, не успях да разгледам тавана и едва когато запалих свещ, видях неговата изровена от просеки повърхност на височина повече от десет метра. Огромните черни греди от стълбовия крепеж стояха като колонада и подпираха със своите губещи се в тъмнината върхове страничните забои, които се спускаха косо от тавана към стените на залата. Подът беше равен и чист. Срещу устието на орта се виждаха високи камари — купища бедна руда, оставена в галерията.

— Какви чудеса! — възкликнах от възторг, като се огледах наоколо. — Как са оцелели подпорите тук след сто години, не разбирам!

— Това е проста работа. По-рано са укрепвали с дъбови подпори. А оцелели са, защото не е имало натиск тук. Опитай някоя подпора — ще разбереш веднага.

Аз пристъпих към най-близкия черен стълб и го пипнах с пръст. Пръстът влезе във влажната черна маса като в масло, но в дълбочина се напипваше твърдо дърво. Като се вгледах, забелязах, че дървесината е оцветена на места в тъмносиньо, а на други в зелено — значи цяла е покрита с медни соли.

Седнахме да починем до купищата руда. Часовникът показваше четири часа сутринта: двайсет и един час вече се намирахме под земята. Умората ни надви.

— Много ли остана, Корнилич? — обърнах се аз към кондуктора, като изваждах храната.

— Дребна работа вече. Сега ще излезем в Чебенки и през галерията — в Ординския дол, над извора, в горичката.

— Далече се озовахме! Изпати си ти, Корнилич!

— Не бях и помислял, че преди смъртта си още веднъж ще дойда насам. След Шаврин бях тук със сина си преди петдесет години...

— Виж какво: докато закусваме и почиваме, доразкажи ми какво стана по-нататък с Андрей — помолих аз.

— Остана ли поне малко нещо за пиене? — попита старецът. — Изморих се. А хубаво нещо е шоколадът: щом хапнеш, веднага ти идват сили. В наше време не го и виждахме...

Той мълчеше, докато закусваше, и едва след като си похапна здраво, каза:

— Е добре, слушай по-нататък... Така значи Андрюшка се търкалял в хамбара с вързани ръце и крака, а ние нищо не знаехме... Здравно ли не е бил вързан, яростта му ли е била много голяма, но през нощта успял да се освободи от въжетата. А и хитър беше! Поразкършил се малко, па се покатерил на една дебела греда отгоре, точно над вратата, че като завил с див глас! Пазачът се уплашил и повикал помощ. Решили да видят какво е сполетяло Андрюшка: ума си ли е изгубил, или умира момъкът. Отключили вратата и влезли с фенер в хамбара. Андрюшка скочил отгоре на последния човек, който стоял с

пушка до вратата, съборил го на земята, плюл си на петите — и в степта. Тогава се развикали: „Дръж, хвани го!“ — а той бух, бух в тъмното... Къде ще го хванеш! Вдън земя потънал. И наистина беше потънал — спасявай ме, земьо! И тя го спасила...

На сутринта трябва да отида на работа. Станах още преди да се съмне. Майка ми слага масата и казва, че с Андрюшка се е случило нещо лошо. Пръснал се вече слух: и как управителят затворил Настя, и как Шаврик му избил зъбите, и как избягал през нощта нанякъде. А какво станало с Настя, никой не знаел. От тези новини главата ми се замая и тръгнах за работа ни жив, ни умрял. Все мислех какво ще стане сега и как да помогна на Андрей. Работехме в Чебенки, в самия край на галерията. Влязох аз да проверявам шестия забой. Вървя по галерията замислен и изведнъж чувам гласа на Андрюшка Шаврин. Пък аз все за него мисля и това така ме прониза, че дори примрях и се спрях. Погледнах насам-натам — до мене стар комин. Светнах, гледам — самият Андрюшка ми прави знак с ръка. Огледах се наоколо — няма никого; угасих фенера — и в комина. А там, в дълбочината, беше разкопано, старият ордински ход се преграждаше. През там и минахме с Андрюшка. Заразпитвах го кое как е станало. Андрей само поклати глава — няма време, казва: трябва да спася Настя и себе си. „За тебе — казва — знаят, че си мой приятел, ще те следят, затова не се застоявай дълго тук. Кажи на Костка Силаев (той беше вторият негов приятел), че искам да го видя през нощта, само че никой да не го забележи. Донесете в Ординския дол, при извора до четирите бели брези, повечко храна — за няколко дни. Там ще ви срещна и ще ви кажа какво трябва да правите по-нататък. И още: ти или Костя непременно да се видите преди мръкване с Надежда, дъщерята на ковача. Нека тя се помъчи да съобщи на Настя: Андрей е жив и скоро ще я освободи. Да не се поддава на стария мръсник и да чака от мене известие...“ С това и свършихме. Дадох на Андрей храната, която бях взел със себе си, и той изчезна в Ординската галерия. Аз се измъкнах тихичко от комина и се прибрах в моя забой. Не си намирам място, все мисля как да се видя с Костя. За щастие дотрябвах ми нови клинове, а нашата ковачница беше до Горно-Ординския рудник, където работеше Костя. Избързах натам. Провървя ми: намерих Костя, смигнах му и бързо му разправих всичко... Уговорихме, че той ще види Надежда. А ще се срещнем до голямата Волковска извозна галерия, ще излезем поотделно. Олекна

ми на сърцето и се върнах в моята шахта. А наоколо само за Андрюшка и Настя се приказва. Служещи и пазачи били изпратени на коне в степта да заловят Андрей, а и ловджийски кучета били пуснати.

Управителят се разболя — Андрей, види се, здраво го беше халосал, — лежеше на легло. Определи голяма награда, който хване Шаврин. Конен куриер замина за Каргала да съобщи на полицията, а оттам щеше да отиде в Оренбург при полицейския началник, да издаде заповед Андрей да бъде заловен и окован в желязо.

Щом се върнах в къщи, приготвих една торба и скришом от майка си напъхах в нея всичко, което ми попадна под ръка за ядене. Почаках, докато всички заспят. За късмет луна тогава нямаше, нощите бяха топли и тъмни. Тръгнах аз, а в душата ми неспокойно: страхувам се за Андрей, не зная какво ще стане по-нататък. В степта — тихо и пусто. Някъде встрани се чу тропот на конници — сигурно моя приятел търсят. По една тясна пътечка приближих до Волковските извозни галерии. Едва се бялна на хълмчето голямата извозна — в храстите нещо се размърда и Костка изскочи като изпод земята. И той с торба. Тръгнахме тихичко като два вълка в непрогледната тъмнина. Спуснахме се в дола и не по пътя, а за всеки случай зад храстите, та в горичката... Костка ми разправи шепнешком как ходил при Надя. Тя, казва, дори в лицето се промени, побледня, но обеща да направи каквото трябва. По тъмно дотичала, не може да си отдъхне. Не успяла нито да види Настя, нито да ѝ каже нещо, държали я, както и преди, под ключ. От разговорите в къщи Надежда узнала, че управителят е много болен, че щом му поолекне, непременно самолично ще издири Андрюшка и напълно ще си отмъсти за обезобразяването си...

Докато Костя разправяше всичко това, наближихме мястото. При извора свихме надясно; там имаше чисто пясъчливо място, наоколо — върбалак, а по-нагоре — малко хълмче с трева и на него четири стари брезии. Седнахме под брезите. Наоколо беше тихо. Аз извиках като кукумявка. Ослушах се и още един път извиках. И изведнъж, откъде се взе, Андрюшка право пред нас. Дори се изплашихме от изненада. Разказахме му всичко. Андрей помисли и каза: „Ето какво, скъпи мои приятели, вие сте ми едничката надежда. Ако не ми помогнете, загубен съм, а пропадна ли аз — загубена е и Настя: ще я погуби управителят. Ако искате да ми помогнете, трябва да го направите, без да се бавите. Най-напред ще ви покажа веднага мястото, където не Афанасиев, а и

самият дявол не може да ме намери. На това място донесете някое кожухче или одеяло, съд за вода и женски дрехи... А това писъмце занесете във Воскресенската кантора — на Рикард. Дайте му го лично на ръка и чакайте отговор. Донесете отговора тук и го сложете — ще ви покажа на кое място... После ето още какво: знаете ли старите мини до самия чифлик? Там има голям открит рудник, а в него няколко малки галерии, които са се засипали. Ето какво: средната галерия извежда в един подземен ход, който върви все по-надясно и по-надясно към едни ями от шахти без подпори, които са вече в самия Ордински дол, в храстите. Трябва да се промъкнете в една от шахтите и да разчистите хода навън. Само че пръстта, внимавайте, навътре я отгребете. На Надежда кажете, че вдругиден вечерта ще я чакам в горичката при Заовражний — за нея е дребна работа да изтича дотам, а и вие елате там, щом свършите всичко. Бележката ми за Рикард непременно занесете утре на разсъмване, а вечерта — отговора.“ Шаврин изведнъж замълча и се послуша. Ослушахме се и ние с Костя. Долу, в дола, се чуваше конски тропот. „Трябва да се скрием, приятели, мене търсят“ — прошепна Андрюшка. Хвана ме за ръка, аз и Костка отидохме в храстите, като взехме и торбите си. Зад храстите имаше голяма стара галерия — Ординска я наричаха. Отворът ѝ — широк, висок, с кон да влезеш в него. А самата тя беше къса и нямаше изход. „Къде ни водиш, Андрюшка? — казвам аз на Шаврин шепнешком. — Та те непременно ще се отбият в галерията — затова навярно и идват...“ „Вярно. Разбира се, ще се отбият... Но ти побързай. Късно ги забелязахме, разприказвахме се...“ И наистина под земята се чуваше — конските копита вече съвсем наблизко тропаха... В галерията — аз знаех добре — имаше три хода. Средният беше Най-дълъг — осем сажена. Андрюшка натам ни и поведе. В края имаше малък орт, а тук-там комини на слепи забои. Ние се спуснахме към левия комин. Андрюшка шепне: „Горе, над човешки ръст, има тясна просека, само два аршина дълбока и по-малко от аршин широка. В края на просеката има ход нагоре, с Ординската галерия се съединява. Мушни ръце напред, ще се извиеш там нагоре, ще си вмъкнеш краката — и ако щеш, цял се изправи.“

Така и направихме и тъкмо в това време се чува вече гласове из дола. Тук виждаш каква е работата: ходът е право над просеката, върви нагоре и извива назад над галерията; много е тясно и както да гледаш,

нищо няма да видиш отдолу. Вмъкнахме се всички. Андрюшка помести два големи камъка пусна ги в просеката и съвсем затули края ѝ. И да знаеш, пак няма да се провреш. Назад от просеката ходът ставаше по-широк; седнахме тримата над самия отвор и слушаме. И наистина идват в галерията, претърсват навсякъде, приближават се към нашия забой. Едва-едва засвятка между камъните — някой поднесе свещ направо към забоя. „Та никъде ли няма ход?“ — чувам някой да пита, не го познах по гласа. А Рибин, кондуктор от Покровския рудник, му отговаря: „Погледни сам. Та ние знаем всеки комин — нима не виждаш?“ А ние седим спотаени и се побутваме един друг с лакът. Най-последне неканените гости си отидоха; секнахме огън и запалихме свещ. Андрей ни поведе към своето убежище. Тук, излиза, големи ордински рудници е имало. И никой не знаеше нищо за тях. Знаеш как е било при ординците — тесни ходове стоят вечно, без подпори, на тръби. Тръба след тръба се спуска наклонено надолу до голяма галерия, където ординците са изземвали голямо гнездо. Тук именно се беше настанил Андрюшка. Той ни показва оттам пътя за Старо-Ординския рудник — за ей тази голяма зала, където сега седим с тебе.

Голямата ординска галерия беше колкото цяла стая, само че малко по-ниска. В средата бяха поставени от ординците гладки плочи от здрав пясъчник. На тях струпахме припасите от торбите и оставихме свещите, огнивето; уговорихме пак тук да сложим и бележката. С това и свършихме. Пропълзяхме по тръбите нагоре, добрахме се до галерията, извадихме камъните и се измъкнахме. След нас Андрюшка пак затвори хода. Ослушахме се — нямаше никого. И поехме бързо към къщи! Пристигнахме през нощта и дори успяхме да се насним... А ние с тебе, Василич, успяхме да си починем. Стига сме разправяли приказки, хайде да се измъкваме.

Купчината руда до южната стена на залата, където седяхме, се издигаше постепенно. По нея можехме да се доберем до стъпалото на стената По-нагоре имаше тясна просека, по която аз, опрян в стената с гръб и крака, стигнах до второто стъпало, почти под самия таван на камерата. Това стъпало, по-точно корниз, беше много тясно. Трябваше да легна настрани, с лице към стената и да пропълзя три-четири метра наляво, към изхода на доисторическия тръбообразен ход. Най-последне аз се закрепих здраво в него и извлякох Поленов с въжетото. Беше вече невъзможно да се изправя и по-нататък запълзях така, с краката

напред. Подир мене запъхтян пълзеше Поленов. Проклетият ход се издигаше упорито нагоре и като че ли нямаше да има край. Почти бях започнал да си мисля, че костите на лактите ми са се подали навън, когато краката ми загубиха опора и аз скочих като жаба на равен под. Това беше онази подземна стая, където се бе крил преди седемдесет години Шаврин. Гладките стени, характерни за доисторическите рудници от бронзовия век, имаха овални очертания, таванът се издигаше като купола, а подът беше издълбан във вид на купа. Видях в средата на камерата гладките камъни, за които разказваше кондукторът. Като огледах камерата, намерих две изострени бронзови кирки и няколко медни слитъка. Кирките, единия слитък, късчета от някакъв съд и един череп, намерен в съседния орт, по-късно изпратих в Руския музей в Ленинград. Кондукторът тършуваше с фенера по пода, като мърмореше нещо.

— Ето виж, Василич — каза той и насочи светлината на фенера зад един от големите камъни. Видях едно почерняло, но добре запазено дъбово каче. — Ведро за вода, Костка го беше довякъл; а ето и ножа на Андрюшка... — Старецът вдигна от пода един ръждясал отломък от нож и грижливо го пъкна в джоба си. — Всичко така си стои, като че ли само преди година е било... — Дори при оскъдната светлина на фенера се виждаше как младежки заблестяха очите на стареца. — Ех, живот работнически! Измина като един ден...

На Поленов изглежда не му се щеше да бърза. Той обходи с фенера цялата камера околоръст и поседя на един камък, без да ми обръща внимание. Аз се възползувах от това, за да огледам подробно и няколкото хода, които излизаха от нея.

Поленов ме подкани да вървим по-нататък и отново започна пълзенето по тръбообразните тесни ходове. Изкачвахме се постепенно все нагоре и нагоре, а в същото време неотклонно се насочвахме към юг-югоизток. Странно беше да видиш напред синкавото облаче отразена светлина, различаваща се рязко от червеникавия пламък на свещите, който ни бе светил дълго в подземния мрак. Светлината се усилваше. И с чувство на неизказано облекчение аз угасих свещта и я скрих в джоба си.

Стълб неярка светлина се издигаше над квадратния отвор в края на хода. Като повесих крака в отвора, решително се плъзнах в него, спрях се на стъпалцето в горния подкоп на забоя, обърнах се, направих

втори път същото и се озовах върху почвата на забоя. Помогнах на кондуктора да се спусне и двамата, като бързахме и се препъвахме, пробягахме останалите петнайсет метра към нарастващата яркост на синкавата светлина. Аз раздвоих нетърпеливо гъстия храст до входа и опивайки се от морския свеж, топъл въздух, заслепен от светлината до болка в очите, не можах да сдържа радостния си вик. Като се обърнах към Поленов, помислих, че суровият старец ще ми се смее... Но и на неговото лице светеше щастлива усмивка, и той се радваше на красотата на просторния слънчев свят.

Високото обедно слънце ни посрещна с ласкава топлина. Тихото шумолене на есенния ветрец звучеше в ушите ни като приветствие. Двайсет и девет часа бяхме прекарвали в мрака и тишината на подземните галерии!

— Е, Василич, да се погреем малко, да си починем, а след това да идем и в Уранбаш, в бившия Ташковски чифлик, тук е наблизо. Там и кон ще намерим, иначе до къщи е далече, не мога стигна. Спаси ни нас Андрюшка! Не зная после какво е станало с него...

— Доразправи ми, Корнилич, за Шаврина — помолих аз, като нареждах овлажнелите цигари на слънчевия пек.

— Че то почти няма вече какво да се разправя. Направихме ние всичко, каквото Андрюшка ни беше казал. На другата нощ ние с Костка пак се промъкнахме в Ординския рудник, занесохме един стар кожух, ведро, още хляб и отговор от Рикард. При него аз самият ходих тайно. Той прочете бележката, усмихна се и отиде някъде, а аз чаках в кантората. Върна се, посвирка, походи из стаята, написа нещо на хартия и ми я даде. Аз пъхнах хартията в пазвата си и се втурнах колкото краката ми държат към къщи, дори благодаря не казах. Все ме беше страх — ще забележи някой, че съм ходил във Воскресенка.

На другия ден научихме с Костя: управителят Афанасиев се посъвзел, полицията пристигнала, седят в кабинета му, пият и се съветват как да пипнат Шаврин. Щом се мръкна, и ние като котки се измъкнахме от къщи. Аз носех брадва — Андрюшка беше поискал, — а Костя се бе сдобил с още свещи. На хълмчето, което е срещу чифлика, залегнахме в храстите — чакахме кога Надка ще изтича край нас по главната пътека. Чухме — изтича, но почакахме да чуем дали някой не я следи. Дълго лежахме — не се чу никой. Тогава и ние — право надолу, към горичката Заовражняя. Аз пак извиках като

кукумявка: Андрюшка отговори с тихо изсвирван е. Приблжихме се и гледаме — там, до брезичката, стои и Надежда.

„Тъй непременно, Надюша, направи“ — казваше й Андрей. „Всичко ще направя“ — отговори тя. „Е, благодаря ти, мила, прощавай, не ме поменувай с лошо“. Надежда го прегърна, целуна го силно и бързо си отиде... Андрей ни поведе към дола, като из пътя ни разправяше какво трябва да направим. На другия ден управителят щял лично да тръгне по рудниците — да дири Андрюшка. Досещал се старият вълк, че беглецът се крие в подземните галерии. Когато заминат всички, ние с Костка трябваше да изтичаме до чифлика и непременно да подпалим далечния хамбар, който е до конюшната, на височинката. А като го подпалим — да бягаме колкото имаме сили на Бурановския рудник, да гледаме отвисоко какво ще стане и след това незабелязано да се върнем къщи. Не биваше да навестяваме Андрюшка, преди да изминат два дни — след пожара ще следят зорко всички, а в Ординския дол непременно ще почнат да претърсват. Уговорихме се значи, сбогувахме се и се разотидохме.

На сутринта Афанасиев с полицията, с помощници и с любимите си хрътки замина за Богоявленската кантора — тя беше, където е сега нашият Горний, — а по пладне ние с Костка се промъкнахме към чифлика през градините над реката, от задната страна на конюшната. Гледаме — до хамбара купа детелиново сено, за конете на управителя. Подпалихме хамбара, а заедно с него и купата — после хукнахме надолу с всички сили!... Бяхме вече доста път пробягали — чуваме викове, дигна се тревога. Забързахме още повече и през Федоровския дол се добрахме на хълма, прекосихме пътя тичешком и едва живи поехме към Бурановския рудник. Сърцата ни ще изскочат: какво ще стане сега и ще успее ли Андрюшка да направи, каквото е намислил. Вдигна се нависоко дим, много голям, шум и рев се чуват отдалече...

Ние успяхме да се върнем за работа навреме. Седим всеки в своята шахта тихо, като мишки — един вид нищо не знаем... А тук само за пожара в чифлика се приказва. Запалил се, казват, хамбарът, но бързо го угасили... След работа поехме заедно с Костка към къщи. У дома ни посрещат: „Как, нищо ли не знаете?“ — „Какво има?“ — питаме. — „Какво ли? Андрюша Шаврин се появил в селото, запалил хамбара и една купа сено. Когато всички се спуснали натам, той се втурнал в къщата с брадва — страшен, очите му горели като на вълк.

Жените, които пазели Настя, избягали. Андрюшка знаел къде е Настя, изкъртил за един миг вратата, хванал Настя за ръка и двамата избягали през градината, а после отвъд Верхогорската кантора — и в степта. Там насмалко щели да ги настигнат. В степта къде ще се скриеш? Съвсем вече ги били настигнали, но те дотичали до първите извозни галерии на стария рудник и сякаш потънали в земята. Докато изтичат до кантората за кондуктора, че за свещи, че за кибрит, от Андрюшка и Настя следа не останала. Търсили ги, търсили, целия дол претършували: знаят, че Афанасиев ще дойде — ще си изпатят, но не ги намерили. Ето че и Афанасиев се върнал. Позеленял, когато един от служителите му доложи за пожара и за бягството. Събрал много народ и сам се втурнал към дола да търси, а оттам заминал за Средна Каргалка. Ходил, ходил и се върнал с празни ръце...“

Зарадвахме се и ние с Костя: всичко беше минало гладко, като по книга. Изчакахме един ден — всичко мина спокойно. На втория ден, тъкмо се бяхме уговорили да се промъкнем през нощта при Андрюшка, викат ни в кантората. Събраха там всички, които бяха дружили с Андрюшка, доведоха неговото семейство и Настиното, разпитваха кой му е помагал и кой знае къде се крие... Никой нищо не знае и ние с Костя мълчим. Силно ни подозираха, крещяха, със Сибир ни заплашваха, но нали не си хванат — не си крадец, нищо не може да се направи... Все пак затвориха ни в ареста и три дни ни държаха там, но все напразно; опряхме се ние: нищо, казваме, не знаем, питайте, когото щете — работехме в шахтата, всяка вечер си бяхме в къщи. Пуснаха ни. Изчакахме още две нощи — искахме да се уверим, че не ни следят, и отидохме в Ординския дол по познатия път, право в подземната стая на Андрюшка. Гледаме — никого няма, припасите и дрехите също ги няма; само ведрото и кожухът оставени. А на един камък — писмо до мене и Костя: прощавайте, приятели, цял живот ще ви помним ние с Настя; заминаваме надалече, няма вече да се видим.

Оттогава никой нищо не е чувал нито за Андрюшка, нито за Настя. И колкото и да обикаля Афанасиев степта, където и да праща свои шпиони, нищо не постигна. Измина година и половина и краят на крепостното право дойде.

Зачаках аз от Андрюшка писма, но не получих. После, по-късно, попитах Рикард, дали не знае нещо за Андрей. Той дълго отричаше и едва след три години каза, че той помогнал на Андрей. Случило се

било така, че тъкмо по онова време техният ревизор трябвало да заmine за Самара. Скрил той бегълците в своя екипаж — една голяма карета с хубави коне — и на разсъмване Андрей и Настя били вече далеч от нашата степ. Закарал ги ревизорът до самата Самара, снабдил ги с пари и писмо, казал им какво да правят по-нататък. Волга е помощница на всички бегълци. Заминали за Астрахан. А какво е станало по-нататък с двамата, не зная; зная само, че те се избавиха от нашето тегло...

Това е всъщност всичко, което мога да разкажа за приключението, което се е врязало с неизгладима сила в паметта ми. На следната година аз пристигнах на рудниците по-късно от обикновено. В село Горний узнах, че кондукторът Поленов умрял в началото на лятото. „Все ви чакаше, но не ви дочака“ — казваха ми познатите от селото.

След пет години на едно голямо съвещание за цветните метали в Москва вниманието ми се спря върху един висок, добре облечен инженер, който критикуваше организацията на минните работи в един голям минен район в Сибир. Аз се възхитих от умния и сериозен доклад и попитах едного от сибирците, кой е този човек. „Това е Шаврин — отговори инженерът. — Много способен работник миньор от миньорски род...“ Аз се помъчих да се срещна с Шаврин, но се оказа, че на следния ден той беше заминал за Сибир...

[1] Щрек — дълга хоризонтална галерия, насочена от шахтата по рудния пласт. ↑

[2] Орти — напречни спрямо щрека хоризонтални къси галерии. ↑

[3] Сбойка — съединение на галериите помежду им. ↑

[4] Травербан — хоризонтална галерия, която, за разлика от щрека, е прокарана по нерудната скала. ↑

[5] Теодолит — геодезичен ъгломерен инструмент за определяне на вертикални и хоризонтални ъгли. ↑

[6] Вап — варовита твърда глина. ↑

[7] Юберзибрехен — хоризонтална галерия, която съединява две съседни шахти. ↑

СРЕЩА НАД ТУСКАРОРА

Преди доста години аз плавах като старши помощник на доста големия параход „Коминтерн“ — солидна английска постройка от пет хиляди тона. Движехме се между Владивосток и Камчатка, а понякога на юг — до Шанхай или по-близо — до Хензан и Хакодате.

През юли 1926 година извършвахме обикновения си рейс до Петропавловск с отбиване в Хакодате — следователно през Цугарския пролив. От Хакодате тръгнахме надвечер, а след едно денонощие ни настигна бясна буря — истински тайфун от югозапад. Вдигна се такава вълнение, че когато минавахме траверза^[1] на Немуро, вълните започнаха да заливат кораба. Имахме ценен товар на палубата, а освен това и разни чупливи машини в трюма. След кратко съвещание с мене на мостика нашият капитан Бегунов, славен, макар и суров старец, реши да измени курса, за да пътуваме със заден страничен, почти попътен вятър. Корабът изведнъж престана да бъде обливан с вода и въпреки адската вълна тръгна по-спокойно. Трябваше да начертая върху картата нов курс вместо обикновения: оставих остров Сикотан на север и тръгнах източно от Курилските острови...

Бурята ни блъска цяла нощ и едва на следната сутрин започна да утихва. Но чак до вечерта вятърът беше много силен. А при настъпването на нощта съвсем утихна и аз рано си легнах да спя, тъй като извънредно много се бях уморил през последното денонощие.

Настъпи съвсем необикновена за тези места нощ — ясна й безлунна, с безветрие, пълно спокойствие. Спях много дълбоко, но по трайно вкоренен навик се събудих при звъна на склянките^[2]. Макар и да не преброих ударите, знаех, че има половин час до моето дежурство. И наистина почти веднага се появи бюфетчикът с грамадна чаша горещо какао. На всички мога да препоръчам този навик — да пият горещо какао преди дежурство; тогава студът и влагата не са страшни и човек изведнъж се разсънва. Скочих, бързо се облякох, изпих какаото и като запуших лула, пак се изтегнах в леглото. Колко са

хубави тези десетина-петнадесет минути преди отиването на нощно дежурство в студ, тъмнина, влага и мъгла.

Вдишвайки ароматичния, силен тютюн, аз се вслушвах в неравномерния плясък на вълните и в отмерената работа на машината. Нейният мощен шум и лекото потръпване на целия грамаден корпус на кораба действуваха успокоително, като тиха мелодия. В каютата беше топло, ярката светлина на лампата падаше върху масичката с лежащата върху нея интересна книга — наслада след дежурството, която предвкусах. С удоволствие огледах каютата си — мъничък частен дом, който се носи на шест метра височина над страшната зелена дълбина на Тихия океан, и си помислих, че моряшката професия ме е увлякла най-много с това, че ми оставя много време за размишления, към каквито винаги съм имал склонност.

Мислите ми бяха прекъснати от чукане на вратата. Вратата широко се разтвори и на прага се появи масивната фигура на капитана.

— Какво скитате по такава ранина, Семьон Митрофанович? — запитах аз, като седнах и извърнах към него тежкото кресло. — Още не е съмнало навярно...

— Как да не е съмнало! Скоро могат да се угасят светлините... Пък и какво рядко време!...

— В такова време само да спиш — казах аз. — Аз, разбира се, съм нещастник — трябва да вървя на дежурство, — но вие?

— Ех, младежи! Дай ви на вас само да се излежавате! — добродушно отговори капитанът. — А на мене, стареца, не ми трябва много да спя. Аз вече обиколих палубата, пресметнах вредите от бурята... Разгеле, Евгений Николаевич, проверете през деня вашия курс, за да не е само по изчисление — добави той, докато аз си обвивах шията с шалчето и си нахлузвах палтото.

— Непременно, Семьон Митрофанович, пътят ни е нов — отговорих аз на капитана и драснах кибрит, за да си запаля лулата.

Рязък тласък и веднага след това глух удар разтърсиха корпуса на кораба. Почти в същото време някъде в кърмовата част се разнесе тътнеж и шумът, от машината престана. Няколко секунди се гледахме мълчаливо и се ослушвахме. Машината отново заработи — и пак същият тътнеж, след който настъпи тишина. Горещата кибритена клечка, която продължавах да държа в ръка, опари пръста ми и аз, като изпреварих капитана, излетях от каютата...

Всички, които много са плавали, ще разберат моите чувства в тази минута, защото знаят с какъв неволен страх се посреща спирането на машината в открито море. Със своето биене мощното сърце на кораба му дава живот и сила за борба със стихииите. Но ето че то спря и корабът е мъртъв; сега той е играчка на неверния океан...

Като завих към стълбата, аз се подхлъзнах и едва тук забелязах, че корабът се е наклонил към левия борд. В този момент ме настигна капитанът. Пресекливото му дишане издаваше неговото вълнение, но побелелият в морето старец не каза нито дума.

На палубата беше тъмно. Едва започващото разсъмване очертаваше само общите контури на кораба. Вратата на корабоводачната кабина бе отворена и от нея падаше ивица светлина. От мостика се чу разтревоженият глас на третия помощник:

— Нещастие, Семьон Митрофанович! Натъкнахме се на риф... Изглежда, че винтът е разбит, кърмилото се заклини...

Капитанът викна сърдито:

— Какъв ти риф, по дяволите?! Тук е най-дълбоката бездна на океана!

„Ама, разбира се, тускарорската вдлъбнатина“ — сетих се аз и се поуспокоих.

Капитанът се изкачи на мостика. Моето място беше на палубата.

— Боцман, поддежурните горе, да се приготви дъномерът — заповядах аз.

Като напрегнах очите си, видях как капитанът се наведе над преговорната тръба. „Говори с механика“ — помислих си аз. Телеграфът зазвъня слабо. Отново се чу тътнеж под кърмата. Звънът на телеграфа съвпадна със спирането на работата на машината.

— Евгений Николаевич, измерете с дълбокомера по десния борд — долетя гласът на капитана.

Аз дадох командата. Боцманът се отзова от тъмнината:

— Няма дъно!

— По-близо до носа, при котвената висилка! — изкомандува капитанът.

— Две марки и две! — отзова се боцманът.

— Четири метра и половина?! Какъв дявол! — извиках аз.

Откъм левия борд дълбочината се оказа от три и половина до четири и половина метра, а зад кърмата — шест метра.

Разсъмваше се. Аз се наведох през борда, мъчейки се да различа нещо в тъмната вода, която се плискаше долу. Чувствувах се онова тежко и бавно дишане на морето, което се нарича мъртво вълнение. С учудване възприемах отмереното поклащане на парахода върху голямата и дълга вълна. Това поклащане не се придружаваше от удари, което би било неизбежно при засядане на риф. Капитанът ме повика на мостика. Наведен през перилата, той упорито се вглеждаше във вълните откъм левия борд. Блесна прожектор. Сивата мъгла на утринния здрач се отдалечи от кораба. Забелязах, че вълните под левия борд на кораба бяха по-малки, отколкото наоколо — къси и плоски.

— Евгений Николаевич, дайте по-скоро мястото на кораба според изчислението!

— Слушам, Семьон Митрофанович! — отговорих аз и се отправих към корабоводачната кабина.

— Спуснете лодка! — чу се гласът на капитана. — Петя (така наричаха третия помощник), вие с дълбокомера — в лодката!

Уважението ми към капитана, който без излишно суетене изясняваше аварията, още повече порасна. „Юначина е старецът!“ — помислих си аз, като слагах транспортира върху картата, и чух стъпките на капитана зад гърба си.

— Е, какво има? — спокойно попита той, едва погледнал върху картата, където отбелязаната точка беше далече от Курилските острови, над страшните дълбочини на Тускарора.

Внезапна догадка като мълния прелетя през мозъка ми.

— Струва ми се, че разбрах, Семьон Митрофанович — казах аз.

— Какво разбрахте?

— На потънал кораб сме се натъкнали.

— Така е — потвърди капитанът. — Вероятност едно на милион, а пък ето че точно на нас се случи, няма какво да се каже... А какво става с Петьовите измервания?

Излязохме на мостика.

Лодката вече беше спряла до левия борд. Както и очаквахме, дори и съвсем близо до кораба нямаше дъно.

Настъпи ясно утро. От трюмовете се върнаха ревизорът и боцманът, които доложиха, че няма теч. В това време при нас се изкачи началникът на водолазната спасителна команда, която возехме, за да

изтегли от една плитковина японския кораб „Америкамару“ — опитен морски инженер.

Той обходи кораба, после се изкачи на мостика.

— Да започнем ли, командире? — запита инженерът.

— Добре, хайде по-скоро — съгласи се капитанът.

— Возихме ви да спасявате японеца, а сами станахме обект за спасяване.

Двамата водолази, широки като шкафове — явно хора с грамадна сила, — започнаха да се приготвят. Самият аз няколко пъти бях правил кратки спускания във водата, но нито веднъж досега не бях виждал работа на водолази в открито море и с интерес ги наблюдавах.

Измерванията на дълбочините с лодката бяха установили приблизителната ширина на потъналия кораб. На левия борд закрепиха странично стърчило^[3], от което пуснаха въжена стълба. Водолазът се въоръжи с дълъг прът и започна да се спуска направо във вълните, като от време на време се опираше с пръта в борда на парахода и се залюляваше на въжената стълба. Изведнъж той отпусна стълбата и веднага се скри под водата, като остави на повърхността хиляди въздушни мехурчета.

Началникът на водолазната команда стоеше на борда до телефона. Той помахаше с ръка на мене и на капитана, викаше ни при себе си.

Стори ми се, че в лъчите на издигналото се над хоризонта слънце под кораба неясно се очертава някаква тъмна маса.

— Минете назад! — провикна се по телефона инженерът. — Да... Е, изпълзете!... А по-нататък? Добре...

— Какво му е доброто? — не се стърпя капитанът.

Но инженерът нищо не отговори. Както ми се стори, минаха много минути на напрегнато чакане. От време на време мембраните на телефона глухо бучаха.

— Опитайте се да проникнете в кърмовото помещение или в трюма — каза инженерът и предаде телефона на втория водолаз. — Ето какво, командире — каза той, като се обърна към капитана, — чудеса и това си е! Под водата срещу нас се е движел някакъв потънал кораб. Ние с пълен ход сме се натъкнали на него. Оказва се, че нашият „Коминтерн“ се отличава с много остри форми — врязал се е в корпуса на загиналия кораб като брадва в греда и явно — здраво се е забил.

Потъналият кораб е много стар, голям дървен ветроход. Мачтите са изпотрошени, разбира се. Вълнорезът на „Коминтерн“ е влязъл в кърмовото помещение на ветрохода, а винтът и кърмилото му се намират точно над пречупеното стърчило. Те, слава богу, са цели. Когато се опитали да завъртят машината, винтът биел в стърчилото. А як е тоя старинен ветроход — ето кое е за учудване!

— Я ми обяснете, другарю инженер — попита капитанът, — как е могъл потъналият кораб да плава толкова време, и то под водата като подводна лодка?

— Много просто: корабът е дървен, а навярно и товарът му е лек. Аз изпратих водолаза в трюма, да види какво има там. А под водата сте го тикнали вие със своя параход — той вероятно едва-едва се е показвал над водата... Да, разбира се, нека се изкачи — прекъсна обясненията си инженерът, като се обърна към водолаза при телефона.

Събралата се при борда команда, пък и ние с капитана гледахме изкачващия се водолаз като вестител от непозната страна. Този човек се спусна смело във водата посред океана и дълбоко под парахода ходи по загиналия кораб, който много години се е носил из морските простори. Веселите, леко закачливи очи на водолаза, който си свали водолазното облекло, с нищо не издаваха умората, която той без съмнение трябваше да изпитва. На съвещанието в корабоводачната кабина водолазът очерта приблизителния корпус на потъналия кораб, който ни учуди със своите старинни очертания. Тъй като знаеше, че аз винаги съм се интересувам от историята на флота и особено от ветроходните кораби, капитанът ме запита дали не мога да определя класа и възрастта на кораба. По грубите контури, нахвърляни от водолаза, беше, разбира се, много трудно да се реши каквото и да било. Във всеки случай това беше тримачтов кораб с много големи размери, с широк корпус и издигната кърма. Реших, че са минали най-малко сто години от неговото построяване. Водолазът съобщи, че корпусът на кораба е построен от много плътно дърво. Трюмът, както изглежда, е натъпкан до върха с леки листове от корк.

След като помисли малко, инженерът реши да се опита да разруши с взрив десния борд на ветрохода, за да може плаващият товар да се изтърси. Тогава тежкият, напоен с вода дървен корпус ще потъне от собствената си тежест и ние ще се освободим.

— Е добре, хайде освобождавайте ни в името на всичко свято! — възкликна капитанът.

Инженерът отново се замисли.

— Какви затруднения има още? — с тревога запитва капитанът.

— Там е работата, че за това трябва двама души — ще стане по-скоро и главно по-безопасно. Ако не се проникне до борда през трюма, ще трябва отвън да се дълбае, а много трудно ще се справим с течението. Все пак е щастие, че е така необикновено тихо, иначе би било съвсем лошо.

— Че нали имате двама водолази — казах аз.

— То водолазите са двама, но единият трябва да бъде горе, при помпата. Нали част от нашите специалисти заминаха напред с „Лозовски“. Та мисля какво да правя...

Тук аз си спомних за своя малък водолазен опит и помислих: „А какво, ще стане, ако аз се спусна?“ Разбира се, страшно беше да се спускам в открито море, но аз бях сигурен, че ще вляза в работа като спомагателна сила. Предложих на инженера услугите си в качеството на втори водолаз и в отговор на неговата недоверчива усмивка разказах какво знам и какво мога.

— Ех, нека пък самият водолаз реши, ще ви вземе ли за помощник, или не — каза инженерът.

Водолазът ме погледна изпитателно и ми зададе няколко въпроса за работата във водолазен костюм. Моите отговори като че ли го задоволиха и той се съгласи да ме вземе за помощник, като ме предупреди, че ако се джасна в корпуса, ще трябва да се сърдя на самия себе си.

Изслушах внимателно всичките наставления, като същевременно си мислех, че ако „се джасна в корпуса“, едва ли ще си спомня съветите на водолаза...

Командата се отнесе към моето спускане с приятелски и весел ентузиазъм и докато ме обличаха във водолазното облекло, можах да се наслушам на много цветисти думички, на каквито моряците са майстори.

Най-сетне всички приготовления бяха завършени. Надянатият шлем като че ли изведнъж ме отдели от обикновения свят. Водолазът се беше вече скрил под кораба, когато аз, като придвижвах не особено ловко тежките си крака, започнах да се спускам по стълбата. Цялото

ми внимание беше погълнато от люлеещата се под мене тъмнозелена повърхност на водата. Трябваше едновременно да натисна с тила си изпускателната клапа, да изпусна повече въздух и да се гмурна под вълната в момента на нейното отдръпване назад. Направих това успешно и след няколко секунди гъст сумрак обви прозорчето на шлема. Наистина водата силно ме биеше от лявата страна и само с налягане на всички сили се задържах за нещо, което полегато се издигаше нагоре вдясно от мен, и можах да се огледам. Ярکو светещото над морето слънце даваше достатъчно светлина. Отначало различавах само общите контури на потъналия кораб, пресечени от кривата черна сянка, която падаше от борда на „Коминтерн“. След това видях квадратна издатина — остатък от някаква палубна постройка, а зад нея — дебел пън, както разбрах по-късно — отломък от мачтата, до която се беше облегал водолазът. Аз незабавно се добрах до него и тръгнах подире му към борда на ветрохода. Едно тежко спускане по наклонена плъзгава повърхност, покрита с водорасли, раковини и лига. Но водата, която налягаше срещу нас, добре ни поддържаше. Както се бяхме уговорили още горе, решихме да проникнем в трюма през разбитото кърмово помещение.

Бордът на загиналия кораб се очертаваше от ясна линия, зад която се прекъсваше отражението на слабата светлина, падаща отгоре. Нататък имаше мрак — пропаст в чудовищната бездна на абсолютно черната вода, и аз потръпнах, като си представих, че бордът на кораба виси над осемкилометрова дълбочина...

С люшкането на вълните по палубата на потъналия кораб се гонеха петна от слънчева светлина. Като следях мъждивите и светлите зеленикави петна на слънцето върху тъмния фон, аз се стараех да си представя изгледа на кораба. Помогна ми тренираната в очертанятия на стари ветроходи памет. През пласта от набрани раковини и виещите се опашки на водораслите аз по-скоро отгатнах, отколкото видях тримачтов кораб с широк корпус, построен много масивно. Ниският и тъп нос и високата кърма говореха за XVIII век. По много дебелия отломка на стърчилото се отгатваше неговата значителна дължина, което също е типично за корабите от XVIII век. Изобщо корпусът се беше запазил великолепно, дори капакът на трюмния люк^[4] беше налице. Малко пред главната мачта започваше голяма вдлъбнатина. Продънената от гръбнака на нашия кораб палуба се беше огънала в

средата, надлъжните подпалубни греди се бяха изкривили, стърчаха пречупени напречни подпалубни греди и придаваха на тази част на кораба вид на мрачно разрушение, усилено от дълбоката чернота, която цареше в пробитите места и в цепнатините. Изтръпнах в недоумение пред хаоса от изпочупени греди и дъски, но моят спътник включи силния електрически фенер и веднага зави наляво. Тук наистина, както и предполагах „теоретически“, се чернееше десният коридор в кърмовата част на кораба, оцелял при сблъскването. Аз също включих електрическия фенер и рамо до рамо с водолаза влязохме в гъстия мрак, като предпазливо напипвахме с крака дъските на палубната настилка. Вдясно от нас едва сивееше светлина, която минаваше, както предполагах, през задните кърмови прозорци или поточно през онова, което беше оцеляло от тях. Без съмнение люковете на трюма, ако съществуваша, бяха останали зад нас, навярно малко по-вдясно, и ние ги бяхме преминали, прониквайки дълбоко навътре в кърмата. Подтикван от горещо любопитство, бързо съобразих, че светлината трябва да прониква през каюткомпанията, а срещу нея, както бива обикновено, трябваше да бъде каютата на капитана. На стената вдясно от мене, където сега се люшкаше едва забележимо сиво петно светлина, трябваше да бъде входът в каютата, която може би пази тайната на този кораб. Аз решително тръгнах надясно. Червеникавата във водата светлина на електрическия фенер се плъзгаше по черно-кафявата стена без признаци на каквито и да било отвори. Сложих ръката си, стегната в гумената ръкавица, на стената и като я движех по лигавите дъски, скоро напипах реброто на рамката на вратата.

„Изглежда тук е вратата“ — досетих се аз и започнах да бутам с рамо стената. Но тя не отстъпваше. Ударих стената с лоста, който на четвъртия път проби дървото и едва не се изплъзна от ръцете ми, като хлътна в празнината — по-точно, във водата зад вратата. Все повече и повече натисках вратата, когато зад гърба ми се разля светлият кръг от фенера на водолаза. Той приближи шлема си до моя и видях в полумрака учуденото му и разтревожено лице. Показах му вратата. Той кимна одобрително. В същото време до съзнанието ми достигна гласът на инженера, който повтаряше настойчиво: „Другарю старши помощник, какво става с вас, защо не отговаряте?“ Съобщих му накратко, че съм проникнал в кърмовото помещение, че всичко е в ред

и че сега ще почнем да се промъкваме към трюма. Гласът в телефона замлъкна успокоено и аз отново се обърнах с всичките си мисли към вратата на капитанската каюта. Не знам защо, бях напълно уверен, че зад тази врата именно се намира каютата на капитана.

Водолазът прекарва ръка по края на нишата на вратата и вмъкна своя лост между вратата и нейната каса. „Дявол да го вземе! Навярно вратата се отваря навън!“ — озари ме мисъл и аз присъединих усилията си към мечата сила на водолаза. Не минаха и две минути и ние стояхме сред непрогледния мрак на онова помещение, което някога е служило на капитана. Нашите фенери не даваха много светлина, помещението беше голямо и аз никак не можех да си представя точния вид на капитанската каюта. Подът под нас беше равен и хлъзгав. Постоянно се натъквахме на някакви парчета от дърво — навярно остатъци от мебели. Носът на моята тежка обувка се удари в нещо. Светлината на фенера изтръгна от мрака ъгъла на квадратен сандък, който лежеше ребром до лявата стена на каютата.

— Аха! — зарадвано извиках аз.

И веднага от другия свят изникна гласът на инженера:

— Какво — „аха“?

— Нищо, всичко е в ред — побързах да отговоря аз и се наведох над сандъка.

Той не беше тежък, но за мене, и без това претоварен с инструменти и уморен от необикновената работа, беше много трудно да нося този допълнителен товар.

В това време водолазът обиколи каютата край дясната ѝ страна и също намери два малки сандъка, които носеше, стиснати под мишница. Той кимна доволен, като видя моята находка. Тъй като не намерихме нищо друго интересно в каютата, започнахме „съвещанието“. След като се разбрахме чрез горните телефони, т.е. чрез кораба, изнесохме находките си на палубата и ги сложихме на затулено място. След това отново се върнахме в коридора и някак много бързо намерихме прохода към трюма.

За онова, което стана по-нататък, едва ли ще мога да разкажа твърде свързано и подробно. Това бе тежък труд в безкрайния мрак на тесните задръстени проходи. Най-сетне изпълнихме с водолаза задачата си и поставихме няколко заряда в участъка на дъното и на десния борд на кораба. Когато всичко бе свършено и съединенията на

проводниците бяха проверени, почувствувах се крайно уморен и без сила се опрях на някакъв масивен подпорен стълб в трюма, близо до кърмата. Водолазът разбра състоянието ми и ме остави малко да си почина. Когато се изкачих отново на палубата, което се оказа твърде мъчна работа, аз тъпо се зарадвах на мътното мъждукане на слънчевата светлина и за последен път обгърнах с поглед необикновената картина на палубата на потъналия кораб — рязко очертаната в мътната светлина дясна заоблена част на кораба и стърчащото парче от сгърчилото.

Подадох сигнал „вдигайте“. Нарастващата светлина бликна над мене, вълните отново ме заплашваха с ударите си, блясъкът на повърхността на морето беше неочакван и радостен... Докато ловки ръце снемаха от мене шлема и ме освобождаваха от тежестта на водолазното облекло, вдигнат беше и моят спътник.

Отпуснал се уморен на дънера, гледах с възхищение водолаза, който изглежда и след второто спускане никак не бе изгубил своята закачлива бодрост.

— Е, юначина е вашият старши помощник — обърна се водолазът към капитана, — справи се както трябва! Ние с него — точно той — и изследователски поход извършихме, и в командирската каюта изгършувахме нещичко. — И той кимна към нашата плячка, вече изкачена на палубата.

— Това — после! — каза инженерът. — Сега ще палим.

Очите на всички моряци, събрани на палубата, бяха приковани в напрегнато очакване към мъничкото кафяво сандъче на индуктора, пред който бе коленичил инженерът и въртеше ръчката. Въртенето ставаше все по-бързо и мъничката машинка мелодично бръмчеше. Всички слушаха със затаен дъх. Беше много тихо, само плясъкът на вълните се чуваше иззад високия борд. Достатъчно бе едва доловимото движение на тънките пръсти на инженера върху бутона на съединителя, и глухият бумтеж на подводния взрив удари по нервите ни. „Коминтерн“ се разклати и железният му корпус издаде нисък и продължителен звук като гигантски роял. Откъм левия борд плисна висока вълна. В отичащата се водна маса се замъркаха парчета тъмно дърво, а след няколко секунди повърхността на водата се покри с множество почернели листове корк — товарът от трюма на кораба изплава на повърхността. Всички моряци, от капитана до готвача,

чакаха с еднакво жадно внимание какво ще стане по-нататък. Чу се силно, но заглушено скърцане, след скърцането последва лек тласък, като че параходът бе подхвърлен отдолу нагоре. Ние продължавахме да чакаме, но нищо повече не се чу, само вълните плискаха както по-рано и в борда глухо се удряха парчетата, които изплаваха след взрива.

Спокойният глас на инженера наруши общото мълчание:

— Е хайде, командире, давай ход.

— Как, това ли е всичко? — трепна капитанът.

— Че разбира се!

Капитанът се втурна към мостика, телеграфът зазвъня и неочаквано появилият се шум на машините вече не бе съпроводен от тревожния бумтеж. Корабът оживя и тръгна. Под носа му зашумяха вълните. Когато „Коминтерн“ зави, за да легне на курса, всички дружно извикахме:

— За инженера — ура!...

— По местата! — чу се командата на капитана, който противно на обичая си бе запалил цигара на мостика, и палубата опустя.

Аз неохотно се вдигнах от дънера, приближих се до водолаза, моят другар по подводни приключения, и здраво му стиснах ръката. След това погледнах надире зад борда, където по вълните се люшкаха в далечината отломките, изтръгнати от взрива на ветроходния кораб, и с неприятното чувство за някакво извършено от мен убийство си представих как корабът, странствувал толкова дълго след своята гибел, съпротивявал се на времето и на океана, сега бавно потъва в най-дълбоката бездна... Усещането на силен нервен подем, което чувствувах през цялото време, отслабна, а след това и съвсем изчезна. Вместо това непреодолима умора завладя тялото и мозъка ми. Казах на матроса да отнесе нашите находки в кърмчийската кабина, а сам закретах към мостика.

Капитанът ме видя и ми протегна двете си ръце:

— Какъв юнак сте вие, Евгений Николаевич, какъв юнак! Благодаря ви. Тази вечер ще пийнем по чашка първокачествен ром с нашия главен спасител. — Жест по посока на инженера. — А сега идете да си починете — виждам колко сте уморен!...

Спуснах се бързо от мостика и след като се облях под душа, отидох в каютата си. Проснат на леглото, още известно време виждах ту мътната подводна светлина, ту люшкането на слънчевите петна, ту

мрака на трюма... Каютата равномерно потръпваше от движението на машината и параходът спокойно се движеше по своя курс. Всичко, което се случи, потъна в небитието... След една минута спях вече дълбоко.

Беше тъмно, когато се събудих с чувство за нещо необикновено, което ме очаква, и изведнъж си спомних за своите находки. Облякох се, хапнах набързо и веднага се запътих към капитана, дето намерих оживено общество, развеселено от първокачествения ром, на който и аз самият съм голям любител. Щом дойдох, капитанът нареди да постелят върху килима брезент и пристъпихме към отварянето на намерените сандъци. Големият сандък, който не се поддаваше на длетото — той беше направен от яко дърво, — се отвори едва след няколко силни удара с брадва. Из каютата се разнесе странна, остра миризма. За наше разочарование в сандъка намерихме само каша и парчета кожа — това беше всичко, което бе останало от корабния дневник. Капитанът, инженерът и механикът неволно се засмяха, като видяха как се удължиха нашите физиономии — моята и на водолаза. Отворихме едно от двете малки сандъчета, намерени от водолаза. В него се намери един старинен бронзов секстант^[5]. Изтърках зеления слой върху едната му страна и успях да прочета латински надпис. Неговият смисъл беше, че секстантът „е направен от механика Даниел...“ — презимето забравих — „в Глазгоу през 1784 година“. Тези данни всъщност не значеха нищо, тъй като английски инструменти можеха да се намерят на всеки кораб, а можеше и да са били използвани много години при необикновената трайност на старинните английски уреди.

Но третият сандък ни донесе оная радост, която е добре позната всекиму, който е постигал желана цел. Още при първия опит да го отворим старата му дървена обвивка се разпадна в ръцете ни и оголи мътно блестяща на ярката електрическа светлина калаена кутия, покрита с едри капки вода. Кутията беше затворена отгоре с плътно затиснат дебел капак. Невъзможно беше да се извади капакът и ние го изрязяхме по горния ръб с ножовка, донесена от механика. Под него се оказа втори капак, плосък, завинтаващ се, с халка по средата. Отвинтихме го сравнително лесно и от кутията, вътрешността на която беше само овлажняла, но не съдържаеше нито една капка вода, тържествено извадихме свитък хартии.

За втори път през този ден се разнесе дружно „ура“.

Небрежно навитата и поизмачкана сива плътна хартия, която много лесно се късаше, привлече вниманието на всички и те се струпяха над нея. Някакви химически процеси или влагата в кутията бяха напълно унищожили написаното в горната и долната част на всеки лист. Извънредно много бяха пострадали също тъй и листовите, които образуваха външната част на свитъка. Оцелели бяха само няколко страници, които образуваха средната част на снопа листове, и един отделен лист светложълта плътна хартия, сгънат на четири и поставен в снопа. Тъкмо този лист ни даде ключа за разбирането на всичко, което се е случило.

Едри неравни букви покриваха малко полегато четирите жълти странички. Старинният английски език позатрудняваше четенето. Написаното разчитаме ние с инженера, останалите ни помагаша в трудните места. На отделния лист беше написано приблизително следното:

„12 март 1793 година, 6 часа след пладне, ширина $38^{\circ}20'$ южна, дължина $28^{\circ}45'$ източна, според сутрешното изчисление. Нека волята на Всевишния Творец бъде над мене. И така приемоте, неизвестни хора, моя последен поздрав и прочетете важните съобщения от мене, приложени към настоящето. Аз, Ефраим Джесълтън, собственик и капитан на прекрасния кораб «Света Ана», броя последните си минути на този свят и бързам да съобщя обстоятелствата на своята гибел.

Излязох от Капщад рано сутринта на 10 март с посока за Бомбай, като смятах да се отбия в Занзибар. През деня минах нос Бур, отвъд който ме посрещна необикновено силно вълнение, което силно подхвърляше кораба. На мръкване от североизток налетя силен ураган, който започна да ме отнася и да ме отклонява към юг, под предни връхни ветрила. През целия следващ ден «Света Ана» лежеше в откос, като се бореше с нарастващата сила на урагана. На разсъмване бурята още повече се усили, достигна невиждана, невъобразима сила. Загубих една след

друга всичките си мачти. Мъжеството на екипажа неведнъж спасяваше кораба от сигурна гибел. Но изпратената ни от съдбата, чаша на страданието не беше изпразнена. Редица исполински вълни безпощадно се стовариха върху кораба, който, както и неговата команда, се изнури в дивата борба. Течът в носа и на палубата лиши «Света Ана» от устойчивост и в пет часа след пладне корабът заби нос, след това легна настрана и започна да потъва. В момента на тази последна, непоправима катастрофа аз се намирах в каютата си. Тъкмо бях влязъл и исках да взема...“ По-нататък следваше съвсем нечетлив пасаж от бележката, след това отново можеше да се прочете: „... страшен трясък и наклон на кораба, воплите и богохулните ругатни заглушиха бесния вой на бурята и грохота на вълните. Паднах и силно си ударих главата, после се търкулнах към вътрешната страна на каютата, станах и направих опит да се измъкна през вратата, която сега беше отгоре, между стените. Но дебелия врата очевидно беше затрупана с нещо и не се поддаваше на моите усилия. Задъхан, цял в пот, аз паднах напълно изнемощял на пода, безразличен към близката смърт. Като се посъвзех, отново се опитах да изкъртя вратата, удрях по нея с креслото, след това с крака на масата, но само изпочупих мебелите, без дори да повредя вратата. Чуках и крещях до пълно изгубване на силите си, но никой не ми дойде на помощ и аз се уверих в гибелта на своите хора и започнах да чакам края си. Мина много време, но водата навлизаше в каютата много бавно: за един час се насъбра не повече от трийсет сантиметра. Потресен до дъното на душата си от катастрофата, аз не можах веднага да разбера, че много лекият товар на кораба — носехме корк от Португалия — и прославената здравина на корпуса на «Света Ана» не ще позволят на кораба изведнъж да отиде на дъното. Тъй че имам известно време да си спомня, преди да загина, за своите открития. Ще се опитам да ги предам на хората, тъй като от безгрижие и неугасима жажда да ги попълня не успях да направя това по-рано.

Необработените бележки за моите изследвания на морските бездни между Австралия и Африка се пазят в специална кутия. В нея аз поставям и тази своя последна бележка с надежда, че остатъците на моя кораб, носени по повърхността на океана, или ще бъдат изхвърлени на брега, или ще бъдат забелязани от някого в морето; зная, че ценностите и документите на кораба се търсят винаги в каютата на капитана... Маслото на оцелелия по някакво чудо фенер догаря, в каютата има вече един метър вода. Сатанинският рев на урагана и клатенето не отслабват. Чувам как грамадни вълни се търкалят горе по корпуса на «Света Ана». Ето го рухването на всички мои замисли и жалката ми гибел, затворен вътре в мъртвия вече кораб. Но колкото и слаб, колкото и нищожен да е човекът, лъч от надежда ме озарява. И ако аз самият не се спася, може би ръкописът ми ще бъде прочетен и делото ми няма да загине...

Не трябва да се бавя повече. Водата приижда все по-бързо и скоро ще залее шкафа, на който пиша прав и държа кутията с бележките. Прощавайте, неизвестни приятели! И не пазете моята тайна, както направих аз, жалкият безумец. Разкажете на света за нея. Да бъде волята господня. Амин.“

Инженерът завърши последните думи на превода и всички дълго мълчахме, покрусени от този прост разказ за ужасната катастрофа и мъжеството на отдавна загиналия човек.

Пръв наруши мълчанието механикът:

— Представете си как е писал това, затворен в загиващия кораб, при мъждукащата светлина на старинния фенер. Твърди хора е имало едно време...

— Че такива, да предположим, има и сега — прекъсна го капитанът. — Я да пресметнем: той е писал в хиляда седемстотин деветдесет и трета година — това означава, че до срещата си с нас корабът е плавал сто тридесет и три години!

— Мене ме учудва друго — каза инженерът: — погледнете ширината и дължината на мястото на катастрофата. Тя е станала

някъде край Южна Африка, а ние се сблъскахме със „Света Ана“ при Курилските острови...

— Е, на това е лесно да се намери обяснението — отговори капитанът и взе голямата карта на морските течения. — Ето вижте сами. — Дебелият пръст на капитана се плъзна по сините, черните и червени ивици на синия фон на моретата. — Ето много силното течение на южните ширини. Катастрофата непременно е станала в неговите граници, на югоизток от Кап. То върви на изток, почти до западните брегове на Южна Америка, където завива на север. Тук то се съединява с много силното южно екваториално течение, което върви на запад почти до Филипинските острови. А ето тук, срещу Минданао, е сложният кръговъртеж, тъй като тук има и други насрещни течения. Отделни течения вървят оттук на север и попадат в Куро-Сиво. Тъй че сега е вече ясен пътят на този плаващ ковчег...

Седналият до мене водолаз развълнувано се обърна към инженера:

— Другарю началник, значи той е загинал в каютата си?

— Разбира се.

— А защо ние с другаря старши помощник не намерихме костите му?

— Та какво чудно има тук? — каза инженерът. — Нима не знаете, че с течение на времето костите се разтварят в Морската вода? А сто тридесет и три години са достатъчни за това...

— Жестоко море! — рече ревизорът. — Довършило моряка, че и костите му не оставило!

— Защо жестоко? — възразих аз. — Напротив, приело го в себе си по-добре, отколкото земята. Нима е лошо да се разтвориш в необятния океан, от Австралия до Сахалин?

— Я го чуйте само! — опита се да се пошегува капитанът. — Просто да вземеш сам да се удавиш!

Но никой не се усмихна на шегата му. В съсредоточено мълчание се обърнахме към оцелелите листове от ръкописа.

Почеркът беше същият, но по-дребен и равен. Навярно този ръкопис е бил писан в спокойни минути на размисъл, а не в лапите на надвисващата смърт. За общо разочарование оказа се, че не могат да се прочетат дори и ония страници, които не бяха напълно повредени от влагата. Мاستилото се беше разляло и избледняло. Да разберем чуждия

език при това и с непознати термини и старинни обрати на речта, беше непосилна работа за нас. Отделихме ония страници, които можеха да се прочетат. Те се оказаха съвсем малко, но за щастие вървяха една след друга. Запазили се бяха само защото се намираха в самата среда на свитъка. Тъй че имахме цял, макар и незначителен къс от ръкописа. И до днес доста точно помня съдържанието му.

„... Четвъртото измерване на дълбочината се оказа най-трудно. Висилката трещеше и се огъваше. И петдесетте души на екипажа останаха без сили от работата при хоризонталния рудан. Радвах се на здравината на подпалубните напречни греди, пък и изобщо на това, че положих тъй много труд за постройката на изключително здрав кораб за дълги плавания в бурните четиридесетградусови ширини. Четири часа упорит труд — и над вълните се показва бронзовият цилиндър, мое изобретение за вземане на проби вода и други вещества от дъното на океана. Помощникът бързо завъртя висилката и масивният цилиндър увисна, като се люлееше над палубата. Изпод затвора му шуртеше съвсем тънка струйка вода, изтласквана от грамадно налягане. В този момент боцманът прехвърли ръчката на задържателя, но така несполучливо, че закачи матроса Линхъм, който се беше навел, за да прибере последната бримка на дебелото въже. Ударът попадна върху слепоочието над ухото и матросът падна като покосен. От раната бликна кръв. Обърнатите му очи и побелелите прехапани устни показваха, че е тежко ранен. Линхъм падна точно под водомерния цилиндър и водата, която се стичаше на струйка от цилиндъра, потече върху раната му. Когато притичахме и вдигнахме матроса, кръвта, кой знае защо, беше вече престанала да тече. Не мина и час и Линхъм, пренесен в лазарета, дойде на себе си. Той се поправи необикновено бързо, макар че след това страдаше от болки в главата, навярно от сътресението на мозъка. А раната се затвори и зарасна още на другия ден.

Отначало не се досетих да свържа нечувано бързото заздравяване на раната е това, че върху нея бе попаднала вода, извадена от дълбината на океана. Но матросите веднага си направиха такъв извод и по кораба се разнесе мътва за живата вода, която капитанът бе извадил от дъното на океана...

На сутринта при мене дойде матросът Смит и поиска да полекува с чудната вода гнойната рана на ръката си. Натопих кърпа в извадената вчера проба вода и му я дадох, а сам се заех с проучването на пробата. Относителното ѝ тегло беше доста голямо — по-тежко, отколкото на обикновената морска вода. Налята в прозрачна чаша, цветът ѝ беше необикновен — със синкавосивкав оттенък. Освен това не можах да открия нищо особено дори във вкуса. Налях цялата проба в бутилка, за да я отнеса на своя приятел, учен-химик в Ебердин. Като свърших работата си, почувствувах необикновен прилив на сила, на бодрост, на някаква особена жизнерадост. Приписах това състояние на изпитата от мек дълбочинна вода и изглежда не се излъгах. Колкото се отнасяше до раната на Смит, след два дни тя напълно зарасна. Оттогава през цялото време на нашето пътуване до Англия държах в каютата си малка бутилка с чудната вода и доста успешно лекувах с нея рани и дори стомашни заболявания.

Тази проба взехме от най-дълбокото място — от голямата кръгла впадина на дъното на океана, намираща се на 40°22' южна ширина и 39°30' източна дължина, от дълбочина 5600 метра.

Това беше моето второ голямо откритие в океанските дълбини. Дотогава смятах за най-забележително откритие намирането на необикновено разяждащите червени кристали на дълбочина 5185 метра, северозападно от нос Бур...

Мечтаех да направя още два бързи рейса с товар за пари — проклети пари! — и след това да мога да изследвам дълбочината на океана над четиридесетградусовата ширина на юг от Кап, дето капитан Етебридж беше открил

грамадни впадини на голямо разстояние. Мисля, че в тези тайнствени бездни ще намеря древни вещества, запазени в дълбината, дето няма нито течение, нито вълни, и които никога не са се появявали на повърхността...

Как би се зарадвал на моите открития великият Лаперус, който ми разказваше за своите предположения и всъщност обърна моите мисли към дълбините на южните ширини! Но смъртта рано отнесе този гениален човек, а аз считам, че е преждевременно да съобщя на света за своите открития и няма да го направя, докато не изследвам бездните на Етебридж..."

На последната запазена страница бе подчертана датата „20 август 1791 година“, а по-нататък идваха думите: „... на сто мили източно от източния бряг на Кафърската земя срещнахме един холандски бриг^[6], чийто капитан ни събщи, че пътувал от Ост-Индия за Капщад, но бил принуден да се отклони на запад, за да избегне урагана. Преди три дни той попаднал на едно място в морето, покрито с високи стоящи вълни, като че водата била затворена в грамаден невидим пръстен. Тези вълни така започнали да блъскат неговия кораб, че капитанът се изплашил за целостта на шевовеите и опъването на въженото стъкмяване и наистина малко след това бригът започнал да пропуска вода. За щастие това място било само няколко мили в ширина и бригът, пътувайки със силен, пълен вятър, доста бързо минал тази площ от стоящи вълни. Интересно ми беше да узная, че много рядкото и почти никому неизвестно явление е било наблюдавано от този чужд на всякакви измислици прост моряк. И аз видях това явление и се досетих, че появата на такива вълни всякога на кръгла площ означава..."

На това място страницата свършваше, а с нея и всички бележки, които можахме да разчетем...

Наскоро, след като се върнах от този си рейс с „Коминтерн“ във Владивосток, получих назначение на „Енисей“ — нов параход, купен от Япония. Този товарен кораб от девет хиляди тона се преместваше в Ленинград и аз бях назначен на него за старши помощник — така да се каже, като награда за активното ми участие в спасяването на

„Коминтерн“. Никак не ми се искаше да се разделям с „Коминтерн“, с неговия капитан и командата, с която бях свикнал през двете години на съвместно плаване, но интересът към новия голям рейс все пак надделя над всички други съображения. На прощалния гуляй с болка на сърцето се разцелувах със стария капитан и с всички останали другари от парахода.

По пътя „Енисей“ взеше дървен материал за Шанхай. Оттам трябваше да отиде в Сингапур за калай. След това му предстоеше отбиване на Гвинейския бряг, в Поан-Ноар, за евтина африканска мед, която току-що беше почнала да се явява на пазара. Тъй че предстоеше ни да минем не през Суец, а през Кап, около Африка, тоест да посетим тъкмо местата на гибелта на „Света Ана“. Казано накратко, този рейс ме интересуваше извънредно много. Пренесох необемистия си багаж, в това число и калаената кутия със скъпоценния ръкопис на капитан Джесълтън, в отличната каюта на старшия помощник на „Енисей“ и до уши потънах в безкрайните и сложни дреболии по приемането на кораба. Няма какво да ви разказвам за самото плаване, което мина както на много други кораби, които денонощно пътуват по моретата на целия свят. Бях принуден да загубя доста време заедно с капитана в прочертаване на курсовете по непознати места и с товарни операции. Бурните води на четиридесетградусовите ширини се смилиха над нас и не ни причиниха големи щормови блъсканици, но все пак в момента на пристигането в Кептаун бях твърде много уморен. Много приятно ми беше, че поради необходимостта да вляза във връзка с нашите представители в Кептаун трябваше да се забавим, и можах да прекарам почти цели три дни на брега, скитайки из този очарователен град и неговите околности.

Аз не последвах обикновения обичай на моряците и замених разноплеменната суета на Едерлейстрит с усамотеното любуване на това отдалечено от моята родина кътче на земята. Величествената красота на околностите на Кептаун завинаги залегна в душата ми. Изкачил се на върха на Столовата планина, аз се любувах от височината на грамадната бяла дъга на града, която ограждаше широкия Столов залив. Наляво, далече на юг, покрай плоските стръмни планини на полуострова се простираха назъбените, сияещи на яркото слънце заливчета. Ослепителната бяла линия на пяната на прибоя ограждаше златните сърпове на крайбрежните пясъци. По-

назад, към север, се простираха редица грамадни синкави планини. Хребетистата маса на островърхата Лъвска планина отделяше полумесеца на Кептаун от крайморската част на Си-Пойнт, където дори от висотата се виждаше силата на прибоя в открития океан. Слязох на другата страна на полуострова, в Майзенберг, и изпитах ласкавата нега на топлите сини вълни на Игленото течение.

По пътя, в прочутото лозе на Вандерщел във Вайнберг, пих превъзходно стогодишно вино и седнал в автомобила, неуморно се възхищавах на старинната архитектура на холандските къщи под грамадните дъбове и под боровете, които благоухаеха някак особено. В последния ден от своето пребиваване в града още сутринта взех такси и тръгнах към Морската алея — изсечен в скалите път на юг от Си-Пойнт. Червените отвесни скали на върха Чапман тънеха в пяната на ревящия прибой. Вятърът обливаше лицето ми със солени пръски. Обвеян от вятъра, ободрен от мощта на океана, аз минах склоновете на Дванадесетте апостоли и залива Камп и реших да продължа уединението си на брега на открития океан, като остана вечерта в предградието Си-Пойнт, което ми беше известно от по-предишното ми посещение на Кептаун със своята уютна кръчмица. Стъмни се. Невидимото море се обаждаше с глухия си шум. Минах по покритото с асфалт булевардче и завих надясно към познатата ми светлозелена врата, осветена от матови кълба на две коуюнки. Долната зала, любима на моряците, тънеше в тютюнев дим и беше изпълнена с мирис на вино и шум от весели гласове. Съдържателят знаеше какво трогва най-силно сърцето на моряка и една изкусна цигулка разносяше от естрадата нежните звуци на Брамс.

Тихата и неосъзната приятна тъга на раздялата ме обхвана тази вечер. Кому от нас не се е случвало да изпита тази тъга на раздялата с място, което много му се е харесало, но му е съвсем чуждо! Ето утре сутринта вашият кораб ще отпътува и вие навярно завинаги ще се простите с прекрасния град — с града, през който сте минали като чужденец, несвързан с нищо и съвсем свободен в това отчуждение. Наблюдавали сте непознатия живот и той винаги ви се струва някак топъл, красив, какъвто навярно не е всъщност...

В такова ясно и тъжно настроение аз седнах на масичката до издатината на стената. Келнерът, привлечен от блясъка на моите флотски отличителни знаци, услужливо притича и прие поръчката ми

за порядъчна порция питие, с което исках да ознаменувам своето заминаване. Разпалих лулата си и почнах да наблюдавам оживените зачервени лица на моряците и на наконтените момичета. Добрата порция ром, разреден с портокалов сок, даде желаното направление на моите мисли и аз потънах в спокойни размишления за чуждия живот и за онова възхитително право на неучастие в него, което всякога поставя зоркия чужденец на някакво по-високо в сравнение с окръжаващите го хора стъпало.

Цигулката отново запя, този път циганските напеви на Сарасате. Всякога съм ги обичал и с цялата си душа се отдадох на звуците, които говореха за стремеж към далечината, за тъгата на раздялата и за неясната мъка по неразбираемото... Мелодията прекъсна. Сепнах се и започнах да ровя в джоба си за кибрит. В това време на естрадата излезе ниска девойка. Почувствувах, както казват французите, пробождање в сърцето, — такава неочаквана и неподходяща за тази кръчмица ми се стори нежната и светла красота на девойката. Трудно ми е да я опиша, пък може би и няма защо. Посрещната с одобрителен шум, девойката бързо се приближи до края на сцената и запя. Гласът ѝ беше слаб, но приятен. Изглежда, че публиката обичаше пеенето ѝ, защото в залата бързо настъпи тишина. Тя изпя няколко песни, доколкото разбрах — с тъжно любовно съдържание. Хареса ми някак тънката, особена обработка на мотива, която беше характерна за нейното изпълнение. Когато се скри зад кулисите, гръм от ръкопляскания и възторжени викове я извикаха обратно. Тя отново се появи, този път в твърде деколтиран костюм. Започна да танцува с почукване на токчетата и с повтаряне на някакви закачливи куплети под одобрителния смях на присъстващите. Но тънката красота на девойката така не отиваше на този танц и на куплетите, че почувствувах нещо като лека обида и като се отвърнах от естрадата, почнах да си наливам вино... След това почнах усилено да си разпалвам лулата, извадих си часовника... и изведнъж така бързо се обърнах към естрадата, че дори не видях колко е часът. Девойката отново беше променила костюма си. Този път тя беше в черна кадифена рокля с дантелена якичка, която ѝ придаваше някакъв старинен и трогателен вид. Зает с лулата си, изслушах началните думи на песничката, която тя пееше сега. Но когато през чуруликащата мелодия до съзнанието ми достигна името на кораба „Света Ана“,

напрегнах слуха и вниманието си, за да следя бързото темпо на песента. И наистина в песента се говореше за безстрашния капитан Джесълтън, който пребродил южните морета, за високите мачти на кораба „Света Ана“ и — представете си моето учудване! — за това, че около острова на Тайните капитанът гребнал жива вода, която весели живите и оживява мъртвите, но след това изчезнал безследно заедно със своя кораб. Песничката свърши, девойката се поклони и тръгна да си ходи. Аз се отърсих от неволното вцепенение, скочих и почнах така силно да викам „бис“ че учудих съседите си.

Девойката погледна към мен, като че се учуди, усмихна се, поклати отрицателно глава и бързо напусна сцената. Опомних се и малко се посмутих, защото сам аз не търпя буйните прояви на чувства. Но песничката на девойката не ми позволяваше да мисля за нищо друго. Блъсках си главата, стараейки се да отгатна връзката между загиналия кораб и певачката в кейптаунската кръчмица. Желанието ми да намеря девойката и да я разпитам за всичко порасна и се засили. И в същия миг, като подигнах очи, я видях точно пред себе си.

— Добър вечер — тихо каза тя. — Хареса ли ви моята песничка?

Станах и я поканих на масичката си. Повиках келнера, поръчах ѝ коктейл и едва тогава я погледнах в лицето. Уморена бледност го заливаше и говореше за нездрав живот. Забавният начин да повдига презрително нагоре крайчеца на красивото си носле се разхубавяваше от мила и като че ли смутена усмивка. Гладката кадифена рокля прилепваше на тялото ѝ и подчертаваше високия ѝ бюст.

— Вие не сте словоохотлив, капитане — каза насмешливо девойката, като повиши званието ми. — Кой сте вие, коя е вашата родина?

Като узна, че съм от Съветска Русия, девойката започнала ме гледа с нескриван интерес. Аз от своя страна я запитах как се нарича и сърцето ми неволно заби по-силно, когато тя отговори:

— Ен (Ана) Джесълтън.

Тя започна да ме разпитва за моята далечна родина. Но аз ѝ отговарях едносрично, напълно погълнат от мисълта за протегнатите през годините нишки на съдбата, които така странно свързваха тази девойка с моята находка в потъналия кораб. Най-сетне, издебнал момента, аз я запитах за домашните ѝ и за родството ѝ с капитана, за когото пееше в песничката. Изразителното лице на Ен изведнъж

стана затворено и високомерно и тя нищо не отговори. Продължавах да настоявам, като същевременно направих намек, че се интересувам от капитан Джесълтън не току-така и че по силата на особени обстоятелства имам право на това.

Девојката рязко се изправи и големите ѝ очи ме погледнаха с явно недоброжелателство.

— Чувала съм, че русите са внимателни, деликатни хора — разчленено каза тя. — Но вие... вие сте като всички други. — И малката ѝ ръка обгърна в кръг шумната и задимена зала.

— Чуйте, Ен — опитах се да протестирам аз, — ако знаехте от какво е предизвикано любопитството ми, бихте...

— Все едно — прекъсна ме тя, — не искам и не мога да говоря с вас за важни неща, за свои неща, тук и когато съм... — Ен заекна, после отново продължи: — А ако мислите, че вашите пари ви дават право да се вмъквате в душата ми, лека ноц, днес нямам настроение!

Тя стана. Станах и аз, ядосан от нелепия обрат на нещата.

Ен погледна огорченото ми лице, очите ѝ се смекчиха и с мило изражение ме помоли да я изпратя до къщи. Платих и излязохме заедно. Дъхът и шумът на близкото море веднага ни обгърнаха. Когато пресичахме широката пуста улица, аз хванах Ен под ръка. Вдясно, в далечината, като тъмна маса се спущаше към морето нос си вляво, зад осветените от електрическото зарево покриви на къщите и зад тъмната зеленина на Грийн-Пойнт, блестеше фарът на Сигналния хълм. Навлязохме в сянката на една алея от малки дървета и без всякакъв предговор почнах да разказвам за последното си плаване на „Коминтерн“ и за приключението с потъналия кораб. В заключение казах, че бележките на капитан Джесълтън сега се намират в моята каюта. Ен слушаше, без да ме прекъсва. Разказът както изглежда силно ѝ подействува. След това тя неочаквано спря до вратичката на малка градинка пред една тъмна къща. Светлината на един фенер на висок стълб проникваше през короните на ниските дървета и добре видях големите печални очи на девојката. Тя ме гледаше втренчено и изражението на очите ѝ никак не отговаряше на насмешливия тон в гласа ѝ:

— Да, вие без съмнение сте истински моряк, щом можете така хубаво да измисляте...

Ен се разсмя тихо, хвана се за копчето на китела ми, повдигна се леко на пръсти и ме целуна... В същата минута се скри зад вратичката в сянката на дърветата, където не достигаше светлината на фенера.

— Ен!... Една минута! — извиках аз, обхванат от вълнение.

Никой не ми отговори. Постоях около половин минута с неопределено чувство на разочарование. След това си тръгнах и едва направил няколко крачки обратно по алеята, бях спрял от гласа на Ен:

— Капитане, кога заминава вашият кораб?

Погледнах светещия циферблат на часовника си и сухо отговорих:

— След четири часа... Какво искате от мене, Ен?...

Отговор не последва. Чух само лекия шум на захлопната врата...

Да отида на кораба, беше още рано, а не ми се щеше да се върна в кръчмицата. Тръгнах бавно край морето към ярката мигаща звезда на Сигналния хълм. Покрай планината до пристанището нямаше повече от четири километра. Извървах целия този път със смътното чувство за някаква загуба. По нагорницето към Грийн-Пойнт ме прегърна вятърът, долетял от ширинето на открития океан. И както много пъти дотогава, дребни ми се сториха всички огорчения пред лицето на океана... На разсъмване излязох на широката алея между дока Виктория и нос Муайл, а след още половин час спокойно разглеждах пурпурните гребени на вълните в залива в очакване на катера. „Енисей“ още вчера се бе преместил в предпристанището, готов за тръгване на далечен път.

Върнах се на кораба, слязох в каютата си и легнах на дивана. Изходното дежурство беше на капитана, но не ми се искаше да спя. Подложих главата си под крана, след това пих горещо кафе и се изкачих на горния мостик — да се полюбувам на града, чието очарование залегна дълбоко в душата ми след двете посещения. Искаше ми се по-дълго време да поживея тук, в подножието на фантастичните планини, в тясна близост с океана. Синината на залива, прорязан от правите линии на два вълнолома, беше оброчена от амфитеатъра на белите къщи на града. Още по-нагоре идваше линията на гъстата зеленина, на грамадните дървета, над която се издигаха синкавосивите стръмнини на Пик Дявол и на Столовата планина, съставлящи исполинската върхна част на амфитеатъра. Вдясно, зад стръмната дъга на брега, се скриваше Си-Пойнт.

Силен удар на носовата камбана извести, че котвата се е изправила. Чу се свирката на кораба, шумът на хоризонталния рудан, обикновените думи: „Котвата чиста!“ — и „Енисей“, като се развърташе и сигналуваше, започна да увеличава хода си.

Времето течеше и ослепителното слънце жареше палубата, когато „Енисей“ измени курса си и се отклони към север. Очертанията на трите планини на Кептаун постепенно потънаха в морето и се скриха зад вълните. Сменил капитана, аз стоях на мостика. Широко усмихнат, капитанът се приближи към мене с някаква хартийка в ръка: „Получих това, но то навярно е адресирано до вас — ненапразно толкова време се губехте из града“.

В недоумение взех от него телеграмата, която току-що бе приета от радиста: „До капитана на руския кораб. Съжалявам за вчерашното, трябва да се видим, непременно ме потърсете, когато дойдете пак. Ен.“ За един миг видях пред себе си очарователното лице на девойката... Чувството на загуба отново ме обхвана. Но аз преодолях очарованието и спокойно сгънах телеграмата. Бях уверен, че съм се разделил с Кептаун за много години, ако не завинаги. Няма да мога дори и да ѝ отговоря, тъй като не се беше сетила да ми даде адреса си... Вдигнах ръка и разтворих пръсти. Силният морски вятър грабна в миг телеграмата, завъртя я и я спусна в пяната зад винта...

Щом пристигнах в Ленинград, веднага се заех с работа. Морските специалисти, с които говорих за откритието на Джесълтън, само недоумяваха и се съмняваха. Но по съвета на един приятел се обърнах към знаменития геохимик, академик Вересков. Старецът извънредно много се въодушеви от моя разказ и обясни, че в океанските котловини, образувани в най-стари времена, непременно можем да намерим отдавна изчезнали от повърхността на земята вещества — минерали и газове с твърде различни от сега известните им физически и химически свойства. Но трябва да ги търсим в древните бездни, много редки в световния океан, но познати тъкмо в областта на южните ширини между Австралия и Африка. Обаче на моя въпрос за непосредственото значение за науката на намерения от мене ръкопис академикът се ограничи с неопределената забележка, че указанието за ширината и дължината има известно значение. След това ученият ми каза, че никой не ще се залови да прави каквито и да било заключения въз основа на данни, получени по толкова необикновен

път. Проверка на откритията на Джесълтън би могла да направи специална експедиция, но все пак: кой ще се залови да екипира скъпо костуваща далечна експедиция, като се ползува от толкова съмнителни указания?... На излизане от учения почувствувах същата тъга на разочарование и загуба, както в далечния Кептаун. Онова, което ми изглеждаше безусловно ярко и важно, някак изведнъж помръкна и аз разбрах, че колкото по-невероятна и чудна е една срещната в живота случайност, толкова по-трудно е да разкажеш убедително за нея...

[1] Траверз — направление перпендикулярно на курса на кораба или на неговата диаметрална плоскост. Б.пр. ↑

[2] Склянка — промеждутък от време, равен на половин час, отбиван с камбанен звън. Б.пр. ↑

[3] Странично стърчило — хоризонтална обла греда, която се поставя перпендикулярно на корабната стена над водата и служи за завързването на корабните лодки, когато корабът е на котва. Б.пр. ↑

[4] Люк — отвор в палубата за влизане в кораба. Б.пр. ↑

[5] Секстант — морски ъгломерен инструмент. Б.пр. ↑

[6] Бриг — двумачтов ветроходен кораб с напречни ветрила и с наклонник на главната мачта. Б.пр. ↑

АТОЛЪТ ФАКАОФО

Малката светла зала беше препълнена. Сред разнообразието от цивилни костюми изпъкваха сините моряшки кители. Като оглеждаше бавно залата, капитан-лейтенант Ганешин забеляза нечии енергични жестове от последния ред — познати го канеха на свободно място. Ганешин започна да се промъква към тях между редиците столове.

— Дори и вие пристигнахте! — каза капитан втори ранг Исаченко, като му стисна ръката. — Май целият флот се събира?

— Защо? — учуди се Ганешин.

— Ткачов ще направи доклад.

— Кой Ткачов? Оня, майсторът по непотъването.

— Обратно, по потъването... — духовито вметна Исаченко. — Командир на стражеви кораб от Северния флот.

— Виж ти — равнодушно каза Ганешин. — Ами какъв доклад?

— Та той бъкел не знае! — възкликна Исаченко.

Моряците, които бяха около събеседниците, се разсмяха.

— Е, хайде, просветете ни — добродушно се усмихна Ганешин.

— Днес е заключителното заседание на сесията на Академията на науките, посветена на морските въпроси. А пък Ткачов е уловил необикновено земноводно животно; командуваният му е заповядал непременно да уведоми за това учените. Ткачов е смел командир, но не обича докладите... Но ето почват — прекъсна разговора Исаченко, — следователно сами ще узнаете.

Раздаде се звънецът на председателя. На катедрата смело се изкачи светлокос офицер със среден ръст и, остро лице. Нахимовски орден красеше неговия грижливо огладен кител. Морякът обгърна с очи стихналата зала и заговори, като от вълнение често и внимателно попипваше горното копче на яката си. Но скоро се овладя.

Ганешин беше плавал неведнъж по тия места и затова слушаше Ткачов с особен интерес. Още щом Ткачов произнесе: „Моят кораб пет денонощия патрулираше далече в открито море, около тридесет и

втория меридиан, по нашето в четвъртия район“, пред вътрешния поглед на Ганешин израсна намръщеното, оловноцветно море...

Водният простор не се чувствувал в студения, мътен от влагата въздух. Хоризонтът бил близък и затова криел в себе си опасни изненади... Появата на германска подводна лодка, която плавала с пълен ход в надводно положение, била съвършено внезапна. Очевидно германците не са предполагали да срещнат съветски стражев кораб тъй далече от бреговете и докато подводната лодка се потопявала, Ткачов сполучил да се приближи до неприятеля.

Над морето проехтели изстрели като удари в гигантско дайре и малко пред онова място, дето току-що изчезнала Кулата на подводната лодка, се издигнали водни стълбове с проблясъци на червени мълнии и облачета черен дим. Избухвали подводните бомби, поставени за малка дълбочина. Опитен изстребител на подводни лодки, Ткачов веднага определил вероятния сектор на нахождението на врага и започнал да го обсипва с бомби.

През това време корабът достигнал мястото, дето изчезнала подводната лодка. Ткачов заповядал да се прекрати хвърлянето на бомби и спрял машината. Лейтенант Малютин подал на Ткачов слушалките на хидрофоните, подводните подслушвателни уреди, а с една ръка продължил да обръща лостчето на усилвателя. Неопределеният шум в морето, който се отразявал в подводните подслушвателни уреди, не издавал присъствието на подводния враг. Ткачов разбрал, че подводната лодка е чула прекратяването на работата на винтовете над себе си и също е спряла моторите.

Ткачов кимнал на лейтенанта и дръпнал ръчката на машинния телеграф, машината заработила с пълен ход, винтовете зашумели в подводните подслушвателни уреди като водопади. Пак се раздал телеграфният звънец. Машината в миг се спряла и в отзвучите от движението на кораба Ткачов уловил изчезващ, сякаш много далечен шум от винтовете на подводната лодка.

— Ляво на борд!

От дълбочината пък се чували равномерни глухи шумове. Ткачов си представил подводната лодка там долу, която скрито се опитвала да се изплъзне, като пускала и спирала електромоторите си. След няколко секунди подводната лодка пак спряла моторите си. Шумът от винтовете замлъкнал. Но Ткачов вече знаел засечката, приблизителната

дълбочина и посоката на бягството на противника. Бързите ръце на миньорите натъкмили хидростатичните взриватели на дълбочина деветдесет метра: взривът на тежките дълбоководни бомби е действен повече в посока нагоре, отколкото в дълбочина. Ткачов поставил телеграфната ръчка на „пълен напред“, корабът тръгнал бързо от мястото си, мощните машини дигнали зад кърмата огромна пенлива вълна. Когато скоростта на кораба стигнала петнадесет възли, Ткачов започнал последователно да натиска пускателните лостове на десния и левия улей. Всяка дълбоководна бомба, прилична на бензинов варел, меко цамбурвала с многокилограмовата си тежест в разпенената зад кърмата вода и на мястото ѝ важно и бавно се търкулвала друга. А отгоре по улея в непрекъснатата верига се търкаляли все нови черни гладки варели, такива едни невинни наглед.

Стражевият кораб направил широка дъга, като оставял зад кърмата зелени водни стълбове, вече без огнени проблясъци и пониски. Ткачов следял разпределението на взривовете, без да престава да изчислява размерите на завесата и площта на покриването. „Още една, последна, за сигурност — помислил Ткачов, като натиснал десния лост на бомбоспускателя. — Каквото и да прави, няма къде да се дене. Та няма да легне на дъното — дълбочината тук е почти километър. Влезе в клопката!“

Лейтенантът, който следял по секундомера, учудено свил рамене. Минало вече необходимото време за потопяването на бомбата, а взрив нямало. Ткачов заповядал да върнат кораба обратно, за да подслушат подводната лодка в покритата с бомби зона.

— Гавриленко! — извикал лейтенантът минния старшина. — Как поставихте взривателя на последната?

— Точно както на всички: деветдесет метра, другарю лейтенант!

— Сигурно взривателят е бил развален. Странно, за пръв път ми се случва... — казал учудено Ткачов.

В тоя момент на стотина метра вдясно по носа се издигнал нисък воден хълм. Едва чут удар се донесъл от дълбочината, заглушен начаса от шумния плясък на налетялата върху носа вълна. Корабът се люшнал. Ткачов се уловил за перилата и отсечено казал:

— Времето, лейтенант?

— Две минути четиридесет пет секунди — отговорил Малютин.

— Охо! Значи потънала е почти на половин километър, затова и взривът беше така слаб. Ясно е, във взривателя е имало дефект... Аха, улучихме! — изведнъж извикал Ткачов и впил очи нагам, дето по склоновете на ниските вълни се разляло огромно маслено петно.

Машината спряла и отново чувствителните подводни уши на подслушвателните уреди се наострили да следят борбата на вече ударената вражеска подводна лодка. Чул се шумът от винтовете, вече не равномерен, а с прекъсвания, замлъкнал, пак се появил. „Ама че се гмурнаха! Навярно нитовете текат“ — помислил Ткачов и по новата посока изпратил още две бомби, като продължил да следи в бинокъла разпенената повърхност на водата.

— Вляво зад кърмата предмет! — се раздал отдире гласът на един червенофлотец.

Изумен от несъответствието на току-що взетата засечка на мястото на изплуването, Ткачов рязко се извърнал, насочил бинокъла си към неясното червено петно близо до мястото, дето паднала последната бомба, и едва не се стъписал от изненада. Кристалният кръг на бинокъла в опаловата лека мъгла приближил до очите му очертаванията на гигантско червено-кафяво тяло сред равномерното полюшване на вълните. Това било някакво животно с невиждани размери и цвят. На Ткачов се сторило, че то има широко тяло, огромни перки и могъща кръгла шия; вълните скривали главата и опашката му. Най за учудване била гладката кожа, избраздена на места от бръчки и гънки с тъмночервен цвят, който преминавал в тъмнокафяв.

— Вдясно от носа мехури.

Гласът на сигналиста върнал командира към действителността и Ткачов отново се съсредоточил в борбата с подводния враг. Хиляди въздушни мехурчета покрили повърхността на вълните. След минута корабът стоял вече над мястото, откъдето излизал въздух, и се вслушвал в дълбочината.

Неочаквано водата заклокочила от голямо количество въздух, изведнъж изскочил отдолу. Същевременно в подводните подслушвателни уреди се появил кратък, тъп и неясен шум. Хората мълком гледали. Корабът вече загубил хода си и застанал с борда си успоредно на вълните. Минали няколко минути. Последните мехурчета въздух изчезнали. Ни един звук не достигал от дълбочината в

подводния подслушвателен уред. Само масленото петно се разливало все по-нашироко като изравнявало заострените гребени на вълните.

Някъде далече долу, под повърхността на морето, разбитата подводна лодка, без да може да изплава, се проваляла все по-дълбоко в бездната и безпощадното налягане на водата изтикващо от нея въздуха и маслото. Ткачов дал ход на кораба и се приближил до Малютин, който си снемал слушалките:

— Да запишем още една, лейтенанте, но за да се убедим окончателно, да почакаме малко, да послушаме... Да, ами какво стана с чудовището? — спомнил си той. — По-бързо към него!

На мястото, дето изплувало непознатото животно, моряците очаквало разочарование: не се виждала вече никаква следа от червеното чудовище. Студените вълни били пустинни, додето стигал погледът.

Ткачов досадно отрил просълзените си от напрежението очи: „Нима ми се е сторило? Съвсем не...“

— Другари, кой друг видя това... как го казват... изплавалия звяр, де? — се обърнал той към командата на кораба.

Обадили се изведнъж неколцина червенофлотци и старшината Гавриленко, който са кълнял, че това не е нищо друго, а морски змей, зашеметен от нашата бомба.

— Не, не змей — прекъснал го сигналистът Елифанов, — аз видях: туловището му беше голямо, широко и с ципести лапи — какъв ти змей?

— Е, все пак не е риба, нито морски звяр, а подводно животно — настоявал на своето Гавриленко.

Гавриленко изпреварил собствената догадка на Ткачов, че животното е било зашеметено или убито от бомбата и изплувало на повърхността. „Ех, яд ме е, че потъна! Да можем да уловим такова чудо — помислил Ткачов. — А сега кой ще ти повярва?...“

Сякаш отгатнал неизречения въпрос на командира, лейтенант Малютин се обади:

— Това животно от дълбините е дълбоководно животно и го е ударила последната ни бомба, оная, с повредения взривател. Тя е достигнала до дълбочина около петстотин метра и звярът е изплувал около това място — Може да е потънал, а може и да се е съвзел... Но аз все пак сполучих... — И Малютин извадил от джоба си „лайката“^[1].

— За качеството не се обзалагам, но пет пъти щракнах: извънредно интересен звяр. Добре, че далекообективът беше завинтен.

Ткачов се възхитил от съобразителността на лейтенанта, без да подозира, че поради тия снимки ще трябва да изнася доклад в Москва.

Снимките на лейтенант Малютин били проявени с всичката възможна грижливост, но при все това не излезли достатъчно ясни: облачният ден, малката поза и червеният цвят на животното били неблагоприятни съвпадения. Ткачов бил извикан при командуващия, изложил всички обстоятелства на произшествието, показал снимките и получил нареждане да отпътува за Москва, на морската сесия на Академията на науките.

— Това не е важно — възразил командуващият на уверенията на Ткачов, че никой няма да повярва. — Ние трябва да изучаваме морето, ние сме длъжни да уведомим учените за такова необикновено произшествие. А ако учените не повярват на това, което цяла група моряци е видяла, няма какво тогава да се опираме на техния авторитет...

С тия шеговити думи на адмирала под одобрителния шум на залата офицерът завърши своя кратък доклад и пристъпи към демонстрирането на снимките. Светлината загасна и на високия екран се появи неясно изображение.

Бавно минаха една след друга петте снимки, но Ганешин не можа да си представи звяра: впечатлението беше бегло, неопределено. Блесна светлината. Десетки хора, които се мъчеха да определят животното в колебливите очертания на снимките, споделяха шепнешком впечатленията си. Изчезна живото, общото за всички хора очарование от неизвестното, но остана нещо. Това нещо, както го определи Ганешин, беше съзнанието за реалността на станалото — уловената, но изплъзналата се тайна на морето. Ганешин с удоволствие забеляза как младежки заблестяха очите на седналите на неговия ред почтени учени и сурови командири. Сякаш в залата прелетя мечтата, която вдъхновяваше и съединяваше най-различни хора.

В президиума на събранието се раздвижиха. На катедрата застана старик с огромен ръст и широка побеляла брада. Залата затихна; мнозина познаха знаменития океанограф, който бе прославил руската наука за морето.

Ученият наведе глава, показва два дълбоки заема над масивния си лоб, обкръжен от среброто на гъсти коси, и огледа под вежди залата. Сетне сложи грамадния си юмрук на края на катедрата и мощният му бас се разнесе и достигна до най-отдалечените кътчета на залата.

— Това е то нашият Георги Максимович! — пошепна Исаченко на Ганешин. — С такъв глас линеен кораб в буря да командуваш, а не лекции да четеш.

— Та той е командувал — подхвърли Ганешин.

— Другари — говореше през това време океанографът, — много се радвам, че ми се удаде да чуя удивителното съобщение на капитан Ткачов. Докладът му дойде тъкмо на място в заключителното заседание на нашата сесия. Ние сме свикнали твърде много със съществуването на неразгадани морски тайни, много въпроси от океанографията се смятат засега неразрешими. Но мисля, че на всички присъстващи е известно съобщението на героичния американец професор Биб, който се е спускал в стоманено кълбо — батисфера — на един километър дълбочина. Биб е наблюдавал огромни животни, които преминавали в невъобразимия мрак пред прозорците на неговата батисфера, извънредно големи за нищожното осветление от неговия прожектор и за малкото зрително поле на кварцовите илюминатори. Известно ли ви е, че малко преди войната край източните брегове на Африка бе уловена огромна риба — латимерия — от рода, отдавна изчезнала от лицето на земята и смятана за измряла още в древната геологическа епоха, едва ли не преди сто милиона години? И ето сега непознатото животно, открито в Баренцово море от капитан Ткачов, ни дава още едно потвърждение за тайнствения живот в морските дълбини. Това е още сянка, само се мярнала пред нас, но сянка на нещо реално, на нещо действително съществуващо.

Въпреки войната флотът и нашите учени продължават да разширяват знанията си за морето. Но победата е вече близка, другари, и аз се надявам скоро да ви видя на следвоенната морска сесия, когато нашите възможности ще се увеличат извънредно много.

Обръщам се към вас, другари моряци, от името на науката. Голямо бъдеще очаква нашия флот. Вие, въоръжени с технически познания и с огромната производствена мощ на нашата страна, след войната, при спокойни условия за работа, можете да окажете огромна, по значението си помощ на науката... — Ученият спря, шумно

въздъхна и загърмя по-силно от преди: — Мнозина мислят, че познаваме морето. О, да, разбира се, прекрасно сме изучили неговата повърхност. На всички ни е известно например, че в Индийския океан се срещат най-стръмните вълни. Южният ледовит океан се отличава с гигантски вълни с необикновено дълъг фронт, а Атлантическият дава най-високата вълна. Няма защо да ви изброявам успехите на океанографията — вие ги знаете не по-лошо от мене. Но щом от повърхността на океана се обърнем към неговите дълбини, изведнъж се чувствава нашата слабост.

Разбира се, ние знаем общото разпределение на утайките на океанското дъно. Изнамирането на еходъномерата силно тласна напред изучаването на релефа на морското дъно и не е далече времето, когато ще познаваме този релеф не по-лошо от релефа на сушата. Но цялата работа е там, че самото океанско дъно, строежът и съставът на основните му пластове ни са съвършено непознати. Няма да преувелича, ако кажа, че повърхността на Луната сме изучили много по-добре. Представете си океана във вид на каменна чаша, налята с вода. Та ние не познаваме никак самата тая чаша и засега сме безсилни да постигнем изучаването ѝ.

Моретата и океаните заемат седемдесет един процент от повърхността на нашата планета. Затова при изучаването на земната кора геологията е принудена засега да се ограничи само с двадесет и девет процента от тая повърхност. Не е чудно, че най-важните, основните въпроси на геологията, познаването на които ще ни даде истинска власт над богатствата на земните недра, не могат да бъдат разрешени без изследването на геологията на морското дъно. Нужни ни са очи и ръце в най-страшните дълбини на моретата. Вие, млади командири и инженери, помислете над това!

Ще си позволя да задържа още пет минути вашето внимание. В центъра на Тихия океан на север от островите Самоа има група коралови острови Токелау, част от които представляват ниски атоли — пръстенообразни коралови острови, често с лагуна в центъра. Между вас има много младежи и аз не мисля, че им се е случвало да видят истински атоли. А ниският атол, тоест островът, който малко се издава над повърхността на морето, е незабравимо зрелище. Както сполучливо се е изразил един от старите капитани — ниският атол е пръстен на непрекъснат грохот, мъгла и пяна от вълните, които бясно

го блъска отвед. Белият пръстен пiana, покрит с блестяща като дъгата шарка от пречупени във водния прах слънчеви лъчи, отдалече е удивително красив върху сияещата синя гладка морска повърхност. Но отблизо такъв атол изглежда суров, а в часовете на прилива, дори и страшен. Равните вълни, които люшкат наоколо повърхността на океана, пред самия атол изведнъж се надигат, с тътен се носят и с потресаващ грохот се сгромолясват върху атола. А ако ви се случи да бъдете на ниски атоли през време на ураган, запасете се с мъжество. Гъстите облаци ще угасят слънчевата светлина и морето изведнъж ще стане тъмно и страшно, избраздено сякаш с гневни бръчки, от черните бездни на огромните валове. Вълните, издигайки се все по-високо, ще връхлетят върху атола, като заливат и съсипват всичко по своя път. Само един-два малки участъка от кораловия пръстен ще останат незалети и върху тях полузадушен от вятъра, оглушен от грохота, ослепен от водните пръски, човекът ще търси спасение. Ужас изпълва и смелите души, като видят острова, който сякаш тъне в страшна самотност посред беснеещия наоколо океан.

Та там, сред ниските атоли Токелау, има един атол Факаофо — малък остров, около триста метра в диаметър; но той има населените шестстотин души. В часовете на прилив от Факаофо на морската повърхност се вижда само плътен сиво-зелен купол от гъста горичка кокосови палми. Атолт Факаофо се намира на девет градуса южно от Екватора, на пътя на постоянни урагани. Докато ураганите заливат съседните островчета, обитателите на Факаофо се чувствуват в безопасност. Родените бронзовокожи моряци-полинезийци са обградили острова със стена от големи отломъци коралов риф и са направили насип в средата, като са издигнали повърхността на своя остров почти с пет метра над равнището на прилива. По такъв начин туземците, лишени от всякакви механизми, са си създали безопасно убежище. Какво безстрашие и дълбоко вековно познаване на океана е трябвало да имаш, за да противопоставиш на страшната мощ на стихията слабите сили на голите човешки ръце!

Атолт Факаофо винаги ми служи като пример за могъществото на човека и неговата власт над морето. И аз ви разказах за тоя атол, за да ви покажа какво може да постигне човек с най-прости средства. Нима ние, въоръжени с всичката мощ на съвременната наука и

техника, не ще постигнем окончателна победа над океана — власт над неговите дълбини!

Това е всичко, което исках да ви кажа. Позволете ми да остана с надеждата, че някои от вас ще отнесат поне мечтата за покоряване на океанските дълбини. А мечтата на умния и силния човек — това е вече твърде много...

* * *

Дребен дъжд, гонен от вятъра, поривисто връхлиташе върху кораба. Хоризонтът бързо се стесняваше. Светлината мъждееше, сякаш във въздуха изведнъж бяха изтърсили огромно количество пепел. Настъпваше нощ.

Корабът бавно се полюшваше и равномерно потръпваше от работата на машината. Един от дежурните плътно затваряше илюминаторите на корабоводачната кабина. Ярко блесна връхната мачтова светлина. Ганешин бавно се разхождаше по мостика. Болката в главата му намаляваше, като че ли се разтваряше във влажния и студен океански вятър. Тия болки, последствия от раняването му във Великата отечествена война, се повтаряха и сега, след няколко години. Ганешин се облегна на въжетото, като се вглеждаше в тъмнината. В неясната смесица от мрак и корабни светлини се очертаваха белите надстройки на кораба.

Вратата се тракна. Широка ивица светлина разсече пода на мостика и изчезна. Излезлият от кабината очевидно се взираше в тъмнината. Той намери Ганешин и се обърна към него:

— Другарю капитан първи ранг, пак остър зъбец. Искате ли да видите...

— Слушайте, капитан втори ранг, тоест Феодор Григориевич — прекъсна го Ганешин, — стига си ме величал, казвал съм ти неведнъж!...

— Право, Леонид Степанович, право! — разсмя се Шчитов, командир на хидрографен кораб. — Все още е жив навикът от военното време...

Офицерите влязоха в ярко осветената кабина, която блестеше с полираните си дървени части, с уредите, с огледалните стъкла на

прозорците. Преминаването от студения мрак и морската безкрайност към топлата уютност на помещението беше приятно. Това чувство се усилваше от тихите звуци на цигулковата мелодия, която долиташе от високоговорителя в ъгъла на кабината. Мичманът, който стоеше пред големия циферблат на еходъномера, се извърна към влезлите и като видя Ганешин се изопна. Ганешин пак се усмихна: той никак не можеше да свикне с почитителното внимание към него на другарите по работа. Сега, в мирната обстановка, това му се струваше излишно.

— Продължавайте работата си, мичман! — Ганешин свали мушамата, дъждовната шапка и извади лулата си.

Мичманът се смути и отвърна тихо:

— Аз... аз собствено... просто му се люблювах...

— Аха, значи ви харесва новият ни еходъномер — одобрително погледна Ганешин юношата. — А с какво според вас е по-добър от Хюзовия, последния модел?

— Та как може да става сравнение! — възкликна мичманът. — Първо, диапазонът на дълбочините — нашият взема всяка дълбочина без никакви ъглови измествания; огромна чувствителност; много точно автоматично отбелязване на поправките, а главно, главно... сухото записване на ехозаписвача и тук на лентата курсовите бележки...

— Много добре! Виждам, че вече напълно сте се запознали с нашия уред.

— Другарят Соколов се въодушевява от дълбоководните измервания — се намеси Шчитов. — Но зъбецът трябва да се види, защото лентата ще измине.

Ганешин извади лулата от устата си и се приближи до големия диск, в центъра на който светеше едно оранжево око и трептеше тънка стрелка, обкръжена с троен пръстен от деления и цифри. Това беше указателят за дълбочините на еходъномера, а под него — в черна правоъгълна рамка зад блестящо стъкло, бавно, почти незабелязано пълзеше синкавата лента на ехозаписвача — уредът, който очертаваше непрекъснатия профил на дъното там, където минаваше корабът.

Звуковите трептения с голяма честота, излъчвани от дъното на кораба, летяха надолу в недостъпните дълбини на океана и като се връщаха през сложната система от усилватели, заставяха стрелката да трепти и очертава профилната линия. Мичманът побърза да посочи съответното място върху лентата. Тук, между дебелата черта на

корабното дъно и наклонните дебели знаци за изминатото разстояние и измененията на курса, вървеше плавно линия на полегатото дъно, която изведнъж се прекъсваше от рязка чупка, заострен подводен връх се издигаше почти на два километра от четирикилометровата плоскодънна впадина на океана.

Ганешин се усмихваше доволен:

— Четиринадесет „зъбци“ намерихме вече през време на рейса! Ненапразно тръгнах аз с вас...

— Леонид Степанович, признай ми чистосърдечно — започна корабният командир, — тия подводни зъбци за новия уред ли ти са нужни?

— Позна, позна, Феодор Григориевич! — обърна се към Шчитов Ганешин. — Но да поседнем, защото аз съм извървял по мостика около двайсет и пет километра. Моят нов уред мина вече през всички изпитания и ние с тебе ще го изпробваме в работа още щом се завърнем. Мога сега да ви кажа — нека чуе и мичманът, — принципа на устройството на уреда ние не пазим в тайна. Моят уред е приспособен да може да вижда водата на най-големи дълбочини, по принципа на телевизора^[2]. Главната трудност на задачата се заключаваше в осветяването на достатъчно големи пространства, та поради огромното поглъщане на светлинните лъчи в богата с кислород дълбочинна вода телевизорът да не наподобява окото на много късоглед човек. Аз постигнах добри резултати поради това, че направих „нощно око“ — уред, който е толкова чувствителен към светлинните лъчи, че му трябват нищожни количества светлина, за да се получи изображение. По-нататък аз използвах двоен прожектор с два съвпадащи се снопа лъчи: единият — богат с червени и инфрачервени лъчи, другият — със сини и ултравиолетови лъчи. Знаете, че водата поглъща най-бързо червените дълговълнови лъчи; късовълновите лъчи отиват значително по-дълбоко (ултравиолетовите достигат до хиляда метра от повърхността на океана). Мътната вода обаче разсейва светлината и късовълновите лъчи в този случай лесно се поглъщат, докато дълговълновите по-добре пронизват пласт от такава вода. Съответните комбинации от най-къси и най-дълговълнови лъчи в снопа светлина на моя прожектор са пригодни да отговарят на разните условия, които могат да се срещнат в дълбочините. Такъв уред, спуснат в дълбочината, предава по кабела нагоре с електрически вълни

изображението, което се превръща във видимо на специален екран. Ъгълът на осветяването и ъгълът на зрението на моя уред са много широки; двойните обективи, които се издърпват както в далекомера, дават дълбоко стереоскопическо изображение. Уредът вижда по-широко и по-ясно от човешките очи... Ти ми се виждаш разочарован, Феодор Григориевич — усмихна се Ганешин. — Ти мислеше, че моето изобретение е някакво друго.

— Не, не! — виновно започна да се оправдава Шчитов. — Само че не разбирам напълно какво може да се направи с него в големите дълбочини. За разни спасителни работи такава „око“ е много ценно, разбира се, но в тия случаи дълбочините не са големи и такъв сложен уред не е потребен... Спуснеш го, разгледаш някоя скала или грамадна риба и — толкоз.

— Като начало и това е много, Феодор Григориевич.

— То е така, а по-нататък?

— По-нататък — ръце.

— Какво? — не разбра капитанът.

— Първом — очи, а сетне и ръце, казвам — повтори Ганешин.

— Но ръце още няма ли?

— Не, има, но са още на чертежите...

— Ехе — зарадва се Шчитов, — добре е да има човек уред като твоя! И аз не бих се отказал...

— Не зная, Феодор Григориевич, понякога ти е тежко, когато се трепеш години над изпълнението... — замислено отвърна Ганешин, като стана и се протегна. — Да замислиш е едно, а да изпълниш... Понякога някоя дреболия ти изкарва ума... Е, аз си отивам. — Ганешин си наметна изсъхналото наметало.

— За минутка, Леонид Степанович! — спря го Шчитов. — Наближаваме Близките острови, а ти искаше да обхванеш западния край на Алеутската бездна. Остров Агату е вече наблизо. Де да обърнем?

— Сега не помня — отвърна Ганешин, като помисли, — де им е бреговата светлина. На нос Дог, струва ми се? Видимостта му е...

— ... Осем мили — подсказа Шчитов.

— Значи близко... Тогава според изчислението, преди да се доближим на двадесет и пет мили.

Вратата зад Ганешин се захлопна. Шчитов и мичманът останаха сами. Мина около час. Лентата на еходъномерата бавно пълзеше. Дъното постепенно се понизяваше: вече пет километра дълбочина беше под гръбнака на кораба. Механиците с точността на часовник поддържаха хода, от равномерността на който зависеше точността на получаван профил на дъното.

Шчитов дълго пуши в размисъл за личната съдба на групата хора, сплотени някога от великата война. Дали тютюнът беше много серт, дали той бе пушил твърде много, но Шчитов скоро почувствува познатата болка в гърдите и излезе на мостика. Дъждът все още не спираше, поривите на вятъра като преди откъсваха и разпеняха гребените на вълните. Изведнъж на Шчитов му се стори, че далече напред, точно пред носа на кораба, нещо блесна и в миг изчезна. Почти едновременно се чу дрезгавият глас на дежурния: „Светлина точно пред носа!“

Трябваше да минат повече от пет минути, докато слабото мъждукане се превърна в бяла звездичка — насрещен кораб. Минутите течеха, но никакъв признак на бордови светлини, не повече от две мили отделяха приближаващите се кораби, когато Шчитов изкомандува:

— Внимание, пред нас кърмова светлина!

— Ще го изпреварим ли, другарю капитан втори ранг? — попита дежурният помощник.

— Непременно. Той едва се влачи.

— Ами курсът, при който мерим дълбочините?

— Не е беда, малко ще се отклоним.

Корабите се приближаваха, като продължаваха да се намират един зад друг във върволица. Помощникът хвана верижката на свирката — два кратки, ниски и силни звука се разнесоха над тъмното море, кърмилното предаване зачука и носът на кораба се задвижи наляво.

В просторната каюта на Ганешин светеше слаба нощна лампичка. Ганешин си свали китела, ботушите и легна на дивана. Не му се щеше да се съблича и да се качва на леглото, пък и скоро трябваше да се става... Ганешин мислеше за своя нов уред. Телевизорът за дълбочини е готов, за резултатите от окончателните изпитвания изобретателят не се безпокоеше. С това той изпълни

първата част от задачата, която си беше поставил някога. Преди няколко години един стар учен, който сега не е между живите, говореше за победата над океана, за атола Факаофо. Той говореше не само за „очи“, но и за „ръце“; значи сега работата се отнася за „ръцете“. Пред него изникна образът на сложен механизъм, който се забива като пробивна машина в океанското дъно под наблюдението на телевизора и управляван далекомеханически. Основният принцип е работа без разни херметични затваряния; отдавна вече са изнамерени нисковолтови, високоамперни електромотори, които прекрасно работят във водата. Водата трябва да бъде за тия механизми също такава естествена среда, каквато е въздухът за нашите земни машини: тогава не е страшно огромното налягане — в това е целият секрет на успеха!

Резки изсвирвания накараха преградката да затрепери. Ганешин машинално се вслуша: две къси — завой вляво. „Изпреварваме някого...“ Срещата с кораби в открито море винаги вълнува моряшката душа. Ганешин скочи и почна да си нахлузва ботушите.

От мостика Шчитов и помощникът видяха червена бордова светлина и над връхната мачтова светлина — още по-силна червена светлина.

— Тралещ кораб — тихо каза помощникът. — Това не е било кърмова светлина, а кръговръхна мачтова и по-горе — трицветен фенер.

— Виждам, виждам — обади се Шчитов. — А това виждате ли? Дежурният сигналист при мен!

На неразличимия още борд на непознатия кораб затрепка светлина. Къси блясъци се редуваха с остри дълги лъчи, които будеха чувство за проточен вик „а-а-а-а“.

— Викат ни — промърмори Шчитов. — Ехе, виж каква била работата!

Трите къси блясъка се смениха с един дълъг; в нощната тъмнина летяха една след друга латинските букви — молба за помощ.

На мостика се появи задъхан сигналистът с преносим фенер. В същото време се изкачи на мостика Ганешин.

— Кажете на Соколов да спре еходъномера! — нареди капитанът.

Двата кораба в океанската нощ известно време си намигаха със светлинни блясъци: „Риковери“, „Сан Франциско“ — „Аметист“, „Владивосток“.

— Аз имам един километър дебело здраво въже — промърмори на Ганешин Шчитов, — мога да им услужа...

— Много добре! Да се приближим, може би ще им бъдем с още нещо полезни.

— Прожектор! — изкомандува Шчитов.

По палубата затупаха пъргави нозе. Мощният прожектор на „Аметист“ проби в тъмнината широк светец канал. В неговия край изникна черен нисък кораб с далече продължена назад палуба. „Нека стои на място, аз ще се приближавам — помисли капитанът. — Не знам колко са сръчни...“ Прожекторът угасна, сигналистът бързо изпълни заповедта, сетне „Аметист“ отново запали светлина и започна да се приближава към тромавия на вид американец.

— Интересно! И те са океанографи като нас — оживено заговори Ганешин („американецът“ беше предал със светлинен сигнал, че на него има океанографска експедиция). — Какво ги е сполетяло?

„Аметист“ се приближи към кораба, доколкото позволяваше вълнението, завъртя се успоредно на него и добре говорещият английски Ганешин взе преговорната тръба. От късите резки думи, заглушавани от плясъка на вълните в бордовете и свиренето на вятъра, съветските моряци бързо си уясниха трагичната същност на случилото се. Батисферата — стоманено кълбо, наскоро построено за изучаване на големите дълбочини — успешно направила няколко спущания. При последното спущан е се скъсало повдигателното въже заедно с електрическият кабел и стоманеното кълбо останало на дълбочина около три хиляди метра — най-голямата, за каквата е било изчислено. Батисферата била снабдена с парафинов плавец и е трябвало да изплава самостоятелно при скъсване на кабела, щом се прекрати токът, който захранва електромагнитите... Магнитите престават да претеглят тежката желязна тежест и батисферата изплава. Но това път не изплавала. В нея има двама души: инженерът, който е построил батисферата, Джон Милс, и ученият-зоолог Норман Нурс. Запас от въздух имат за шестдесет часа. Вече четиридесет и осем часа правят безуспешни опити да намерят батисферата и я закачат с куки за специално направените на нея скоби. Ако кълбото е цяло и изследователите в него са живи, останал им е въздух за дванадесет-петнадесет часа...

Съветските моряци мълком стояха на мостика. Голямата товарна стрела на американския кораб, изнесена зад борда, кимаше с носа си, като че ли показваше вълните, които бяха погълнали стоманеното кълбо.

— Май спукана им е работата, Леонид Степанович — тихо каза Щчитов. — Мигар ще го намериш на три километра дълбочина в открито море! Без брегове не можеш да вземаш засечки... Да, не бих желал да съм там сега...

Ганешин, без да отговори, се мръщеше и поглеждаше към „Риковери“.

— Феодор Григориевич, дайте ми лодката — неочаквано каза той.

Щчитов видя мрачния му настойчив поглед.

Американците забелязаха танцуващата по вълните лодка и бързо спуснаха стълбата. На мостика окръжиха Ганешин. Спокойните му и решителни очи, които гледаха изпод козирката на военната фуражка, покрита от жълта качулка, привличаха към себе си измъчените от борбата хора.

— Кой е началникът? — тихо попита Ганешин.

— Аз съм помощник-началникът, капитан на кораба. Пенланд — отговори застаналият срещу Ганешин американец. — Началникът е там. — Пенланд посочи морето.

— Разрешете да ви задам няколко въпроса — продължи Ганешин. — Извинете за краткостта, трябва да побързаме, ако искаме...

— Вие искате да ни помогнете? — попита един звънлив глас.

— Да. Но не ме прекъсвайте — сухо добави Ганешин, — говоря с командира.

— Слушам вя — бързо отвърна американският капитан.

— Колко трални въжета имате?

— Две.

— Колко дълго въже е останало на батисферата?

— Там е бедата, сър, че въжето се е скъсало около самото място, дето е било завързано за кълбото. Не можем да разчитаме, че ще се заловим за него, а само за скобите.

— На батисферата има ли радио?

— Има, но не работи; хранеше се само от кабела.

— Според вашите пресмятания имат въздух още за дванадесет часа?

— За дванадесет-петнадесет. Само толкова могат да издържат при най-голяма икономия.

— Да, положението е много сериозно. А какво мислите да правите по-нататък?

— Да продължаваме със същите средства — засега друго не можем да правим. В залива Макдоналд на остров Агату ще пристигнат два самолета. Утре сутринта те ще бъдат тук и ще докарат усъвършенствувани приспособления за залавяне. В деня на катастрофата по радиото бе повикан военен кораб, снабден с тралиндикатор за издирване на батисферата по електромагнитен начин. Той се движи с цялата си възможна скорост и може утре да бъде тук. Тази е всъщност последната ни надежда — заключи капитан Пенланд, като, кой знае защо, понижи гласа си и се приближи към Ганешин. — Заедно с нас тралеха още два военни кораба; сега те са се прибрали в залива Макдоналд.

— Благодаря ви, капитане. Надявам се, че ще успеем да ви помогнем. Бъдете любезни да ни покажете вашите лебедки и повдигателни приспособления.

Ганешин и Пенланд слязоха на обширната палуба, затрупана със свитъци от въжета, с огромна лебедка в центъра. Люлееща се заедно с мачтата електрическа лампа осветяваше струпаните най-разнообразни предмети.

— Струва ми се, че положението е безнадеждно, сър — бързо каза капитан Пенланд, щом се отдалечиха от мостика. — Помислете сами: чудовищна дълбочина, открито море, никаква възможност нито да вземеш засечка, нито да поставиш шамандура... Правя каквото мога, две денонощия не съм слизал от палубата. Там на мостика е жената на Милс, хидрохимика на нашата експедиция. Не исках пред нея да изказвам мнението си.

Ганешин си спомни оня бърз, припрян въпрос, почти нисък, който той чу на мостика.

— Тя ли беше ме запитала? — И като получи утвърдителен отговор, съжали за резкостта, с която я бе прекъснал. — Да набележим от мостика приблизителния район на мястото на батисферата и аз ще ви бъда благодарен за пълната информация... Още един въпрос,

капитане — каза Ганешин, като помълча известно време, докато внимателно се промъкнаха през задръстената палуба: — защо е било необходимо на вашите изследователи да се спущат тук, в открито море?

— Знаете, тук е едно от редките места, то изобилствува със стръмни скали и основните земни пластове са съвършено оголени, без наноси. Една от задачите на нашето изследване е изучаването на основните земни пластове в океанските дълбочини. Само че засега нищо не върви.

Ганешин нищо не отвърна. Той леко изтича по стъпалата на мостика.

— Сега ще почнем да търсим, ще поставим шамандура.

— Как — шамандура — изведнъж се чува няколко гласа.

— Ще видите! — Ганешин се поусмихна и вдигна ръка, но беше възпрян от една малка ръка, която се докосна до ръкава му.

Морякът се обърна и видя огромни силно блестящи очи, които гледаха с мъчително напрежение.

— Сър капитан, кажете ми откровено: има ли надежда да бъдат спасени? Ще можете ли да направите това?

Ганешин сериозно отвърна:

— Ако батисферата е цяла, има надежда.

— Боже мой!... — възкликна американката.

Но Ганешин кротко я прекъсна:

— Извинете, времето не чака — и се обърна към всички, които стояха на мостика: — Съветският хидрографски кораб „Аметист“ незабавно ще вземе мерки за спасяването. Това, разбира се, не изключва работа от ваша страна, но сега, ако сте съгласни да се доверите на нас, моля ви да се отдалечите за известно време от мястото, където е потънала батисферата. Аз разполагам с уреди, извънредно нужни за този случай, но главният уред се намира във Владивосток. Ще извикам бърз самолет. По-рано от пет-шест часа той няма да може да пристигне — разстоянието е много голямо. През това време ще се опитаме да намерим батисферата и да отбележим мястото ѝ с шамандура, което много ще облекчи спасителната работа след пристигането на самолета, когато ще имаме само седем часа време. Батисферата ще трябва да дигате вие, ние нямаме такива мощни лебедки и въжета. Това е всичко. Дайте сигнал на нашия кораб да загасят прожектора и запалете вашия. Връщам се на „Аметист“.

В прожектора на „Риковери“ невидимият по-рано поради ослепително сияние „Аметист“ изведнъж се показва в цялото си белоснежено великолепие. Острото очертание на корпуса, лекостта на надстройките се съчетаваха с мощта на огънатите назад тръби — признак за силата на машината.

— Това хидрографски кораб ли е? — извика капитан Пенланд. — Та това е лебед!

Наистина белият кораб, блеснал със светлините си, приличаше на грамаден лебед, който се е разперил над водата пред полет.

— Това е военен хидрографски кораб — подчерта Ганешин, дигна ръка към козирката и си тръгна от мостика.

Лодката му бързо се понесе по широкия коридор светлина. Американските моряци гледаха мълчаливо подир нея, малко озадачени както от появата на Ганешин, така и от неговите уверени разпореждания.

— Той трябва да е някой големец у русите, сър — проговори накрай помощник-капитанът. — И ако той успее да спаси батисферата...

— Не знам ще я спаси ли — отвърна Пенланд, — но погледнете кораба им!

На „Риковери“ се възцари предишното мълчание, само настроението беше вече друго. Несъзнателно искаха да вярват, че белият прекрасен кораб, тъй неочаквано изплавал от океанската нощ, и този човек с умни, упорити очи, който приятелски им протегна ръка за помощ, наистина ще успеят да им помогнат.

През това време Ганешин, без да губи време, заедно с Шчитов се отправи към радиорубката. Умформерът почна да вие, затрепкаха светлините на неоновите лампи, над хилядите километри в океана се понесоха условни повиквателни. Дълго-дълго чука ключът, додето най-после радиотелеграфистът извърна изпотеното си лице към офицерите:

— Владивосток отговаря.

— Е, сега ще се реши съдбата на ония двама клетници — обърна се Ганешин към Шчитов. — Ако сполучим да извикаме командувация... Ами ако е заминал?

Ключът чукаше, замлъкваше, в отговор се чуваше характерният морзов пукот, радиотелеграфистът пак работеше с ключа и Ганешин отново се вслушваше напрегнато в скачащия сух език на апарата.

Чакаше и полюляващият се наблизил кораб, и ония двамата, заключени в стоманения ковчег на океанското дъно, и пламналият вече от желание да спаси американците екипаж на „Аметист“...

От щаба съобщиха, че адмиралът е в морето, на своя кораб. В безпределната далечина полетяха повиквателните сигнали на мощния нов линейен кораб. Някъде в пространството те намериха антените на страшния кораб.

— Най-сетне! — облекчено въздъхна Ганешин.

Ключът късо, точно и ясно изчука молбата и млъкна. Няколко минути напрегнато мълчание — и в пукота на тиретата и точките моряците чуха: „Давам нареждане, желая успех“.

Сега всичко беше лесно.

Щитов поведе кораба си към противоположния край на района, където се предполагаше, че се намира батисферата.

— Пригответи дълбоководна шамандура, две хиляди и седемстотин метра! — изкомандува помощникът.

Тутакси закачиха куката и изтикаха зад борда матовоблестящ уред, приличен на авиационна бомба. Един матрос дръпна въжето, куката се откачи и уредът почти без плясък изчезна в зеленикавата чернилка на морето. След четвърт час и петдесет секунди по секундомера на помощника в светлината на прожектора на „Аметист“ над вълните изскочи леко димящ предмет, разтвори се като чадър и малкият му бял купол легна върху водата. Съветският кораб сигнализира на „американеца“ молба да се държи на плаваща котва и да спре машината.

— Искам да избягна и най-малкия резонанс от техните витла — поясни на мичмана Ганешин, като застана до еходъномера и бавно завъртваше различните колелца за регулиране.

— Разрешете да попитам... — стеснително започна мичманът. — Нима мислите с еходъномера да намерите батисферата?

— Разбира се. Мигар не знаете, че още предвоенните чувствителни еходъномери можеха да откриват потънали кораби? Например хюзовият еходъномер така ясно е очертал с ехозаписвача си контурите на „Лузитания“, че личало дори и разположението на надстройките. И то на дълбочина сто метра... Размерите на батисферата, които ми дадоха, американците, разбира се, не могат да се сравнят с „Лузитания“: кълбото е три метра, отгоре гъбовиден

плавец, висок два метра. Но нали нашият ехолот е много почувствителен и излъчва поляризирано...

— А... дълбочината? — предпазливо възрази мичманът.

— А точността на регулирането? — със същия тон отвърна шеговито Ганешин и пак се наведе над скалата, като поглеждаше в таблиците на океанографните разрези.

Американците, които непрекъснато следяха съветския кораб, видяха как той ту се появяваше в ивицата светлина, ту отново изчезваше, показвайки червена или зелена светлина.

— Вижте, те поставят шамандури! — оживено заговори помощникът, когато при второто завиване на „Аметист“ пред носа на „Риковери“ се залюшка бяла гъба.

— Очевидно изнамерили са шамандура за дълбочини. Такива неща отдавна се употребяваха в подводната война и цялата работа тук е в здравината на въжето. Те са постигнали тая здравина, това е то. Много просто.

— Всички работи са прости, когато знаеш как да ги направиш! — промърмори помощникът в отговор на своя капитан.

Белият кораб постоянно браздеше малката морска площ между четирите на кръст поставени шамандури. Вятърът утихна, водната повърхност стана маслена, гладка. На затворените в батисферата оставаше въздух за десет часа. Над американския кораб отново надвисна тежка безнадеждност. Но всички, които се бяха събрали на мостика и на палубата, не откъсваха очи от „Аметист“, като че ли самото им горещо желание можеше да им помогне в търсенето. Ето „Аметист“ показва зелена светлина, пак зави към „Риковери“ и отиде на най-левия край на означената с шамандурите площ. Съветският кораб все повече се приближаваше, острият му нос израстваше, още стотина метра — и пак безнадежден завой на север. Изведнъж едва доловимият шум на машината на „Аметист“ престана. В безмълвието на нощта се чу дори как прозвъня телеграфът, долетя гръмкият глас на капитана, който даде някаква команда. В непознатата плавност на руската реч се разбираше една дума: „буй“^[3].

— Намериха ги... те ги намериха! — извика, цяла разтреперана, жената на инженер Милс.

На американския кораб заспориха и нищо по-добре от това не показваше оживлението на смъртно уморените хора. Но в този момент

познатият им вече глас от „Аметист“, окрилящ и обещаващ толкова много, спокойно събщи в мегафона:

— Батисферата е намерена!

Петдесет души на палубата на „Риковери“ отвърнаха с радостен вик.

В корабоводачната кабина Ганешин си пълнеше лулата, притворил преуморените си очи. През четирите часа търсене лентата на записвача се покри от серии криви, сменящи една друга, но нито една издатина не нарушаваше гладката линия на скалния профил. Корабът се движеше много бавно, еднообразието от получаваните резултати приспиваше вниманието и през цялото време трябваше да се поддържа бдителността на волята. Малко преди следния завой перото на ехозаписвача, което досега вървеше плавно, подскочи и мъничка дъгица едва се издигна над равната линия.

— Ест!^[4] — радостно извика Ганешин.

Помощникът като стрела се спуска към мостика. Телеграфът звънна два пъти — „стоп“ и „назад“. Шчитов извика:

— Шамандура, две хиляди осемстотин метра!

И тежката шамандура падна от левия борд.

— Ура, потръгна! — поздрави Шчитов изобретателя, когато след няколко минути се отби в кабината.

— Е, не много — уморено отвърна Ганешин, — четири часа се въртяхме... Време остана малко, но трябва да се чака. Аз ще се произлегна на дивана, докато самолетът...

На вратата се показва помощникът:

— Американците питат: може ли да се опитат да закачат батисферата още сега?

Шчитов погледна Ганешин, който, без да си отваря очите, отвърна:

— Разбира се. В такова положение не трябва да се пренебрегва нито един шанс.

„Аметист“ отстъпи мястото си при шамандурата на американския кораб. Отдалечил се на няколкостотин метра, той плавно се полюшваше, сякаш си почиваше. И наистина уморените моряци се разотидоха по каютите, двамата командири се настаниха в кабината. Само дежурните гледаха към американския кораб. Там се чуваше тракането на лебедките, свистенето на пара и скърцането на въжетата:

американците отново действаха, заразени от сполуката на съветските моряци.

Ганешин и Шчитов се събудиха едновременно от шума на самолети.

— Не, не е наш — определи Шчитов.

Съмваше се. Влагата и студът се промъкваха под дрехите и ободряваха ненаспалия се капитан. От мостика морето изглеждаше необикновено оживено: до бордовете на „Риковери“ се гмуркаха и люшкаха два самолета, а малко по-далече стояха два военни кораба — дълъг сив високонос кръстосвач и нисък стражеви кораб.

— Населението се увеличава — усмихна се Ганешин. — Сега трябва да пристигнат и нашите. Ще се поразходя до американците, да видя кое как е...

Тоя път още при приближаването на лодката от борда на „Риковери“ се раздадоха приветствени викове. Но лицата на хората, които посрещнаха Ганешин, бяха сиви и тъжни. В продължение на три часа не бяха успели да уловят батисферата, не беше им се удало дори нито един път да закачат въжето. За спасяване на намиращите се в дълбочината на океана оставаха седем часа.

— Корабът с трал индикатор още не е дошъл — каза капитан Пенланд на Ганешин, — но той сега вече не ни трябва толкова след вашата чудесна намеса. Как да уловим батисферата на тая проклета; невероятна дълбочина? Въжетата навярно се отклоняват... възможно е в дълбоките водни пластове да има някакво течение. Шамандурата също не дава точното място...

— Може да се отклонява — потвърди Ганешин, като погледна под вежди жената на Милс, която се приближаваше към него.

Той се обърна към младата жена, дигнал ръка към фуражката. Очите на американката под страдалчески свитите ѝ вежди срещнаха погледа му с такава надежда, че Ганешин се начумери.

— Ние работихме през цялото време... — Сълзи и болка звучаха в думите на младата жена. — Но ужасната дълбочина е по-силна от нас. Сега се уповавам само на вашата намеса... — Тя тежко си пое дъх. — А кога очаквате вашия самолет?

Ганешин дигна ръка, за да погледне часовника си, и изведнъж високо и весело каза:

— Самолетът? Той е тук!

Всички дигнаха глави. Самолетът, който отначало не можеше да се чуе поради грохота на работещата лебедка, се спускаше, разтърсвайки небе и море с рева на моторите си. „Пикира за бързина“ — съобрази Ганешин.

Тясната машина с високи крила дигна воден прах, зави, а подир малко се полюшваше кротка и безмълвна до „Аметист“. Утринната мъгла, сякаш изплашена от самолета, се разпръскваше. Високо се издигна синият небосвод. Слънцето заигра по тежките маслени вълни, освети белоснежния корпус на „Аметист“, заблестя с многобройни светлинки по медните, ослепително излъскани части. Ганешин премести поглед от самолета върху „Аметист“ и с усмивка каза на американците:

— Сега ще видим батисферата.

Жената сподави учудването си и пристъпи към Ганешин. Отгатнал мислите ѝ, той добави:

— Ако искате, аз с голямо удоволствие... Ей сега ще тръгнем.

Ганешин помоли капитан Пенланд да почака инсталирането на телевизора, а след намирането на батисферата бавно да се приближи до съветския кораб и да действа по неговите сигнали.

В това време на „Аметист“ механикът, размахвайки ключ, държеше реч на машинистите и монтьорите.

— От бързината, с която ще монтираме докараната машина — говореше той, — зависи спасяването на хората, останали с въздух за шест часа. И друго, ако ние ги спасим — това ще бъде чудо, извършено от ръцете на съветските моряци.

— И още какво чудо! Аз съм работил като водолаз и разбирам какво значи да измъкнеш такава малка буболечка от три километра дълбочина — отвърна един от машинистите. — Ще се справим, аз тъй мисля...

Капитан Шчитов не се учуди на появата на гостенката. Поканиха я в рубката и Шчитов веднага командирова към нея мичмана, който знаеше английски. Жената на инженер Милс разсеяно слушаше обясненията му и често поглеждаше през прозореца на кабината, откъдето можеше да се види кипящата на палубата работа: там завинтваха някакви основи, влачеха проводници, разтоварваха от самолета сандъци.

За минута Ганешин се отби в кабината. Младата жена веднага изтича насреща му:

— О, извинете, но вашият уред, струва ми се, е много сложен. Може да не успеят да го сглобят, та... И тя мълком посочи големия часовник, завинтен за преградката.

— Имаме още шест часа и половина на наше разположение — отвърна Ганешин. — Уредът наистина е сложен, но нашите моряци, ако поискат, ще изпълнят тая — няма да скрия — невероятно трудна работа. А те искат... Имайте вяра в нашите моряци, мисис Милс, можете да им се доверите.

За младата жена отново настъпи продължително мъчително очакване. Да можеше и тя да помогне в монтирането на тоя тайнствен уред... Страшен рев я оглуши. За обтегнатите нерви на младата жена това беше твърде много.

— Боже мой, какво е това? — изнемогнала, тя се опря на преградката.

— Сирената. Нашата е много силна наистина — деловито поясни мичманът. — „Аметист“ дава сигнал, че уредът е готов и търсенето започва.

Мичманът не сгреша. Веднага се появи Шчитов и покани жената на Милс да слезе долу. Телевизорът беше временно установен в тъмната лаборатория. Дълбоководната част на уреда се люшкеше върху стрелата, която беше изнесена зад борда, огромна макара с въже и кабел беше поставена на лебедката. Корабът бавно отиваше към шамандурата, която означаваше мястото на батисферата.

— Да го спущаме ли? — обърна се Шчитов към показалия се на палубата Ганешин.

— Може, време е.

— А ти не се ли страхуваш?

— От какво?

— Та малко ли има от какво... Уредът е току-що сглобен, набързо поставен — ами ако изведнъж откаже да действа! И от това се тревожа...

— Не, много пъти е изпробван, изпитан. Спускай смело, побързо...

Телевизорът бързо се скри във вълните, а кабелът се развърташе още дълго през броителя на макарата, додето чудесното „око“ стигна

най-сетне нужната дълбочина. Прикачиха въжето за амортизатора, който смекчаваше люшкането на кораба, и в същия миг в тъмнината на лабораторията Ганешин включи тока. Жената на Милс, крайно развълнувана, гледаше елипсовидната плоча на екрана, която изведнъж от черна стана прозрачна, пронизана от синкаво сияние. Ганешин, изричаше непонятни за американката отривисти думи към Щчитов, а той предаваше командата на палубата за лебедката.

Щом телевизорът беше нагласен на височина петнадесет метра над дъното, Ганешин започна да натиска два бели бутона отдясно на екрана. Там, долу, малките винтове заработиха и завъртяха уреда. В синята светлина на екрана се показва черна сянка и стана ясно изведнъж, че тази светеща синкавина е прозрачната дълбочинна вода, в която най-фина мътилка от утайки се движеше като рой сребристи точки и отразяваше и разсейваше светлината. Изгледът на океанското дъно върху екрана на телевизора беше необикновен. Човек, попаднал на друга планета, навярно би бил също така поразен и неспособен да разбира видяното. Но Ганешин, който беше свикнал с изгледа на океанските дълбочини при предишните изпитания на своето „око“, внимателно насочваше уреда. Черната гърбица вляво, леко забулвана от мътилката, беше плоска издатина на скалистото дъно. По-нататък на север дъното едва-едва се снишаваше, защото червеникавият му отблясък отпред изчезваше, отрязан от същото сребристосиньо сияние.

Като манипулираше с разни ръчки, Ганешин променяше границата на рязкото изображение, едновременно бавнозавъртвайки уреда, и съответно се променяше изображението на екрана. Отначало далече изникна една черна стена, която добиваше червен оттенък под усилената светлина на прожектора, след това по нея започнаха да се виждат подробности: наклонена огромна пукнатина, заоблена издатина... Но в този миг телевизорът се обърна и мрачните скали потънаха в сияещата синкавина на предишното осветление. В дълбочината на екрана се появиха замъглени остри зъбци, станаха по-ясни, но като се приближаваха и ставаха добре видими, губеха основата си в синьо-черната тъмнота на задния план.

— Границата на осветяването — поясни Ганешин — е около един километър.

Високите зъбци на подводната камениста верига гледаха страшно и мрачно, едва различавайки се сред вечния мрак и студ на

подводния свят. Телевизорът направи пълен кръг — навсякъде се простираше хълместо скалисто дъно, покрито от слой тиня, която блестеше в лъчите на осветителя като алуминиева пудра. Изгледът на океанските дълбини предизвикваше чувство за нещо враждебно, което се таи в дълбокия мрак, окръжаващ зрителното поле на телевизора. Това беше един чужд за земната повърхност страшен свят на безмълвието, на мрака и студа — неподвижен, неизменен, лишен от надежда и красота.

Батисферата никъде не се виждаше. „Нима толкова източно сме поставили шамандурата? — мярна се в главата на Ганешин. — На половин километър! Но ясно е, че тя трябва да лежи в тая впадина!“ Ганешин започна да наклонява обективите на уреда надолу. Откъм края на рамката се появи смътно тъмно петно. Ганешин бързо завъртя лостчето. Петното се премести в средата, приближи се и порасна. Неясните му краища станаха резки. Черният цвят пак започна да изглежда червен... Младата жена зад гърба на Ганешин слабо извика и веднага затисна устата си с ръка. Яйцеобразният уред стоеше наклонен в центъра на рамката, която им се струваше сега като прозрачно стъкло. Изображението беше толкова ярко, че ясно се виждаха висещото отгоре парче от скъсано въже, дебелия брънки на спасителните скоби и отблясъкът на кръглия илюминатор, който гледаше към моряците като блестящо гранатовочервено загадъчно око.

— Батисферата има илюминатори и от четирите си страни, значи те ни виждат вече — обясни Ганешин на жената на Милс. — Сега най-главното е да видим живи ли са... — Ганешин бързо се поправи — ... да се опитаме да поговорим с тях.

Той щракна с нещо и сложи дългите си пръсти на бутона. Според движенията на пръстите екранът гаснеше и светваше отново. Присъстващите съобразиха, че като загасяваше и пак запалваше осветителя, Ганешин изпращаше към прозореца на батисферата светлинни морзови сигнали. Като повтори много пъти един и същ въпрос, Ганешин изключи светлината и замря в очакване на отговора пред угасналия екран. Всички в тясната каюта бяха затаили дъх и сдържаха възлението си пред решителната минута. Тя мина — екранът си оставаше черен. Мъчително и зловещо се проточи втората минута и изведнъж в тъмнината на екрана се появи ярка синкава светлинка,

изчезна, светна по-ярко и се разля в широк син кръг — безмълвен отговор, който светлината донесе от дъното на океана.

— Живи! Предайте на „Риковери“, нека дойдат да закачат батисферата! — радостно завика Ганешин.

В това време синята светлина замига като сигнален фенер. — Те говорят... — обърна се Ганешин към жената на Милс, но чу въздишка и меко падане на тяло.

— Занесете я в кабината и повикайте лекаря! — обърна се Шчитов към дотичалите хора. — Не издържа, клетата! Почти три денонощия... Е, какво казват оттам? — обърна се той към Ганешин.

— Предават, че и двамата са живи, пестят кислорода колкото могат, но повече от два часа няма да изкарат. Батисферата е в ред, но тежестта не се е откъснала — четеше Ганешин появяващите се на екрана блясъци. — „Не можем да разберем как...“

— Няма да разберете, почакайте — гласно се обади един моряк и чу сирената на американския кораб.

Спускането на въжетата със захватки вече започна. Синият кръг на екрана угасна и тутакси замига прожекторът на телевизора. Ганешин съобщи на затворените в батисферата хора за предприетите мерки за спасяване.

Мина още един час в непрекъснато наблюдаване прозореца на телевизора. Над морето се носеха пищенето на свирки, викове с мегафона, машинният шум на американския кораб, съскането на парата и грохотът на лебедките. А на хората в батисферата оставаше само един час живот — шестдесет минути, докато в продължение почти на шестдесет часа вече усилията на стотина хора оставаха безрезултатни!

Победата дойде незабелязано и неочаквано. Огромните хващачи, които се спускаха от „Риковери“ по указанията на Ганешин, бяха заловили страничната скоба, сирената на „Аметист“ ревна силно и в същия миг машинистът на лебедката на „Риковери“ премести муфтата на обратен ход. Бавно излезе хлабината на грамадното въже, дебело колкото ръка, и барабанът заскърца от напрежение: гъвкавото стоманено въже, изплетено от двеста двадесет и две жици, заедно с батисферата тежеше шестдесет тона — три пъти повече от допустимото работно натоварване.

Въжето издържа. В синьото сияние на екрана на телевизора батисферата се люшна, изправи се, дръпна се нагоре и бавно започна да се издига. Ганешин въртеше обективите и я следеше, но когато след известно време тя изчезна, изключи тока, запали светлината в лабораторията и след като постоя малко, за да свикнат очите му, излезе на палубата. Телевизорът беше вече ненужен. Цялото внимание се съсредоточи сега върху лебедката на „Риковери“, която бавно извличаше от дълбините прекомерната тежест. Капитан Пенланд неотлъчно следеше намотките на въжето върху барабана и изчисляваше на ум бързината на издигането — оставаха четиридесет минути до съдбоносния срок. „Няма да смогнем, ще се задушат...“

Като пое върху себе си смъртния риск, Пенланд заповяда да се ускори издигането. В напрегнатото мълчание лебедката затрака почесто, барабанът започна да се върти по-бързо. Минаха още няколко минути. Остро свистене на пара разсече изведнъж еднообразния шум на лебедката. Лебедката направи няколко бързи оборота; пребледнелият машинист веднага премести лоста на „стоп“. „Въжето!...“ — уплашено извика някой. Ужас прикова на място хората от двата кораба и ги накара с едно движение да проточат шии, вирайки се зад борда. Пенланд за миг се изпоти, устата му пресъхна, мислите му се пръснаха. Той не можеше да командува, пък и не знаеше какво да изкомандува. Но тутакси из бавно люшкащите се вълни бързо изскочи огромен син яйцеобразен предмет, изчезна сред стълба от пръски и след секунда плавно се залюля сред бял пръстен пяна.

Внезапно се беше отделила тежестта под батисферата, тя пое нагоре, хващачите автоматично се разтвориха и освободиха уреда от тежестта на въжето. Гръмнаха победни човешки викове, тутакси заглушени от могъщия рев на четирите сирени. Корабите изпращаха в океанския простор вестта за нова победа на човешкия разум и воля.

Ганешин стоеше разкрячен и втренчено гледаше батисферата, която беше спасил. Шчитов сложи на рамото му тежката си ръка:

— Леонид Слепанович, адмиралът пита за резултатите.

— Ей сега идвам. Нареди да се вдигне телевизорът... А как е нашата гостенка?

— Изпратих я обратно, по-нужна е там — усмихна се Шчитов.
— Тя се оглеждаше навсякъде, очевидно търсеше тебе — да ти благодари.

Ганешин слабо махна с ръка и се упъти към радиорубката. Вече влачеха батисферата към „Риковери“.

Като излезе от рубката, Ганешин отново видя Шчитов.

— Виж какво искам да ти кажа за твоя телевизор — строго и сериозно каза Шчитов. — Напразно го ругах... — Следващите му думи бяха заглушени от рева на моторите на нашия самолет, който излетя бързо нагоре.

Ганешин силно стисна ръката, която му протегна приятелят.

— Какво ще правим по-нататък? — попита Шчитов.

— Как какво? — учуди се Ганешин. — Ще вдигнем телевизора и ще си продължим пътя.

— Та няма няма да отидеш при тях! — с недоумение възкликна капитанът. — Аз наредих да не се вдига лодката.

— Не, няма да отида.

— Гледай ти! Нима не е интересно да видиш спасените, да ги поразпитаеш? Та и те изучават дъното...

— Разбира се, интересно е, но знаеш... — Ганешин шеговито се намръщи: — Ще почнат да ми благодарят... Жената на инженера ме гледаше с такива очи... А ние сега ще дадем ход и ще офейкаме.

На кораба на американската експедиция бяха заети с издигането и отварянето на батисферата и не забелязаха как съветският кораб бързо вдигна лодката и телевизора. „Аметист“ попита за здравето на спасените, получи отговор, че са „отслабнали, но са въвн от опасност“, зави и започна да увеличава хода си. Американците с недоумение наблюдаваха действията на „Аметист“ и едва когато на сигналните върви на нашия кораб се изви сигналът за традиционното сбогуване, разбраха каква е работата. Сигналистът от „Риковери“ отчаяно замахна с флагчета, но „Аметист“ увеличи хода си и само мощната сирена и матросите, размахали шапки, им изпращаха приятелски прощален привет. Спасените изследователи, офицерите и матросите като един човек гледаха подир белия кораб, който ставаше все по-малък и по-малък в слънчевата далечина. Внезапно силен оръдеен грохот се разнесе над зелените вълни: кръстосвачът даде салют на отдалечаващия се „Аметист“. И оръдията продължаваха да гърмят. В отговор на „Аметист“ се издигнаха звездите и ивиците на Америка.

Съветският кораб, като че нищо не е било, шумеше с витлата си и пореше тихоокеанските вълни. Ганешин наблюдаваше прибирането

на телевизора и мечтаеше за меко легло: спасяването на американската батисфера не беше лесна работа. От мостика се чу гласът на Шчитов:

— Леонид Степанович, ела, викат те американците. — В думите на капитана звучеше дружеска насмешка. Техниката, каквото и да правиш, ще те намери дори и в дълбините на океана.

Американците викаха „Аметист“ по име, без повиквателни сигнали, и названието на скъпоценния камък настойчиво звучеше в ефира. Радиоапаратът чукаше любезни благодарствени думи, молба да им съобщят името на командира, който беше ръководил спасяването, възхищение от безпримерната работа на руските моряци и от чудесното изобретение. В сухия пукот на радиото от „Риковери“ изведнъж се вмеси рязкото тракане на повиквателните сигнали на „Аметист“, характерно за мощната радиостанция на новия линеен кораб. Радиотелеграфистът изуча отговора и Ганешин изслуша ясните сигнали, които изпращаха привета на американската експедиция и поздрави на личния състав на „Аметист“. Особено задоволство адмиралът изказваше на Ганешин. Като отговори на командувация, Ганешин заповяда на радиотелеграфиста:

— Предайте на „Риковери“ за началника на американската океанографска експедиция Милс: „Командуваният на съветския тихоокеански флот току-що предаде за вас поздрави за спасяването ви и пожелания за по-нататъшни успехи във вашата героична работа“.

След пет минути Ганешин здраво спеше в каютата си.

Есенният владивостошки дъжд се лееше на безкрайни потоци и плющеше във високия прозорец на Ганешиновия кабинет. Морякът, канейки се да отговори, препрочиташе писмото на двамината американски учени, които беше спасил преди месец и половина. Досетливите хора бяха отправили писмото до командувания с молба да го предаде на Ганешин, чието намиране не затрудни адмирала.

„Само оня, който е прекарал в безнадеждност и отчаяние шестдесет часа на недостъпното океанско дъно, може да разбере какво направихте вие — пишеха учените. — Няколко часа ние се опитвахме с всички сили да откъснем с помощта на винтова преса впилата се тежест, задъхани и облени в пот, в леденящия студ на батисферата.

Не можем да предадем какво преживяхме ние, вече изпадайки в тъпо безразличие пред лицето на неизбежната съдба, когато видяхме светлина в илюминаторите и разбрахме вашите сигнали. От тая незабравима минута ние живеем с твърдата вяра в безграничната сила на човека, в неговото светло бъдеще, в това, че човек не е сам дори в най-смелите си, още неизвестни за света търсения...”

Като препрочете писмото, Ганешин почна да пише отговор.

„На въпроса, как съм постигнал такива резултати в завоюването на океанските дълбини, трудно ми е да отговоря. Вероятно главното тук беше в точната насоченост на поставените задачи и разбира се, в огромните материални възможности. Първото ми даде нашият стар учен, който преди няколко години призоваваше нас, моряците, да помогнем на науката да намери «око» и «ръце», способни да достигнат океанското дъно. Пак той ни показа на какво е способен човек в борбата с морето, като ни разправи за забележителния атол Факаофо. Второто ни даде моята родина.

Аз само развих идеята, като се отказах временно от необходимостта да се спуща човек в океанските бездни, и го замених с уред, който не се нуждае от въздух и не се бои от страшното налягане. Така се роди моят телевизор — «око» на човека, спуснато на дъното, такива ще бъдат моите пробивни уреди за вземане на основни скални материали от океанското дъно — тия протегнати към дъното «ръце». Спомнете си за дълбоководните животни. Някои от тях имат очи върху дълги стъбълца; ето кое ме наведе на мисълта да използвам телевизора...”

Ганешин писа още известно време, замисли се, сетне бързо завърши:

„Ето защо смятам, че вашата благодарност трябва да бъде отправена не лично към мене, а към моята страна, към моя народ. Защото, какво съм аз и изобщо кой да е човек без родината си, без подкрепата на множеството хора? И най-умният, и най-видният ще остане само мечтател и фантазьор. А подкрепата, помощта на правителството, на огромния флотски колектив, на разни хора, от учения до шлосера — с една дума, всичко, което е за мене моя родина, — ме доведоха до ония постижения, които ви се сториха почти свръхестествено могъщество. И това е само начало, ние ще продължим...“

Ганешин свърши писмото, стана и отиде до прозореца. По стъклата се струеше вода, през която се провиждаше сякаш много далечен, обрасъл с дъбове скалист нос.

[1] Лайка — чувствителен фотоапарат. Б.пр. ↑

[2] Телевизор — далекогледач — радиоприемно устройство, което служи за приемане на изображения, предавани по радиото. Б.пр.

↑

[3] Буй — шамандура. Б.пр. ↑

[4] Ест — отговор на заповед или на повикване. Б.пр. ↑

ЗАЛИВЪТ НА ДЪГОЦВЕТНИТЕ СТРУИ

Като напусна библиотеката, професор Кондрашев се изкачи на по-горния етаж и тръгна към лабораторията си. Дългият коридор с множество бели врати от двете страни беше полуосветен и тих. В института бяха останали само няколко сътрудници, които довършваха срочна работа.

Професорът отиде до масата, вмъкната между две химически стойки, и уморено се отпусна в креслото. Газовите горелки едва чуто съскаха, колбата и чашите блестяха от химическа чистота, която извикваше трепет у непосветените. Безупречността на помещението, приспособено за размишления и опити, успокояваше и възгорчивата утайка в душата на професора след прочетения отзив за неговата работа изчезна. Той още веднъж мислено прехвърли основните положения на последната си отпечатана книга, стараяйки се безпристрастно да прецени направените му критични забележки.

В тази книга професор Кондрашев отстояваше необходимостта от широко изучаване на скритите свойства на различните растения, специално на древните форми на растенията, които са остатъци от миналото, реликви от още по-древни епохи от съществуването на земята. Подобни растения, виреещи сега в тропичните и субтропичните страни, могат да се окажат носители на много важни и ценни свойства, които са се създали при приспособяването им към други условия на съществуване преди десетки милиони години. Като пример професорът посочваше растенията, кои то притежават много ценна дървесина и които са остатъци от древнотретичната епоха (преди шестдесет милиона години): у нас в Задкавказието — кавказката палма и „железнякът“, в южните страни — индийският тик, тринхиртът, черното африканско дърво, японското хинхко с неговите още неизучени лечебни свойства, съществувало преди повече от сто милиона години.

Този труд на професор Кондрашев бе подложен на остра критика от страна на авторитетните учени и сега в мрачно мълчание

професорът призна в себе си, че неговите критици в много неща са прави. Положенията в труда му почиваха повече на горещо убеждение, а фактическият материал, изискван от железните закони на научната мисъл, уви, беше оскъден.

Същевременно професор Кондрашев беше уверен в правилността на своите положения. Да, повече убедителни факти... Виж, ако имаше доказателства за действителното съществуване на „дървото на живота“ от средните векове! В шестнадесетия и дори в седемнадесетия век още било известно това дърво, което е притежавало чудни, необясними свойства. Чашите или бокалите, направени от него, превръщали налятата в тях вода в чудесно небесносиньо или огненозлатисто питие, лекуващо много болести. Произходът на това дърво и видът на растението оставали неизяснени. Тайната на дървото владеели йезуитите, които подарявали вълшебни дървени чаши на кралете, домогвайки се да получат от тях възнаграждения и привилегии.

Това дърво в старинните съчинения на Монардес, издадени в Севиля през 1754 година, а така също и у Атаназиус Кирхериус, се нарича на латински „лигнум вите“ или „лигнум нефритикум“, което значи „дърво на живота“ или „бъбреково дърво“.

Според някои сведения то произхождало от Мексико, според други — от Филипинските острови. Наистина, на аптеките било известно едно чудно лечебно дърво под названието „коатл“ („змийска вода“). Професорът си спомни печатаните опити с чаши от бъбреково дърво, направени от знаменития Бойл, който е описал явленията на небесносиньо светлеене на налятата вода в такава чаша и още тогава отбелязал, че това не е багра, а някакво още необяснимо физическо явление.

— Може ли, Константин Аркадиевич? — чу се познат женски глас и на вратата се мярнаха светлите къдрици и вирнатото носле на Жени Панова.

Способен научен работник и същевременно хубавичка жена, Панова имаше успех не само сред младежите, но и между сътрудниците на института на по-почтена възраст. Професор Кондрашев, без сам да знае по какви причини, се ползуваше с нейната особена симпатия.

— Чуйте, драги Константин Аркадиевич, не се огорчавайте... Знам от какво сте опечален... Но струва ми се, вие много надминавате онова равнище на науката, което се определя от наличния фактов материал.

— Знам, че съм нетърпелив — промърмори Кондрашев, леко засегнат от забележката и недоволен от намесата. — Вие може да чакате, но на мене вече малко време ми остана. А чудеса и внезапни открития в света не стават. Само бавният труд на познанието, понякога мъчителен...

Желаейки да промени разговора, Панова извади от чантичката си два билета.

— Константин Аркадиевич, хайде да тръгваме за Филхармонията. Днес там ще свирят Чайковски — моята любима „Брезичка“. Вие също я обичате. А Сергей Семьонович ще ни закара, той сега ще дойде... Затова и изтичах за вас... — И тя приятелски се усмихна.

В девет часа те бяха във Филхармонията. Цигулките пееха за руската безкрайна природа, за спокойствието на бавните и широки реки, обкръжени от тъмни гори, под нискостелещи се навъсени облаци, за трептенето на свежата като радостно обещание зеленина на стройните брези... И Кондрашев, смирил се в своето нетърпение, мислеше за неизбежната необузданост на знанието, което все по-широко и по-далече се разпространява по безкрайните равнини на неизвестното, завладявайки все по-големи маси от хора...

— Аз винаги избягвам да слушам музика, ако на душата ми е тежко — прошепна Панова.

Професорът се усмихна и вече с удоволствие я погледна. През антракта, когато се разхождаха по коридора, от насрещния поток хора се отдели загорял човек в морска униформа. Кондрашев забеляза необикновения загар по енергичното му лице и весело блесналите му очи. Морякът — или по право морският летец, ако се съди по крилцата, пришити на ръкава му, — щом съгледа Панова, мигновено се озова пред тях и се провикна:

— Женя, Женя!

Девойката пламна и се втурна насреща му, но изведнъж се въздържа и му подаде двете си ръце:

— Борисе! Откъде допадна!

Професорът се почувствува излишен и се отправи към пушалнята. Той успя да допуши цигарата, преди Панова и летецът да го намерят.

— Запознайте се, това е Борис Андреевич, мой голям приятел. И знаете ли, Константин Аркадиевич, той е прелетял много километри, току-що се е завърнал и е видял нещо необикновено. Да не би чудото, което вие днес отричахте, наистина да е станало... Но това е чудесно — да ме намери тук!... Само три часа откак пристигнал... — бързо и малко несвързано говореше девойката.

Професорът с удоволствие стисна ръката на моряка, приятният вид на когото... да, той наистина правеше приятно впечатление.

Те си размениха обичайните при запознаване незначителни думи, но девойката нетърпеливо ги прекъсна:

— Борисе, вие не разбирате... Ако има у нас поне един човек, който може да обясни вашето необикновено откритие, това е само Константин Аркадиевич!

Тримата отидоха в квартирата на професора и тук летецът подробно и обстойно разказа за своето пътешествие. Още в началото на разказа професорът радостно наостри уши.

Само преди два месеца и половина младият, но вече заемащ голям команден пост морски летец Борис Андреевич Сергиевски получи много важна задача. По-късно, когато ще бъде възможно да се даде гласност на онова, което сега трябва да пазим в тайна, подобни събития ще влязат в историята като примери за беззаветното мъжество на изпълнителите и за мъдрата прозорливост на ръководството.

На Борис Андреевич беше заповядано да извърши далечен полет без междинно кацане за пренасяне на ценен товар, от бързото пристигане на който зависеше успешният развой на войната с фашистите.

Мрачният ден отговаряше на тъжната картина на околната обстановка. Нисичките къщи на селището се губеха сред големите тъмни ели. Навсякъде стърчаха скоро прерязани пънове. Тъмните облаци покриваха всичко наоколо и надвисвайки над земята, се разстилаха до самите върхари на гората като редки, безформени парцали. Носеше се остра миризма на горски гнилоч, под краката

жвакаше размекнатата блатиста почва и с неприятна безшумна гъвкавост се слягаше дебелият пласт мъх. Стъпките ставаха отчетливи само по мръсносивата лента на бетонната пътечка, изпъстрена тук-там с дъгоцветни пръстени от маслени петна.

Сергиевски с радост обгърна с поглед своята машина, изрулирала вече на старта. Самолетът беше за високо летене, пътнически тип, от двете страни на дебелилото му тяло се виждаха малки прозорци. Отпред тялото завършваше с металически конус, в горната част пресечен от застъклен пояс. Всяко от дългите приповдигнати крила носеше по два мотора, защитени от широки пръстени от полиран дурал^[1]. Техните трилопатни витла бавно се въртяха. Отдире рязко изпъкваше твърде високото кормило. В своя оголен сребрист блясък самолетът беше предизвикателно красив, подобен на смел албатрос.

Командуването на летището дойде да го изпрати. Сергиевски изгледа тържествените и сериозни лица на изпращачите и с усмивка погледна часовника си. Всичко беше готово. Последни жадни всмуквания и цигарата полетя в локвата. Сергиевски решително се приближи към самолета.

Тревожното напрежение от дългата и усърдна подготовка изчезна, настана време да се действа. Летецът въздъхна облекчено и хвърли поглед към мрачното небе. Там зад облаците, на голяма височина, на каквата той ще поведе своя албатрос, блести яркото лятно слънце...

Няколко ясни команди, херметическите врати се хлопнаха, меко засъска проверяваният от радиотелеграфиста кран на регулатора за въздушното налягане, после всичко потъна в оглушителния рев на мощните мотори.

Двадесеттонният сребърен албатрос леко се откъсна от земята, подчинявайки се на едва забележимото движение на ръката на пилота и почти моментално изчезна в непроницаемата мъглявина на облаците. Жироскопният хоризонт в матовосивото табло на автопилот показва стръмен наклон; стрелките на висотомерите постоянно пълзяха нагоре. Мъглата, която покриваше прозорците, изведнъж започна да порозовява, превърна се на бледожълто було и най-сетне през наклонените стъкла нахлу ярка бледосиня светлина. Пробитата дебела облачна покривка остана под самолета. Върховете на хаотично

натрупаните облаци по белотата си не отстъпваха на планинския сняг, дълбоките впадини и „ями“ смътно сивееха. На седем хиляди метра височина Сергиевски легна на курса, преведе моторите на пътни обороти и включи автопилота.

Вторият летец, Емелянов, който заемаше дясното седалище, сне наушниците и мръщейки високото си оплешивяло чело, се опита да отслаби много опънатата пружина. Седещият зад Емелянов щурман спокойно прелистваше справочника.

Сергиевски се изтегна в мекото кресло, поглеждайки от време на време към уредите. На самолета предстояха хиляди мили път над океана, преди отново да се простре под крилата му чуждата, но гостоприемна земя. Часовникът над просвета на централното стъкло показваше осем. Още половин час и ще започне опасната зона. Там, в синьото спокойно небе, сноват немски въздушни хищници. Макар че албатросът за високо летене беше снабден с четири картечници, все пак срещата с поврътливите „месери“ представляваше страшна опасност...

Сергиевски мислеше не за себе си, а за скъпоценния товар, който лежеше зад гърба му в кабината. В това време другарите на Сергиевски спокойно се занимаваха със своите задължения, без да разговарят и дори без да разменят жестове. Всички сякаш мълчаливо се бяха уговорили, че докато опасната зона не остане надире, всъщност няма и за какво да се приказва. Най-загрижен вид имаше механикът, който следеше съсредоточено безбройните стрелки на своите уреди.

Сребърният албатрос се носеше с много голяма скорост. Успокоително и равномерно бръмчаха моторите. Дебелият пласт на облациите висеше както преди между земята и самолета. От време на време в него тъмнееха дълбоки ями с оръфани краища. В тях се мяркаше далечната и безразлична към хората в самолета земя, която от височината на полета изглеждаше като плоско тъмно поле без всякакви подробности.

Така мина един час, минаваше втори. Самолетът се намираше вече дълбоко навътре в опасната зона, чиито размери бяха, уви, много големи. Стрелците се вглеждаха до болка в очите в чистото синьо небе и в белотата на облациите. В десет часа и двадесет минути Сергиевски рязко се изправи на седалището и стисна здраво щурвала^[2]:

— Внимание! Три неприятелски самолета!

Далеч отпред, пред виещия се облачен бял склон, се появиха три малки черни чертички. Властната воля за борба обедини в едно цялата малка група хора, херметически затворени в просторната кабина. Емелянов, който гледаше през бинокъла, изведнъж високо и презрително каза:

— Тия не са страшни за нас, Борисе!

Отново хиляди конски сили и хиляди обороти разтърсиха самолета. Стрелката на указателя за скоростта на изкачването подскочи надясно, оборотомерът се люшна наляво. Неприятелските самолети се приближиха, разпръсвайки се встрани. Сергиевски най-последно прекрати изкачването и машината се устреми напред с предишната скорост, като остави долу мрачните преследвачи, напразно опитващи се да достигнат нейния таван.

Бялата равнина на облаците, която се беше изгладила и беше останала далече долу, се разкъса на гигантски пухкави късове. Под тях като мътен калаен лист лежеше морето, а вляво като също такава ивица, само че с по-тъмен оттенък и с чудновати изрези, се виждаше земята.

Самолетът, пресичайки опасната зона, отлиташе все по-далече и по-далече. Курсът бе променен. Като взе на юг, Сергиевски увеличи скоростта. Още малко и самолетът ще се задълбочи над океана, оставил зад себе си противниковия район на действие. Безкрайната гладка повърхност на океана като че ли спря летящия самолет със своето потискащо еднообразие. Вълните от седемкилометровата височина не се забелязваха, матовата блестяща повърхност на водата изглеждаше издута. Напред се виждаше облачен фронт, който предвещаваше промяна в спокойната обстановка на полета. Но промяната настъпи по-рано.

Броят на изминатите километри надминаваше три хиляди, когато във въздуха отново се появиха застрашителните черни точки, а далече-далече долу се показаха дребничките силуети на военни кораби. Двата неприятелски самолета, вирнали носове, започнаха да набират височина, а третият се държеше малко по-надалече отпред, до извития край на плътния дълъг облак. Сякаш времето спря своя отмерен ход.

Всичко, което последва, стана като че ли в една секунда на невероятно напрежение. Тъпите пукоти на картечните редове, които шибнаха самолета напреки на тялото му, едва се чува през шума на

моторите. Сергиевски наклони машината и рязко я насочи вляво. Едновременно зареваха картечниците от двете гнезда. Още един завой — и за миг в прозореца се мярна един „месершмит“, който падаше стръмно надолу; после албатросът се понесе с нарастващ рев надолу в полегато пикиране, бързо доближавайки се до третия неприятелски самолет. Отново изреваха картечниците — покрай лицето на Сергиевски прелетя нещо горещо, на всички страни се поръсиха парчета — и албатросът се гмурна в гъстата белезникава мъгла.

Сергиевски почувствува почти твърдата струя на студения въздух, която го шибаше в лицето, и разбра, че в носа на кабината има пробив. Самолетът продължаваше да лети бързо в непрогледния облак, моторите както преди пееха своята победна песен. Ето, всявайки тревога, блесна ярка слънчева светлина, но насреща отново се надигаше облачна стена. Отново и отново блясваше и изчезваше сиянието на слънцето, докато самолетът навлезе напълно в многокилометровата маса на облаците, които идваха от запад високо над океана. Равният полет се смени с гмуркащо разтърсване: въздухът беше неспокоен и сякаш се мъчеше да отхвърли многотонната тежест на въздушния кораб.

Свитото от напрежение тяло на Сергиевски се отпусна. Той изравни самолета, хвърли поглед на жироскопния компас и замръзна от учудване: цялата горна част на стойката с уредите представляваше купчина разкъсан метал. Сергиевски се обърна. Потокът от бронебойни и взривни куршуми, след като бе разбил предната част на кабината, се е пренесъл изглежда по-нататък — между пилотите — и е ударил в основата на стойката на картечното гнездо, където беше монтирана радиоинсталацията. Радиотелеграфистът лежеше върху разбития апарат с притисната към бузата ръка. Механикът, без да обръща внимание на избилата по рамото му кръв, със съсредоточен вид гасеше слабо горящите отломки, а вторият пилот Емелянов намръщено опипваше ръката си през разкъсания ръкав на комбинезона. Ушите вече бучаха и не достигаше въздух — налягането в пробитата кабина беше спаднало, беше се изравнило с разределения висотинен въздух, беше невъзможно да се задържат дълго на тази височина без кислородни апарати.

Докато другарите запълваха широкия пробив в носа на самолета и превързваха ранените, Сергиевски се убеди, че грамадата облаци

достига височина, на която самолет с пробита кабина не може да се държи, и започна да се спуска.

Положението на самолета беше тежко поради разрушаването на главните ориентировъчни уреди и поради повредата на радиостанцията. Да се лети без слънце над лишения от ориентировъчни знаци океан, беше почти все едно да се лети в сляп полет. Докато нагласяваха оцелелия магнитен компас, Сергиевски мечтаеше за птичия усет за посока. Какъв особен усет ръководи птиците при техните дълги полети в дъжд и мъгла над морето? Ще се създаде ли този усет у човека, който също е станал птица?

Магнитният компас въпреки явно изменилата се след такова сътресение и разместване девиация все пак даваше, макар и в границите на четвърт хоризонт, онази посока, без която и най-съвършеното изкуство на слепия полет става опасна и погрешна игра...

Наоколо тъмнееше. Започваше буря. Ето по прозорците зашуртя вода, нейните потоци шибаха самолета, леката пяна на мъглата отстъпи място на мътна, сива водна завеса. Емелянов и щурманът, отчаяни, че не ще могат да приведат в изправност радиостанцията, почнаха да измъкват и нагласяват резервната. Механикът, поддържайки равновесие върху дясното кресло, се опитваше да поправи неработещите, но оцелели уреди.

Мракът се съгъстваше. Самолетът потреперваше от силните тласъци. На двеста метра височина прозорците просветнаха: машината излизаше от облаците. Още петдесет метра и долу се показаха лъкатушните бели гребени на вълните. Океанът продължаваше да бушува. Под мрачно надвисналите облаци, в тясната пролука между облаците и грамадните вълни, самолетът като истински албатрос си проправяше път със стремителна сила. Машината подскачаше и се полюшваше, отломки и незакрепени предмети се търкаляха насамнатам из кабината.

Поривите на вятъра, заглушавани от грохота на моторите, с яростна сила се нахвърляха върху самолета и безсилно пълзяха по гладките, полирани, забележимо вибриращи крила. Чудесната конструкция на самолета му позволяваше да кацва и на вода; но принудителното спускане в безумното мятане на надигналите се води беше гибелно дори и за летяща лодка. Впрочем летците бяха заети сега

със съвсем други мисли: сложните пресмятания за възможните грешки на ненадеждния магнитен компас, от носа на въздушния кораб, разхода на горивото...

Сергиевски предаде управлението на Емелянов (раната на втория пилот беше незначителна), а самият той и щурманът се наведоха над разгънатите карти. Резервната радиостанция, който знае защо, никак не искаше да работи и сериозно раненият радиотелеграфист не можеше да помогне на летците. Денят гаснеше, мъглата над океана се съгъстяваше, а все още нито един радиопеленг^[3] не зазвучаваше в слушалките.

— Дайте английската карта 2927! — разпореди се Сергиевски.

Назъбените небесносини и червени линии на бурите и пасатите се кръстосваха със стрелките на квадратната мрежа на картата. Изчисленията бяха недостатъчно точни — оцелелите навигационни уреди даваха много малко сведения. Но гостоприемният бряг — там далече напред — се простираше на хиляди мили. Невъзможно беше да се отклонят толкова много на юг и на север, че да го задминат. Като прецени всичко, Сергиевски се успокои.

Двете лампички от тавана на кабината ярко осветяваха разбитите щитчета на уредите. Океанът се скри, отдръпвайки се в тъмнината, в която само се отгатваше неговото опасно присъствие. Вече хиляди километри водна пустиня останаха назад, но долу както преди се виждаха вълни, само вълни — вечното дихание на необятната маса вода.

Полетът продължаваше повече от половин денонощие и далечната цел въпреки забавянето на самолета в боя и бурните условия на полета трябваше значително да се приближи.

Времето пълзеше бавно, много по-бавно, отколкото стрелките на бензиномера. Над три тона бензин имаше още в резервоарите на самолета, но това беше вече много по-малко от половината първоначален запас. Разходът на гориво беше извънредно голям: насрещният вятър пречеше на самолета да се движи с нужната скорост.

Сергиевски се опита да се успокои с разумни разсъждения все едно — нищо не може да се направи, трябва само да се лети, да се лети, а после — ще видим. Времето не благоприятствуваше за определяне мястото на самолета: областта на циклона остана назад, но високите облаци закриваха звездите. Нощта се влачеше безкрайно

бавно, оставаше отегчително много време за тревожни мисли. Деветнадесет часа летене и все още никакви признаци на брегови светлини!

Сега беше ясно, че не само бурята забави самолета, а и отклонението от необходимия курс. Сергиевски зави малко на север, опитвайки се да изправи предполагаемото отклонение на юг.

Безупречните мотори работеха както в първия час на полета, макар да бяха направили вече три и половина милиона оборота. Оставаше всичко половин тон бензин, а бряг все още не се виждаше.

Разсъмването настъпи бързо. Слънчевата червенина заля половината океан зад самолета. Прозрачното утро като че ли носеше надежда и радост. А стрелките на бензиномерите все пълзяха и пълзяха наляво, към страшната за пилота цифра — бялото кръгче на нулата с дебела черта, подчертаваща страшното значение: няма повече гориво!

Отсъствието на земя изглеждаше невероятно и въпреки всичко беше пълна реалност. Още малко и могъщата сила на моторите ще изгасне, бясно въртящите се въздушни витла ще спрат и въздушният кораб безпомощно ще се сгромоляса въз вълните. Вълните сякаш чакаха своята плячка — плавно и ритмично се издигаха от дълбините на океана и преди да рухнат, застиваха за миг, като че ли се опитваха да досегнат нисколетящия над тях самолет.

Появата на слънцето им даде възможност да определят мястото си.

— Двадесет и седем градуса ширина! — извика Сергиевски. — Взели сме порядъчно на юг. Най-важното за нас е дължината, а с нея сме по-лошо — приблизително седемдесет и девет западно... Е, другари, трябва да се покаже земя.

Пилотът набра височина. И наистина на хоризонта се появи едва забележима тъмна ивица, подобна на неподвижния гребен на висока вълна. Погледите на възпалените, уморени очи се устремиха жадно към нея. Емелянов вдигна бинокъла и Сергиевски видя как летецът облекчено въздъхна. Ивицата потъмняваше и се уголемяваше. Ето горният ѝ край стана неравен — показаха се закръглените върхове на планини или на хълмове. Още двадесет минути и бялата пяна на прибой започна ясно да се вижда. Моторите, черпейки последните литри бензин, гръмко ревяха и набираха височина за решаващата

минута на принудителното спущане. Върху водата край брега не можеше да се кацне — мощните вълни се разбиваха в тъпите издатини на тъмните камъни; разпенените струи се въртяха из дупките в цепнатините и извивките им се отдръпваха назад.

Над ивицата на прибоя брегът се издигаше на стъпала с изгладени скали, с гъст зелен губер по разгърнатите нагоре склонове на клисури и плитни долини. И тук нищо не сочеше възможност за благополучно кацване. Зад крайбрежните планини местността се снишаваше и докъдето стигаше погледът, беше покрита с гъста гора. Тук-там блестяха на слънцето огледалните петна на блатна вода. Вдясно, в отблясъците на морето, много далече на север се издаваше тесен нос, върху който личеше, че има бяло възвишение, направено от човешка ръка — по всяка вероятност кула на фар.

Сергиевски забеляза вече ясно открояващите се на брега дървета. Това бяха палми. Стрелките на бензиномерите трептяха на нулата — другарите на Сергиевски с всички сили изпомпваха с ръчните помпи, без да откъсват поглед от своя командир. Вляво брегът завиваше навътре в сушата и се отклоняваше на запад. Самолетът прелетя гребеновидния и дълъг, покрит с палми нос и в този момент неочаквано настъпи тишина. Моторите спряха. Само крайният ляв мотор издаде още няколко стрелящи експлозии, пред крилата замахаха лопатите на витлата, сякаш предупреждаваха, че не могат да държат повече кораба във въздуха.

— Скачайте поред през лявата врата. Емелянов, разпореди се! — заповяда Сергиевски, бутна щурвала напред и насочи тежката машина надолу по полегатата линия, като се стараше да забави спускането колкото се може по-дълго и същевременно да избегне фаталната загуба на скорост.

Самолетът се спускаше сред страшна тишина. Той се люшна. Вдясно се извиха нагоре зелените планински издатини. Още малко и блестящият метал на красивата птица ще се смачка, ще се разлети на безформени парчета заедно с обезобразените трупове на летците. Но екипажът на самолета мълчеше, затаил дъх, и не се решаваше да се раздели с чудесната машина, надявайки се на изкуството на пилота. А Сергиевски, след като даде заповедта, вече не мислеше за хората, цял отдаден на пълното с надежда усилие да запази самолета и неговия товар. Две-три секунди — земята се приближаваше... Но изведнъж

пилотът забеляза малък спокоен залив, заграден с гористи издатини на брега срещу ударите на прибой. Решението блесна моментално: завой, още по-голям наклон на самолета надолу — и земята затича насреща...

Сергиевски рязко дръпна щурвала към себе си и спря изведнъж огромната машина като послушен кон. Без да спуска колесника, самолетът закачи ниската горичка върху една брегова издатина сред грохота на ударите и трясъка на чупещите се дървета. Обезсилената сребърна птица смачка дърветата като трева, плъосна тежко във водата на залива и се плъзна по нея сред дребни пръски. Като пробяга сто и петдесет метра, тя се спря съвсем близо до високия срещуположен бряг. В последната секунда на движението Сергиевски все пак успя да спусне колесника, за да използва и най-малката възможност да задържи инерцията на тежкия въздушен кораб. Маневрата сполучи: огромната машина легна върху прозрачната синкава вода, като се наклони леко към дясното крило.

Самолетът още се полюшваше и потреперваше, когато летците се измъкнаха на крилото. Гнетящата тежест на отговорност се смъкна от плещите на Сергиевски. Той разкърши рамена, радвайки се на ослепителното слънце, приятната вода и буйната тропическа зеленина. Дълбочината на водата под самолета не надминаваше три метра, колелата на колесника опряха в плътния пясък на постепенно издигащото се дъно. Херметическата кабина не пропускаше водата, а пробивът на носа се намираше по-високо от равнището на газенето на самолета.

— Добре дошли, другари! — весело каза Сергиевски. — Наистина не точно на местоназначението, но това не е беда. Можеше да бъде и по-лошо. А сега сме някъде във Флорида...

Зноят, чудноватите форми на непознати растения и без пояснения говореха за далечен юг.

Всичко, което се бе случило през последното денонощие, им се струваше като бързо отлетял сън.

— Е, Робинзоновци, още веднъж да прегледаме самолета и да поспим малко. Предлагам да се съблечем, иначе ще се сварим в комбинезоните.

Като се посъветва с механика и с втория пилот, Сергиевски реши след почивката да подпрат опашката и дясното крило с някакви

подпори, за да осигурят пълната безопасност на машината от затъване в почвата през време на отлива.

Обедното слънце нагря самолета, ослепително отразявайки се от неговата полирана повърхност. Летците излязоха навън, дишайки тежко. Раненият радиотелеграфист се почувствува по-добре и беше удобно настанен на течение между два извадени прозореца.

Летците разтвориха сгъваемата гумена лодка, готвейки се да се отправят към брега за подпори за машината. Сергиевски остави едного от стрелците да дежури в самолета, изкачи се на горната част на лявото крило и огледа залива, за да избере най-подходящите дървета.

Гладката вода на залива имаше сърцевидна форма. В средата на бреговата издатина се издигаше стръмна скала с тънки, извити палми. Вдясно нокътообразният нос беше обрасъл с перести дървета, целите покрити с бели цветове. Широк път, направен от самолета, пресичаше носа. Окършените върхари, изтръгнатите с корен дървета и струпаните край водата прясно разцепени стъбла привлякоха вниманието на Сергиевски. „Много материал за подпори сме приготвили“ — с усмивка помисли летецът. Някои отломки от дърветата бяха изхвърлени далече навътре в залива — толкова голяма е била силата на удара на самолета и здравината на неговия корпус.

— Да, ако не беше тази пружинираща ограда... — гласно каза на себе си Сергиевски и не довършил мисълта си, погледна към срещуположния бряг на залива, в който дългокрилата машина неизбежно би се разбила на парчета.

Летците се качиха в лодката и бавно поеха по огледалната вода, която неохотно се бърчеше наоколо. Там, където в прозрачната вода се трупаха едно върху друго разцепените отломки от дървета, притиснати отгоре от цяла камара клони, невероятна, незабравима картина порази летците.

Гладкият плътен пясък на дъното образуваше едноцветна повърхност, която изглеждаше кафява през синеещата се вода. Над нея на всички страни в пронизващите водата слънчеви лъчи лъкатушеха и се движеха, преплитаха се и се смесваха струи с тъмносин и огненозлатист цвят.

Малката пясъчна могилка на дъното под камарата изкъртени стъбла беше окръжена от светлосин полукръг, изпълнен с кълба искрящо злато и най-чиста синевина. От време на време между златото

и синевината се мяркаха извивките на алени, пламтящопурпурни и изумруденозелени струи. Приказната симфония от блестящи багри се преливаше, отразяваше светлината, виеше се на кълба, струеше се и приковаваше погледа с почти хипнотично очарование.

Замаяни от неவிжданото зрелище, летците дълго не можеха да откъснат поглед, докато най-после Сергиевски с решителен тласък не вмъкна лодката направо в кълбящото се злато. Вляво два откъртени клона, изхвърлени в дълбочината на залива и забили се в дъното, стояха почти вертикално и около тях лъкатушеха същите струи злато със синьо, само че по-тесни и по-прозрачни.

Сладкото благоухание на тайнствените дървета се разнасяше във въздуха и усилваше впечатлението от чудесното. Водата в това кътче на залива опалесцираше със слаби, като че ли разредени много пъти, но също такива безупречно чисти златни, сини и пурпурни багри.

Сергиевски и другарите му навлязоха в плитката вода край брега и почнаха да избират подходящи за подпори отломки от дърветата. Стъблата не бяха дебели — само шест-седем сантиметра в диаметър — с много плътна и тежка дървесина. Сърцевината на дървото беше тъмнокафява и заобиколена с почти бял външен пласт.

Механикът намери един разцепен наполовина ствол и го потопи за опит във водата. Отначало, в първите две-три минути, във водата бавно се разпростря едва забележимо синкаво опалесциращо облаче, след това от ствола започнаха да се отделят малки дъгоцветни струйки.

Ето значи разгадката на чудните багри във водата на залива — присъствието на разцепена дървесина от загадъчното дърво! Сергиевски внимателно гледаше към брега, мъчейки се да запомни очертанията на дърветата. Нямаше нищо особено в техните широки клони, перести листа и кичури от бели цветове.

Изведнъж някъде иззад носа достигна слаб, но ясен шум, който не можеше да бъде смесен с никакъв друг звук — мотор! Далечното бръмчене беше равно и силно и безсъмнено се приближаваше към залива.

— Всички при самолета! По-бързо! — изкомандува Сергиевски.

От лявото крило, приповдигнало се над водата, се виждаха вълните, които се търкаляха отмерено и неспирно към брега. Изобиколил дългия източен нос, един сив моторен катер неочаквано разсече плавните вълни с бяла пенеща се бразда. Издигнат високо над

водата, носът му слабо се полюшваше, под него лежеше черна сянка, а металните части на оръдията и прожекторите светеха с мъгливи пламъчета.

Катерът зави, моторите затихнаха и малкият кораб доплава до самолета. На носа му израснаха едрите фигури на моряците от бреговата охрана в бели куртки и широки гащета, които изглеждаха лекомислено нарушение на необходимата строгост на военната униформа.

Преговорите не траяха дълго и катерът изчезна също така бързо, както се беше появил, а след известно време два късопашати хидросамолета тежко кацнаха на водата в големия залив, един километър на запад от залива на „дъгоцветните струи“. Раненият и част от товара бяха взети на хидросамолетите, а в резервоара на съветската машина бяха налети два тона бензин. Оставаше да се чака пристигането на два кораба, за да измъкнат на влекало самолета през време на отлива от малкия залив през тесния пролив между рифовете.

Краткият здрач се смени с гъст мрак. Сергиевски се сети изведнъж, че е необходимо да вземе със себе си мостра от вълшебното дърво, иначе всичко видено в залива скоро ще започне да изглежда като невероятен сън. В очакване да изгрее месечината летецът се изкачи на крилото на самолета и видя ясното синкаво сияние, което се разпростираше във водата около дърветата, с които бяха подпрели крилото и опашката на самолета. Удивен от новата проява на чудесата на залива, пилотът погледна към съсипаната от самолета гора. Ярko небесносиньо петно, заобиколено от тъмна вода, светеше там, където през деня святкаха извивките на дъгоцветните струи.

Сергиевски се спусна в лодката и заплава към светещото петно. Около разцепените стъбла водата изглеждаше облак от светец небесносин газ, който хвърляше сребрист отблясък по лицето и ръцете на Сергиевски. Светлината, която водата изпускаше, беше достатъчна за ориентиране и летецът бързо взе няколко парчета дървесина, като не забрави да вземе и клончета с листа и цветове.

През време на работата около извличането на самолета от залива на Сергиевски не му беше до разпитване, а после, когато заливът на „дъгоцветните струи“ остана назад, на летеца вече не се удаде възможност да узнае нищо смислено. Дървото, за което той разказваше, беше познато на местните жители под името „сладко

дърво“. То се срещало тук рядко и никой не бил чувал за чудните свойства на неговата дървесина.

Бавно и внимателно заедно с отлива сребърният кораб беше изкаран в простора на спокойното море и ревът на моторите разтърси спокойния тропически бряг.

Албатросът напусна завинаги чудния залив и скоро пренесе обратно през океана цялата малка група хора, удостоени от съдбата да видят едно от неизвестните чудеса на природата.

* * *

Професор Кондрашев се обърна на високия стол към влезлия в лабораторията Сергиевски и мълком му подаде стойката с епруветки, на дъното на които лежах малки късчета от вълшебното дърво, донесено от летеца.

Във водата се преливаха и блестяха струйки и облачета от огненожълта и синя багра, които понякога преминаваха в зелено-жълти или блестящи сини тонове.

— Прилича ли на вашия залив? — въпросително се усмихна професорът.

— Не съвсем — сериозно отговори летецът. — Там багрите и светенето бяха много по-ярки.

— А, разбира се — сети се изведнъж Кондрашев, — та в залива водата е морска! — и капна в епруветките по няколко капки от някакъв разтвор. Синевината веднага се сгъсти и от прозрачна стана почти непроницаема за окото, а жълтите облачета изглеждаха като излети от чисто злато.

— Оказва се — обясни професорът, — че добавянето в прясна вода на малко количество алкалий рязко засилва способността на дървото да оцветява водата. Впрочем това не е багра, а някакво особено вещество, още неразгадано от науката. Неговата способност да свети и да опалесцира може да се окаже много ценна. Удаде ми се да определя дървото — то е родствено на обикновените сиви орехи, но е много стар представител на тази група и се нарича айзенгартия. Айзенгартията е съществувала преди не по-малко от шестдесет милиона години. Сега това е храст, широко разпространен на юг в

Съединените щати и непритежаващ никакви чудни свойства — очевидно изродил се при неблагоприятните условия за живот. И ето оказва се, че в Южно Мексико, на Юкатан, и много рядко там, където сте били и вие, тази същата айзенгартия се е запазила във вид на малко дърво, също както и в древните епохи на своето съществуване. Това дърво притежава особени, вече познати вам свойства. То именно е „коатл“-ът на ацтеките или „дървото на живота“ на средновековните учени. На вас, драги, принадлежи честта за откриването или по-право за откриването наново на това ценно растение.

Професорът стана и тържествено извади от стъкленото шкафче малка чаша от тъмната дървесина на айзенгартията.

— На вас — продължаваше той, наливайки в чашката чиста вода от колбата — по право се пада пръв да пиете от вълшебното питие, което е запазвало здравето на средновековните владетели...

Водата в тъмната чашка изглеждаше като огледалце на най-дълбока синевина. Сергиевски, смутено усмихнат, пое чашката от ръцете на професора и без колебание я изпи до дъно.

Последният марсел^[4]

Корабът умираше. Морето, което преди няколко часа покорно го носеше върху себе си, сега с глух плясък се втурваше в него. Горещото сърце на кораба изстина и млъкна, в машинното отделение се възцари гробна тишина.

Загубил хода си, корабът тежко се люшкеше от борд на борд, отклоняваше се под вятъра, с устрем се мятеше срещу него и пак продължаваше своето неравномерно въртене.

Носът на кораба се беше издигнал и показал високо над вълните червените скули^[5] и ръждивата закръгленост на вълнореза. На палубата, затрупана с отломки, строшени стъкла и парчета въжета, не се виждаха хора. Денят, отначало слънчев и весел, завърши с мъгла, която се залепваше о вълните и сякаш душеше дори вятъра. Мъглата се сгъстяваше, обграждаше кораба и бавно го обхващаше като отрано обречена жертва.

Преди седем часа „Котлас“ беше напълно редовен товарен кораб, който извършваше своя шести рейс от Америка за СССР. Заедно с

десет по-големи параходи, конвоирани от военни кораби, „Котлас“ благополучно мина по-голямата част от пътя въпреки двете нападения на германски бомбардировачи.

Ако корабът можеше да говори, щеше да разкаже как в слънчевата синева на хубавия есенен ден се появиха фашистките бомбардировачи и се завърза бой: „Котлас“, един от „малчуганите“ на кервана, пътуваше с крайните кораби. Калносивият „Юнкерс“, който отначало кръжеше над челните големи кораби, неочаквано изви, вирна опашка и се спусна върху „Котлас“. Зенитното оръдие безстрашно посрещна ревящото чудовище, но на „Котлас“ не му провървя. Една бомба разби крайната кърмова част, пръсна се под нея и така подхвърли кораба, че повреденото кърмилото за секунда увисна във въздуха; друга — през кърмовия навес проникна в задното отделение на кърмовия трюм. Загубил кърмилото и винтове, заплашен от наводняване на пещите, „Котлас“ изпусна парата си.

Като тежка въздишка наоколо се разнесе силно съскане, което известяваше кервана за аварията на един кораб. Началникът на конвоя не сметна, че има право поради това да забавя целия керван. Един кораб от охраната взе на влекало „Котлас“, ранените бяха прехвърлени на друг кораб и димът от многобройните тръби закри хоризонта отпред: керванът увеличи хода си и тръгна по своя път.

В продължение на пет часа двата изостанали кораба плаваха спокойно с надежда скоро да видят ескадрения миноносец, който началникът на конвоя беше обещал да изпрати насреща, щом керванът мине опасната зона. Но задуха свирепият северозапад, вятърът дигна вълни и влекалното въже се скъса. Цялата команда на „Котлас“, включително огнярите и машинистите (освен ония, които в мрака на трюмовете се бореха с проникването на водата през разбитата преграда и тунела на гребния вал), беше на палубата и изтегляше тежкото влекално въже. С отчаяни усилия можаха да го вържат.

Но въжето се скъса втори път и почти до самата кърма на влекачния кораб. На всичко отгоре появи се и неприятелски разузнавач.

Моряците на „Котлас“ не бяха успели да изтеглят напълно въжето, когато извиканите от разузнавача бомбардировачи атакуваха иззад облаците двата кораба. Стражевият кораб получи две пробойни и като пое към двеста тона вода, заби нос. Бомбардировачите се мъчеха

да унищожат охраняващия кораб, като справедливо предполагаша, че без него безпомощният „Котлас“, каквото и да прави, няма да се отърве. Изразходили тежките си бомби, фашистите хвърлиха върху палубата на „Котлас“ само няколко пръскащи се, а после дълго косиха двата кораба с картечни редове. От това загинаха капитанът на „Котлас“, боцманът и няколко моряка; някои бяха ранени.

Самолетите изчезнаха, но повреденият от тях стражеви кораб не можеше повече да влечи: той сам се намери в опасно положение. Оставаше едно — да се измъкне, додето не беше загубил възможност сам да се движи. Командирът на стражевия кораб предложи „Котлас“ да бъде потопен, но старшият помощник на парахода, който бе заместил убития капитан, отказа. Заедно с него решиха да останат всички моряци от „Котлас“, които не бяха ранени. Надявайки се на скорошното пристигане на конвойния ескадрен миноносец, те искаха да продължат борбата за живота на загиващия кораб.

Стражевият кораб взе на борда си ранените от „Котлас“ и се отдалечи. Морето беше пустинно и също така пуст и забравен изглеждаше и „Котлас“, който бавно се отнисаше на юг-югоизток. Радиостанцията му вече не работеше, парните помпи не можеха да изчерпват водата, осветление нямаше. Всъщност това беше само хладен труп на кораб, който едва се държеше над водата. Но на него останаха шестима моряци.

Единият от тях, висок, слаб, оглеждаше кабината. Това беше Илин, старшият помощник на „Котлас“. Ъглите на устата му се бяха отпуснали, по бузите му се очертаваха дълги вертикални бръчки, от което лицето му беше станало напрегнато и твърдо. Мъглата — преди приятел, който скриваше кораба от врага — сега беше страшна опасност. За идващия на помощ кораб от конвоя беше непосилна задача да намери „Котлас“ в обширната зона на мъглата. Илин не можеше да сигнализира с радиото, а за сирените нямаше пара. Оставаше да бият камбаната, като рискуват да привлекат някоя подводна лодка или някой вражески кръстосвач.

Старшият помощник се замисли. Скоро ще се свечери, северозападът очевидно се беше установил за дълго. Студеният вятър, прелитайки над топлите струи на Голфщром, е подел наситения с вода въздух и го гони насам, като го сгъстява в мъгла. Относът е несъмнен и тоя относ отвлича „Котлас“ към вражеските брегове. До тях е далече,

но и есенната нощ е дълга и ако навреме не дойде помощ... Илин стисна със зъби крайчеца на отдавна угасналата си лула, като си представи изчезналата мъгла рано сутринта и „Котлас“ пред погледа на вражеския бряг.

Една вълна плесна, слабо звънна вратичката на водостока. Тоя звук напомни на старшия помощник картината на скорошното погребение на загиналите в боя другари и на капитана на „Котлас“. Илин обичаше капитана и малцина на кораба знаеха за сърдечната дружба, която ги свързваше. Сърцето на старшия помощник пак се сви както в оня миг, когато се наведе над смъртно ранения капитан. За последен път погледна той в очите на приятеля си, които изведнъж загубиха обикновената си сериозност и гледаха старшия помощник по детски открито и ясно. Побелелите устни се разтвориха. Илин долови слаб шепот: „... на вас... запазете за...“ И старшият помощник не узна дали капитанът говори за кораба, или за своята заветна тетрадка.

От няколко години капитанът пишеше записки по историята на руския флот.

„Историята на руския флот — неведнъж казваше капитанът на Илин — се дели за мене на три части. Първата — това е военният флот, който има голяма официална история. Втората — търговският флот, който няма такава история. Дълга върволица се е точила от царстващия дом (тук капитанът пуцаше една здрава морска псувня) до собствениците. Кому е трябвало да пише там история? Но руският търговски флот е расъл и се е развивал, давал е прекрасни моряци и това той не дължи никому освен на руския народ. За него вие ще прочетете в разни произведения, учебни и литературни. Но съвсем никаква история нямат ония руски моряци, които не можеха да намерят място в царска Русия и бяха принудени да отидат на чужди кораби. За тия понякога прекрасни моряци не се знае нищо, те нямат никаква история. Тая празнина се мъча да запълня аз. Та нали съм от стар моряшки род и знам много работи...“

Всичко това Илин си спомни сега, изправен на повредената палуба на „Котлас“.

* * *

Двата газени фенера, които се люлеят и пушат, са безсилни да разсеят душния мрак. Водата е над пояс. С всеки размах на кораба тежката водна маса страшно и глухо удря в преградките. Тая черна вода, която изглежда невероятно дълбока, е най-неумолимият, опасен враг.

— Уф, че студ! — чу се ясен млад глас някъде в тъмнината.

— Нищо, Витя, сега ще се сгреем! — отзова се друг, въздрезгав глас. — Хайде, Титаренко, давай я насам.

— Не може да се подпре, изтласква го...

— А де е нашият великан?

— Курганов, ела да помагаш!

— Не мога, ние сме тук с механика...

— Спри! Ето улучихме... Хайде натисни, дръ-ъ-ж. Ех, проклетата!...

— Пак ли я изблъска? — попита отгоре Илин. — Сега ще сляза... Прекарай я под надлъжната корпусна греда... Стой! Хайде, бий де!

Удари на чук, плясъци на вода, силни викове пълнеха тъмното и тясно помещение.

— Тфу! — запъхтян се изплю някой. — Насърбах се...

— Как е, вкусна ли е трюмната водичка? — пошегува се с него друг глас.

— Като че ли свършихме, Матвей Николаевич? — тихо попита Илин.

— Засега всичко е готово — отвърна вторият механик Головин, който неспирно плюеше.

— С тунела се справихме — продължи старшият помощник. — Ами в машинното?

— Там нищо не може да се направи! — И невидимият в своя кът механик махна с ръка, която се появи в светлината на фенера. — Гребният вал е огънат, лойниците пропускат, най-задното кърмово отделение е разбито, преградата е разбита, коридорът е повреден — каквото и да правим, ще наляга...

— Да, няма с какво да се затегне — съгласи се старшият помощник.

Измокрените до кости моряци излязоха на палубата, дето изведнъж се разтрепераха от студения вятър. Слънцето беше залязло,

но беше още достатъчно светло, за да види човек колко гъста е мъглата — дори руданът на издигнатия нос на „Котлас“ се губеше в нея. Петимата мокри, треперещи хора погледнаха Илин и на лицата им беше изписан един и същ въпрос. Младото красиво лице на третия помощник изглеждаше смутено, механикът злобно захапа устната си, а великанът-огняр мрачно се въсеше. Илин нареди на всички веднага да се преоблекат и подкрепят, а сетне да дежурят поред при корабната камбана, оцеляла на изкривената греда. Това беше единственото средство, с което можеха да известят за себе си — да бият камбаната. Дежурният трябваше да прави това внимателно, като през всичкото време се ослушва, и щом чуе нещо — да прекрати и повика всички горе. „А сетне — каквото покаже съдбата!“ — заключи Илин и съпроводен от малобройния си екипаж, тръгна към каютата си.

* * *

— Приижда ли? — рязко попита механикът.

— Още тридесет сантиметра.

— Доста, дори твърде много! — и механикът въпросително погледна старшия помощник.

— Пускайте я — разпореди се Илин. — Бензинът е малко, но друг изход няма.

Механикът повика с ръка огняря и двамата изчезнаха в тъмнината. Скоро към мерните удари на камбаната се прибави пъхтенето на мотора. Механикът свърши регулирането и любовно помилва гладкия зелен цилиндър на бензиновата помпа:

— Спасявай ни, мила!

Леко смутен, той погледна изправения с фенер в ръката огняр. Но огнярят се вслушваше в звука на мощната водна струя, която се изливаше зад борда, и одобрително кимна:

— Малка, но си я бива! Ех, само бензинът да стигне!... — Огнярят млъкна и със съвсем друг тон завърши: — Да вървим, Матвей Николаевич.

Тъмната безпросветна нощ, надвиснала над кораба, се точеше бавно. Моряците се събраха в каютата на старшия помощник, по-близо до изхода. Дежурните при камбаната се сменяваха — влизаха

вкочанявали, сгряваха се с приготвената на масата чашка. Много пъти старшият помощник и механикът слизаха в трюмовете да измерват водата. И с постепенното минаване на времето, приближавайки се към разсъмване, все по-малка надежда оставаше за спасение на кораба. Притокът на вода се усилваше. Глухият стон на преградките и скърцането на подпорите говореше за нарастването на налягането на водата. Ако на всичко отгоре се свърши и бензинът за помпата... Моряците се мъчеха да не мислят, подслаждаха мрачното очакване с шегички и разкази, но най-подир всички млъкнаха. В тишината на едва осветената каюта зловещо и настойчиво долитаха редките камбанни удари, сякаш упорито повтаряха: „Не, не...“ Минута тишина, нарушавана от слабото тракане на помпата, и отново: „Не, не...“

Огнярят изведнъж смутено се усмихна:

— Изпей ни нещо, Витя...

Останалите го подкрепиха.

Третият помощник Виктор Метелицин не дочака да го молят повече. Младото му лице порозовя и стана мечтателно, още щом пръстите му докоснаха китарата, която донесе от каютата си. Висок, силен глас запя позната на всички песен. Метелицин пееше понаведен на една страна и дигнал красивото си лице към мъждивия фенер. Мракът в каютата, квадратът на бялата покривка на масата и долитащите през отворената врата настойчиви камбанни удари, които вече не им се струваха зловещи, а като че ли акомпанириха на песента... Дълго ще помни тоя час пред разсъмване всеки от четиримата моряци, които слушаха младия помощник.

*Родино, ти страда и плака
със своята обич по нас.
Ти дълго, ти дълго ме чака...*

Гласът на певеца пресекна. Последната висока нота още звучеше в китарната струна, когато, сякаш се подчини на певеца, внезапно млъкна и камбаната. Илин бързо изтича при матроса Чегодаев, който дежуреше.

— Мотор, Антон Петрович! — прошепна матросът.

На Илин се стори, че долови едва различимо боботене. Моряците дълго стояха в безмълвието на нощта. После пак пуснаха помпата, която бяха спрели.

Наближаваше да съмне, но мъглата не пропускаше слънчевите лъчи и контурите на кораба изплаваха от дрезгавината на утрото много бавно. Илин упорито се мъчеше да определи с младия помощник скоростта на относа на кораба и след дълги пресмятания се убеди, че корабът през нощта е бил силно отнесен към юг-югоизток и се е приближил към вражеските брегове. Изчезна последната надежда за помощ: „Котлас“ беше приел твърде много вода, за да може да се държи дълго на повърхността, а беше отнесен и много далеч.

Под изпитателния поглед на другарите старшият помощник запази спокойствие. Той не искаше да им съобщи печалните вести, преди хората да се подкрепят, и с бодър вид председателствуваше на масата, която по чудо задържаше чиниите на своята наклонена плоскост. Дневната светлина след пълната с тревоги нощ като че ли обещаваще скорошно пристигане на помощ. Моряците се поободриха.

Изведнъж Головин промени лице, отмести шумно стола си и се втурна на палубата. Всички млъкнаха, бързо разбрали каква е работата: помпата беше спряла. Това значеше, че варелът бензин, скачен с маркуч за резервоара на мотора, се е изпразнил и следователно до гибелта на „Котлас“ оставаха броени часове.

— Да идем, приятели, на палубата, на простор, да се посъветваме! — Тия необикновени думи в устата на строгия старши помощник подчертаваха настъпването на критичния момент.

Поради напречния наклон на кораба мъчно се стоеше на палубата. Петимата моряци се опряха с гърбовете си о предната стена на корабоводачната кабина, която ги защитаваше от вятъра, и очаквателно гледаха Илин. Сгърбен и разкрачил крака, за да противостои на люшкането, той обмисляше ония прости и страшни думи, които сега беше длъжен да каже на другарите си. Вълните заливаха кърмата и налитаха на палубата откъм наклонения борд. От време на време корабът потръпваше, сякаш по голямото му тяло пробягваше гърч, и малката камбана глухо звънваше.

— Приятели, няма вече надежда да запазим кораба — почна тихо, без да вдигне глава, старшият помощник. — След един час „Котлас“ ще отиде на дъното. Отнесени сме от вятъра и течението към

бреговете на Норвегия, окупирана от германците. Лодките са разбити. Има спасителни салове, но дълго няма да можем да се задържим на тях, а могат да ни приберат... могат да ни приберат само враговете. Значи — плен. Ако оцелеем и се доберем до брега — пак плен... или...

Старшият помощник открито погледна побледнелите другари.

Механикът зиморничаво потръпна. Той си представи парче мръсна земя, обградена с бодлив тел, и зад него — множество измъчени, измършавели хора с погаснали очи... „Не, никога!“ И сякаш му отговаряше, Метелицин закрепця:

— Само не плен! — и стисна тежкия автоматичен пистолет.

Шестимата моряци стояха лице с лице с непоносимата за мъжествени хора участ — да загинат без борба.

— Излишно е — отстрани револвера на помощника огнярят Курганов. — Аз мисля така — удари огнярят с грамадния си юмрук по стената на кабината: — не бива да се оставим да ни пленят, но не е редно и така да умираме. Трябва да се доберем до брега. Ще излезем и ще се бием... Аз например за по-малко от десетина души няма да се продам. А свършат ли се патроните — с това винаги ще успеем... — и Курганов посочи револвера.

Сякаш горещ вятър облъхна моряците от думите на огняря. Смъртта в бой не изглеждаше тежка. Метелицин бързо скри револвера. Илин силно стисна ръката на огняря.

Мъглата се разсейваше, видимостта се подобряваше.

— Да свържем двата сала — разпореди се старшият помощник, — иначе ще ни отнесе бързо на разни страни. Какво сте приготвили? — обърна се той към Метелицин.

— Вода, галета, шоколад, вино... — изброяваше помощникът.

— Водка, спирт. А салами има ли?

— Има.

— Вземете още един автомат от каютата на капитана. Револвери имат трима, една винтовка в запас, натоварете всички патрони. Компас, фенер, дневникът и картите на района за всеки случай... Не забравяйте да си привържете здраво и ботушите!

Старшият помощник критично прегледа как са завързани денковете за саловете и се затече в капитанската каюта. Загърна грижливо дебелия черна тетрадка в една мушама и бегом се върна на палубата. Нарастващият наклон на кораба принуждаваше да се бърза:

водата от десния борд приближаваше вече до централната надстройка, кърмата се скри сред вълните. Илин пхна тетрадката на капитана заедно с картите и дневника в една тенекиена кутия.

Плъзгайки се по мократа наклонена палуба, моряците примъкнаха двата свързани сала по-близо до кърмата, надянаха спасителните нагръдници и бързо изпиха по чаша водка. Огнярят, старшият помощник и кърмчията се въоръжиха с гребла, за да откарат сала по-далече от потъващия кораб.

Решителната минута приближаваше, но моряците неволно се бавеха на палубата. Вътре в кораба се раздаде глух шум, приличен на тежка въздишка. Корпусът потръпна и почна забележимо да потъва.

— Време е! — рязко изкомандува старшият помощник.

Моряците се изправиха и обгърнаха с поглед палубата, прощавайки се с любимия кораб. Чакаше ги самотност и пълна неизвестност. Илин се намръщи и като се хвана за брънката на въжето, затегна сала през фалшборда^[6]. Вълните приеха моряците в ледените си обятия. Саловете се отдалечиха.

— Ех, че вода!... — с голямо усилие продума механикът.

Никой не отговори. Всички гледаха към „Котлас“.

Всеки, който си представя гибелта на кораб само по картинки, обикновено си рисува кораб, потъващ с носа във водата, с въртящи се във въздуха винтове и с развяващ се на кърмата флаг. Но страшно е с очите си да видиш потъващ кораб, особено когато потъва с кърмата си. Корабът сякаш пада възник, издига в гърчове високо нос, сетне бавно се преобръща, показвайки покритото си със слиз, обрасло дъно, грозно, подобно на разложен труп, и бавно изчезва във вълните. Такова зрелище се изпречи пред очите на моряците от „Котлас“, които вятърът и течението отнасяха в морската далечина.

* * *

Никой от тях не можеше да каже колко време беше минало — може би само няколко часа, може би няколко денонощия; в съзнанието на моряците бяха престанали да съществуват обикновените човешки представи. Само волята още живееше в тия полумъртви тела. Тя караше хората да вдигат глава над заливащите ги вълни и да се държат

за въжето с ръце, пъхнати до лакът в брънките: китките на ръцете, отекли и сгърчени, не можеха вече да служат на моряците.

Инстинктивното усещане на близостта на брега проникна в отслабващото съзнание на старшия помощник. Илин вдигна натежалата си глава и известно време се бори с плаващите в очите му черни петна. Най-сетне можа да види, че брегът е съвсем наблизо. Мъглата, която беше рядка в морето, се сгъстяваше около брега. В дъното на скалистия коридор — фиорда, — черните врати на който привлякоха вниманието на Илин, мъглата беше като плътна сиво-синя стена.

— Бряг! Бряг! — дрезгаво извика огнярят.

Моряците се размърдаха, събрали остатъка от силите си. Илин извади заветната бутилка със спирт. Деветдесет и пет градусовата течност се вливаше в гърлото и в очите на моряците се появи жив, смислен блясък. Илин дотолкова дойде на себе си, че каза на огняря:

— Хубав десант ще направим сега!

— Трябва да се скрием на брега, додето дойдем на себе си — обади се Курганов.

Стръмните тъмносиви стени на фиорда се приближаваха и израстваха, изплували от мъглата. Сега течението отнасяше моряците наляво, зад един скалист нос или остров, зад който фиордът се разклоняваше, като издигаше по средата скалист клин. От клина се простираше ивица равна земя, обрасла с дървета, есенният листак на които едва се червенееше през мъглата. По-нататък нищо не се виждаше, а близо до устието на фиорда, по урвения каменен нос, се очертаваха четири бели къщички, които се спускаха една след друга по полегатия склон.

Пред носа вълните започнаха да блъскат саловете. С голям труд моряците можаха да избиколят носа и се озоваха в спокойна тъмна вода, в беззвучния полумрак на гъстата мъгла. Отвесните скали се отдалечиха и образуваха полукръгло заливче. Близкият бряг на заливчето представляваше струпани огромни камъни, разделени от тесни протоци. Между тия камъни се виждаха две високи мачти на ветроход, а по-нататък през мъглата смътно се рисуваше цяла гора от мачти.

Илин тихо цъкна с език от изненада. Моряците със своя сал внимателно се придвижваха по протока, укрити надеждно от

надвисналите от двете страни черни камъни. Тесният отвор се прегради от стърчилото на кораба, мачтите на който моряците бяха забелязали при входа в заливчето. Напрегнато изпълнали шия, и шестимата се мъчеха да разгледат тоя кораб. Нещо в неговия външен изглед подсказваше, че корабът отдавна не е плавал в морето; дървеното стъкмяване беше прибрано, а шевовете, натъпкани с кълчища, се виждаха като ясни сиви линии по черния борд.

Моряците завързаха тихо сала за тъпия нос на ветрохода и внимателно се послушаха. Никакъв звук не долиташе от палубата или отвътре. Корабът очевидно беше пуст. Старшият помощник мълком кимна. Другарите го разбраха без думи. По тясната ивица вода между левия борд на кораба и каменистата урва хората бързо се добраха до кърмилото с надежда да се качат по него на кораба и видяха висещата по правоотрязаната кърма въжена стълба.

Не беше трудно да се изкачи човек по стълбата, като се залови здраво за кърмилото, но се оказа, че на моряците не достигаше сила за това. Най-сетне огнярят с отчаяно усилие изтика старшия помощник нагоре и скърцайки със зъби от напрежение, сам се изкачи с въжето на шия. На палубата всичко се завъртя пред очите и на двамата. Илин падна, но огнярят устоя и започна да размотава въжето, за да помогне и на останалите да се изкачат на палубата.

Изведнъж някъде долу заскърцаха дъски под нечии тежки стъпки — на палубата израсна една огромна фигура в синя рубашка, високи морски ботуши и... спря изумена. Вятърът разрошваше светлите като слама коси и тясната златиста брада, с която беше обрасло едрото смело лице на непознатия. Курганов се изправи — двамата светлокоси великани стояха един срещу друг. Илин също се вдигна и застана до огняря.

Високият норвежец изпитателно разглеждаше непознатата униформа и каза нещо, като посочи към морето. Илин и Курганов се спогледаха, сетне старшият помощник решително каза по английски.

— Руски моряци... спасихме се от потънал кораб.

— Ръшън, ръшън... — забрътви норвежецът, явно развълнуван. Той посочи с ръка около фиорда и добави, като кълчеше английските думи: — Германци, има навсякъде, ще ви хванат... — и сви в юмрук разтворената си длан.

Огнярят тръсна глава и се престори, че се прицелва с винтовка. Норвежецът отново изгледа внимателно моряците — едва забележимо присмехулно пламъче блесна в спокойните му очи. В този миг иззад борда се появи главата на Метелицин. Безпокойството за другарите беше дало сили на останалите върху сала и те бяха почнали да се катерят на ветрохода. Норвежецът неволно се дръпна назад, но огнярят го взе за ръка — просто, по другарски — и го заведе до борда. Норвежецът пак се затревожи и произнесе няколко думи, от които една беше английска: „скрийте“. С негова помощ моряците вдигнаха на борда саловете, а сетне с красноречива мимика норвежецът обясни, че скоро ще задуха вятър от фиорда и ще прогони мъглата; затова всичко от палубата трябва незабавно да се махне.

Спуснаха саловете в трюма. Норвежецът запали фенер и поведе нечаканите гости долу, в носовата част на ветрохода. Превит одве, той се гмурна в ниската вратичка на едно малко помещение, нещо като склад или шкиперка, и закачи фенера на тавана, като трополеше енергично с грамадните си тежки ботуши. По негов знак моряците се намериха зад масивната преграда в малка каюта, затрупна със стари корабни платна, които норвежецът постла на пода.

На тавана се подаваше петата на стърчилото, обхваната от железни пръстени и обградена с масивни дъбови греди. Съответно на наклоненото положение на стърчилото таванът на каютата се издигаше към носа, а към изхода се снишаваше така, че можеше да се влезе само ако силно се превиеш. Неподвижният въздух, пропит от миризмата на смола, на стари корабни платна и на дъб, се стори на моряците горещ — техните нашибани от водата и вятъра лица пламнаха. Домакинът коленичи и поднови жестикулацията, като повтаряше често по английски: „Не отваряйте! Не отваряйте!“ Илин обясни на другарите, че норвежецът навярно се кани да си отиде и моли русите да не отварят, ако някой се качи на кораба. Когато се върне, ще им почука така: юмрукът на норвежеца даде по пода два пъти двойни удари, както бият склянките^[7]. Илин каза на норвежеца „Йес“ и той бързо излезе, като притвори грижливо вратата.

Известно време моряците мълчаливо се споглеждаха. Топлото помещение приятно ги обгръщаше и замъгляваше разсъдъка им. Приспиваше ги.

— А не отиде ли този приятел да доведе фрицовете? — тревожно попита механикът, изразявайки общото недоверие, което породило у моряците бързото излизане на домакина.

Само огнярят енергично запротестира:

— Аз пръв го посрещнах и надникнах, може да се каже, в самата му душа, когато си мислех дали да го фрасна по кратуната. Не, той е моряк и смел човек, няма да държи за фашистите, които сквернят родината му. Можем да му вярваме.

Старшият помощник подкрепи огняря.

— Каквото и да правим, няма къде да се денем, оръжието ни е с нас, норвежецът не знае за него. Скоро ще се мръкне. Ще се барикадираме здраво и ако почнат да чупят вратата, бездруго ще чуем. Затова пък ще си отдъхнем както трябва, а сетне... Утрото е по-мъдро от вечерта.

Всички се съгласиха със старшият помощник. След като залостиха здраво яката врата с болта и с намерения до него вител^[8], моряците почнаха да се събличат и да изстискват мокрите си дрехи. Неизразимото усещане на топлик, покой и слабост завладяваше измъчените хора, но все пак им стигна сила да развържат денка с оръжието. Автоматите и винтовките бяха грижливо изтрити и сложени по три от всяка страна. Моряците се покриха с няколко ката корабни платна, притиснаха се един до друг с голите си тела и почти начаса се унесоха в най-дълбок сън.

Глухо, сякаш отдалече, Илин дочу в съня си неясен шум, сетне на вратата се почука. С рязко движение старшият помощник отметна платната и седна. Сънят му отлетя. Мръщейки се от болка във всички мускули, Илин разбуди другарите си. В това време зад вратата се раздаваше настойчиво „чук-чук-чук-чук“ — условните удари на домакина.

С револвер в ръка, снишил се, старшият помощник тръгна към вратата, а зад него, насочили плоските щикове, се строиха останалите. Щом се отвори вратата, моряците видяха мътната дневна светлина, която падаше отгоре през люка. Зад вратата познатият глас на норвежеца каза някому няколко думи на своя език. Запъхтян и с гръб, опрян о ниския горен праг, в каютата се вмъкна белобрад старик, на ръст почти колкото самия домакин, който вървеше след него, и тутакси притвори вратата.

Двамата чужденци изумено разглеждаха необикновената картина. В ниския душен склад, под тавана, отрупан с накачени мокри дрехи, слабата светлина на фенера едва осветяваше шестимата съвсем голи мъже, стиснали оръжие в ръка. Старикът сурово се усмихна и каза нещо на домакина, който се обърна към моряците, като кълчеше както преди английските думи:

— Ето. Стар моряк. Той може. Няма германци. Горе караули още един човек.

Старикът пристъпи, отстрани безстрашно автомата на огняря и с облекчение изправи гръб и седна. Домакинът попипа дрехите на моряците, поклати глава, бързо ги събра в един вързоп и излезе навън.

Моряците седнаха срещу старика, все още с оръжие в ръка. Стариият норвежец огледа всекиго с острите си, дълбоко сложени очи, почеса с пръст гъстата си брада и заговори по английски. Всички, дори и ония, които не знаеха езика, слушаха внимателно. Домакинът тихо влезе, седна на пода и се присъедини към слушателите. Старикът смигна на моряците и запуши воняща лула. Едва сега моряците си спомниха колко отдавна не бяха пушили. Намери се парче книга, свиха се две грамадни цигари и тръгнаха от ръка на ръка, а Илин внимателно измъкна от кобура на револвера вярната си лула. Моряците се наслаждаваха. Само непущещият Курганов кашляше и ругаеше, а от време на време му пригласяше и непущещият домакин.

Старшият помощник почна да превежда на другарите си думите на старика:

— Попаднали сме в един фискевер (рибарски порт). Германците имат тук отряд брегова охрана, но морската база е в съседния фиорд. Тоя ветроход стои вече отдавна тук, докаран от Кумагсфюр; корабоводачът избягал при англичаните, командата също се пръснала. В заливчето има около шестдесет рибарски моторни кораба. На риболов не излизат — не искат да снабдяват германците, а другояче германците не им разрешават да излизат в морето, пък и гориво няма. Нашият домакин живее тук, защото германците го изселили заедно с брат му от къщи на другата страна на фиорда — къщата потрябвала за бреговата охрана. А той харесал тоя ветроход: помещението — просторно и не вижда омразни фашисти. Снощи нашият домакин изтичал до селището и рибарите се събрали на съвет: какво да правят с нас? Старикът ме попита какво мислим ние самите. Казах: „Мислим да

се бием с германците. Всеки моряк струва десет германци, така че — за шестдесет гарантираме.“ Той отговори, че тук те са над шестстотин. Но шегите настрана. Рибарите решили, че ако дойде до бой, германците ще избият всички на сто километра наоколо или ще ги натикат в затворите — ще кажат, че са укрили парашутисти. Рибарите предлагат да ни помогнат да избягаме и колкото може по-скоро. От залива не може да излезе нито един моторен кораб — няма гориво. Освен това моторът дига шум. Най-добре — на тоя ветроход, на който сме сега: той се намира на много сгодно място, до самия вход в залива.

По това време на годината винаги има мъгли, когато вятърът е откъм морето. Привечер вятърът се променя — духа от фиорда на запад — и прогонва мъглата в морето. Ако сполучим да излезем веднага, заедно с мъглата, успехът е сигурен. Ветроходът върви безшумно и през нощта ще можем да се намерим далече от брега, в зоната, дето патрулират английски кораби. Привечер, в мъглата, ще дойдат на кораба рибари от селището — ще поставят напречниците и ще вържат платната. Разбира се, корабът е голям, морски, и за нас ще бъде много трудно да се справим с платната. Освен това — и опасно: стъкмяването е старо. Но друг изход няма — не се наемат да ни преведат в планините при партизаните: нямат опитен човек. А какви юнаци! Кажат ли нещо — свършено: тая нощ, докато сме спали, докарали тук две бурета с вода, продукти, макар че те самите нямат какво да ядат, донесли извара, солена риба, ечемичен хляб. Това се казва хора! А ние сме спали повече от дванадесет часа — завърши старшият помощник. — Е, как ви се струва? Аз мисля, че работата я бива, а?

— Разбира се, че я бива! — в хор се обадиха моряците.

— Да — обърна се Илин към старика по английски, — но нима германците няма да забележат изчезването на един голям кораб?

— Това е наша работа — отвърна старикът. — Цяла нощ е пред нас. Ще докараме един стар голям ветроход и ще го потопим тук, за да му стърчат мачтите.

Домакинът донесе изсушените край печката дрехи и цял котел горещо кафе.

— Другарю старши помощник — неочаквано каза Курганов, — попитайте го — и огнярят кимна към домакина, — може би и той ще дойде с нас? Какво, ще прави тук, при германците? Добър човек е.

Старикът с присмехулно пламъче в очите преведе на домакина въпроса на старшия помощник. Домакинът се усмихна и бързо заговори по норвежки.

— Не може — казва, — ще пропадне семейството му. Брат му откарал и двете семейства — своето и неговото — в Рерос: там чичо му работи в лесничейството. През зимата и той ще отиде там.

— Жалко, такъв добър човек! — отговори огнярят. — Е, запишете му името и адреса, хубаво ще е да се срещнем след войната... Ами къде сме попаднали?

— По дяволите, не мога да разбера името на селището, те така го произнасят, че... — смутено си призна Илин. — А районът се нарича Лопхавет, между големите острови Серьо и Арньо. Значи на североизток от Тромсе.

Моряците силно стиснаха ръцете на норвежците. След това старшият помощник, изпълнявайки общото желание, написа на две листчета имената и адресите на съветските моряци и ги даде на двамата норвежци. Старикът грижливо сгъна бележката и докато ѝ диреше място някъде в пояса си, каза няколко отривисти думи.

— Той казва, че трябва добре да я скрие — преведе старшият помощник: — ако я видят германците, смърт го чака.

Норвежците си отидоха. Моряците, възбудени от събитията, оживено обсъждаха по-нататъшния план на действие.

— Какво казвах аз! — тържествуваше Кургалов.

— Не бързай да се радваш — измърмори Титаренко. — Всичко това може би е номер, за да ни арестуват по-лесно...

— Я не грачи, гарго! — сърдито го пресече огнярят. — Не може фашистката гад да развали всички хора. Има още хора... В себе си вярваш, а другите мислиш, че са по-лоши от тебе, а?

Смутен от неочакваното красноречие на огняря, кърмчията млъкна. Илин заповяда на другарите си да не се показват на палубата и реши да прегледа кораба, а главно — състоянието на кърмилното предаване и внимателно се изкачи по скърцащите стъпала нагоре. Дървеният похлупак, който прикриваше люка откъм носа, пречеше да се вижда морето; затова пък фиордът беше цял като на длан.

Тесният език почти черна вода се вдаваше далече навътре между стръмните планини. Мрачни, избраздени с цепнатини скали се спущаха към бреговете. Пръснатите покрай брега къщички плахо се

притискаха о подножието на скалите. Малко по-нататък на каменна площадка се издигаше странна постройка. Ограда от къси стълбчета поддържаше няколко люспести дървени стрехи, които се издигаха една върху друга. Сякаш върху една къща беше поставена друга, по-малка, а върху нея, точно по същия начин, лежеше още по-малка, с четиристенна стряха, която завършваше със заострена куличка с висок шпил. Зданието бе украсено с железни ветропоказалци във вид на драконови глави с раззината паст и с изплезен тънък език.

Учуден от странната архитектура, Илин дълго се взираше, докато различи малки кръстове. Навярно това беше старинна норвежка черква. Дървото, почерняло от времето, и ъловатата, устремена нагоре форма на зданието рязко изпъкваше на фона на сивите оголени скали. Драконовите глави гледаха мрачно и заканително. Тъмни ели обграждаха черквата, а отдира по планините вече кацаха белезникави навъсени облаци. Илин изведнъж почувствува скръбта, която идеше от тая пълна с хладен покой северна обител.

Като се криеше зад борда, той излезе на палубата. Височината на мачтите отначало му се стори — нему, свикналия с параходи — несъразмерна. Предната мачта имаше напречници, следователно и прави платна, задната мачта беше стъкмена с надлъжник и наклонник — корабът беше бригантина^[9]. От двете страни на люка, който Илин току-що беше напуснал, имаше две лебедки за повдигателните въжета на напречниците. „Марселите са разрязани, с лебедките може би ще се справим“ — си помисли старшият помощник, бързайки да си припомни своята ветроходна практика, която някога бе минал в мореходните класове. Сложните кръстосвания на въжетата, които ту се извиваха високо и приличаха на тънка паяжина, ту слизаха от мачтата надолу — към бордовете, на палубата, към стърчилото, към другата мачта, — изглеждаха съвършено непостижими. А на него, началника, му предстоеше да управлява този кораб, да командува.

Илин се намръщи и погледна морето. По-наляво от стърчилото, покрай черната сянка на скалите на фиорда, морето се преграждаше в далечината от верига куполообразни, близко разположени острови. Те приличаха на кокалчетата на исполински подводен юмрук, които се издаваха над морската повърхност. „Ще обиколим носа, ще държим по-вдясно и едва след десетина мили ще легнем на чист запад“ — продължи да съобразява старшият помощник. Стъкмяването на кораба

все още не му даваше покой. „Да беше шхунка^[10]... и всичко друго, само че по-малко и с наклонни платна...“ Той се преви през борда и прочете надписа на носа: „Сволвер“.

Предсказанието на старика-норвежец се сбъдна съвсем точно. Привечер фиордът се изпълни с много гъста мъгла, още по-непроницаема от вчера. Моряците излязоха горе и веднага грабнаха пушките: на палубата една подир друга започнаха да израстват човешки фигури. Скоро корабът беше пълен с хора. Бавно, но без да губят нито една излишна минута, норвежците обтягаха въжетата, измъкваха, разгръщаха и вдигаха платната, като се усмихваха на руските моряци. Управляваше ги набит старик, който ниско подвикваше на работещите.

— Той е стар капитан — обясни на Илин познавачът на английски, който беше идвал сутринта.

Опасната работа се приближаваше към своя край. Набитият капитан дойде при Илин и му стисна ръката:

— Аз съм Оксхолм. Всичко е готово. Поставих платната по линията на вятъра, какъвто е сега. Духне ли от фиорда — за такова положение напречниците трябва да бъдат поставени за заден страничен вятър. Когато вятърът ревне от фиорда, няма да имате време да обръщате напречниците: прекъсвайте котвените вериги и тръгвайте. Да, и още нещо: съвсем горните платна не сме поставили. Те са изгнили. Предните триъгълни платна също не са всички. Вместо горното междинно триъгълно платно поставихме платното за в случай на буря.

— Благодаря — отвърна Илин, когато съобрази, че няма най-горното платно — онова, което стоеше на същата оная ужасна височина, която го порази в първия момент, и облекчено въздъхна.

Вятърът стихна, слабо пляскащите платна увиснаха, времето за бягство приближаваше. Бършейки си потта, норвежците мълчаливо като преди приятелски стискаха ръцете на съветските моряци или ги тупаха по рамото и изчезваха зад борда. Курганов прегърна домакина на ветрохода, като му повтаряше фамилното си име, додето той не произнесе почти чисто: „Кургановф“.

— Вятър и сполука! — долетя иззад борда гласът на капитан Оксхолм. — О, вятър има, разклепвайте веригата. Гуд бай!

Платната, които се губеха в мъглата над главите на моряците, огладиха гънките си. Вятърът от фиорда тихо зашумя във въжетата. Оставаше малко време. Огнярят се въоръжи с отрано приготвените инструменти и почна да избива желязната клечка, разединявайки горното парче на котвената верига; механикът се залови за другото. Мъглата заглушаваше ударите, но все пак те се разнасяха из залива. С грохот, който накара моряците да трепнат, котвената верига падна във водата, след нея — другата. Едва доловим тласък мина по кораба; бавно, почти неусетно той тръгна. С увеличението на скоростта най-после кърмилото започна да действа, и то навреме: дори и в такава мъгла можеха да се различат напред смътните контури на скалистия нос.

— Кърмилото наляво! — тихо изкомандува Илин, без да сменя ръка от кърмилното колело.

Тъпият тежък нос едва чуто пляскаше о водата: вълнението стана попътно, стърчилото бързо се метна наляво. Титаренко, ухапал устна, завъртя кърмилното колело в обратна посока.

— Пада под вятър, задържай! — шепнеше Илин, като се взираше в сивата стена на мъглата, която стърчилото на кораба промушваше.

За щастие изходът на фиорда беше широк. Като отминаха носа, Илин зави на север по посока към вятъра. В гъстата мъгла корабът безшумно плаваше в открития океан, напущайки норвежкия бряг, дето съвсем неочаквано за самите тях съветските моряци бяха получили другарска подкрепа от толкова хора. Предсказанието на стария моряк се сбъдваше — бригантината не срещна никого.

След един час тя пак легна на запад със заден страничен вятър и тръгна явно по-бързо. Старшият помощник събра малобройната си команда, каза ѝ, че ще трябва пътем да изучава ветроходната наука и ѝ предложи засега да се запознае със стъкмяването на бригантината.

— Поблъскайте си главите, мислете как да се оправим в случай на нужда. Всички познавате лодъчните платна, изучете сега настоящите. Ето например корабът бяга от вятъра, значи трябва...

— ... да се намали площта на платната на предната мачта — бързо отговори Метелицин.

— Правилно! Макар и неизгодно, но ще трябва да приберем брамсела^[11]: малко ни са платната на задната мачта нямаме уравновесена ветрилна площ. Всички трябва да се заловим за тая

работа, а аз не мога да се отделя от кърмилото, додето Титаренко не свикне.

— Ние четиримата — обади се механикът.

И моряците се спуснаха към лебедките.

Бригантината отиде далече в открито море и силно се люшкеше върху големите вълни. Метелицин пръв стигна площадката на мачтата и стараейки се да не гледа надолу, се покатери по страничните крепители, като се добираше до горния мачтов напречник. Палубата се губеше в мъглата, мачтата чезнеше далече долу, а вторият удължител на мачтата изглеждаше крайно тънък. Чуваше се от време на време как пращи в съединителя.

При всеки наклон на кораба мачтата описваше дъга във въздуха. Когато бригантината потапяше нос, мачтата сякаш се проваляше под Метелицин и той конвулсивно се вкопчваше за напречниците на страничните крепители. Още по-лошо се стори на младия моряк, когато вълната издигна кораба — огромната мачта връхлетя върху него, сякаш желаше да го удари, краката му отидоха напред и той увисна над палубата с гърба надолу. По челото на Метелицин изби пот, леко му се повдигаше от необичайната височина. Но той бързо се съвзе и можа да разгледа устройството на разните въжета.

С общи усилия на крепителните плочки при бордовете на кораба бяха намерени краищата на тия въжета — десни и леви. Притиснали с корем платното и опрели нозе в неустойчивите, люлеещи се като люлка висулки^[12], „параходните мореплаватели“ успяха да се справят с необикновената задача. Въпреки тъмнината брамеелът бе прибран.

Вятърът много се усили и започна да се изменя, но екипажът на бригантината беше вече посвикнал с въжетата. Напречниците бяха обърнати както трябва, ветрилната площ бе уравновесена и старият кораб се носеше по морето със скорост десет възела. Единственото нещо, което смущаваше моряците, беше силното скърцане и трясъкът, който идеше някъде от дълбочината на кораба.

— Винаги ли е така във ветроходите? — попита недоумяващ Метелицин старшият помощник. — Момчетата се безпокоят да не би да се разпадне нашият кораб.

— Не знам. И според мене нещо не е в ред. Водата в трюма не се ли увеличава?

— Тече по малко, но каква теч е това: с двете помпи поизпомпахме — и е сухо вече.

— Ще слеза сам — реши Илин, — а вие останете тук.

Старшият помощник взе оставения от норвежците фенер и слезе в трюма, стъпвайки по покритите с вода несигурни дъски, наслагани върху баласта. Силен трясък изпълваше душното пространство на трюма и заглушаваше шума на морето, което се блъскаше о дървените бордове. Като се поразходи из трюма, старшият помощник си уясни, че почти целият корпус на бригантината издава трясък, а раздиращото ушите скърцане иде от корабните мачти. Илин постоя и се върна на палубата.

— Лошо, разбира се — отговори той на въпроса на помощника. — Дявол го взел, разхлабил се е нашият кораб, пък навярно и неподвижното въжено стъкмяване би трябвало да се обтегне още веднага.

— Нощта е като въглен, къде ще го обтягаме с един-единствен фенер!

— Опитайте се все пак.

— Сега ще започнем.

— Вземете фенера!

— А на вас не ви ли трябва при компаса?

— Ох, моряче! — разсмя се Илин. — Не съм и погледнал компаса! Спиртът от котелната е отдавна вече изпит или изсъхнал. Накъдето духа вятърът, натам и ние, само по-скоро да се измъкнем. И не е ли все едно — запад, югозапад или северозапад? Среща с англичаните за съжаление не сме си определили. Вие навярно бихте искали това да стане по всички морски правила — при преден вятър и с промяна на курсовете? А как вие четиримата, драги, ще се справите с тия платнища? Там е майсторлъкът. Аз си имам джобен светец компас и работата е наред... Дявол да го вземе, как ми се пуши...

За Илин и за кърмчията нощта минаваше в напрегнато вслушване как свири вятърът в платната. Щом шумът на вятъра се усилваше и завиваше по-пискливо, двамата моряци вече знаеха, че корабът се е насочил към вятъра. Порасналото съпротивление на кърмилното колело незабавно сигнализираще за същото. За останалите четирима нощта мина в непрекъснатата работа с въжетата. Моряшките

ръце, свикнали с работа от съвсем друг род, боляха, а по дланите им се образуваха мехури.

На сутринта корабът срещна голямо вълнение. Вятърът поотслабна, но грамадните вълни растяха и мятаха бригантината като треска. Ходът на кораба стана неравен, през време на конвулсивните гмуркания платната тежко пляскаха. Трясъкът и скърцането се усилиха; дъските на палубата сякаш вибрираха и се огъваха под краката.

— Ще се разпадне нашият кораб, честна дума!... Ето водата почна да приижда по-забележимо — мърмореше механикът.

— Какво се плашите, Матвей Николаевич? — неуверено възрази Метелицин. — Засега добре вървим...

— Тоя „марсофлот“ не ми е по сърце, нищо не разбирам от тая работа. А когато не разбираш, не се чувствуваш добре... както и вие, мили Витя. — И механикът снизходително потупа Метелицин по рамото.

Метелицин избухна и зина да възрази, но в тоя миг се раздаде рязък, сух трясък и оглушителни плясъци — разкъсано изведнъж на няколко места, долното платно на предната мачта биеше по мачтата и предните крепители. Огромните парчета платно се завиваха около въжетата и шибяха спусналите се към платното моряци. Чегодаев получи такъв удар по лицето, че се повали на палубата.

— С нож, режете с нож повдигателните въжета! — завика отдолу старшият помощник.

Съветът дойде тъкмо навреме. Изпод напречника излетяха бели вълшебни килимчета, които се впиваха в предните крепители, сякаш не желаеха да се разделят от кораба, и полетяха, като се виеха и губеха зад издигащите се пред ветрохода огромни вълни.

Новите ветроходни матроси начело с „боцмана“ Метелицин смутено застанаха пред старшия помощник.

— Тук вие не сте виновни — мрачно каза той, — платната изглежда са много изгнили.

В продължение на три часа препускане по вълните бригантината загуби още три платна — горното платно на задната мачта, едно предно триъгълно платно и горния марсел; ту се късаха въжетата, ту се раздираше изгнилият плат. А вълните все растяха, нахвърляха се на кораба и задържаха и без това забавения му ход.

— Само да не излезе буря! — викаше старшият помощник на своя помощник сред трясъка и скърцането на мачтите и въжетата. — Жалко, че нямаме барометър. Да затегнем по-плътно люковете, да поставим макарите за движението на повратника.

— Ами с платната какво да правим? — тревожно попита Метелицин.

— С платната ли?... — провлече старшият помощник. — Ей сега. Чакайте да помислим... Повече от половината платна вече ги няма, но трябва, трябва...

— Да бяхме свалили долното платно на задната мачта — боязливо подсказа помощникът.

— Долното платно на задната мачта, то се разбира от само себе си. Тогава на задната мачта ще ни остане само това наклонно платно, което се движи по предния крепител на задната мачта. Оня ветроходен специалист каза, че то е специално за в случай на буря. Разбира се, ще трябва да свалим предните триъгълни платна, но на предната мачта ни остана едно-единствено платно и долният здрав марсел. Ще трябва да го оставим, само наглухо да го намалим. И после, струва ми се, спускат се на палубата горните напречници и наклонникът — ето това трябва да се направи. И кажи-речи, това е всичко. Започвайте от платната. Смятате, че трябва още нещо ли? — попита Илин, загледан в объркания помощник.

— Не, какво повече, Антон Петрович, но... как ще намалим наглухо тоя марсел и какво значи наглухо?

Илин разясни на Метелицин, като сам се чудеше как са могли да се запазят тъй дълго в паметта му всичките тия подробности по правото ветроходно стъкмяване. А моряците вече шетаха край бордовете и опъваха макарите и повдигателните въжета, а сетне се покатериха на напречниците. Площта на огромното платно много се намали. Моряците теглиха още и като я намалиха до крайния предел, започнаха да завързват въженцата.

— Ако поплаваме така два месеца — добри ветроходци ще излязат от нас! — каза Илин на Титаренко, който се, беше върнал при кърмилото след кратка почивка.

Украинецът кимна утвърдително, като следеше гигантската вълна със стоманен отблясък, която страшно се надигаше отдясно.

Свила крилата си, бригантината сега приличаше на голяма опърпана птица. Гъсти облаци закриваха небето. Вятърът ту отслабваше, ту налиташе на пориви и донасяше отдалече като че ли хор глухи вопли, в които понякога се връзваха пронизителни тръбни звуци.

В гласа на приближаващата се буря имаше тягостно и зловещо очарование. Исполинската ѝ мощ беше готова да се стовари върху старата бригантина, която се мятеше по вълните, и шестимата моряци се почувстваха също така самотни както тогава, когато напущаха своя потъващ „Котлас“.

Морето беснееше. Огромните, цели покрити с пяна вълни се издигаха на десетметрова височина. Вятърът с рев отсичаше гребените им и пяната, прилична на разрошени бели коси, летеше по вятъра. Сякаш всяка от исполинските вълни, като израстваше из морето, простираше дългите си ръце към кораба. Всички звуци на морето се сляха в непрекъснат тежък гръм, на който пригласяше ревът на вятъра.

Бригантината с единствен оцелял марсел се носеше по вятъра. Скърцането на кораба и човешките гласове потънаха в оглушителния тътнеж на бурята. Мачтите като че ли безшумно се люлееха и огъваха в своите гнезда, заплашвайки да се сгромолясат върху палубата. Стърчилото ту се устремяваше надолу с намерение да се забие в стръмната водна стена над дълбоката бездна между две вълни, ту се мъчеше да пробие потъмнелите облаци. По палубата се въртеше и носеше разпенена вода, която се изливаше като водопад от шканците^[13]. Понякога предната половина на кораба изчезваше, отрязана от стена пяна, която плисваше през палубата, или гигантска вълна догонваше бягащия ветроход и се прекатурваше през него. Тогава, вкопчани с всички сили за перилата, свити и затаили дъх, моряците чувстваха как под тях корабът потъва, смазан от многотонна тежест, и накрай внезапно, сякаш събрал всичките си сили, се изправя, отхвърля от себе си лепкавите пипала на морето, които, залъкатушени и разпенени, се устремяват обратно зад борда.

Старшият помощник и Титаренко, обливайки се в пот под подгизналите си дрехи, здраво държаха кърмилното колело. То се съпротивяваше и най-малката грешка на кърмилото заплашваше с незабавна гибел. Илин се стараше да предусеща в бесния танец на

вълните оная линия, по която корабът — подобно на човек, пазещ равновесие над пропаст — можеше да се надява, че ще опази съществуването си.

Останалите моряци, изнемогващи от умора, непрекъснато работеха с помпите: водата в трюма — от раздалечилите се шевове — бързо се покачваше. Никой не изпитваше страх: крайно яростна беше борбата за живот.

* * *

В просторната каюткомпания на английския кръстосвач „Фирлес“ блестеше ярка светлина. По-голямата част от свободните офицери се бяха събрали тук и се бяха разположили в удобните кожени кресла. Клатенето изтощаваше и не даваше възможност да се заеме човек за нещо или да спи.

— Ужасно нещо е, джентълмени, да бъдеш сега в морето! Нашето патрулиране съвпадна с началото на есенните бури — каза младият лейтенант на своя съсед.

— Нищо, скоро ще се приберем в базата — обади се съседът, без да отваря очи.

— Свирепо е тук морето — продължи лейтенантът. — Сега разбирам защо норвежците се славят като най-добри моряци в света!

— Где сте чували това, Нойес? — насмешливо и небрежно попита друг офицер. — Най-добрите моряци сме ние, англичаните.

Офицерите заспориха. Настроението малко се оживи. В каюткомпанията, като си избърсваше очите с кърпа, влезе още един офицер, червеното лице на когото говореше, че иде от палубата. Няколко гласа един през друг поздравиха влезлия:

— Най-сетне, Кетъринг. Сменихте ли се?

— Отегчавахме се без вашите старинни разкази...

— Какво има горе?

— Сатанински бал — отговори Кетъринг на последния въпрос. — Сега самият капитан е на мостика. Ще обърнем на попътен вятър.

— Отлично! — зарадва се някой.

— А ние тук спорехме, сър — почтително се обърна към Кетъринг лейтенант Нойес. — Очакваме вашето просветено

заклучение.

— За какво е спорът?

— Кои моряци са най-добрите в света.

— И какво решихте?

— Мненията се разделиха — намеси се офицерът, който беше започнал спора с Нойес. — Аз твърдя — ние, англичаните, Нойес — норвежците, Уотсън — японците, а Колвър се кълне, че по-добри моряци от турците няма и не е имало.

— Спорът е интересен — усмихна се Кетъринг, — но аз се боя да бързам със заключението. Мога да ви разкажа една малка история, която се е случила преди повече от един век. След това ще обсъдим всички доказателства в полза на тази или онази нация. Може ли?

Офицерите се съгласиха. Кетъринг се настани по-удобно в креслото, разкрачи дългите си крака и си запали лулата. Помълча малко и започна:

— Знаете, че преди войната работех в архивата на Адмиралтейството по нареждане на Ветроходния клуб. Между другите документи открих интересния рапорт на полковника от индийските колониални войски Чеверлендж и сублейтенанта от флота на негово величество Хубърт за причините на гибелта на тримачтовия кораб от Ост-Индийската компания „Файри Дрягън“ в хиляда осемстотин и седемнадесета година. Тоя кораб попаднал в голям циклон в Индийския океан. Вятърът налетял така внезапно, че дървеното стъкмяване на кораба било силно повредено и товарът се разместил в трюмовете поради наклона. Само опитността на изкусния капитан и героичната работа на матросите извели „Файри Дрягън“ от крайно опасното положение. За нещастие вятърът бил предвестник на страшен циклон, на който повреденият кораб в края на краищата не могъл да устои... Дявол го взел! — Прекъсна разказа си Кетъринг.

Кръстосвачът се наклони на борда си, рязко се изправи и се метна на противоположната страна.

— Слава богу, обърнахме... Когато разбитият кораб вече потъвал в океана — продължи разказа си Кетъринг, — от него забелязали един бриг^[14] от неизвестна националност, който се движел също по вятъра и догонвал потъващия „Файри Дрягън“. Тромавият широк корпус на кораба от време на време изчезвал целият в огромните вълни, само върховете на двете му мачти се виждали. Корабът се движел с

единствено платно, което не отговаряло на силата на циклона — с долния марсел. Поразени от благополучното състояние на кораба, моряците на потъващия кораб дали сигнал за помощ. Неизвестният бриг почнал да се приближава предпазливо към „Файри Дрягън“, но в това време „Файри Дрягън“ полетял към дъното...

В каюткомпанията бързо влезе старшият офицер в мушама, от която водата още се стичаше, и пътем каза на стюарда:

— Уиски!

— Да не се е случило нещо, сър? — тревожно попитаха офицерите, приповдигайки се от креслата.

— Нищо. В морето се вижда един ветроход от неизвестна националност с един марсел; плава с попътен вятър като нас.

— Какво е това, сър? — скочи Кетъринг. — Да не би да е вражески двумачтов кораб?

Сега дойде ред на старшия офицер да се учуди:

— Отгатнахте, Кетъринг! Да бъда проклет, ако зная по какъв начин. Лошо го чака. Сигнализирах — не отговориха; само запалиха, струва ми се, ракета — нещо пламна за секунда. Сега е невъзможно да им помогнем, но се движим с един и същ курс и бурята започва да утихва. Сигнализирахме им да се държат около нас, но да не се приближават, иначе ще ги потопим. Дали не е някоя германска уловка?

Старшият офицер изпи своето уиски и излезе. След него се отпрати към изхода и Кетъринг.

— Стоп! Разказа — на най-интересното място! — завикаха подире му.

— Непременно ще го доразправам, само да погледна, кораба — отговори Кетъринг вече иззад вратата.

След него започнаха да се вдигат и другите офицери.

* * *

Бурята утихна. Червените лъчи на залязващото слънце тук-там се прокрадваха през облаците. Пурпурни отблясъци змиевидно лъкатушеха по мократа палуба.

Току-що беше завършена трудната маневра — да се вдигне спасителната лодка. Хората, които се бяха събрали на палубата,

почтително се разстъпиха пред шестимата руски моряци, които старшият офицер поведе да се преоблекат.

След известно време офицерите обградиха Кетъринг, който се върна от командира:

— Е, как са русите?

— Спят — усмихна се Кетъринг и накратко разказа чудното приключение на шестимата моряци от „Котлас“.

— Това се казва приключение! — възкликна лейтенант Нойес. — Шестима „параходни“ моряци — а се справили с такъв ветроходен кораб! А ние смятахме русите за сухопътна нация.

Дългото мълчание, с което бе отбелязан подвигът на русите, бе нарушено от един висок офицер:

— Кетъринг, а края на вашия разказ? Той така чудно съвпадна с появата на кораба, че аз съм готов да мисля...

— Не сте сбъркали — бързо отговори Кетъринг. — Съдбата го доразказа вместо мене. Оня бриг на име „Ниор“ бил френски кораб, но командата била руска и след смъртта на капитана — французин — корабът бил управляван от помощника му — русин. Руските моряци показали тогава изумително изкуство. Те сполучили да спасят част от екипажа на „Файри Дрягън“, сред който се намирали и авторите на рапорта, и благополучно да се справят с циклона въпреки грубото стъкмяване и тромавия вид на брига. Започвайки тоя разказ, аз исках да ви покажа, че има нация, морските способности на която често се недооценяват...

— Стига, Кетъринг! — прекъсна го високият офицер. — Мигар смятате да поставите русите наред с англичаните? Ние сме създали цялата култура на мореплаването, науката за морето, всички флотски традиции... Та как може континентален народ да излезе толкова способен в морското изкуство?

— Струва ми се, тук работата е в особените качества на руския народ. От всички европейски нации руската се е сформирала на най-обширната територия, при това със суров климат. Тоя издръжлив народ е получил от съдбата награда — способности, силата на които е, струва ми се, в това, че русите винаги се стремят да намерят корена на нещата, да се доберат до главните причини на всяко явление. Може да се каже, че те виждат природата по-дълбоко от нас. Така и с морското

изкуство: русинът много скоро почва да разбира езика на морето и вятъра и се справя дори там, дето е безсилен вековният опит.

— Но... — започна високият офицер.

— Но — прекъсна го Кетъринг — поразмислете над нашата среща! Имаме още много време, за да завършим спора преди завръщането ни в Англия.

На разсъмване „Фирлес“ спря един параход, който плаваше от Англия за СССР, и шестимата съветски моряци продължиха своята почивка вече на път към родината.

... Есенното слънце клонеше към залез, когато Илин излезе от корабоводачната кабина. Той знаеше, че до мястото на срещата им с конвоя оставаха всичко два часа плаване. Старшият помощник влезе в коридора и се спря. Цяла тълпа се беше струпала до откритата врата, през която долиташе прекрасният тенор на Метелицин. Той пееше същата оная песен, която така беше завладяла Илин в тъмната каюта на потъващия „Котлас“. Само че сега в гласа на Метелицин нямаше звънлива печал:

*Родино, ти страда и плака
във своята обич по нас.
Ти дълго, ти дълго ме чака
и ето — завърнах се аз!*

Илин тихо излезе на палубата. Далече напред в ясното небе се провиждаше една светла ивица — отблясък от близки полярни ледове. Там параходът ще завие на изток.

[1] Дурал — дуралуминий, сплав от алуминий и мед с малки примеси от магнезий, манган, силиций и желязо. Б.пр. ↑

[2] Щурвал — волан, кормилно колело. Б.пр. ↑

[3] Радиопеленг — насочване, даване посока по радиото. Б.пр. ↑

[4] Марсел — второто платно отдолу нагоре по мачтата на ветроходен кораб. ↑

[5] Скула — извивката на корабния корпус там, където бордът се закръглява и преминава в дъно. Б.пр. ↑

[6] Фалшборд — лъжестена — леката обшивка, която представлява продължение на борда на горната палуба. Б.пр. ↑

[7] Скъпанка — корабна камбана, чрез която се отбива времето всеки половин час със съответни двойни удари. ↑

[8] Вител — малко, кръгло, слабо извито колче, заострено на края — един от най-важните инструменти за въжарски работи. Б.пр. ↑

[9] Лек и бързоходен ветроходен съд със смесен тип екипиране на платната. — Бел.NoмаD. ↑

[10] Шхунка — много малък, лек двумачтов ветроходен кораб. Б.пр. ↑

[11] Брамсел — платното, което стои над марсела (второто отдолу нагоре). Б.пр. ↑

[12] Висулки — въжени люлки под напречниците, на които стъпват моряците, когато поставят и прибират платната. Б.пр. ↑

[13] Шканци — средната част на горната палуба, която се счита за почетно място. Б.пр. ↑

[14] Бриг — двумачтов ветроходен кораб с право ветрилно стъкмяване, имащо наклонник на главната мачта. Б.пр. ↑

АДСКИЯТ ПЛАМЪК

Тежките камиони се клатушкаха и глухо бръмчаха сред знойния прах. Трънаците пращяха под грамадните дебели гуми. Горещият вятър духаше под платнищата, съхнеха и се пукаха устните на хората, натъпкани в дъното на камионите под надзора на конвойни с автомати.

Камионите се мятаха насам-натам по пясъчните буци, главите на уморените хора се клатушкаха клюмнали. Дрънчаха и тракаха ключалките на капациите, досадно се пляскаха от вятъра откопчавайте брезентни платнища, зъбчатите колелета на диференциала извиваха безнадеждно монотонна тъжна песен.

На стотици мили околоръст се простираше Голямата пясъчна пустиня на Северозападна Австралия. Камионите се промъкваха към някаква неизвестна цел, скрила се зад сивата прашна завеса на мъглявия хоризонт. Озлобени от тежкия път и горещината, шофьорите упорито препускаха, като форсираха моторите, без да обръщат внимание на ямите и тумбите в безпътната пустиня и без да се церемонят с живия товар, плътно натъпкан в нагорещените железни каросерии.

Ауробиндо седеше между другарите си по нещастие в предпоследния камион, притиснат до хоризонталното ребро на страничния капак. Това ребро като вбесен враг го блъскаше непрекъснато в наболялото рамо. Но мислите на индуса бяха далече. За хиляден път той прехвърляше в паметта си всичко, което го бе довело до тази участ. За хиляден път той се питаше дали не направи грешка, като се съгласи да замени затвора в родината си, Южна Африка, с работата тук, която намаляваше три пъти срока на наказанието му.

Изминаха около два месеца, откакто съдът, който въпреки благоприятните показания на много свидетели, познаващи Ауробиндо от пеленаче, въпреки умелата защита на опитните адвокати, го осъди на три години затвор. Нали беше индус и защитниците му — също индуси...

В затвора, в тишината на килията, той можеше да се отдава безкрай на мислите си. Не мислеше за мъст при спомена за подлото предателство, което го беше хвърлило в затвора, опозорило името му и довело до отчаяние близките му. Ауробиндо разбра, че животът го бе сблъскал с една огромна и безжалостна система, която беше основа за благополучието на другиго, притежаващ власт и сила — с държавата. Онези подлеци бяха само частички, безвъзвратно включени в хода на цялата машина... Той мислеше да се бори срещу произвола на властите с оръжието на интелигентния човек — да противопостави на ума и знанията им, на волята и философията им своя ум и своята философия. А те за един миг приложиха спрямо него груба сила, отнесоха се с него като с долен престъпник. С дълбока скръб Ауробиндо се прощаваше с юношеските си мечти. Той мислеше да върви в живота безстрастен, чист и чужд на всичката му дребнавост, скръб и беднота, постепенно да се усъвършенствува в духа на великите принципи на Веданта. Като се отдръпне от всичко недостойно, като не преследва никакви лични цели освен самовъзпитание, той мислеше, че ще бъде неуязвим за ударите на съдбата. Но целият му живот се сломи още при първото сериозно сблъскване със съдбата подобно на ей тази храстова клонка, току-що затыпкана в пясъка от тежкото колело на камиона.

„Лесно е да бъдеш добър между добрите, много по-трудно е да бъдеш добър между лошите“ — така говореше новият му приятел, зулусът Инценга. Ауробиндо се бе срещнал със зулуса, също студент, само че от друг университет, Блумфонтейнския, в затвора, където бе попаднал по също тъй подло обвинение, както и самият той. Инценга му бе съобщил, че между затворниците се търсят хора за тежка работа в Австралийската пустиня, където белите не могат да работят поради горещината, а цветните работници бягат вследствие на трудните условия. За една година работа там на осъдените за не много тежки престъпления се зачитали три години затвор. Зулусът бе посъветвал Ауробиндо да рискува и отработи една година, в замяна на което щеше да напусне бързо затвора и да се върне към живота. Индусът се съгласи и се озова заедно с двеста подобни на него затворници — негри, индуси, малайци — в Австралия. Но сега, макар че Инценга, който не падаше духом, се намираще на десетина-двайсет метра от него, в друг камион, Ауробиндо се измъчваше от съмнения. Тъпото съществуване

на изтощен работен добитък сред също такива отгънели другари беше много тягостно за нервния индус. Ауробиндо започваше да мечтае за тишината на затворническата килия, където можеше поне спокойно да размишлява, потънал във, философско безразличие. Но щом започваше, да мисли за срока, изведнъж усещаше прилив на сили, угасващата в душата му надежда възпламваше наново...

Камионът зави, слънцето позлати прашните гънки на брезента и напомни остро на индуса гънките на завесите в родната му къща. За миг Ауробинго се унесе в мисли за онзи далечен и недостъпен за него свят.

Ауробиндо вървеше, гордо изправил глава с белоснежен тюрбан. Правите улици на Йоханесбург бяха пълни с тежък зной. Миризмата на напечения асфалт се смесваше с дъха на изгорял бензин. Минувачите, редки в този час на януарския слънчев пек, се криеха под редиците бели навеси, които засенчваха витрините на магазините.

Във входа на голяма къща се бе подслонил възрастен вестникар, който съобщаваше последните новини с дрезгави и лениви подвиквания. Като се изравни с него, Ауробиндо излезе от своята замисленост.

„Мелън защитава своите позиции в комитета на ООН с прямотата и твърдостта на истински британец... Ние няма да позволим намеса в нашите вътрешни работи... Долу комунистическата пропаганда и съзливото съчувствие към индусите!...“ — викаше дрезгаво вестникарят, като размахваше връзка нови вестници.

Младият индус побърза да вземе вестник, като се мъчеше да не забелязва лукавата гримаса на стария пияница.

Най-лошите опасения се оправдаваха. Нито пълните с истинска човешка хуманност речи на съветските лидери нито изказванията на индийските делегати бяха дали резултат. Реакционерите в правителството на Южноафриканския съюз продължаваха да беснеят, а Съветът на безопасността не искаше да се намесва... Смътно усещане на приближаващо се нещастие залегна в душата на Ауробиндо. Мислите на индуса се пренесоха към неговите сънародници. Как различно възприемат те редицата притеснения тук, в тази страна, станала са мнозина втора родина! Ауробиндо и не

познаваше друга родина. Нима в Орис, където се е родил баща му, индусите са в по-добро положение? Спомни си за младия Ананд-Наду от обогатителната фабрика на де Бирс, който посещаваше вечерните курсове, където преподаваха студенти-доброволци. Ауробиндо често разговаряше с него и отдаваше нужната дан на силата на ума му. Сега Ананд-Наду е в затвора и с него няколкостотин индуси — онези, които мислеха сериозно да се борят срещу притесненията... Това е и целият техен кратък път. Нима не е по-прав той, Ведантовият последовател, който носи името на Ауробиндо Гоза, най-великия философ на Индия? Вътрешният път на усъвършенствуване, ето единствения път, който ще го доведе до тържество над угнетителите, над грубата им сила и животинските им инстинкти. И все пак той не можеше да не мисли за онези, които бяха в затвора, без чувство на неволно уважение. Мнозина други се бяха преклонили покорно пред неизбежната съдба. Едни — с отчаяние, други — богатите — с надежда, че ще подкупят чиновниците и съдиите. Но неговият път не е нито единият, нито другият.

Младият индус незабелязано стигна до своя дом. Дългият входник го посрещна с приятен полумрак. Домашните му отсъстваха и Ауробиндо бързо влезе в стаята си, която гледаше към дъното на двора. Зад открехнатата врата се чува леки стъпки. Гласът на сестра му го повика. Момичето бързо влезе, разтревожено от нещо, с гневни думи:

— Знаеш ли, Ауробиндо? Това става нетърпимо! Извикаха баща ни в полицията и го заплашиха, че ще го изселят отгук. Не им се харесва, че ти си студент и скоро ще станеш лекар. Търсят за какво да се заядат... Бъди предпазлив! — момичето вдигна отпуснатата ръка на брат си и я притисна към бузата си.

Ауробиндо се обърна към сестра си и я погледна ласкаво. Черните очи изпод дългите ресници му отговориха с предан поглед. Бронзовото лице на сестра му както винаги зарадва Ауробиндо със своята нежна красота, често присъща на дъщерите на индийския народ. Ауробиндо докосна нежно синкавочерните коси, прикрити с небесносиня копринена забрадка, и започна да уверява сестра си, че нищо не го застрашава. Ако знаеше, че след два дни ще бъде откаран в полицейския автомобил като тежък престъпник!...

В северната крайнина на пустинята Джибсън се проточи тъжна верига хълмове от червен пясъчник. Наоколо, докъдето поглед стигаше, се простираха безброй пясъчни могилки, обрасли с кичури рядка, висока, извънредно бодлива трева — спинифекс. Силният вятър почти не полюшваше твърдите и стърчащи сиви стъбла, но затова пък изпълваше въздуха с облаци прах, през който дори светлината на ослепителното слънце изглеждаше червеникава. Тази червеникава светлина, червените петна на голия пясък между редките кичури спинифекс и червените скали по склоновете на хълмовете подчертаваха безнадеждността на пустинята, сякаш загубена на край света. Високите гъсталаци от малли-скреб — евкалиптов храст — се простираха на ленти между пясъчните ивици, но само усилваха нерадостното впечатление с мъртвия сиво-зелен цвят на своите твърди листа, извърнати ребром към небето.

На изток хоризонтът беше по-ясен и там, много далече, едва се очертаваше над пясъчното море в призрачна синкава мъгла острият връх на планината Разрушение. Но на запад в пурпурната пелена на прашния въздух се виждаха неочаквано ясни контури на някакви постройки, стоманени кули. Нощем зрелището беше още по-поразително. В непрогледната тъмнина горяха като големи звезди ярките светлини на наблюдателните кули, разливаше се общото сияние на осветените здания, работилници, строителни площадки...

Зулусът Инценга събираше грижливо всички трохички от скъпоценния тютюн и тъпчеше своята саморъчно направена лула. Двамата другари лежах един до друг в самия край на дървения одър, под ниския покрив без стени — място за нощна почивка на стотици работници. Силни електрически лампи на високи стълбове хвърляха рязка светлина в дълбокия мрак на пустинната нощ. Някъде вдясно, край бодливата ограда, се чуваха ленивите стъпки на часовоя. Неизвестно защо из цялата строителна територия имаше много пазачи, макар че да избяга човек от лагера в околната пустиня, беше все едно да се обеси.

Слабият повей на вятъра едва облъхваше оголените тела — индусът и зулусът бяха само по набедреници. Черната и бронзовата кожа еднакво лъщяха в светлината от стражевите фенери, която падаше на края на одъра. Ауробиндо си търкаше ръцете — те се бяха

превърнали в мазолести, груби лапи с обезобразени нокти. Някога, безкрайно отдавна, той мечтаеше за най-тънки операции по нервна хирургия. Представи си такава операция, извършвана с неговите лапи, и горчиво се усмихна. Инценга разпали лулата си и сякаш отгатнал мислите на индуса, каза:

— Забавно е да си помисли човек, че ей тук, в тази безлюдна пустиня, лежат двама студенти, които от девет месеца работят като земекопачи и зидари. Навярно светът е много богат с медици и хидрогеолози... — зулусът се разсмия тъжно. — И как човек зависи от своята жизнена обстановка!... Ето ние с тебе сме в Австралия — такава интересна страна, някога наричана рай за белия човек. А какво видяхме тук освен пустиня? Дори успяха да ни стоварят в най-тъжното пристанище... Другаде растат исполински гори от сто и шейсет метрови евкалипти, разстилат се цветущи простори от небесносини треви, плуват черни лебеди... А колко е интересна Австралия за хората на нашата наука — хидрогеологията! Огромни басейни от подземни напорни води, много стари по своя произход — такива са и нашите артезиански кладенци тук, в това загубено място. Повечето от тези води са горещи — дълбините на австралийския материк по някакви тайнствени причини са по-горещи от дълбините на всички други материци на света... Да, всичко това трябва сега да се забрави — прекъсна думите си зулусът, — иначе няма да изтърпиш и онова, което е останало!

Те замълчаха, припомняйки си всичко, което бяха изпитали през тия двеста и седемдесет дни на отъпяващ робски труд. Бяха строили път през пустинята, бяха секли ужасно бодливи акациевы храсти — мулга-скреб, — прострени на безбройни мили под безжалостното слънце. Бяха трошили чакъл, чупили камъни, бяха се въртели трепереци и задъхани от умора край ненаситната уста на машината, която приготвяше бетон, бяха копали, копали и копали пясък и втвърдена червена глина, напукана скална почва... Бяха опъвали жици, поставяли стълбове, издигали стени и покриви.

Ауробиндо неволно изви глава наляво, там, където се чуваше равното монотонно бучене на електростанцията и се разливаше в тъмнината сиянието на електрическите лампи.

Там се издигаха огромни масиви бетон, покрити с дебели стоманени плочи — странни и чудовищни постройки с неизвестно

предназначение. Малко по-далеч се бяха проточили разглобяеми бели къщи — жилища на току-що пристигналите тук сериозни хора в безупречно бели костюми, на които сякаш съвсем не беше мястото в тази глуха, безлюдна пустиня. Заобиколени с ров, се издигаха ниски здания без прозорци, като че ли херметически изолирани от околния свят. Те подсещаха за нечистата и тайнствена работа, която навярно се вършеше вътре, скрита от дневната светлина и човешките очи.

Инценга и Ауробиндо отдавна вече се опитваха да отгатнат предназначението на тези тайнствени постройките, тъй бързо издигнати в едно отдалечено от целия свят и неудобно за живеене място. Те разбираха, че само съображения на най-голяма тайна и в същото време на опасност са могли да принудят държавата, която пестеше всяко петаче в икономиката и куцаше с двата крака след войната, да предприеме такава работа в сърцето на пустинята.

Зулусът изказа предположението, че парите са може би дадени от друга страна, която не е обедняла, а се е обогатила от страшната война. Това предположение изглежда се оправдаваше: Ауробиндо бе чувал откъслечи от разговорите на пристигналите неотдавна непознати хора — техният говор беше с характерно американско произношение.

Ако двамата осъдени студенти вземаха участие във вътрешната направа на загадъчните здания, площадки и тунели, те щяха да могат по-добре да разберат тяхното предназначение. Но щом зданията бяха завършени в суров вид, цветните работници изгубиха всякакво право на достъп в разположението на градчето. Сега тук нямаше вече работа. Преди три дни повечето работници бяха изпратени на запад, към усамотения морски залив в края на неплодните пясъци. На това място, както узнаха от арестантите, пристигнали оттам, били издигнати високи мачти за радиоантени.

На осъдените студенти оставаше около три месеца каторжен труд. Най-страшното беше вече минало и те излязоха с чест от изпитанието. Някой ден, много по-късно, те ще могат да разкажат какво им е струвало да бъдат безупречни роби, търпеливо и мълком понасящи всякакви произволи на началниците си, за да не унищожат с непредпазливо избухване всички усилия, направени за по-скорошно освобождение.

Ауробиндо и Инценга останаха хора, но това не можеше да се каже за всички затворници. Само малцина от тях се задържаха на

морална и духовна висота. Това бяха предимно хора, които трябваше да бъдат наскоро освободени. Другите, чийто срок на наказанието беше много по-голям, се пречупваха психически или изпадаха в отчаяние, като се опитваха безсилно да се бунтуват. Простъпките им неизбежно удължаваха срока на наказанието им и нямаше никакъв изход от мрачната бездна.

Инженерът, който ръководеше строежа, заповяда да се отберат четиридесет измежду най-добрите работници за някакво далечно пътуване по море. Ауробиндо и Инценга попаднаха в тяхното число. Избягнаха да бъдат прехвърлени на железопътен строеж и получиха три дни неочаквана почивка. Утре трябваше да напуснат опустелия лагер и да се отправят с камиони към „Осемдесетмилното крайбрежие“, където предстоеше натоварването им на кораб.

Инценга отдавна беше допусил лулата си. Повече тютюн нямаше и зулусът меланхолно смучеше празния чибук. Два дни другарите почти непрекъснато спаха и сега, освободен от мъглата на умората, мозъкът имаше нужда от работа. Зулусът се протегна и седна, като сви нозе под себе си.

— Аз подслушах нещо от разговора между двамата пристигнали инженери. На третия ден ме изпратиха да измия автомобила им... — замислено почна Инценга.

— Нима те разговаряха пред тебе? — усъмни се Ауробиндо.

— Да, тъй беше. Инженерите-американци не можеха да си представят, че едни мръсен и неук негър ще разбере нещо от разговора им. Те не са виновни, ха-ха-ха! — разсмя се зулусът. — Откъде можеха да знаят, че този негър едва не с получил университетски диплом и само поради грижите на техните просветени сродници се е върнал в предишното си диво състояние! Англичаните са напълно прави...

— За какво? — попита нетърпеливо Ауробиндо.

— С диваците те са по-спокойни. По-лесно се чувствуват бели богове, непогрешими и неразбираеми...

— Стига си се шегувал! Какво именно чу от тези богове?

— Единият каза: „Ето че свършихме тук преди срока“. А другият отговори: „Остана само мишената на Русалковите рифове...“

— Мишената ли? — възкликна Ауробиндо.

— По-тихо! Да, именно мишената, не съм чул криво. Но какви са тези Русалкови рифове?

— Не зная. Някакви малки островчета в океана...

Зулусът отново се залови за празната лула и ожесточено загриза мундщука. Енергичното му лице се напрегна, твърдите му челюсти се стиснаха.

— Ти наистина си успял да чуеш нещо много важно — каза Ауробиндо, след като размисли.

Инценга мълчеше и възбудено издуваш: ноздри. Той се мъчеше да възстанови общата картина на целия строеж по частите, в които сам беше вземал участие, по откъслечните съобщения на други затворници, попаднали в неговия отряд от съседните отделения. Огромните изкопи в почвата, покрити със стомана и бетон и продължаващи се от две дебели стени, бяха насочени към северозапад. Пътят към крайбрежието, който прекосяваше пустинята, се насочваше към северозапад... Далеч в пустинята отиваха две успоредни редици стоманени мачти с някакви антени на върха. Те вървяха на северозапад и навярно стигаха до крайбрежието. Да, всичко се насочваше към северозапад, по посока на Русалковите острови, по посока на мишената. Зулусът подскочи. Стори му се, че е отгатнал тайната на тези странни строежи. Бързо, сякаш се страхуваше да не му убегне хванатата тайна, Инценга зашепна в ухото на индуса своите съображения. Ауробиндо стисна здраво ръката на другаря си:

— Ти си прав, драги мой. Оттук сигурно ще стрелят с нещо към островите. С какво друго, ако не с ракети? Но ако оттук до крайбрежието е почти хиляда мили, а има известно разстояние и до островите, получава се необикновено дълго стрелбище — над хиляда мили. За такива ракети аз още не съм чувал и това са навярно атомни ракети. Ужасно нещо узнахме ние! Ето защо тук, на скрито от целия свят място, се предприема такъв скъп строеж...

— Тсс!... Някой иде — прошепна зулусът, дочул приближаващи се стъпки.

Двамата бивши студенти бързо се опънаха на одъра. Една тъмна фигура мина бавно на двайсет крачки от одъра. Беше един от часовете, които денем и нощем пазеха околността на строежа. Ауробиндо и Инценга дълго мълчаха. Индусът заговори пръв.

— Помниш ли военните години? — зашепна Ауробиндо. — Всички очаквахме големи и хубави промени...

Инценга се усмихна и кимна с глава в знак на съгласие.

— Най-напред Атлантическата харта — продължаваше индусът, — прекрасните стремежи на Рузвелт... След това чудната и велика бойна мощ на Съветския съюз, която смаза чудовищната сила на расистката коалиция. По всичко личеше, че Съветският съюз и Америка ще поведат света към свобода, ще пресекат произвола и гнета в колониите, нещо повече — ще унищожат самите колонии... А какво излезе? Ето ние тук сме свидетели на жестоката подигравка на съдбата... Америка стана опора за потискането на колониите и малките страни, като скъса окончателно с мъдрата политика на Рузвелт. Съветският съюз, останал наша единствена надежда, е много далеч от нас, жителите на южните страни. А тук е замислено сериозно дело. Създава се ново оръжие срещу демокрацията и свободата на народите както в предишна Германия. И ние вземаме участие в това! — Ауробиндо тъжно въздъхна.

Инценга слушаше скръбните думи на индуса и в него странно раснеше някаква дръзка бодрост, сякаш разкриването на този пакостен за човечеството кроеж придаваше особена важност на по-нататъшното му съществуване. Сега и приближаващото освобождение имаше съвсем друг, по-голям смисъл.

— О, ние можем още много нещо да узнаем там, на островите! — шепнеше той на индуса, като оставяше без отговор неговите мисли, твърде съзвучни с неговите собствени размишления.

Ауробиндо разбра всичко, което се криеше зад тази кратка фраза. Очите на истинската мъдрост на човечеството трябва да проникнат в тайните дела, които се творят между тези стени. Но обичайната зоркост на индуса и тук не му измени.

— Трябва да бъдем много предпазливи — едва чуто каза той на зулуса, — защото, ако ни заподозрат, че проявяваме и най-малък интерес към онова, което вършим, всичко е загубено.

— Разбира се, разбира се — подхвана Инценга, — и без това някой е направил голяма грешка, като е изпратил тук нас, образовани хора. Навярно много голямо е презрението им към нас. За техните чиновници ние сме винаги само глупави, невежи цветни.

— И някой повтаря тази грешка, като ни изпраща там, на мишената. Впрочем навярно сме заслужили това със старанието и тъпотата, които тъй усърдно проявявахме. Но повторната грешка е по-лесно да се забележи — заключи индусът.

— Нищо, остана още малко време — безгрижно отговори Инценга.

* * *

Зад червените пясъчни дюни светна синевата на морето. Ауробиндо трепна. След дългия престой в пустинята дъхът на морския простор, влажен и свеж, обещаващ нещо ново и хубаво, беше особено приятен. И наистина връщането към морето беше за Ауробиндо обещание за скорошно освобождение. Как не приличаше то на неговото тръгване от Кептаун в онова ветровито време, във влажния и душен трюм! Тогава морето нищо не обещаваше освен тежки изпитания в далечна страна, освен позорно и унизително съществуване.

Все същите червени пясъчни дюни достигаха до самата вода, губеха се под нея и тя ставаше по крайбрежието мътна, придобиваше мрачен, сив цвят. Само далеч от брега се разстилаха в своето великолепие блестящите тъмносини води на Индийския океан. Вятърът шумеше сред редките казуарини, стари дървета с безлистни нишковидни клонки, прилични отдалеч на ниски борове.

Камионите спряха. Хората се измъкнаха от тях, като изтърсваха гъстия прах и си разкършваха костите. Сержантът, който командуваше работническия отряд, заговори за нещо с офицера, пристигнал с белия военен автомобил. След това групата затворници бързо закрачи надолу по пътя към пристанището. Щом докараните затворници се настаниха върху товара, който изпълваше почти всички помещения на малкия параход, корабът веднага отплава. Изглежда с работата на островите много се бързаше...

Океанът посрещна неволните пътешественици със силно вълнение. Много работници, между които и Ауробиндо, се разболяха от морска болест. Индусът се търкаляше, безмълвен и неподвижен, върху брезента, хвърлен над чувалите с цимент, и почти не разговаряше с Инценга през цялото пътуване, което трая ден и половина. Зулусът беше бодър и здрав. Цели часове той седеше, свил крака под себе си до Ауробиндо, и тихичко тананикаше диво звучащи

зулуски военни песни. От време на време Инценга потъваше в дълбоки мисли или чертаеше с нокът по брезента неразбираеми знаци.

Към края на втория ден по суетенето на палубата арестантите отгатнаха, че се приближават към целта. Машината спря и веригата на котвата затрака вече по здрач, когато мъждивите лампички на трюма започнаха да хвърлят забележима светлина около потъмнялото отверстие на отворения люк. Работническият отряд бе изведен на палубата едва на сутринта. Посивели вълни шумяха край кораба и се спускаха към брега. Зората над рифа изгряваше в цялото си тропическо могъщество. Първите лъчи пробиха влажната възмътна омара и внезапно появилото се слънце заля всичко с ярка розова светлина. Леката мъгла се посребри над рифа и той заблестя със седефени оттенъци като изправила се в далечината черупка на чудовищна раковина. Русалков риф... Да, е този час, когато се пука зората, изглеждаше напълно възможно в абсолютната тишина на острова, в дима на бисерната мъгла да се появят приказните зеленооки морски девойки... Наляво, далеч в откритото море, се вдаваше широк нос — ниска скалиста площадка, изравнена от приливите. На две мили откъм западната страна на носа се виждаше бялата лента на прибоя. В дълбочината на малък залив, право пред носа на кораба, се издигаше ниска планина. Нейните оголени скалисти склонове се спускаха към мангровите храсталаци, които тъмнееха в подножието. Вдясно се розовееше широка лента крайбрежни пясъци. Арестантите почнаха да разтоварват кораба. До пояс във вода, олюлявайки се под ударите на вълните върху изплъзващия се изпод краката пясък, хората влачеха до тъмно тежки сандъци и чували, железни прътове и големи макари с жици от лодките до крайбрежната вдатина. На следната сутрин, още в дрезгавината на зората, работата започна отново. Така продължи три дни, докато най-сетне последните сандъци и варели с бензин легнаха на брега пред планината от товари, наредени в правилни фигури. През цялото това време нито едно човешко същество не се приближи до мястото на разтоварването — островът беше свършено безлюден. Първобитната тишина се нарушаваше само от грохота на лебедките и от непрестанните стонове на търкалящите тежки товари хора, на които пригласяха резките крясъци на морските птици и плискащите се морски вълни.

След неимоверно тежката работа в нажежената пустиня арестантите си отдъхнаха тук по-свободно. Струваше им се свобода и това, че тук нямаше часовои с автомати, бомби и пистолети, които да придружават неотстъпно всяка група. Инценга и Ауробиндо скоро разбраха причината за това „доверие“ към арестантите.

На двамата приятели беше възложено да поставят здрав железен стълб в самия край на рифа, където изравнената от вълните площадка от коралов варовик се покриваше почти е един метър вода през време на прилива. Групата работници довлече буре с цимент, стълб, железни подпори и чук и като остави зулуса с Ауробиндо, запъти се към другия отстъп на рифа. Приятелите упорито дълбаеха камъка, като се редуваха на чука. Стълбът трябваше да се постави и циментира преди прилива и арестантите бързаха с всички сили.

Дупката беше вече на привършване. Инценга и Ауробиндо решиха да се освежат, като се окъпят, и отидоха към края на рифа, само на двеста фута от стълба. Краят на рифа се спускаше тук стръмно в прозрачната вода до двайсетина фута. Дори през люлеенето на вълните ясно се виждаше сребреещото пясъчно дъно. Още не стигнали до стръмнината, приятелите се спряха изплашени. Към тях гледаха множество очи без всякакво изражение, но с всяваща страх настойчивост. Несиметрични опашки, остри тръбни плавници, конусовидни муцуни, ъглести, прилични на цепнатини уста, изпълнени с ужасни зъби — това бяха акули.

Ауробиндо знаеше от географията за поразителното изобилие на акули във водите на Австралия, но реалната картина на това изобилие го изпълни с ужас. Гигантските десетметрови оловносиви тела на хищните риби сновяха напред-назад.

— Каква е тая гад, дявол да го вземе! — възкликна смаяният зулус.

— Така наречените бели акули или акули-людоеди — най-страшната порода — отговори меланхолно индусът. — Ето я нашата стража. Опитай се да бягаш оттук със сал или лодка — ще я обърнат и ще те разкъсат на парчета. Не може и да се мисли за плуване... Ясно е защо нашите началници се къпеха само на плиткия пясък до самия бряг!...

Две страшни твари вдигнаха високо над водата огромните си муцуни и втренчено следяха хората, като пазеха равновесие с

опашките си. Зулусът внезапно се преизпълни с ярост. Той откърти с крак голям коралов къс и със сила го захвърли в главата на едната акула. Камъкът удари акулата до окото, но тя не му обърна никакво внимание. Затова пък другата, която плуваше под водата, се преобърна за един миг и хвана падащия към дъното безполезен снаряд на Инценга.

Зулусът плю забавно и се потътри назад.

Другарите работиха до самия прилив и едва когато първите му плясъци зашумяха на рифа, най-после изправиха стълба. Оставаше само да го циментират. Ауробиндо бързо черпеше водата от дупката, докато зулусът бъркаше портландския цимент. Внезапен вик се изтръгна от гърдите на Инценга. Индусът дигна глава и видя нещо незабравимо. Приливът напредваше бавно и на крайбрежната плоскост на рифа имаше вече, около четвърт метър вода; само малката издатина, където работеха приятелите, оставаше като незалято островче. Една десетметрова акула доплува до стръмнината на рифа, скочи, както се движеше, на неговия край, обърна се тежко на една страна и запълзя към стълба, като се извиваше с цялото си тяло и понякога се премятеше от хълбок на хълбок. Косите на индуса настръхнаха. Той хвана другаря си за ръка и се спусна към брега. Но беше вече късно. Между брега и края на рифа повърхността на варовика беше леко вдлъбната, само на някакъв си половин метър. За акулата това се оказа достатъчно. Тя се търкулна в крайбрежната вдлъбнатина и започна да се движи по-бързо. Секунда — и тя се озова между брега и двамата другари. Приятелите се спряха...

Инценга се спусна назад, към стълба, и грабна чука.

— Вземи бормашината! — извика той на индуса. — По-бързо, по-бързо, водата постоянно приижда и звярът не бива да плува свободно!

Ауробиндо огледа морето. Там, зад налитащите пенливи вълни, стърчаха още шест конични муцуни. Отчаянието придаде сили на индуса. Рамо до рамо с другаря си той забърза напред и влезе до пояс в размътената вода. Акулата пропълзя по дъното и се приближи. Под тежестта на тялото ѝ, покрито със здрава грапава кожа, кораловите израстъци скърцаха и пращяха. В разтворената триъгълна уста се плискаха вълни. Хрилните цепнатини пулсираха зад главата, опашката

удряше по водата и акулата се извиваше в усилия да хване обречената плячка. Инценга изчакваше, отмерваше разстоянието...

— Ауробиндо, устата! — извика зулусът.

Инстинктивно разбрал какво трябва да прави, индусът пъкна двуметровата стоманена бормашина право в гърлото на страшната риба. Акулата се дръпна, бормашината се изтръгна от ръцете на индуса, но в този момент зулусът подскочи отстрани и с всички сили удари звяра по главата. Двайсеткилограмовият чук с дълга дръжка заби дълбоко твърдата кожа в хрущялния череп. Замаяната риба се замята, като се превърташе от гръб на корем, но много бързо дойде на себе си и наново се спусна към хората. Но другарите бяха вече минали опасната зона и бързо се измъкнаха на сушата, където проклинаха гадната риба, докато дотичаха други работници и войници. Пукотът на автоматите се чуваше в продължение на няколко минути, но това малко действа на невероятно издръжливата риба. Акулата бе унищожена едва когато над морето се разнесоха гръмовитите избухвания на бомбите.

* * *

— Сега, дяволи, можете да почивате! — весело се обърна към работниците помощник-инженерът. — Вие славно работихте през тези два месеца и получихте добри отзиви... Утре ще пристигне нашият параход и ще си тръгнем към дома.

Помощник-инженерът произнесе последната дума с особено удоволствие. Успешно извършената работа обещаваще награда, а може би и повишение по служба. Помощник-инженерът огледа със задоволство приготвените за товарене, сега вече ненужни тук съоръжения, и закрачи към къщичката, за да докладва на главния инженер. Работниците го изпратиха с погледи — едни също весели, други мрачни — и се пръснаха по брега в очакване на обед; повечето от тях побързаха да се изтегнат в сянката на няколко палми, които се издигаха край ивицата влажен пясък. На тези хора връщането обещаваще само нова принудителна работа, навярно още по-лоша от извършената тук. В края на краищата тук не беше така лошо в сравнение с пустинята. За храната началството, което много бързаше с

изпълнението на задачата, не се скъпеше: остатъците военни запаси бяха още големи.

Но за двайсет и трима души връщането от острова щеше да съвпадне с освобождаването им. Край на затворничеството и пред тях — свободен път към далечния дом, към света на предишните грижи и планове за живот, който по-рано изглеждаше потънал в небитието. Инценга и Ауробиндо бяха между щастливците.

Като си подхвърляха шеги един на друг, те се присъединиха към групата, която бързаше към синкавия дим на кухнята. Младостта избиваше в техния мрачен живот подобно на светлозеления кълн, който упорито се бори за слънчева радост в пукнатините на сивите скали. А двамата студенти бяха много млади.

Помощник-инженерът влезе в засенчената с брезенти къщичка, напоена с миризма на ароматен тютюн. Инженерът вдигна към него въпросителен поглед и спря ръката си, която стискаше вечна писалка, върху разтворения бележник.

— Всичко е готово, сър. Може да се изпрати радиограма, че утре напускаме острова. Ако параходът не закъснее, към пладне можем да тръгнем.

— Отлично, Фреди! Аз ще остана тук докрай. Моят катер пристига...

— Ще ме вземете ли със себе си, сър? — попита развълнувано помощникът.

Инженерът размисляше известно време, като въртеше автоматичната писалка с дебелите си пръсти.

— Добре — каза най-после той (и лицето на помощника просия), — вие заслужихте това. Утре, като изпратим парахода, ще се прехвърлим с вас на Клерковия риф. Наблюдателната станция е там. Тук ще останат само уредите, автоматичните фотоапарати и радарът.

— А в оловния блиндаж няма никой не ще остане, сър? — попита предпазливо помощникът.

— Разбира се, не — усмихна се инженерът. — В момента на изстрела... Блиндажът е за по-сетнешните наблюдения върху излъчването...

Помощникът вдигна вежди в знак на разбиране и след като помълча, каза:

— Нашите цветни работиха добре, сър. Те заслужиха отлични отзиви... Особено добри се оказаха един негър и един индус, схватливи момчета. Аз ги пригодих дори и на топографическа работа...

Инженерът трепна неочаквано и помощникът се разтревожи от загрижеността на началника си.

— Ауробиндо и Инценга ли имате предвид, Фреди? Тези двамата, разбира се... — Инженерът остави писалката и посегна към слушалката. Кажете, не сте ли забелязали у тях явен интерес към работата, която извършваме? Отговорете, като обмислите, това е много важно!

— Не, сър... тоест те... — заплете се неподготвеният за такъв въпрос помощник — те само ми се сториха по-способни от всички други. Но за тях нищо не е забелязано и наблюдаващият агент нищо не е донасял... Пък и какво могат те да разберат от нашата работа, тези цветни? Мозъците им не са дорасли... — успокои се помощникът.

Инженерът порови в бюрото си, извади някаква бележка и я задържа в ръка.

— Тъкмо затова сме събрали цветна работна сила, за да осигурим пълна тайна — потвърди инженерът. — Но понякога стават грешки. Тук е особено опасно да се допускат някакви такива... схватливи като тези двамата... И аз изпратих запитване в управлението на лагера. Ето отговора — инженерът размаха бележката. — Ауробиндо и Инценга са студенти от южноафриканските университети.

— Студенти! — ужаси се помощникът. — Но кой ги е допуснал?...

— Който и да ги е допуснал, грешката е налице. Ето ви вашите схватливи младежи, Фреди. Вие самият сте още много млад.

Помощникът мълчеше смутен.

— Добре поне, че никой от двамата не е техник — единият е медик, а другият хидрогеолог — измърмори инженерът, който съжали своя подчинен, — следователно нищо не разбират от нашите работи. Но ние не можем да рискуваме нищо. Веднага се срещнете с наблюдаващия агент и установете най-грижлив надзор върху тези двамата. Дори и една само дума да свидетелствува, че разбират нашата работа, ще се наложи да ги изолираме.

— Слушам, сър! — и помощникът забърза към изхода.

* * *

Параходът се очакваше подир пладне, но още на разсъмване всичко беше готово, дори брезентното градче беше свито и опаковано в денкове.

Арестантите лениво се излежаваха на пясъка, когато помощникът на инженера изведнъж повика Инценга и Ауробиндо: техникът се беше сетил, че е забравил да постави на северозападната страна на острова сигналния фенер — временен фар за наблюдателните кораби. Двамата другари бяха малко разтревожени от онова настойчиво внимание, което проявяваше към тях младият помощник през последния ден, и затова въздъхнаха с облекчение, като узнаха задачата, която им предстоеше да изпълнят. Натоварени с фенер, батерии, въже и скрипци, те тръгнаха бързо към северната страна на рифа. Скоро стигнаха до един мангров храсталак и тогава разбраха, че им се е паднало да извършат крайно трудна работа. Безбройни корени, ту гъсто преплетени, ту стърчащи като ограда, се губеха дълбоко въз вонящата черна тиня. На дъното под калта, множество струпани гнили стволоче и корени образуваха опасни капани. Другарите навлизаха все по-навътре в непроходимата гъста гора, дето дневната светлина помръкна и придвижването в тъмнината стана още по-трудно. Пазейки равновесие с тежкия товар по хлъзгавите корени, падайки в лепкавото мочурище, Ауробиндо и Инценга напредваха много бавно. В недрата на храсталаците стана нужда да запалят електрическия фенер на бъдещия фар, за да намерят откъде да минат. Нечии очи запламтяха с червени пламъчета изпод тъмния свод на корените.

— Това са крокодили, техните очи светят с червен... — промърмори зулусът, като се изпъна с целия си шестфутов ръст, и вдигна високо фенера.

Сега всяко падане от корените долу заплашваше със смърт, но за щастие мангровият храсталак, който беше най-гъст на това място, скоро се свърши и другарите се добраха до набелязания малък нос. Като одялаха набързо ствола на най-високото дърво, двамата приятели

прикрепиха към него дебелата дуралуминиева тръба с гнездо за фенера, натъкмиха фотоелектрическият изключвател и съединиха контактите на батериите. Всичко беше свършено и можеха да се връщат назад — по-скоро, колкото може по-скоро: слънцето беше преваляло пладнe. Смътна тревога обхващаше двамата другари: та параходът трябваше вече да се приближи до острова. Ще ги почакаат, разбира се, но малко ли неща могат да се случат!

* * *

Инженерът вървеше бързо по опустелия бряг.

— Как е, Фреди?

— Готово е, сър. Само че — няма двама работници. Знаете, ония, за които говорихме вчера. Пратих ги на другата страна на острова да поставят един временен фар.

Инженерът вдигна ръка с разперени пръсти, както правеше всякога, когато искаше да възпре своя помощник, помисли малко и попита:

— А установихте ли сигнал за връщането на изпратените?

— Да, сър, четири изсвирвания. Но те още не са могли да свършат работата...

— Тогава дайте по-скоро сигнала. Удобен случай... — Инженерът се усмихна кисело, като си закриваше очите. — И същевременно, тъй като ще заминете с парахода, ето ви телеграмата, подписана от мене, за готовността на острова!

— Но, сър... — смути се помощник-инженерът. — Това ще стане известно на... на другарите им.

— Оставете това, Фреди! Нима искате да рискувате репутацията си, а може би и да попаднете на тяхно място... заради двама цветни престъпници? Грешката не е наша, но нима няма да държат отговорни и нас, ако... Е, какво ще мъдруваме! Самата съдба ни идва на помощ и не е умно да се отказваме. А на другите кажете... кажете, че ще ги вземе моят катер. Ще тръгнем, след като параходът се скрие. Не се бавете, Фреди!

Помощникът послушно се обърна и затича към чакащата на брега лодка. Сирената изхлипа, пресекна и тутакси зарева силно.

Четири пъти ревят се понесе по пустинния бряг и отекна в мрачните скали...

Инценга и Ауробиндо чуха изсвирванията, когато едва бяха натъкмили фенера. От глава до нозе покрити с кал, измъчени, те се промъкваха назад през грамадното блато. Пот струеше по лицата им, пред очите им притъмняваше, краката им бяха изранени. Ауробиндо пропадна в една скрита яма и затъна до шия в черната, воняща тиня. Зулусът, напрягайки сетни сили, извлече другаря си и се отпусна на купчина лигави корени, струпани край един дълбок ров. Другарите разбраха четирите изсвирвания като сигнал да тръгнат бързо и при все това още цяла вечност се бореха за всеки аршин. Тресавището внезапно се свърши. Щом си поеха дъх. Ауробиндо и Инценга минаха по водата, сетне изтичаха, заобиколиха мястото, дето брегът извиваше, и... замряха. Параходът се виждаше като малка черна лодчица на няколко мили от острова. Светло пушече се виеше над комина му — сякаш корабът се подиграваше над изоставените и им махаше с кърпа. Слисани от случилото се, приятелите учудено се оглеждаха и не чуха веднага шума на мотора. Големият морски катер се гмуркаш и блестеше с огледалните си стъкла на една миля от брега като се насочваше на юг, перпендикулярно на курса на парахода. Инценга и Ауробиндо тичаха по брега, махаха с ръце и яростно викаха. Зад кърмата на катера се вдигна бяла вълна. Малкият кораб се понесе с тридесетвъзлов ход, без да мени курса. Още малко и катерът изчезна в сияещата синева, там, дето до самия хоризонт едва се виждаше малък тъмен купол — съседният остров Клерк.

* * *

В Австралийската пустиня беше пред разсъмване. Мракът и тишината още се простираха над съсипаната от слънцето мъртва земя. Но в глухия бункер зад шестметровата стена от бетон, олово и стомана се лееше ярка синкава светлина. Четиринадесет човека нетърпеливо се блъскаха в просторното помещение. Всички чакаха развълнувани. Стените, облицовани с блестящ черен шперплат, бяха осеяни с кръглите стъкла на безбройните прибори. В центъра на едната стена срещу входа матово светеше малко квадратно прозорче, затъмнено от

издадена рамка. Под него се издигаше широка вдлъбнатина. Върху нейната наклонена повърхност бяха разположени на четири реда белите бутони на регулаторите и реостатите, копчета и стрелки. Цялото съоръжение напомняше гигантски радиоприемник. В широко кресло пред централното прозорче седеше прошарен човек, който нервно приглаждаше косите си. Над него се беше навел един грамаден американец със златни очила — главният инженер на строежа. Хората, които стояха зад тях, бяха най-видни учени, военни и инженери на двете англосаксонски страни. Сред военните и инженерите явно преобладаваха американците, които се държаха самоуверено, като господари. Англичаните стояха малко настрана и се оглеждаха с отсянка на плахост, като че ли не им беше по сърце тая работа, заради която се бяха събрали тук, в нощната пустиня. На кръглата масичка до креслото, в сандъче от червено дърво под дебело стъкло, бягаше в кръг дълга тънка стрелка на хронометър. Главният инженер не откъсваше очи от нея.

— Заредени са три бойни гнезда — полушепнешком обясняваше на четирима военни ръководещият конструктор. — Честта да пусне първата ракета се пада на... — конструкторът понижи още повече гласа си и назова един знаменит физик, лауреат на Нобеловата премия и член на Кралското дружество. — Втората ракета ще пусне главният инженер, третата — аз.

Главният инженер се изправи:

— Останаха петдесет секунди, господа. Сър, включете екрана и плочата на радиолокаторите...

Светлината угасна. По-ярко изпъкна квадратното прозорче и черното дълго стъкло под него. Стрелките на безбройните указатели напрегнато трептяха, като че ли обхванати от нервни тръпки.

— Нула секунди! — прогърмя гласът на главния инженер.

Тънката ръка, която бледо изпъкваше в отблясъка на осветените циферблати, натисна кръглото копче.

Стрелките на приборите отскочиха в разни посоки. Зданието потрепера, глух, нисък тътнеж проникна през дебелината на стените. Присъстващите замряха. Зданието продължаваше да потреперва, но тежкия тътен постепенно замираще и се отдалечаваше. Физикът, който натисна пускателното копче, неволно се сви, като си представи какво става вън, на подземната площадка на ужасната машина. Раздаде

се тихо звънене. На черното стъкло светна малък квадрат с цифрата „1“. Шумна въздишка на облекчение се изтръгна от гърдите на главния инженер. Още едно звънене — пламна второ квадратче, след него трето, четвърто... Сигнализираха локаторите, нагласени на стълбове, които се простираха на два реда до крайбрежието. Те точно фиксираха момента на прелитане на ракетата над тях, когато металическият ѝ корпус пробиваше незримата преграда радиовълни, простряна на грамадна височина като отвесна плоскост в небето.

— Тя лети, господа! Лети точно по дадената посока! — гордо се извърна към присъстващите главният инженер.

Ръководещият конструктор в това време работеше със сметачната машина.

— Сигналите на локаторите показват увеличение на скоростта — обяви той. — Само след шест минути ще можем да кажем каква ще бъде максималната. Тогава ще установим момента, когато ракетата трябва да стигне острова.

— Опитът е извънредно сполучлив! — се обади главният инженер. — Серия предварителни опити с по-малки снаряди осигуриха успеха.

Развълнуваните военни, учени и конструктори се придвижиха към масата. Очите на всички бяха вперени в лентата на черното стъкло, осветената част на която бързо се удължаваше. Минаха осем минути. На самия край на лентата пламна цифрата „92“, звънецът прозвъни за последен път и приборът прекрати работата си.

— Ракетата е, над океана — съобщи конструкторът. — След пет минути наблюдавайте локатора на самата ракета.

На екрана се появи мътно трептящо петно. То леко се движеше в разни: посоки съобразно с колебанията на летящата в бездънната глъбина на небето ракета. Малко след това петното потъмня, краищата му се очертаха по-рязко — на екрана изникна тъмно плоско хълмче, увенчано с пирамидално възвишение. Ако в стаята би могъл да присъствува някой от работилите на далечния остров, лесно би познал очертанията на планината на Русалковия риф.

* * *

Мрачните ребра на планината заблестяха с червеникави отблясъци. Инценга и Ауробиндо се събудиха. Жестоката тревога не им даваше покой. Надявайки се, че за тях ще се върне някой кораб, другарите спаха на брега на заливчето — единственото, където можеше да се приближи кораб. Но изгряващото слънце осветяваше все същото пустинно море без ни най-малък признак за какъвто и да било кораб.

— Нас ни изоставиха. И нарочно ни изоставиха! — гневно каза зулусът. — Трябва сами да се спасяваме, докато не е късно: та ние сме върху самата мишена и самите сме мишенка. Навярно са забелязали нещо... Ех, колко бяхме глупави, че се съгласихме да дойдем да поставяме фар!

— Ако не бяхме се съгласили, щяха да се разправят с нас по друг начин — спокойно отвърна Ауробиндо. — Но аз все пак мисля, че ще дойдат да ни вземат. Та тук има поставени много прибори. Някой трябва да ги наблюдава...

— Ще ги наблюдава след обстрела — мрачно възрази Инценга. — И боя се, че скоро ще се приготвят да стрелят насам. Спомни си как бързаха нашите началници. Това е лош признак за нас: това значи, че там всичко е готово. Не, трябва да бягаме веднага оттук! Да отидем пак на северната страна на острова — нали ще стрелят оттам. — И зулусът посочи към югоизток. — Струва ми се, че от тая страна имаха охраняван пункт с лодки. Аз май не видях да ги товарят на парахода. Може да са ги забравили или нарочно да са ги изоставили. Храна ще съберем в селището от разните отпадъци и от остатъците в къщурката на инженера — вчера намерихме там достатъчно — и ще се прехвърлим на друг остров.

Ауробиндо се колебаеше. Той много добре помнеше приключението с акулата. Дълбоко в душата си индусът се надяваше, че катерът скоро ще дойде, че са ги изоставили по погрешка. Крайно жестоко би било, ако нарочно са ги изоставили да умрат тук, тях, невинно, осъдените и отработилите старателно и безупречно своето наказание.

— Трябва някой да отиде сам от другата страна. И сам всичко ще узнае. А другият ще остане тук за в случай, че катерът пристигне.

Инценга се съгласи. Предложението на индуса беше разумно. Да иде на север се нае зулусът — той беше великолепен пешеходец и

бегач и пътуването трябваше да му отнеме много по-малко време, отколкото на индуса. Инценга, забравил храната, незабавно тръгна на път. Той се изкатери на стръмния склон, преваля възвишението и се изгуби от очи. Ауробиндо остана самотен пред пустинното море, на брега на заливчето. Слънцето, беше се дигнало вече високо и започна да пече. Ауробиндо се огледа и забеляза малка долинка, обрасла с гора. Долинката се врязваше в югозападния планински склон и се губеше навътре в него, зад ръба на западното планинско разклонение. Там не бяха извършвани никакви работи и индусът се отпрати към долинката с надежда да намери сянка и събере какви да е плодове за ядене. Устието на долинката се оказа затрупано с грамадни камъни и Ауробиндо с мъка се прехвърли през тях. Зад скалите се откри нещо като пещера, на издълбаното дъно на която сред покрити с мъх камъни имаше малко езерце. Отпред се издигаха полегати скатове, обрасли с гъст храсталак. Ауробиндо се вмъкна в прохладната пещера, напи се и се изправи на един плосък камък, за да огледа и избере посока. Той не се безпокоеше за катера: стигаше да се изкатери на скалите и да погледне иззад планинския ръб и пред очите му ведрата се откриваше целият бряг.

* * *

— Време е! — рязко извика главният инженер и ръката на учения послушно натисна второто копче.

С невъобразима бързина радиовълните догониха бяснолетящото стоманено чудовище и извършиха сложна работа в неговия механизъм. Изображението на екрана изчезна и пред затаилите дъх зрители екранът засвети с равна матова светлина.

— Ракетата е паднала! — възкликна главният инженер. — Сега ще постъпят съобщенията от наблюдателните кораби и станции.

* * *

Ауробиндо забеляза наблизо едно малко дърво с тъмни кръгли листа. Между листата се полюляваха месести плодове. Индусът вдигна

глава нагоре. Неповторимо ярка светлина блесна в небето, за миг се разля по синия купол и угаси слънцето. Багри с чудесна чистота и исполинска яркост се сменяха една друга като вълни, летящи с бързината на мисълта. Тая светлина, в която нямаше нищо земно, познато на човека, удари Ауробиндо в очите, проникна в самата глъбина на мозъка му, прониза нервите му с нажежено острие. Индусът падна възник в пещерата и в същия миг гръмовен свирещ рев разтърси всичките клетки на тялото му и угаси съзнанието му. Ауробиндо не видя как зад скалистия нос се изви един стълб от пясък, вода и пара, приличен на грамадна колона с правилно кръгла форма, издигна се на три мили над океана и сякаш ударил се в небето, започна да се разширява като исполинска гъба. Дръжката на тая чудовищна гъба, дебела две мили, беше плътна на вид, макар че по нейната повърхност се вихреха въртящи се маси нажежени газове и прах. Индусът не усети как над долинката премина грамадна вълна адски пламък, от диханието на която храсталакът по склоновете се изпари, скалите се разпукаха и каменни лавини рухнаха с грохот надолу. Неподвижното тяло на Ауробиндо се просна на дъното на обраслата с мъх пещера, във водата на езерцето.

... Зулусът беше настигнат от взрива от другата страна на планината. Адският пламък не ослепи чернокожия, укрит от зеления горски покров. Тук той беше изгубил всеизгарящата си сила, отхвърлен в небето от планинския склон. Само че вълната от взрива повали дървета, събори Инценга и го обсипа с дъжд от дребни камъни. Страхотният грохот оглуши зулуса, потоци гореща вода рухнаха от небето. Късметът не измени на Инценга. Той се отърва с незначителни драскотини и силни болки в главата. Зулусът изведнъж разбра, че атомен снаряд е улучил острова и първата му мисъл беше за другаря му.

Индусът се намираше от другата страна на планината, там, дето се прояви цялата адска сила на атомния взрив. Като се свести от контузията, зулусът тръгна обратно под неспирация горещ дъжд. Той беше чел в описания на действието на атомните бомби за следващото смъртоносно излъчване на мястото на взрива, но не мислеше за това и бързаше да помогне на своя приятел... Не мислеше, че може да последва и втори изстрел. Приятелството сега беше по-силно от всички страхове и чувства. То го тласкаше напред, нагоре по стръмния

склон, караше го да се прехвърля през купища повалени дървета и грамади остроъгълни камънаци...

Ауробиндо се съвзе от страшната болка, която измъчваше неговите вътрешности. Абсолютен мрак и тишина окръжаваха индуса. Ауробиндо не разбра отведнъж, че е ослепял и оглушал. Но когато ужасната истина проникна в съзнанието на индуса, див, безумен, животински страх го обзе. Целият свят се намери някъде отвъд битието, а той лежеше съвсем безпомощен на дъното на черна бездна, отдето нямаше връщане, но нямаше и смърт. Почвата жареше тялото му като нажежена плоча и Ауробиндо запълзя. Преди минута не можеше да се движи, но сега пълзеше напред и все напред, сляп и обезумял, като раздираше о камъните изгорялата си кожа. Индусът стенеше и викаше, без сам да съзнава това. Така допълзя до морето. Топлата вода му се стори студена, налитащите вълни обливаха презглава индуса, мокрият пясък беше райско ложе след нажежените камъни и мислите на Ауробиндо почнаха да се проясняват.

Сега той знаеше, че е станал първата жертва на новото изобретение — атомната ракета — и знаеше, че му е останало малко да живее. Парещата болка вътре преминаваше в треска, която странно възбуждаше и изостряше мислите. Мозъкът работеше отчетливо, с необикновена яркост, бързина и сигурност в заключенията. Мисълта на Ауробиндо сякаш искаше да се изтръгне от непрогледната тъмница на осакатеното тяло и да се издигне на крилата на мъката, преди да изгасне завинаги.

На индуса се стори, че за няколко мига пробяга с поглед целия си живот, беше в звездните пространства и се върна, надарен с нечовешка мъдрост. И тая мъдрост властно му повеляваше — каквото и да стане, да открие пред очите на хората оная задънена улица, в която завежда човечеството дивата власт на войната и печалбата, науката, служеща на войната, философията на тържествуващия капитал... Но кому ще смогне той да предаде своите мисли, пълни с великолепна яснота, мисли, които ще помогнат на хората да разберат онова, великото, което той постигна в момент на изключителен полет и напрежение на своя мозък, в последните часове на живота си! Инценга е загинал, пък и да се е спасил, ще го намери вече мъртъв. Около него е само вода и изгорени от адския пламък скали. Но гордата мисъл, веднъж полетяла, не признаваше никакви препятствия. Индусът започна да пише на

пясъка своето завещание към света, без да съзнава, че плясъците на вълните непрестанно измиват написаните редове. Като зовеше човечеството, Ауробиндо упорито пишеше, борейки се със смъртта, която вече пълзеше нагоре по нозете му...

Инценга се добра до билото. Но тук героят-зулус беше принуден да отстъпи. Диханието на исполинското пожарище беше нетърпимо. Не можеше и да мисли да се промъкне през пепелта на изгорялата гора и полето стопени камъни. Вместо обикновения изглед на рифа с неговата седефена верига от хълмове коралов варовик, с девствено зелените му планински склонове, с поразително чистата прозрачна вода, зулусът видя потресно разрушение. Сивата кал край залива, димящите абсолютно мъртви, обгорени камъни, мъждивата червена светлина на слънцето, което едва пронизваше завесата от дим и пара...

Острите очи на зулуса забелязаха от височината една дребна фигурка върху тясната ивица на пясъчния бряг. Неуморимият зулус тръгна отново, спусна се главозамайващо по северното разклонение и стигна брега. Сега можеше без мъка да отиде по плитката вода до долинката на югозападния склон, от другата страна на която лежеше Ауробиндо. Зулусът видя, че Ауробиндо мърда и високо повика приятеля си, но той не се обаждаше. Зулусът изтича, повдигна другаря си и се ужаси от разкъсаното му обгорено тяло. Ауробиндо хвана здраво ръцете на Инценга — все още се намираше в необикновена възбуда. Зулусът тревожно опипваше индуса, опитваше се да го разпитва. Като не получаваше отговор, Инценга почна да крещи право в ушите на Ауробиндо, додето се убеди, че приятелят му е ослепял и оглушал... Ауробиндо вдигна ръка, сякаш призоваваше към спокойствие, и заговори бързо, пропускайки отделни думи, защото речта не догонваше полета на мисълта му. Индусът бързаше да предаде на другаря си всички велики мисли, които го бяха окрилили пред прага на смъртта с дълбока, сляпа надежда, че зулусът ще ги предаде на хората.

Инценга крепеше приятеля си за раменете и слушаше, изпълнен с мрачен гняв.

* * *

Главният инженер се отдалечи от телефона.

— Моля внимание, джентълмени! Предадох обобщеното съобщение на всички наблюдателни станции. Ракетата не е попаднала в планината, а е избухнала на две мили от склона, на плитчината. Избързали сме с една секунда... — инженерът помълча и тържествено завърши: — Силата на взрива, както съобщават, е колосална! Ракетата е стигнала острова. Значи новото оръжие е създадено! Щастлив съм да ви поздравя, господа, с голямата победа на нашата наука...

Ръкопляскания, възторжени викове изпълниха помещението и прекъснаха инженера. Важни генерали, сериозни учени, загрижени инженери заскачаха като деца, прегръщаха се и се целуваха, невъздържано се удряха един друг по гърбовете и подсвирваха. Можеше да се помисли, че всички тия хора на изтъкнатия ум и знание поздравяват велико, благотворно откритие, което носи щастие на човечеството. Главният инженер с мъка успя да заговори отново.

— Сър Халъс смята, че още сега трябва да пуснем втората ракета. Времето е благоприятно и ще можем още в първия ден на опитите да определим доколко е трудна корекцията на прицела... Аз приветствувам това решение, още повече — и главният инженер широко се усмихна — че на мене е предоставена честта да произведа втория изстрел...

Присъстващите одобрително зашумяха.

— Дайте горе сигнал за опасност! — решително каза инженерът и се отпусна в креслото пред екрана.

Зазвъняха телефони, раздадох се къси разпореждания. Синята лампичка светна над екрана. Главният инженер почака пред хронометъра, после със сигурна ръка натисна копчето. Пак затрепераха дебелите стени: там, на пускателната площадка, сред оглушителния рев на вихъра от пламък се изви на вие второто чудовище. Съпровождано от сигнални звънения и светвания върху дъската на локаторите, то отново полетя към океана от дълбочината на червената пустиня.

Там, на мокрия пясък до водата, умираше Ауробиндо. Главата му беше отметната върху коленете на зулуса и широко откритите му очи се бяха вперили в глъбината на високото небе, светлината на което не можеше да проникне в бездната на мрака, обгръщащ умиращия. Ръцете на Ауробиндо конвулсивно се вкопчваха в другаря.

Далечен грохот изпълни небето и мигновено се стопи в далечината. Инценга изумено се огледа. Морето пред него беше тихо и пусто като преди, нищо не бе нарушило страшния покой на обгорените планински скали.

* * *

— Всички наблюдателни станции съобщиха, че няма ракета — извести мрачно главният инженер и с отсянка на смущение добави: — Не може да се разбере къде се е дянала. Локаторите показаха нейния нормален полет до деветдесет и втори номер, а над океана ракетата е изчезнала. Или е паднала близо до брега поради някаква повреда?

— Аз предупреждавах, че е извънредно трудно да се вземе точен мерник на такива разстояния — изведнъж проговори малкото човече с разрошени коси, което стоеше малко настрана до стената.

— Е, та ние не сме глупаци! — почти грубо го пресече главният инженер. — Осемдесет опита с по-малки модели...

— Нашият стар спор: аз казвам, че между малкия модел и истинската ракета има грамадна качествена разлика — прекъсна го човечето. — Вашите предишни опити...

— Празна работа! Ей сега всичко ще изясним — не се предаваше главният инженер. — Самият създател на ракетата ще пусне третата! Може би на мене не ми върви, ха-ха!

Стоящото до стената човече скептично поклати глава, но се извърна, като улови зловния поглед на главния инженер.

Земята отново се разтърси, раздаде се звъненето на локаторите. Струпаните на купчина хора със затаен дъх наблюдаваха полета на ракетата. Тя се понесе към океана, но радарният екран не показва очертанията на малката островна планина. Конструкторът прехапа устни. Веждите му ту се свиваха, ту се разпущаха. Най-сетне се реши и натисна копчето, което стоварваше снаряда върху целта...

* * *

Първокласният кръстосвач „Принцеса Шарлота“ браздеше с двадесетвъзлов ход сините води. Страшните оръдия се прицелваха в огледалната шир на океана. На траверз на кораба, на половин миля, плаваше друг кръстосвач от същата класа, а далече отдире се виждаше димът на трети. Капитан-комодорът^[1] Чепин, свил уста в сърдити бръчки, недоволно оглеждаше от мостика спокойното море.

Командирът на кораба излезе от кърмчийската кабина и се приближи до комодора, като се стараеше от височината на своя ръст да гледа почитателно късоногия и дебел старши началник.

— Ние радиотелеграфирахме на миноносците вашата заповед, сър. Получено е потвърждение, че са приели телеграмата.

— Добре — мрачно отвърна комодорът, като продължаваше да измерва капитана с недоволен поглед.

— Нещо друго, сър? — внимателно попита капитанът, предугаждайки желанието на началника да поговори.

— Не! Тоя стар галош ни бави! — комодорът кимна назад зад кърмата, към дима на третия кръстосвач. — И без това е отвратително: погнали са ни към Австралия да посрещаме приятелската ескадра на янките...

— Наистина, сър — охотно поде капитанът на кораба, — след почивката на остров Бали... — Лицето на моряка прие мечтателен израз.

Началникът мълчеше и капитанът продължи в същия тон:

— Този остров е мечта. Каква природа, какви красиви жени... — капитанът млъкна и изплашено погледна с едно око към началника: на цялата ескадра беше станал известен несполучливият му роман с една красива малайка.

Комодорът се изчерви и се разсърди още повече.

— Не ме интересуват вашите възпоминания! Заповядвам — дайте сигнал за мъмрене на тоя ленивец Уорбертън! По-голям ход! — викна комодорът, съвсем разсърден.

Капитанът вдигна ръка към козирката, но не успя да се обърне. Случи се нещо невероятно. Далече на северозапад от морето израсна мигновено и безшумно една исполинска, кълбяща се кула. От кулата

излитна гигантски бял облак, който се изви в небето и същевременно широко се разпротря настрани, сякаш някой отвори бял чадър с невиджани размери. Страшен рев, тътен, свистене — корабът рязко подхвърли кърмата и се повали на едната си страна. Краката на комодора се мярнаха през перилата на мостика — началникът полетя на палубата. Капитанът се втурна объркан напред, но в тоя миг слънцето се затъмни, нов тъп тласък със страшна сила разтърси кръстосвача, но корабът се изправи. Вой и вопли на ужас се вляха в гърмящата наоколо мъгла, сетне цял океан гореща вода рукна от небето и всичко замлъкна. Капитанът се валяше замаян на мостика. Бавно, едва съзнавайки, че е здрав и читав, капитанът се вдигна на четири крака. От палубата долу се носеше пронизителният крясък на комодора:

— Ей, насам! Всички под съд! Сигналистите! Капитанът!

След няколко минути всички се опомниха. Комодорът беше отнесен в кабината; зенитната артилерия беше готова за бой. Силното радио на кръстосвача прогърмя по целия свят, известявайки за чудовищно нападение. През облаците мъгла и пара святкаха припламванията на изстрелите и се чуваше грохотът на, оръдията — вторият кръстосвач биеше по неизвестния враг.

* * *

В дълбочината на бетонното прикритие се разгаряше научен спор. Третата ракета също не бе попаднала на острова и не бе отбелязана от наблюдателните станции. Главният инженер беше загубил значителна част от своя апломб, но го очакваха, бедния, и още по-големи неприятности. В разгара на спора, когато огромният противник на инженера бе убедил всички, че прицелването още далеч не е разрешено от конструкторите на ракетата, телефонът зазвъня.

Конструкторът грабна слушалката, изруга и внезапно побеля. Той повика настрана главния инженер и запъвайки се, започна да му шепне:

— Ескадрата на комодор Чепин... е близко... Изглежда, че сме потопили крайния им кораб... двеста мили далече от целта...

Главният инженер омекна. Той постоя около една минута неподвижно, като въртеше неопределено ръката си, сетне с отпаднал глас обяви привършването на опитите.

* * *

Инценга внимателно свали от коленете си главата на индуса и бавно се дигна, като изопна вдървените си крака. Той отнесе тялото на приятеля си на по-високо място на брега и коленичи, прощавайки се с верния си приятел.

— Бедни Ауробиндо — тихо каза чернокожият, — колко бързаше ти да ми изкажеш предсмъртните си мисли!... Ти не знаеше и няма вече да узнаеш, че същото това, само че много по-ясно и по-подробно е написал далеч на север, в Русия, преди четиридесет години Ленин...

Боботене на мотор прекъсна размишленията на Инценга. Катер плаваше с пълен ход към скалистия нос. Мълниеносна догадка мина през главата на чернокожия. Той падна на пясъка, лежешком изчака приближаването на кораба, приповдигна се, махна с ръце, отново падна и запълзя към водата срещу катера.

* * *

„Затворникът Инценга, намиращ се на острова заедно с други осъдени в момента на избухването на ракетата, е претърпял тежка контузия, която го е лишила от слух и говор. Освен това казаният затворник дава признаци на поражение и на други мозъчни центрове, изразяващи се в частична загуба на паметта и способността да пише, макар че във всичко останало е жизнеспособен. По всяка вероятност болният скоро ще загине от биологичното действие на излъчването на атомния взрив, още повече че намиращият се с него на острова друг затворник е умрял преди пристигането на кораба. Поради състоянието си затворник Инценга не представлява никаква опасност по

отношение на секретното ви запитване № 32—94—76/2. Инценга може да бъде освободен и преместен в цивилна болница, докато ще може да се върне в родината си...“

Началникът на лагера отмести заключението на медицинската комисия и подписа лежащия пред него документ.

* * *

Инценга излезе на палубата и се спря до перилото. Свежият вятър буйно и волно се носеше над морето, изтръгваше пяната от гребените на мрачните вълни. Енергия преизпълваше силното тяло на зулуса и той нетърпеливо очакваше края на пътуването. Военните песни на зулуския народ сами се изтръгваха от широките му гърди, могъщите му ръце здраво се държаха за перилата. Инценга се овладя, запуши лула и започна да обмисля своята реч пред конгрес, на защитниците на мира.

Зулусът пътуваше за конгреса на приятелите на човечеството, на обикновените хора — черни и бели, жълти и червенокожи. Пътуваше, за да открие на борците за мир новия злобен план на враговете на човечеството.

[1] Капитан-комодор — чин в английската флота между капитан I ранг и контраадмирал. Б.пр. ↑

АВТОБИОГРАФИЧНА БЕЛЕЖКА^[1]

Роден съм на 22 април 1907 година в село Вирица, Ленинградска област.

Отначало бях шофьор и моряк, след това постъпих в Академията на науките в СССР, дето минах всички стадии на подготовка за научна дейност — от лаборант до завеждащ лаборатория. По образование съм минен инженер, постепенно станах палеонтолог-специалист по гръбначните от миналите геологични времена, и получих степента доктор по биологически науки (1941) и званието професор по палеонтология (1943). И досега работя като завеждащ лаборатория на низшите гръбначни в Палеонтологичния институт при Академията на науките на СССР в Москва. Участвах съм в двадесет и осем експедиции до Урал, Задкавказието, Средна и Централна Азия, Източен Сибир, Якутия и Далечния изток, от които съм ръководил двадесет и две. Написал съм над седемдесет научни труда, публикувани в СССР и в чужбина. За научни постижения съм удостоен със Сталинска награда II степен (1952) и награден с ордените на Трудовото червено знаме и Почетния знак.

Започнах да пиша през 1942 година. Първата ми книга, научнофантастичните разкази „Пет румба“, бе издадена от „Молодая гвардия“ в 1944 година. Същата година „Военномор-издат“ издаде сборника ми „Среща над Тускарора“. През 1945 година „Молодая гвардия“ издаде още един мой сборник разкази „Белият рог“, а „Детгиз“ — сборника „Сянка над миналото“. Същото издателство в 1948 година издаде повестта „Звездни кораби“. В 1949 година „Молодая гвардия“ издаде повестта „На края на Ойкумена“, преиздадена в 1952 година, а в 1953 година — малката повест „Пътешествието на Баурджед“. Разказите и повестите ми са преиздавани неведнъж от съветски и задгранични издателства; преведени са на девет езика, главно в страните с народна демокрация.

Основната тематика на разказите ми е научнофантастична, из областта на научните открития, пътешествия или исторически реконструкции. Някои от разказите ми са посветени на морето и моряците, на историята на платноходния флот.

Сега се печата моята голяма книга за пътуването ми из Монголия и пустинята Гоби, дето в продължение на три години ръководих научна експедиция.

25 ноември 1955

И. А. Ефремов

[1] Тази автобиографична бележка е изпратена от автора по молба на издателството ни специално за настоящото наше издание. ↑

Издание:

И. А. Ефремов. Диамантената тръба

Художествено оформление: Борис Ангелушев

Редактор: Йордан Стратиев

Художествен редактор: Стоян Атанасов

Технически редактор: Георги Русафов

Коректор: Маргарита Енгъзова

Издателство „Народна младеж“

Държавен полиграфически комбинат „Димитър Благоев“, София

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.